

VERNE GYULA

ÖT HÉT LÉGHAJÓN

Utazás Afrikában

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET.

Egy lelkesen megtapsolt beszéd vége. - Doktor Fergusson Sámuel bemutatása. - «Excelsior!» - Egy öntudatos fatalista. - Ebéd a «Traveller-klub»-ban. - Számptalan alkalmi felköszöntés.

MÁSODIK FEJEZET.

A «Daily Telegraph» egy cikke. - Tudósok tollharca. - Petermann támogatja barátját, dr. Fergusson. - A tudós Kohner válasza. - Fogadások. - A doktor több rendbeli ajánlatot kap.

HARMADIK FEJEZET.

A doktor barátja. - Barátságuk története. - Kennedy Dick Londonban. - Egy váratlan, nem megnyugtató indítvány. - Kevés vizsgálatot ígérő közmondás. - Néhány szó az afrikai vértanúk lajstromáról. - A léghajó előnyei. - Dr. Fergusson titka.

NEGYEDIK FEJEZET.

Kutatások Afrikában. - Bart, Richardson, Overweg, Werne, Brun-Rollet, Peney, Andrea Debono, Miani, Guillaume Lejean, Bruce, Krapf és Rebman, Maizan, Roscher, Burton és Speke.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Kennedy álmai. - A többesszámok. - Dick példálózásai. - Séta Afrika térképén. - Ami a körző két hegye között van. - Jelenlegi expedíciók. - Speke és Grant. - Krapf, Decken, Heuglin.

HATODIK FEJEZET.

Egy hallatlan kitűnő szolga. - Meglátja Jupiter holdjait. - Dick és Joe vitában. - Kétely és hit. - A mázsálás. - Joe, mint Wellington. - Joe kap egy koronát.

HETEDIK FEJEZET.

Mértani részletek. - A léggömb hordképességének kiszámítása. - A kettős léggömb. - A boríték. - A csónak. - A titokzatos készülék. - Az élelmiszerek. - A ráadás.

NYOLCADIK FEJEZET.

Joe fontos egyéniség. - A «Resolut» parancsnoka. - Kennedy fegyvertára. - A berakodás. - A búcsúlakoma. - Elutazás február 21-én. - A doktor tudományos ülései. - Duveyrier, Livingstone. - A légutazás részletei. - Kennedy elhallgat.

KILENCEDIK FEJEZET.

Megkerülik a Jóremény-fokát. - Az árboc alatt. - Joe tanár kozmográfiai előadásai. - A léghajó kormányzása. - A kedvező légáramok fölkeresése. - "Ευρηκα (Heuréka).

TIZEDIK FEJEZET.

Régibb kísérletek. - A doktor öt szekrénye. - A durranó gázfúvó. - A fűtőkészülék. - A vele való bánás. - Biztos siker.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Megérkezés Zanzibárba. - Az angol konzul. - A bennszülöttek ellenséges hangulata. - Kumbeni szigete. - Az esőcsinálók. - A léggömb megtöltése. - Elutazás április 18-án. - Utolsó Istenhozzád. - A Victoria.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Átkelés a tengerszoroson. - A Mrima. - Dick terve és Joe indítványa. - A kávé-recept. - Uzaramo. - A szerencsétlenül járt Maizan. - A Duthum hegy. - A doktor térképei. - Egy éj a nopálfán.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Az idő változik. - Kennedy láza. - A doktor orvossága. - Utazás a földön. - Az Imensé-öböl. - A Rubeho begye. - Hatezer láb magasban. - Egy napi pihenő.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

A gummifa-erdő. - A kék antilop. - Két lövés. - Váratlan támadás. - Egy éjjel a levegőben. - Mabunguru. - Zsihoe-la-Mkoa. - A vízkészlet. - Megérkezés Kazéba.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Kazé. - A zsi bongó vásár. - A Victoria megjelenése. - Wangangák. - A hold fiai. - A doktor sétája. - A népség. - A királyi palota. - A szultán feleségei. - Királyi korhelység. - Joet imádják. - Hogy táncolnak a holdon? - Gyors változás. - Két hold az égen. - Az isteni dicsőség forgandósága.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Zivatar előjelei. - A Holdország. - Afrika jövője. - Az utolsó ítélet gépje. - Az ország látkepe naplementekor. - A növény- és állatvilág. - A zivatar. - A tűzzóna. - A csillagos ég.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

A Hold-hegyek. - Zöld óceán. - Kivetik a horgonyt. - Az elefánt mint vontató. - A vígan égő tűz. - A vastagbőrű halála. - Sütőkemence a szabadban. - Ebéd a zöldben. - Egy éj a földön.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.

Karaghwa. - Az Ukeréwe tava. - Egy éj a szigeten. - Az egyenlítő. - Átkelés a tavon. - A vízesések. - Az ország képe. - A Nílus forrásai. - Benga szigete. - Andrea Debono kezeírása. - Az angol címeres lobogó.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET.

A Nílus. - A reszkető hegy. - Emlék a vidéknek. - Az arabok meséi. - A nyám-nyámok. - Joe értelmes gondolatai. - A Victoria laviroz. - Léghajózások. - Blanchard asszony.

HUSZADIK FEJEZET.

A mennyei palack. - A fügepálmák. - A «mamouth trees». - A hadifa. - A szárnyas fogat. - Két néptörzs harcban. - Vérfürdő. - Isteni közbelépés.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Különös zörej. - Éjjeli támadás. - Kennedy és Joe a fán. - Két lövés. - Segítség! segítség! - Francia válasz. - Megvirrad. - A hittérítő. - A szabadítás terve.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET.

A villamos fénykéve. - A hittérítő. - Szöktetés fény sugárnál. - A lazaristaszerzetes. - Kevés remény. - A doktor gondozása. - Egy önmegtagadásra szánt élet. - Átkelés egy vulkán felett.

HUSZONHARMADIK FEJEZET.

Joe haragszik. - Egy igaznak halála. - A virrasztás. - A szárazság. - A temetés. - A kovatómbök. - Joe extázisban. - Drága teher. - Az aranyhegyek. - Joe kezd desperálni.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET.

A szél megáll. - A puszta közeledik. - A vízhiány. - Az éjek az egyenlítő alatt. - Sámuel nyugtalankodik. - A helyzet. - Kennedy és Joe erélyes válaszai. - Még egy éjszaka.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET.

Egy kis bölcselkedés. - Felhő a láthatáron. - A ködben. - A váratlan léggömb. - A Victoria pontos megszemlélése. - A pálmák. - Egy karaván nyomai. - A kút a puszta közepén.

HUSZONHATODIK FEJEZET.

Negyvenöt fok Celsius. - A doktor tünődései. - Kétségbeesett keresés. - A fűtő kialszik. - Negyvennyolc fok. - A puszta. - Egy éjjeli séta. - A magány. - Ájulás. - Joe terve. - Még van egy nap.

HUSZONHETEDIK FEJEZET.

Iszonyú hőség. - Káprázatok. - Az utolsó csepp víz. - A kétségbeesés éjjele. - Öngyilkossági kísérlet. - A számum. - Az oázis. - Az oroszlánpár.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET.

Egy gyönyörű este. - Joe konyhája. - Értekezés a nyers húsról. - Bruce James története. - A táborozás. - Joe álmai. - A barométer süllyed. - A barométer megint emelkedik. - Készülődések az útra. - Az orkán.

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET.

Növényzet előjelei. - Egy francia író fantasztikus gondolatai. - Pompás vidék. - Adamova királyság. - Burton és Speke fölfedezései Barthéival egybekötve. - Az Atlantika-hegyek. - A Benue-folyó. - Jola városa. - A Begéle. - A Mendif hegye.

HARMINCADIK FEJEZET.

Mosfeija. - A sheik. - Benham, Clapperton, Oudney, Vogel. - Loggum fővárosa. - Toole. - Szélcsend Kernak felett. - A kormányzó és udvara. - A támadás. - A galambok mint gyujtogatók.

HARMINCEGYEDIK FEJEZET.

Éjjeli indulás. - Mind a hárman. - Kennedy ösztöne. - Elővigyázati rendszabályok. - A Shari folyása. - A Csad-tó. - A tó vize. - A viziló. - Egy hiába kilőtt golyó.

HARMINCKETTEDIK FEJEZET.

Bornu fővárosa. - A Biddioma-szigetek. - A kondorok. - A doktor nyugtalankodása. - Az ő elővigyázati rendszabályai. - Támadás fent a levegőben. - A boríték kiszakadása. - A lebukás. - Magasztos önfeláldozás. - A tó északi partja.

HARMINCHARMADIK FEJEZET.

Találgatások. - A Victoria egyensúlyának helyreállítása. - Doktor Fergusson új számításai. - Kennedy vadászik. - A Csad-tó teljes átkutatása. - Tangalia. - Visszatérés. - Lari.

HARMINCNEGYEDIK FEJEZET.

Az orkán. - Kénytelen elutazás. - Egy horgony elvesztése. - Szomorú gondolatok. - Az elhatározás. - A homoktölcsér. - Az eltemetett karaván. - Ellenkező és kedvező szél. - Visszatérés dél felé. - Kennedy a maga helyén.

HARMINCÖTÖDIK FEJEZET.

Joe története. - A Biddiomák szigete. - Az imádás. - Az elsüllyedt sziget. - A tó partjai. - A kígyófa. - Utazás gyalog. - Sz szenvedések. - Moszkitók és hangyák. - Az éhség. - A Victoria eltűnése. - Kétségbeesés. - Az ingovány. - Az utolsó felkiáltás.

HARMINCHATODIK FEJEZET.

Egy fekete pont a láthatáron. - Egy arab csapat. - Az üldözés - Az ő! - Lebukott a lóról. - A megfojtott arab. - Kennedy egy golyója. - Szöktetés röptiben. - Joe megszabadul.

HARMINCHETEDIK FEJEZET.

Az út nyugat felé. - Joe fölébredése. - Az ő önfejűsége. - Joe történetének vége. - Tagelel. - Kennedy aggodalmai. - Az út észak felé. - Egy éjjel Aghades mellett.

HARMINCNYOLCADIK FEJEZET.

Gyors menet. - Előrelátó elhatározások. - Karavánok. - Folytonos esőzés. - Gao. - A Niger. - Golberry, Geoffroy, Gray. - Mungo Park. - Laing. - Caillé René, Clapperton, Lander John és Richard.

HARMINCKILENCEDIK FEJEZET.

A Niger kanyarulatában fekvő ország. - A Hombori hegység fantasztikus látképe. - Kabra. - Timbuktu. - Doktor Barth terve. - A helyzet rosszabbodása. - Amerre az Isten akarja.

NEGYVENEDIK FEJEZET.

Doktor Fergusson aggodalmai. - Állandó irány dél felé. - Egy sáskafelhő. - Jenné látképe. - Szego látképe. - A szél megfordult. - Joe sajnálkozása.

NEGYVENEGYEDIK FEJEZET.

Közeledés a Szenegálhoz. - A Victoria egyre süllyed. - Folyton dobják ki a terhet. - El Hadzsi, a marabú. - Pascal, Vincent, Lambert. - Mohamed egy vetélytársa. - A nehezen átröpülhető hegyek. - Kennedy fegyverei. - Joe mesterfogása. - Megálló egy erdő felett.

NEGYVENKETTEDIK FEJEZET.

Nemes vetélkedés. - Az utolsó áldozat. - A felduzzasztó készülék. - Joe ügyessége. - Az éjjél. - A doktor áll őrt. - Kennedy áll őrt. - Kennedy elalszik. - A tűzvész. - Az ordítás. - Lőtávolban.

NEGYVENHARMADIK FEJEZET.

A talibák. - Az üldözés. - Egy elpusztított ország. - Mérsékelt szél. - A Victoria süllyed. - Az utolsó eleség. - A Victoria ugrándozásai. - Védekezés puskalövésekkel. - A szél erősebb lesz. - A Szenegál folyó. - A gouinai vízesések. - A melegített levegő. - Átkelés a folyón.

NEGYVENNEGYEDIK FEJEZET.

Befejezés. - A jegyzőkönyv. - A francia telepítvények. - A Médini állomás. - A Basilic. - St.-Louis. - Az angol fregatt. - Visszatérés Londonba.

ELSŐ FEJEZET.

*Egy lelkesen megtapsolt beszéd vége. - Doktor Fergusson Sámuel bemutatása. - «Excelsior!»
- Egy öntudatos fatalista. - Ebéd a «Traveller-klub»-ban. - Számptalan alkalmi felköszöntés.*

Az angol kir. földrajzi társaság 1862 január 14-iki ülésén Londonban (Waterloo place 3) a közönség rendkívüli nagy számban jelent meg. A társaság elnöke Sir Francis M... tetszésnyilatkozatok által többször félbeszakított beszédében egy igen fontos tárgyról értesíté a tisztelt tagtársakat.

Ritka ékesszólással előadott beszédét végül a hazafias érzelmektől túlaradó következő csattanós mondásokkal fejezte be:

«Anglia mindig túltett minden más nemzetén utazóinak bátorsága által a földrajzi fölfedezések mezején. *(Élénk helyeslés.)* Fergusson Sámuel doktor e dicső haza gyermeke szintén nem fogja szégyenben hagyni elődei példáját. *(Mindenfélől: nem nem bizony! de nem ám!)* E vállalat, ha sikerül *(fog sikerülni)*, összeköti és kiegészíti az Afrika térképére vonatkozó szétszórta ismereteinket *(úgy van, úgy van)*; ha megghiusul, *(nem fog)*, akkor is, mint az emberi szellem legmerészebb vállalkozásainak egyike, méltó bámulat tárgya fog maradni az idők végéig!» *(Tomboló tetszés.)*

- Hurráh! Hurráh! - kiáltá egyhangúlag az ezen szavak által felvillanyozott gyűlés.

- Éljen a rettenthetetlen doktor Fergusson! - kiáltott a nekihevült hallgatók egyike.

Egymást érték a lelkes felkiáltások. Fergusson neve hangzott minden torokból; és alapos okunk van fölteni, hogy az csak nyert erőben azáltal, hogy a torkok angol torkok voltak. Megrendült bele az ülésterem.

Együtt voltak csaknem mindnyájan a megvénült, kifáradt, merész utazók, kik élénk vérmérsékletüktől hajtatva, bejárták már mind az öt világrészt. Mindegyikök, ki többé, ki kevésbé, ki fizikailag, ki erkölcsileg kivette már a maga részét a hajótörések, tűzvészek, az indiánok tomahawkjai, a vadak bunkói, a polinéziaiak kínzó eszközei és az emberevők lakomáiból. De azért semmi sem tartóztathatná őket vissza, hogy szívök hangosabban fel ne dobogjon sir Francis M... szavainak hallatára és valóban emberemlékezet óta ez volt a legnagyobb szónoki hatás, melyet valaha elértek a londoni királyi földrajzi társaság ülésein.

Ámde Angliában a lelkesedés nem marad a szónál, hanem gyorsabban teremti elő a csengő aranyakat, mint maga a királyi pénzverő (The Royal Mint.). Még azon ülésben határozatba ment doktor Fergussonnak még nagyobb felbátorítására elismerő ajándékot gyűjteni; rögtön együtt volt kétezer ötszáz font sterling. Az összeg nagysága méltó volt a vállalat fontosságához.

A társaság egyik tagja az iránt interpellálta meg az elnököt, nem szándékoznék-e Fergusson doktort hivatalosan bemutatni a gyűlésnek?

- A doktor a gyűlés szolgálatára áll - felelé előzékenyen az elnök.

- Akkor lépjen be! - kiálták mindenfélől; - az ily rendkívül merész embert szeretjük szemtől-szembe látni.

- Meglehet, hogy e hihetetlen indítványnak nincs is más célja, - mondá egy öreg, megbénult hajóskapitány - mint bennünket felültetni.

- Hátha ez a doktor Fergusson valójában talán nem is létezik? - jegyzé meg egy kapcáskodó hang.

- Ha így volna, fel kellene őt fedezni - veté ellen a komoly társaság egy ötletes tagja.

- Doktor Fergusson lépjen be! - mondá egyszerűen sir Francis M.

A doktor belépett. Mennydörgésszerű tapsvihar fogadta; de rajta a legkisebb meghatottság sem vett erőt.

Mintegy negyven éves, középtermetű és rendes testalkatú ember volt. Arcszínének kissé túlpiros volta vérmes véralkatot árult el; de máskülönben hideg arckifejezésű, szabályos vonásokkal, kissé erős orral, mely a hajó orrára emlékeztetve mintegy azt jelzé, hogy ez az ember fölfedezőnek született; szelíd szemei, inkább értelmes mint merész tekintete, kellemes benyomást tettek a szemlélőre. Karjai a rendesnél hosszabbak és lépése nehézkes volt, mint az erős gyaloglóknál elő szokott fordulni.

Nyugodt komolyság ömlött el egész megjelenésén és őt látva, senkinek sem juthatott eszébe, hogy ez az ember képes volna valakit még csak tréfából is felültetni.

A tetszészaj és éljenzés csak akkor szünt meg, midőn Fergusson egy kedves kézmozdulattal csendet kért. A számára készített karszékhez lépett; ott megállott; erélyes tekintettel körülnézett; jobb keze mutató-ujját az égre emelte, felnyitotta ajkait, és csak ez egyetlen szót mondta:

«Excelsior!»

Soha Bright vagy Cobden váratlan felszólalása, sem Palmerston lordnak oly célra való rendkívüli hitel kérése, melyet a nemzet maga is már rég óhajtott, nem tett még ilyen hatást. Sir Francis M. beszéde túl volt szárnyalva, pedig nagyon. A doktor egyszerre magasztosnak, nagynek, egyenesnek és határozottnak tűnt fel, midőn kimondá a helyzetet jellemző ez egyetlen szót:

«Excelsior!»

A vén hajóskapitánynak egészen megtetszett ez a különös ember; felkelt és azt indítványozta, hogy Fergusson doktor beszéde a «londoni királyi földrajzi társaság közleményei»-be egész terjedelmében felvétessék.

De hát ki volt ez a doktor és mire vállalkozott?

A fiatal Fergusson atyja az angol tengerészeinek egy derék kapitánya volt, ki fiát már zsenge korában hozzászoktatta hivatása veszélyeihez és kalandjaihoz. Az apa méltó fia, ki a félelmet sohasem látszott ismerni, korán érett, eleven kutató szellemet és a tudományos munka iránt bámulatos hajlamot mutatott és a mellett oly találékony észet, hogy bárhol keresztül vágta magát, soha semmiben nem volt fennakadása, még akkor sem, midőn kis korában először kapta a villát kezébe, pedig más gyermekeknél a villa használatának megtanulása bizony nem megy egyszerre.

Képzelőtehetsége felbuzdult a merész vállalkozások és tengeri fölfedezések olvasásánál, szenvedélyes érdeklődéssel kísérte a fölfedezéseket, melyek a XIX. század első felét annyira jellemzik; a Mungo Park-ok, Bruce-ok, Caillé-k, Levaillant-k és azt hiszem egy kissé Selkirk és Robinson Crusoe dicsőségéről is álmodozott, mivel ez utóbbiak előtte szintén nem látszottak kisebbeknek az előbbieknél. Mennyi jó órát töltött el gondolatban ezzel együtt Jean Fernandez szigetén. Az elhagyott matróz ötleteit néha helyeslé ugyan, de néha kifogásolta is ennek terveit és szándékait. Ő bizony sokat másképpen tett volna. Az az egy bizonyos, hogy

sohasem hagyta volna el azt a boldog szigetet, ahol oly boldog volt, mint egy király alattvalók nélkül... nem, soha, még ha az admirális első lordságát is kínálták volna neki.

Nem nehéz megérteni, hogyan fejlődtek fiatal korának kalandos hajlamai, melyek őt legalább képzeletben már a világ mind a négy szögletében meghurcolták; atyja mint tanult ember, szintén nem mulasztotta el, hogy a fiú élénk eszének a hidrografia, fizika és mechanika terén való komoly tanulmányok által megadja a kellő alaposágot és egyúttal vele némi botanikai, orvosi és csillagászati ismereteket is sajátíttasson el.

Mikor atyja, a derék kapitány meghalt, Fergusson Sámuel mint huszonnégy éves ifjú körülutazta volt a földet, besoroztatta magát a bengáliai mérnökkari ezredhez és több csatában kitüntette magát; de a katona-élet nem tetszett neki, nem igen kíváncsított a parancsnokkodás után, de vakon engedelmeskedni sem szeretett. Beadta tehát lemondását és vadászatva, növényeket gyűjtögetve, felhatolt az indiai félsziget északi részébe, Kalkuttából egész Surateig jutott; ami bizony így kedvtelésből elég szép séta volt.

Surateból Ausztráliába látjuk őt átkelni és részt venni Sturt kapitány 1845-ki expedíciójában, melyet azzal bíztak meg, hogy az Új-Holland közepén állítólag létező új Káspi-tengert fedezze fel.

1850 táján azután visszatért Angliába, és még inkább kergetve, a fölfedezések démonától, mint azelőtt, egész 1853-ig Mac Clare kapitányt kísérte azon vállalatában, midőn ez az amerikai szárazföldet a Behring-szorostól kezdve egész a Farewell-fokig körülhajózta.

Mindenféle fáradalmakhoz, mindenféle éghajlathoz hozzá lévén törődve, Fergusson szervezete csodálatosan kiállott mindent; a legnagyobb nélkülözések között is egészen jól érezte magát; mintaképe volt a jó utazónak, akinek gyomra a szükség szerint kiterjeszkedik vagy összehúzódik, a lába meghosszabbodik vagy megrövidül, amint éppen a talált fekhely hozza magával; aki el tud aludni és fel is tud ébredni a napnak vagy éjnek bármelyik órájában.

Ezek után nincs benne semmi különös, hogy fáradhatatlan utazónkat 1855-től 1857-ig ismét a Schlagintweit testvérek társaságában találjuk, akik Tibet nyugati részét utazták be és onnan az ethnografiai különlegességek egész halmazát hozták magukkal.

Mindezen különféle kirándulások alatt Fergusson Sámuel legtevékenyebb és legvonzóbb levelezője volt a «Daily Telegraph»-nak, ezen krajcáros újságnak, melyet naponként kétszáz-negyvenezer példányban nyomtatnak és bizonyára milliók olvasnak. Ismerték is őt mindenütt, ha nem is volt tagja sem a londoni, párisi, bécsi, berlini vagy szent-pétervári földrajzi társaságnak, de még az utazók klubjának és a «Royal polytechnic Institution»-nak sem, bár ez utóbbiban egy barátja, Kockburn, a statisztikus, vitte az elnöki tisztet.

Ezen tudós férfiú egyszer a következő számítási feladványt tűzte ki kedveskedésből számára: Ha adva van a mérföldek száma, melyeket világutazásaiban bejárt, mennyivel hosszabb utat tett - tekintettel a föld sugárhosszának különbözőségére - a feje, mint a lábai? Továbbá «ha adva van a mérföldek száma, melyeket a feje és lába hátrahagyott, számítsa ki ebből testének nagyságát az utolsó hajszálig».

De Fergusson ezen tudós testületektől szerette magát távol tartani, mert ő magát azon küzdők közé számítá, akik nem szavakkal, de tettekkel küzdenek.

A mi doktorunk inkább kutatásokra és találmányokra, mint hosszadalmas értekezésekre fordította idejét.

Mondják, hogy egyszer egy angol érkezett Genfbe, hogy a tavat láthassa és e célból beleült egy régi omnibus-féle kocsiba, melyben az ülések két oldalt húzódnak végig. Az utazó szerencsétlenségre háttal került a tó felé és így tette meg az egész utat, a nélkül, hogy a genfi tónak csak színét is látta volna, mert azon eshetőségre, hogy hátra is nézzen, nem is gondolt; ennek dacára a genfi tóról elragadtatással beszélve tért vissza Londonba. Ami dr. Fergussont illeti, ez útközben gyakran fordult hátrafelé is és pedig úgy, hogy ugyancsak bőven látott világot.

Ez nála egyébként egészen természetes volt és egy kis fatalizmussal volt összekötve. Az ő fatalismusa egyébiránt abból állott, hogy önmagára is, de a gondviselésre is támaszkodott. Azt állítja, hogy ő véletlenül keveredik bele az ő utazásaiba és egy gőzmozdonyhoz hasonlít, amely nem arra megy amerre akar, de amerre a sínek vezetnek.

- Én nem követem az utat, - mondá gyakran, - de az út követ engemet!

Mindezek után nem fogunk csodálkozni, hogy oly hidegvérrel fogadta dr. Fergusson a királyi földrajzi társaság zajos tetszésnyilatkozatait; az ily hiábavalóságok őt nem alterálták, miután sem kevélység, sem hiúság benne nem lakozott és azon vállalatot, melyre nézve sir Francis M...-nek ajánlatot tett, a legegyszerűbb dolognak tartotta a világon. Azon nagy hatást, amit terve előidézett, észre sem látszott venni.

Az ülés berekesztése után doktorunkat diadallal vitték Pall Mall-be a Traveller-klubba, hol fényes lakomát rendeztek tiszteletére. A feltálatl ételek gazdagsága arányban állott az ünnepezt férfiú jelentőségével és a tok, amely ezen fényes lakomán pompázott, három hüvelykkel sem volt kisebb, mint maga dr. Fergusson.

Számtalan tószót mondtak ama nagy utazókra, akik Afrika földjén magoknak hírnevet szereztek. Ittak azok egészségére vagy emlékére és pedig angolosan. Betűsorrendben következtek: Abbadie, Adams, Adamson, Anderson, Arnaud, Baikie, Baldwin, Barth, Batouda, Beke, Beltrame, du Berba, Bimbachi, Bolognesi, Bolwik, Bolzoni, Bonnemain, Brisson, Browne, Bruce, Brun-Rollet, Burchell, Burckhardt, Burton, Cailland, Caillié, Campbell, Chapman, Clapperton, Clot-Bay, Colomieu, Courval, Cumming, Cuny, Debono, Decken, Denham, Desavanchers, Dicksen, Dickson, Dochart, Duchailu, Duncan, Durand, Duroulé, Duveyrier, Erhard, d'Esayrac de Lauture, Ferret, Fresnel, Galinier, Galton, Geoffroy, Golberry, Hahn, Halm, Harnier, Heiquart, Heuglin, Hornemann, Houghton, Imbert, Kaufmann, Knoblecher, Krapf, Kummer, Lafargue, Laing, Lajaille, Lambert, Lamiral, Lampiére, John Lander, Richard Lander, Lefebvre, Lejean, Levallant, Livingstone, Maccarthie, Magyar, Maizan, Malzac, Moffat, Mollien, Monteiro, Morriison, Mungo-Park, Neimans, Overweg, Panet, Partarrieau, Pascal, Pearse, Paddie, Peney, Petherick, Poncet, Prax, Raffanel, Rath, Rebman, Richardson, Riley, Ritchie, Rochet d'Héricourt, Rongawi, Roscher, Ruppel, Saugnier, Speke, Steidner, Thibaud, Thompson, Thornthon, Tolde, Tousny, Trotter, Tuckey, Tyrwitt, Vaudey, Veyssiére, Vincent, Vinco, Vogel, Wahlberg, Warington, Washington, Werne, Wild és legvégül dr. Fergusson, aki rendkívüli vállalatával ezen utazók munkáit egymással összeköttetésbe hozni és az Afrikában tett fölfedezéseket kiegészíteni van hivatva.

MÁSODIK FEJEZET.

A «Daily Telegraph» egy cikke. - Tudósok tollharca. - Petermann támogatja barátját, dr. Fergusson. - A tudós Kohner válasza. - Fogadások. - A doktor több rendbeli ajánlatot kap.

A következő napon a «Daily Telegraph» január 15-iki számában egy cikk jelent meg, mely így hangzott:

«A rengeteg afrikai sivatagok titka végre nyilvánvaló lesz, egy modern Oedipus fogja nekünk megadni ama talány megoldását, melyet hat évezred tudósai megfejteni nem tudtak. A régi időkben a Nílus forrásait keresni «fontes Nili quærere» annyit jelentett, hogy örült dologba fogni, elérhetlen agyrém után törekedni.»

«Most már doktor Barth a Denham és Clapperton által kitűzött utat Szudánig bejárta, másrészt meg doktor Livingstone merész kutatásait a Jóremény-fokától egész a Zambezi folyóig kiterjesztette, Burton és Speke pedig fölfedezték a nagy belföldi tavakat és ezáltal három utat nyitottak a civilizáció számára; ezek átmetszési pontja, hová még utazó nem juthatott, Afrika kellő közepe; erre kell most már minden törekvésnek irányulni.»

«Íme most a tudomány ezen rettenthetlen előharcosainak munkálatai dr. Fergusson Sámuel merész kísérlete által egymással összeköttetésbe fognak jutni.»

«E vakmerő utazó, kinek nagyszerű kutatásait már eddig is oly nagy érdeklődéssel vették olvasóink, feltette magában, hogy egész Afrika felett, kelettől nyugatig, utazik át léghajón. Ha jól vagyunk értesülve, ezen csodálatraméltó utazás kiindulási pontja Zanzibár volna Afrika keleti partján; ami az utazás végpontját illeti, ennek kiderülése a gondviselés számára van fenntartva.»

«Ezen tudományos felfedező útra nézve tegnap tették meg hivatalosan a britt királyi földrajzi társaságban az indítványt és a költségek fedezésére egyidejűleg kétezer ötszáz font sterlinget meg is szavaztak.»

«Mi ezen bámulatra ragadó vállalkozásról, melynek a földrajz évkönyveiben párja nincsen, olvasóinkat folytonosan fogjuk tudósítani és annak lefolyásáról tüzetes értesítésekkel szolgalandunk.»

Ezen közlemény, mint gondolható, óriási feltűnést keltett. Eleinte nem is talált hitelre; sokan dr. Fergussont csak képzeletben létező költött személynek hitték, kit Barnum uram talált ki azon célból, hogy miután az Egyesült-Államokban már lejárta magát, most a britt földre jön «üzletet csinálni».

Genfben a «Bulletin de la Société Geographique» februáriusi számában egy tréfás válasz jelent meg a fenti cikkekre, mely szellemdús modorban gúnyolódott a londoni királyi földrajzi társaság, a Traveller-klub és az óriási tok felett.

De Petermann, az ő Gothában megjelenő «Mitteilungen» folyóiratában csakhamar tökéletesen elhallgattatá a genfi újságot. Petermann személyesen ismerte Fergusson doktort és jót állt érte, hogy amire merész barátja vállalkozott, az meg is lesz.

A kételkedés egyébiránt csakhamar lehetetlenné vált, mert az előkészületek megkezdődtek Londonban; a lyoni selyemgyárak nagy megrendelést kaptak léggömb készítésére való selyemtafotára; végre a britt kormány is a «Resolut» nevű szállítóhajót bocsátá Fergusson rendelkezésére Pennet kapitány parancsnoksága alatt.

Csakhamar mindenfelől felbátorító nyilatkozatok és szerencsekívánatok jelentek meg. A tervezett utazás részleteit a párisi «Bulletin de la société géographique» apróra leírta és közölte; a Malte Brun-féle «Nouvelles annales des voyages de la géographie de l'histoire et de l'archéologie» című folyóiratban figyelmet keltő cikk látott napvilágot. A «Zeitschrift für allgemeine Erdkunde»-ban dr. Kohner tollából egy kiválóan gondos tanulmány jelent meg, melyben az utazás lehetőségét, az eredményre való kilátást, az akadályok természetét, a levegőben való utazásnak kiszámíthatatlan előnyeit fényesen megvilágította; csupán az elindulás helye ellen volt kifogása és Massuah-t, Abisszínia egy kis kikötőhelyét ajánlotta, honnan James Bruce 1768-ban a Nílus forrásainak kikutatására elindult. Máskülönben minden fenntartás nélkül bámulattal adózott doktor Fergusson vállalkozó szellemének, és ama háromszoros ércpáncélba zárt bátor szívnek, mely ily utazást kezdeményezett és arra vállalkozott is.

A «North American Review» nem minden irigység nélkül tekintett ezen Anglia dicsőségét előmozdító vállalatra; a doktor tervét tréfás oldaláról fogta fel és felhívta őt, hogy ha már egyszer úgy is útra kerekedett, jöjjön át mindjárt Amerikába is.

Szóval, minden lap és folyóirat különféle variációkban mind ezen témát tárgyalta.

Jelentékeny fogadások történtek úgy Londonban, mint egész Angliában: 1-szer a felett, vajjon doktor Fergusson a valóságban létezik-e? 2-szor maga az utazás felett, melybe némelyek szerint bele se fognak kezdeni, mások szerint nem fogják végrehajtani; 3-szor a felett, vajjon valószínű-e vagy nem doktor Fergusson visszatérése?

Jelentékeny összegeket tettek kockára, mintha csak egy epsomi futtatásról volna szó.

Így a hívők és kétkedők, tudósok és műkedvelők, vállalkozók és kalandorok szeme a nagy utazó felé fordult; ő lett akaratlanul is a nap hőse; látogatásokkal, levelekkel, kérdésekkel ostromolták és ő szívesen adott tervéről felvilágosítást bárkinek, nem volt nálánál természetesebb és könnyebben hozzáférhető ember. Nem egy merész kalandor ajánlkozott részt venni az ő kísérletének veszélyében és dicsőségében, de ő visszautasította a nélkül, hogy e visszautasításnak okát adta volna.

Azonfelül beállítottak nála mindenféle gépezetek feltalálói, hogy rendszerüket a léggömb kormányzására felajánlják; ő azonban semmire rá nem állott és ha kérdezték, vajjon tán ő maga talált-e fel valamit ez irányban? - makacsul vonakodott határozott felvilágosítást adni és csak buzgóbban látott hozzá utazása előkészítéséhez, mint valaha.

HARMADIK FEJEZET.

A doktor barátja. - Barátságuk története. - Kennedy Dick Londonban. - Egy váratlan, nem megnyugtató indítvány. - Kevés vigasztalást ígérő közmondás. - Néhány szó az afrikai vértanúk lajstromáról. - A léghajó előnyei. - Dr. Fergusson titka.

Volt dr. Fergussonnak egy barátja. Ez nem volt neki második «én»-je - alter ego-ja - két egészen egyöntetű lény között nem is létezhetik valódi barátság; - de ha Dick Kennedy és Fergusson Sámuel különböző tulajdonságok és képességekkel voltak is felruházva, sőt ha még vérmérsékletük különbözött is, ez nem akadályozta őket abban, hogy egy szív, egy lélek legyenek - sőt ellenkezőleg.

Dick igazi skót ember volt a szó legteljesebb értelmében; őszinte, határozott és kitartó. Egy kis városkában - Leithban - lakott Edinburg mellett alig egy kis mérföldre a «vén füstfészek»-től, amint Edinburgot csúfolják. Néha halászatot is, de egyébként mindig és mindenütt testestől-lelkestől a vadászatra adta magát; a mi Caledonia gyermekénél, aki meg van szokva a felföld hegyeiben barangolni, nem is volt valami különös. Híres volt mint kitűnő karabélylövő és azt mondták róla; hogy a kés élére irányzott golyót kilöve, a golyót nemcsak ketté szelte, de oly pontosan kétfelé, hogy mikor a két felet lemérték, az egyik ép oly nehéz volt, mint a másik.

Kennedy arckifejezése élénken emlékeztetett Halbert Glendinningére, akit Scott Walter «Klastrom»-ában leírt. Magassága a hat angol lábat túlhaladta; herculesi ereje dacára könnyű, sőt kecses mozdulatú volt, napbarnított arccal élénk fekete szemekkel, melyekben természetes bátorság tükröződött; bizonyos igazság és jóság a skót személyét illetőleg első pillanatra jó véleményre hangolta a szemlélőt.

A két jó barát Indiában ismerkedett meg, ahol egy ezredben szolgáltak. Míg Dick tigris- és elefántvadászatokban gyönyörködött, Sámuel növényeket és bogarakat ejtett zsákmányul. Úgy az egyik, mint a másik a maga körében jó eredménnyel dicsekedhetett és a doktornak nem egy növény került kezébe, amely felért egy pár nehéz elefántaggyal.

A két fiatal embernek soha sem volt alkalmja, hogy egyik a másiknak életét megmentse vagy csak általában valami szolgálatot tegyen; ennél fogva közöttük egyenletes zavartalan barátság állott fenn. A sors néha elválasztotta őket, de rokonszenvök összehozta ismét.

Mióta Angliába visszatértek, a doktor utazásai miatt gyakran válniok kellett; de amint ez haza került, Dick hivatlanul is mindig beszólt hozzá és néhány hetet töltött el nála.

Dick ilyenkor a multról csevegett, Sámuel pedig a jövőre szőtt terveket; az egyik előre nézett, a másik hátra tekintett; és így történt, hogy az egyik a személyesített izgatottság, a másik pedig a legteljesebb nyugodtság személyesítője volt.

Midőn a doktor Tibetből visszaérkezett, csaknem két egész évig nem beszélt új felfedező utazásokról; úgy, hogy Dick egészen azon reményben ringatta magát, hogy utazási ösztöne és kalandszomja már végleg ki van elégítve; és egészen el volt ragadtatva ezen gondolattól. «Ha az ember» mondogatá «még oly ügyesen tud is bántani az emberekkel, annak előbb-utóbb mégis rossz vége lesz; emberevők és vadállatok közé nem kerülünk büntetlenül». Fel is szólította levélben doktor barátját, vessen véget utazásainak, és figyelmeztette őt, hogy hiszen már a tudományra nézve eleget és az emberek hálájára nézve túlon-túl is sokat fáradozott.

Ezen levélre a doktortól választ nem kapott; ez az utóbbi időkben folyton gondolatokba volt merülve, titkon számításokkal foglalkozott, az éjjeleket minutiózus munkákkal töltötte, a számok felett töprenkedve: sőt kísérleteket is tett mindenféle különös gépezetekkel, melyeknek célját és értelmét nem tudta senki. Annyi azonban nyilvánvaló volt: valami új nagy gondolat forrongott Fergusson agyában.

- Ugyan *mi felett* töprenkedhetik? - kérde magától Kennedy, midőn barátja őt január havában elhagyta, hogy Londonba visszatérjen.

Egy szép reggelen meg is kapta rá a választ a «Daily Telegraph» általunk már elébb közlött cikkében.

- Irgalmas Isten! - kiáltá - megalondult az az ember! Afrikát egy léghajón átutazni! Nem is kell egyéb! Hát *erről* gondolkozott ő ebben az elmúlt két esztendőben!

Képzeltetek magatoknak ezen felkiáltó jelek helyett a homlokra mért erős ökölütéseket és akkor némi fogalmatok lesz azon felindulásról, melyben a mi jó Dickünk tombolt e hír hallatára.

Midőn régi gazdasszonya, Erzsók asszony őt csillapítandó, azt hozta fel, hogy hisz ez mind csak felültetés lehet; felelé:

«Ostobaság! csak fogom ismerni az én emberemet. Ez reá vall, egészen reá vall! A levegőben utazni! ott még nem járt! most még a madarakra lesz féltékeny! No ebből ugyan semmi sem lesz! majd teszek én arról! Igen, csak hagyjuk őtet, ki áll jót érte, hogy egy szép napon csak neki indul a holdnak!»

Kennedy még az nap este nagy nyugtalanság és elkeseredéssel ült bele a General Railway Station egy kupéjába és másnap reggel Londonban volt.

Háromnegyed órával később egy bérkocsi állott meg vele a doktornak a Soho square-i Greek utcában fekvő kis háza előtt.

Keresztülment az udvaron és őt kalapácsütéssel¹ az ajtóra, bejelentette magát, mire Fergusson maga nyitott ki.

- Dick? - kérde a nélkül, hogy legkevésbé is csodálkoznék.

- Igenis magam vagyok - válaszolá Dick röviden.

- Hát te a téli vadászatok alkalmával Londonba jössz? Ugyan, mi hozott ide?

- Egy határtalan esztelenség, amit meg akarok akadályozni!

- Egy esztelenség?

- Igaz-e? ami itt áll ebben az újságban? - mondá most Kennedy előszedve és barátja elébe tartva a «Daily Telegraph» említett számát.

- Hát *arról* van szó? ezek az újságok már csakugyan mindent kilocsognak; de hát foglalj helyet kedves Dick!

- Nem én, nem foglalok helyet. Mondd meg igaz lelkedre, csakugyan szándékodban van ezt az utat megtenni?

- Minden bizsonnyal! előkészületeim már folyamatban vannak, és én...

---

¹ Ez Angliában a becsöngetés helyét pótolja.

- Hol vannak előkészületeid? mindjárt ezer darabra töröm! Ide velök!

A derék skót komolyan dühbe jött.

- Csendesedjél, kedves Dickem - felelé a doktor. Én nagyon is értem ingerültségedet. Te haragszol rám, hogy új terveimet veled nem közöltem.

- Ezt ő még új terveknek nevezi!

- Hát én bizony nagyon el voltam foglalva, - folytatá Sámuel - az utóbbi időkből nagyon sok dolgom volt. De ennek dacára el nem utaztam volna, a nélkül, hogy neked írjak...

- Eh! mit bánom én ezt...

- Miután az a szándékom, hogy téged magammal viszlek.

A skót akkorát ugrott, hogy az egy zergebagnak is becsületére vált volna.

- Vagy úgy! - mondá - hát te abban sántikálsz, hogy *mindketten* a Bedlam-be kerülünk!

- Én egész biztosan számítottam te reád, kedves Dick, és sokak kizárásával téged választottalak útitársamul.

Kennedynek elállt szeme-szája.

- Ha csak tíz percig meghallgatsz, meg fogod nekem köszönni - folytatá a doktor.

- És te csakugyan komolyan beszélsz?

- Tökéletesen komolyan.

- Hát ha én aztán vonakodom veled menni?

- Azt nem fogod tenni.

- De ha mégis vonakodom?

- Akkor egyedül utazom.

- Ülünk hát le és beszéljünk nyugodtan - mondá a vadász. - Azon pillanattól kezdve, amint tudom, hogy nem tréfálsz, a dolog megér legalább egy megbeszélést.

- Ha nincs ellene kifogásod, meg is reggelizhetünk mellette, - kedves Dick.

A két jóbarát egymással szembe ült egy kis asztalhoz, melyen jobbfelől egy jókora halmaz vajaskenyér, balfelől egy nagy teáskanna állott.

- Kedves Sámuelem, a te terved tisztára örültség, kivételére gondolni sem lehet, mert az egy szóval *lehetetlen!*

- Azt csak akkor fogjuk biztosan tudni, ha megpróbáltuk.

- De hisz éppen ezt a próbát nem kell megtenni.

- És miért ne? ha szabad kérnem.

- Ugyan gondolj csak a veszélyekre és mindenféle akadályokra!

- Az akadályok - felelé Fergusson nagyon komolyan - azért vannak, hogy azokat legyőzzük; ami pedig a veszélyeket illeti, ki hizeleghet magának azzal, hogy azoktól biztosan menekülhet. Az életben minden veszedelem! A legnagyobb szerencsétlenség érhet az által is, ha egy asztalhoz leülünk vagy kalapunkat feltesszük. Egyébiránt mondhatjuk, hogy ami egyszer megtörtént, az ismét megtörténhetik és a jövő csak egy későbbi jelen.

- Ismerem nézeteidet, - veté közbe Kennedy vállat vonva - te fatalista vagy.

- Igenis mindig, de a szónak legjobb értelmében. Ne foglalkozzunk tehát azzal, mit hozhat a végzet esetleg számunkra, tartsuk magunkat ama jó angol közmondáshoz: Akit az Isten kötélre szánt, az nem fül a vízbe.

Erre nem volt mit felelni, de Kennedy még sem mulasztá el, hogy egy csomó közelfekvő okot felsoroljon e szándékolt vállalkozás ellen; ezeknek bővebb tárgyalása azonban nagyon messzire vezetne bennünket.

- De hát kérlek, - mondá mintegy egy órai heves vitatkozás után - ha már ezen Afrika-utazás csakugyan életed boldogságát képezi; mért nem akarsz azon az utakon járni, melyen már más közönséges halandók jártak előtted?

- Miért? - kiáltá a doktor tűzbe jöve - azért, mert eddig minden kísérlet dugába dőlt, mert Mungo Park meggyilkolásától kezdve a Niger mentén Vogel eltűnéséig Wadaiban, Oudney és Clapperton halálától Murmuban és Sackatuban, a francia Maizanig, kit darabokra vagdaltak; Laing őrnagytól, kit a tuaregek megöltek, a hamburgi Roscherig, kit az 1860. év elején gyilkoltak le, az afrikai mártírok lajstromába számtalan áldozat van beírva. Azért, mert az elemek ellen, éhség, szomjúság, lázak, a vadállatok és ezeknél is vadabb emberek ellen küzdeni teljes lehetetlenség. Azért, mert ha valamit az egyik úton nem bírunk elérni, abba más módon kell belefogni. Végre azért, mert ahol egyenest nem lehet keresztüljutni, ott mellette, vagy felette kell utat keresni.

- Ha csak arról volna szó, hogy felette *átmenjünk*, - mondá Kennedy - de felette *átrepülni*!!

- No hát, - mondá a doktor a legnagyobb hidegvérrel, - mitől tartsak? Azt csak magad is megengeded, hogy én bizonyára megtettem minden óvintézkedést léggömböm leesése ellen; de ha ez be nem ütne, akkor megint csak ott vagyok a földön, ahol a többi kutatók jártak; - ámde az én léggömböm nem fog cserben hagyni, erre ne is gondoljunk.

- De éppen ellenkezőleg gondoljunk.

- Dehogy, kedves Dickem. Én nem szándékozom léghajómtól megválni, míg csak meg nem érkeztem Afrika nyugati partjára. *Azzal együtt minden* lehetséges, *nélküle* ismét visszakerülnék mindazon veszélyek és természeti akadályok közé, melyek hasonló utazásokkal jártak. *Azzal együtt* nincs mit tartanom, sem a hőség, sem a viharok és áradásoktól, sem a számum és egészségtelen éghajlattól, sem a vadállatok és vademberektől. Ha nagy melegem lesz, felszállok, ha fázom, leereszkedem. Ha hegy jön közbe, átrepülök, ha mélység, átlegezem; a folyókon átszállok mint a madár, ha vihar jön, felibe kerülök, és onnan nézem le. Haladni fogok a nélkül, hogy elfáradnék, és megállok a nélkül, hogy nyugalomra volna szükségem! Ellebegek a városok felett és az orkán gyorsaságával repülök egyszer magasan fent a levegőben, másszor csak száz lábnyira a föld felett és Afrika térképe kibonyolódik szemeim előtt a világ legnagyobb atlaszában.

A derék Kennedy meghatottságot kezdett érezni; de mégis szédült a szemei előtt kibontakozó látványtól. Bámulattal és egyszersmind aggodalommal nézett Sámuelre és már csaknem úgy érzé, mintha lebegne a világtérben.

- De lássuk csak kedves Sámuelem, - mondá, - feltaláltad te már a módját a léghajó kormányzásának?

- Éppenséggel nem. Ez utópia.

- De hát akkor te mégysz...

- Amerre a gondviselés visz; de csakis keletről nyugat felé.

- És ezt hogyan?

- Mert a passzátszelekre számítok, melyeknek iránya állandó.

- Csakugyan, csakugyan, - mondá Kennedy gondolkozva, - a passzátszelek... igaz, igaz... szükség esetén... van valami a dologban.

- Nemcsak valami, derék barátom, de minden. Az angol kormány egy szállítóhajót bocsátott rendelkezésemre és az is ki van csinálva, hogy valószínű megérkezésem idején három-négy hajó fog cirkálni a nyugati part mentében. Legkésőbb három hó alatt Zanzibárban leszek, ott megtöltöm a léggömbömet és onnan felrepülünk...

- Felrepülünk? - kérde Dick.

- Van talán még valami ellenvetésed? Szólj Kennedy barátom?

- Van ám, nem egy, de ezer! De hát a többi közt mondd meg csak nekem, ha te a vidékeket megszemlélni, tetszés szerint fölemelkedni vagy leszállani szándékozol, azt csak úgy teheted, ha gázt eresztasz ki; eddig legalább más mód nincsen és ez volt eddig is mindig a légkörben való hosszas tartózkodásnak akadálya.

- Kedves Dickem! csak egyet mondok neked: nem veszítünk el gázt, de egy csipetnyit sem.

- És mégis leszállsz, amikor akarod?

- Leszállok, amikor akarom.

- És hogy fogod azt véghezvinni?

- Ez az én titkom, Dick barátom! Bízzál bennem és legyen az én jelszavam a tied is: «Excelsior!»

- Jó, legyen hát «Excelsior» - felelé a vadász, aki egy betűt sem tudott latinul.

De magában el volt határozva, hogy minden lehető módon ellenszegül barátja utazásának. Egyelőre mutatta, mintha azzal egy véleményen volna és megfigyelő állást foglalt el; Sámuel pedig tovább folytatá előkészületeit.

NEGYEDIK FEJEZET.

Kutatások Afrikában. - Bart, Richardson, Overweg, Werne, Brun-Rollet, Peney, Andrea Debono, Miani, Guillaume Lejean, Bruce, Krapf és Rebman, Maizan, Roscher, Burton és Speke.

A légút, melyet Fergusson követni szándékozott, nem volt csak úgy vaktában választva; kiindulási pontja komolyan ki volt tanulva és nem ok nélkül határozta el magát, hogy éppen Zanzibár szigetén fog fölemelkedni. E sziget Afrika keleti partja közelében, a déli szélesség 6. foka alatt fekszik, azaz mintegy négyszáz harminc földrajzi mérföldre délre az egyenlítőtől.

Ezen szigetről volt indulóban az utolsó expedíció a nagy tavak felé, a Nílus forrásainak fölfedezésére.

Itt azonban jó lesz közelebről megismerkedni ama fölfedezésekkel, melyeket Fergusson egymással összekötetésbe hozni szándékozott. Ezek között a két legfontosabb: a doktor Barthé 1849-ben, meg Burton és Speke hadnagyoké 1858-ban.

Doktor Barth - egy hamburgi - engedélyt kapott a maga és honfitársa Overweg számára, hogy az angol Richardson expedíciójához csatlakozhassék, aki akkor egy kiküldetéssel volt megbízva Szudánba.

E rengeteg ország az északi szélesség 15° és 10°-a között fekszik; más szóval, hogy oda juthassunk, több mint 150 mérföldnyire kell Afrika belsejébe benyomulni.

Azon idő előtt e terület csak Denham, Clapperton és Oudney utazásaiból volt ismeretes az 1822-1824. évekről. Richardson, Barth és Overweg kutatási buzgalmukban eljutottak Tunisz és Tripoliszba, mint elődjeik és onnan keresztülválták magokat Mourzukig, Fezzan fővárosáig.

Akkor elhagyták az egyenes irányt és a tuaregek kalauzolása mellett, nem minden nehézség nélkül, nyugatra, Ghât felé tértek el. Karavánjuk többszörös kifosztás, zaklattatás és fegyveres kézzel való megtámadtatás után végre megérkezett október havában az Asben-i nagy oázisra. Doktor Barth itt elvált társaitól, egy kitérőt tett Agades városába és azután újból csatlakozott december 12-én a tovább utazó karavánhoz. Ez megérkezett Damergu tartományba; itt azután elvált a három utazó; Barth útját Kano felé vette, hová sok szenvedés és megsarcoltatás után végre meg is érkezett.

Heves láza dacára, amely gyötré, március 7-én elhagyta ezen várost is, egyetlen szolgája kíséretében. Utazásának főcélja volt a Csad-tót elérni, melytől most még 350 mérföld távolra volt. Ennélfogva keletnek tartott és elérte Zuricolo városát Bornuban, mely Közép-Afrika nagy birodalmának csomópontja. Itt hallotta meg a nagy fáradság és nélkülözések által tönkretett Richardson halálát. Végre megérkezett Kukába, Bornu fővárosába a tó partján. Barth folytatá útját és április 14-én, tehát egy év tizennégy napra Tripolisból való elutazása után elért Ngomuba is.

1851 március 29-én ismét úton találjuk őt Overweggel, a tó déli végén fekvő Adamaua királyság felé; akkor eljutott Yola városáig, az északi szélesség 9. foka alatt; ez volt dél felé a legtávolabbi pont, ahová ezen merész utazó elhatolt.

Augusztus havában visszatért Kukába, azután átutazta Mandarat, Barghimit és Kanemet és elérte kelet felé a legtávolabbi eső Masena városát a keleti hosszúság 17° 20' alatt.

1852 november 25-én, Overwegnek, utolsó kísérőjének halála után, nyugat felé nyomult; meglátogatta Sokotot, átkelt a Nigeren, elért végre Timbukta, hol a sheik által sanyargatva, a legrosszabb bánás mellett, nyolc hosszú hónapon át nyomorban sínylődött. De egy kereszténynek a városban való tartózkodását nem tűrték tovább, a fullánok ostrommal fenyegetőztek. A doktor tehát 1854 március 17-én elhagyta Timbukta, a határra menekült, hol harminchárom napig a legnagyobb elhagyatottságban időzött, novemberben visszatért Kanoba és újra Kukába utazott; honnan négy havi pihenő után tovább folytatá Denham útját. 1855 augusztusban újra látta Tripoliszt és szeptember 6-án, mint útitársai közül az egyetlen, megjelent Londonban.

Ez volt Barth merész utazása.

Doktor Fergusson gondosan feljegyzé, hogy az északi szélesség 4-ik és nyugati hosszúság 17-ik fokán túl el nem jutott.

Lássuk most már, mit vitt véghez Kelet-Afrikában Burton és Speke.

Ama különféle expedíciók, melyek a Nílus mentén fölfelé haladtak, nem voltak képesek ezen folyam titokteljes forrásáig eljutni. Werne Ferdinand német orvosnak Mehemet Ali pártfogása mellett útnak indított expedíciója Gondokoróban az északi 4. és 5. fok között megállapodott.

1855-ben a savoyai születésű Brun-Rollet (a szárd kormány által Keleti-Sudán konzulává kinevezve, hogy az ott elhalt Vaudey helyét betöltse), elindult Khartumból és Jakub kereskedő neve alatt, gumival és elefántcsonttal kereskedve, érkezett Belaniába, a 4. fokon túl; onnan betegen tért vissza Khartumba, ahol 1857-ben meghalt.

Sem doktor Peney, ki egy kis gőzösön még egy további fokot ért el Gondokorón túl, és Khartumba visszaérkezve, kimerülésben meghalt; sem a velencei Miani, aki a Gondokorón túli vízeséseket elkerülve, elérte a második fokot, sem Debono Andrea, máltai kereskedő, aki még tovább hatolt a Níluson fölfelé, nem bírtak ezen eddig át nem lépett határon tovább előre nyomulni.

1859-ben Lejean Vilmos a francia kormány megbízásából a veres tengeren át Khartumba ment és 21 matróz meg 20 katonával hajóra szállt a Níluson; de Gondokorónál nem bírt tovább hatolni és a fellázadt néger hordák között a legnagyobb veszélyben forgott. A d'Esayrac által vezetett expedíció szintén hiába iparkodott ama forrásokat elérni.

Ezen végzetes célnál tehát valamennyi expedíciónak meg kellett állni. Nero császár követői az ókorban elérték a 9-ik fokot, tehát ezernyolcszáz év alatt utána csak 5 vagy 7 fokkal, mintegy háromszáz-háromszázhatvan földrajzi mérfölddel jutottak messzebbre.

Több utazó Afrika keleti partjának valamely pontjáról indulva, törekedett a Nílus forrásait elérni.

1768-tól 1772-ig a skót Bruce Massuah-ból Abesszínia kikötőjéből indult el, átutazta Tigrét, meglátogatta az axumi romokat és tévesen azt hitte, hogy megtalálta a Nílus forrásait, de számbavehető eredményt nem bírt felmutatni.

1844-ben doktor Krapf az anglikán egyház hittérítője Mombasban, Zanzibár partján egy gyarmatot telepített és Rebman lelkész társaságában a tengerparttól háromszáz mérföldnyire két nagy hegyet fedezett fel; a Kilimandzsarót és Keniát, melyeket Heuglin és Thornton részben már megmásztak.

1845-ben a francia Maizan, Bagamajóban, Zanzibárral szemben kikötött és érkezett Deje-la-Mhora-ba, hol a bennszülött főnök őt a legkegyetlenebb kínzások között kivégeztette.

1859-ben Roscher fiatal hamburgi utazó, a ki egy arab karavánnal kelt útra, elérte a Nyassza tavát, hol álmában meggyilkolták.

Végre 1857-ben a bengáliai hadsereg két hadnagya Burton és Speke a londoni földrajzi társaság által kiküldettek, hogy a nagy belföldi tavakat átkutassák; június 17-én elhagyták Zanzibárt és egyenest nyugatnak tartottak.

Négy havi hallatlan szenvedések után poggyászukból kifosztva, teherhordók nélkül - kik a bennszülöttek dühének estek áldozatul - elérték Kazé-ba a kereskedők és karavánok központi gyűlhelyére; benn voltak a Holdország közepében és értékes adatokat gyűjtöttek az ottani vidék szokásai, erkölcsi, kormánya, vallása, állat- és növényvilágát illetőleg, azután, a nagy tavak elseje a Tanganyika felé indultak, mely a déli szélesség 3. és 8. foka között fekszik, oda 1858 február 14-én érkeztek meg és meglátogatták a tóparti, többnyire emberevő néptörzseket. Május 26-án visszafordultak és június 20-án ismét szerencsésen beérkeztek Kazé-ba. Ott a kimerüléstől megbetegedett Burton kénytelen volt több hónapra át az ágyat őrizni; mialatt Speke kirándulást tett észak felé, a több mint 300 mérföldre fekvő Ukerewe tóhoz, melyet augusztus 3-án el is ért, de csak annak elejét a 2° 31' szélességi fok alatt vizsgálhatta meg.

Augusztus 20-án újra visszatért Kazé-ba, és itt Burtonnal egyesülve, visszaindultak Zanzibárba, hová a következő év március havában meg is érkeztek. A bátor utazók visszatértek azután Londonba és a londoni földrajzi társaság nekik ítélte az első jutalomdíjat.

Doktor Fergusson pontosan megjegyzé, hogy sem a déli szélesség 2-ik, sem a keleti hosszúság 29. fokát át nem lépték.

Arról volt tehát a szó, Burton és Speke felfedező utazásait Barthéival összekötni - és e végből több mint 12 foknyi területen kellett még áthatolni.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Kennedy álmai. - A többesszámok. - Dick példálózásai. - Séta Afrika térképén. - Ami a körző két hegye között van. - Jelenlegi expedíciók. - Speke és Grant. - Krapf, Decken, Heuglin.

Doktor Fergusson erélyesen látott hozzá útja előkészítéséhez és léggömbjének felépítését bizonyos, általa titokban tartott módosításokkal ő maga vezette. Az arab nyelvet és a különféle manding szójárásokat már régóta tanulmányozó és hála nagy nyelvelsajátító képességének, rohamos sikerrel.

Azonközben barátja, a vadász, őt egy pillanatnyira sem hagyta magára; kétségkívül attól tartván, hogy a doktor egyszer csak szó nélkül tovarepül. Hogy vállalatától visszatartsa, a legmeggyőzőbb beszédek tartotta neki, de azok Fergusson meg nem győzték; akkor könyörgésre fordította a dolgot, de a doktort ezek sem hatották meg legkevésbé sem; Dick érzé, mint csúszik ki barátja az ő körmei közül.

A derék skót valóban szájalomraméltó volt; már az azúrkék égre sem tudott feltekinteni aggódó félelem nélkül. Álmában szédülést okozó ringást és hintálást érzett és minden éjjel mérhetetlen magasságokból bukott le.

Hozzátehetjük, hogy ezen lidércnyomások alatt egy vagy két ízben ki is esett ágyából és legelső dolga volt reggel, a kapott zúzódást dr. Fergussonnak megmutatni.

- És pedig - mondá jóindulatúlag, - ez csak három lábnyi magasság, nem több! és ilyen sérülés! Gondold csak meg!

Ezen aggodalomgerjesztő példálózások a doktort meg nem indították.

- Nem fogunk leesni! - úgymond.

- De hátha mégis...

- Mondom, hogy nem esünk le.

Ez határozott szó volt, Kennedynak nem volt rá mit felelni.

Ami Dicket különösen elkéséríté, az volt, hogy a doktor már a maga személyében nem is beszél egyesben és Kennedyt már úgy tekinti, mintha az másként nem is lehetne, minthogy ez útítársa lesz. Eziránt nem is lehetett kétség. Sámuel már kiállhatatlanul használta mindig a többes számot.

- Ekkor meg ekkor készen leszünk... indulunk... ide vagy oda érkezünk...

Így volt a birtokos névmásokkal is.

- A *mi* léggömbünk... a *mi* hajóink... a *mi* felfedezésünk... a *mi* előkészületeink... a *mi* útunk... a *mi* felemelkedésünk...

Dicknek borzongott a háta, bár el volt határozva, hogy nem utazik; de barátjának mégsem akart ellentmondani és elárulhatjuk, hogy egész csendben az utazáshoz szükséges ruhákat és legjobb vadászfegyvereit elhozatta Edinburgból. Egy napon végre, midőn ráhagyta, hogy no valami disznó szerencse mellett nem lehetetlen, hogy a sikerülés esélyei úgy állhatnak, mint egy, ezer ellen: úgy mutatá, mintha engedne a doktor óhajának; de hogy az utat tovább és tovább kitolhassa, legkülönfélébb kifogásokkal állott elő.

A felől áradozott, vajjon ez az expedíció hasznos lesz-e és kell-e valamire? mire lesz jó a Nílus forrásainak felfedezése? vajjon lehet-e azt állítani, hogy ez által valamit tettünk az emberiség boldogulására? végül, ha Afrika népségei megnyerelnének a civilizáció részére, boldogabbak lennének-e ez által?

Biztosak vagyunk-e abban, vajjon nem találunk-e ott még nagyobb civilizációt mint Európában van? Nem lehetetlen. Nem volna-e jó még várni az expedícióval? Afrika átutazása a későbbi időben bizonyára praktikusabb és kevésbé életveszélyes módon is keresztül volna vihető. Ki tudja, egy hónap, két hónap vagy egy esztendő alatt nem ér-e oda amúgy is valamely felfedező utazó?

Ezen példalázások éppen az ellenkező hatást idézték elő, mint amire céloztak; a doktor égett a türelmetlenségtől.

- Hát szeretnéd, te szerencsétlen Dick, te rossz barát, ha más vinné el előlünk ezt a dicsőséget? Hát meghazudtoljam egész múltamat? meghátráljak oly akadályok előtt, melyek nem komolyak? gyáva késlekedéssel háláljam meg a bizalmat, melyben az angol kormány és a londoni földrajzi társaság részesített?

- De mégis... - veté közbe Kennedy, kinek mostanában ez a két szó gyakran fordult meg a szájában.

- Hát nem tudod, hogy az én utazásom arra való, hogy versenyre keljen a mostanában megindított hasonló vállalatokkal? hogy ismét új utazók vannak indulóban Közép-Afrika felé?...

- De hát...

- Jól ide hallgass, és vess tekintetet erre a térképre.

Dick elszántan odatekintett.

- Követjük a Nílus folyását - mondá a doktor.

- Követjük, követjük - mondá utána Kennedy.

- Megérkezünk Gondokoróba!

- Ott vagyunk már.

Kennedy megengedé, hogy az ily utazás nem is valami nehéz... a mappán.

- Vedd ezt a körzőt, helyezd az egyik szára hegyét erre a városra, melyen túl még a legmerészebbek sem hatoltak.

- Ott van.

- És most keresd fel a tengerpart mentén Zanzibár szigetét a déli szélesség 6. foka alatt.

- Megvan.

- Most menj tovább ezen délkörön és érj el Kazét.

- Megtörtént.

- Menj fel a 33. hosszúsági fokig az Ukerewe tava széléig, azon helyre, a meddig Speke hadnagy eljutott.

- Odaértem. Ha egy kissé tovább megyek, beleestem volna a tóba.

- No most már tudod-e, mit lehet feltételezni a parton lakó népségektől hallott tudósítások alapján?

- Még nem is sejtem!
- Azt, hogy ez a tó, mely a szélességi $2^{\circ} 3'$ alatt fekszik, bizonyára az egyenlítőn túl is kiterjed még harmadfél fokra.
- Ugyan?
- No! Ezen éjszaki végéből vízfolyás indul ki, melynek okvetetlenül a Nílusba kell folyni, ha ez nem éppen maga a Nílus.
- Az csakugyan fura volna.
- Most hát tedd a körző másik szára hegyét az Ukerewe tavának ezen végére.
- Megvan, Fergusson barátom.
- Hány fokot számlálsz e két pont között.
- Alig kettőt.
- És tudod-e, mennyit tesz az ki? Dick!
- Dehogyan tudom.
- No hát ez alig van huszonhárom mérföld, annyi mint semmi.
- Mint semmi?
- Tudod-e, miről van most már szó?
- Nem én, ha megölnek sem!
- Tehát hallgass ide. A londoni földrajzi társaság ezen Speke által fölfedezett tónak kikutatását felette fontosnak tartja. Az ő kezdeményezésükre egyesült most Speke hadnagy az indiai hadseregben szolgáló Grant kapitánnyal, ők állottak egy számos tagból álló, gazdagon felszerelt expedíció élére és feladatuk a tavon átkelni és Gondokoróig visszatérni; kaptak ötezer fontnyi pénzsegélyt és a Jóreményfoki gyarmat kormányzója hottentotta katonákat bocsátott rendelkezésükre; ezek el is utaztak 1860 október hó vége felé Zanzibárból. Egyidejűleg az angol John Petherick, ő Felső-khartumi konzul a külügyi hivataltól mintegy hétszáz fontot kapott, hogy Khartumban szereljen fel egy gőzöst, lássa el elegendő élelemmel és készlettel és menjen vele Gondokoróba, ott várja be Speke hadnagy karavánját és lássa el újból minden szükségessel.
- Jól van kigondolva, - mondá Kennedy.
- Hát ebből láthatod, hogy ha részt akarunk venni ezen fölfedező vállalatban, sietni kell. És ez még nem minden! De addig, míg egyrészt biztos lépésekkel haladnak a Nílus forrásainak fölfedezése felé, más utazók merészen nyomulnak elő Afrika szívébe.
- Gyalog? - veté közbe Kennedy.
- Gyalog bizony, - felelé a doktor a nélkül, hogy a példálózást elértette volna. - Dr. Krapf nyugat felől szándékozik a Dzsob folyón az egyenlítő felé hatolni; Decken báró pedig már elhagyta Monbaszt, felkutatta a Kenia és Kilimandzsaro hegységeket és most nyomul Afrika belseje felé.
- Mindig gyalog?
- Mindig gyalog vagy öszvéren.
- Az körülbelül egyre megy - vélé Kennedy.

- Végre - folytatá a doktor - Heuglin, khartumi osztrák alkonzul szervezett egy igen jelentékeny expedíciót, melynek főfeladata Vogel utazót fölkeresni, kit 1853-ban Barth utazásaiban való részvétel végett Szudánba küldtek. Ez 1856-ban elhagyta Bornut, azon szándékkal, hogy Darfur és a Csad-tó közötti ismeretlen vidékeket felkutatja; de ez időtől fogva többé nem kaptak hírt felőle. 1860 június havában Alexandriába érkezett levelek hírül adták, hogy a Wadai király parancsára meggyilkolták; azonban más hírek, melyek doktor Hartmanntól az utazó atyjához érkeztek egy bornui fellah elbeszélésére támaszkodva, azt hozták, hogy Vogel csupán fogva tartják Warában, tehát nincs minden remény elveszve. Egy bizottság alakult a szász-kóburg-góthai uralkodó herceg elnöke alatt (titkára az én Petermann barátom) nemzeti gyűjtést rendeztek egy új expedíció költségeinek fedezésére, melyhez számos tudós csatlakozott. Heuglin június havában elutazott Massuahból, feladatául tűzvén ki, hogy Vogel nyomdokain haladva a Nílus és Csad-tó közötti vidéket kutatja át, más szóval Speke hadnagy munkálatait doktor Barthéival hozza összeköttetésbe. És ha ez megtörténik, Afrika keletről nyugatig át lesz szelve.

- No jó, - felelé a skót, - ha ez mind oly szépen összevág, minek megyünk akkor még mi is oda?

Doktor Fergusson erre nem szólt semmit, csak a vállát vonogatta.

HATODIK FEJEZET.

*Egy hallatlan kitűnő szolga. - Meglátja Jupiter holdjait. - Dick és Joe vitában. -
Kétely és hit. - A mázsálás. - Joe, mint Wellington. - Joe kap egy koronát.*

Doktor Fergusonnak volt egy szolgája; a Joe név hallatára azonnal talpon volt; kitűnő természet; teljesen bízott urában és testestől-lelkestől annak szentelte magát; parancsát, alig volt az kimondva, értelmesen teljesíté; soha nem duzzogó, de örökké jókedvű; nálánál jobbat gondolni sem lehetett. Fergusson apróbb dolgai elintézésében egészen reá hagyhatta magát és nem csalódott. Ritka, becsületes Joe volt! Aki ebédet készített urának, ízlése egészen az uré; berakta a bőröndöt, sem inget, sem harisnyát ki nem felejtett; urának kulcsai és titkai mind nála voltak, de vissza nem élt velök soha!

De milyen nagy ember volt a doktor derék Joénk szemében és mennyire megbízott ura szavában. Ha Fergusson szólt, nem lehetett több szava senkinek. Amit gondolt, az mind helyes, amit mondott, az mind okos, amire vállalkozott, az mind lehetséges, amit parancsolt, az mind kivihető, amit véghez vitt, az mind csodálatos volt.

Darabokra vághattad Joét, - igaz, hogy nem egy könnyen - de ura felől táplált nézeteit meg nem ingathatta soha senki.

Akkor is, midőn a doktor kimondta, hogy Afrikát a levegőben utazza keresztül, ez Joe előtt elvégzett dolog volt, akadály többé nem létezett; azon pillanatban, midőn Fergusson kimondá, hogy neki indul, már vissza is érkezett - hű szolgájával, mert a nélkül, hogy szóltak volna róla, minden kétségen felül állt, hogy ő el fogja urát kísérni.

De különben is rátermett, hogy értelme és csodálatraméltó ügyessége által urának a legnagyobb szolgálatokat tegye. Ha a majmok részére az állatkertben - akik pedig ugyancsak hajlékonyak - tornatanárra lett volna szükség, bizonyára Joe lett volna annak embere; mert ugrani, mászni, repülni, ezer csodás góklerságot produkálni, neki játék volt.

Ha Fergusson a fej, Kennedy a kar, akkor Joe a kéz volt. Ő már több utazáson kísérte urát és a maga módja szerint tőle sokat eltanult; de főérdeme könnyed életbölcességében és kedves optimismusában érte el tetőpontját; mindent könnyűnek, észszerűnek, természetesnek találni véreből volt, ennél fogva soha szükségét nem érezte, hogy panaszkodjék vagy szitkozódjék.

Többi jó tulajdonai között csodálatos jó látással is bírt; szabad szemmel meglátta, mint egykor Möstlin, Keppler tanítványa, Jupiter holdjait és megolvasta a Plejádok csillagos csoportjában a tizennégy csillagot, melyek között pedig az utolsók csak kilencedrangúak. De azért erre nem volt kevély, ellenkezőleg, már messziről köszönt és alkalom adtán nagyon jól tudta hasznát venni szemeinek.

Ezen határtalan bizalom mellett, melyet Joe ura iránt tanusított, nincs mit csodálni, hogy Kennedy és a derék szolga örökös vitában voltak egymással, természetesen a kellő tisztelet korlátai között. Az egyik kételkedett, a másik vakon hitt; az egyik az előrelátó okosságot, a másik a feltétlen bizalmat képviselte; a doktor a kétség és bizalom között a középben tartott, amivel azt akarjuk mondani, hogy se az egyik, se a másik által magát nem befolyásoltatta.

- Hm, Kennedy úr, - kezdé Joe.

- No mi újság? fiam!

- Most már nem tart soká; nekem úgy látszik, nemsokára indulunk a hold felé.

- Azt akarod tán mondani, a Holdországba, no az nincs éppen oly messzire, de légy nyugodt, veszélyesnek az is elég veszélyes.
- Veszélyes! olyan ember mellett, mint doktor Fergusson!
- No, nem akarlak megfosztani ábrándjaidtól, kedves Joe; de amibe ő fogni készül, az tiszta örültség; különben nem is fog a sor rákerülni.
- Nem fog-e? Hát nem látta a léggömböt; mely ott készül Mitchell úr műhelyében Boroughban?²
- Lesz eszem, hogy megnézzem!
- Pedig ott látna valami szépet, Uram! Az a szép gerendázat! az a szép alak! az a gyönyörű csónak! Hej, be jó dolgunk is lesz benne!
- Hát csakugyan komolyan gondolsz arra, hogy te elkíséred uradat?
- De el ám! - felelé Joel határozottan - elkísérem én, ahová akarja! Csak az kéne még, hogy magára hagyjam, mikor már eddig bebarangoltuk együtt a világot. Ki támogatná őt, ha elfáradt; ki nyújtaná felé karját, ha egy mélységen kell átugorni, ki gondolná, ha megbetegszik? Nem, Dick úr! Joe mindig a helyén lesz a doktor oldalán, vagy mit is mondok, a doktor körül.
- Derék fickó vagy!
- De hát hisz ön is velünk jön - tévé hozzá Joe.
- Kétségkívül, - mondá Kennedy - azaz, hogy el foglak kísérni, hogy az utolsó pillanatig akadályozzam, nehogy Sámuel elkövesse ezt az ostobaságot. Elmegyek én egész Zanzibárig, hogy még ott is szabadító baráti jobbommal mentsem őt meg ezen esztelen vállalat kivitelétől.
- Tisztelet, becsület, Kennedy úr, de abból semmi sem lesz. Az én uram nem képzelgő; sokáig meggondolja, amibe belefog, de ha egyszer elhatározta magát: az ördög sem téríti el szándékától.
- Majd meglátjuk!
- Ne ringassa magát ezen reményben. Különben felette fontos, hogy ön is jöjjön. Egy ily vadásznak, mint ön, Afrika kitűnő vidék. Nem fogja megbánni, hogy velünk jött.
- Nem is fogom megbánni, főképp, ha ez a vasfejű megadja magát és itthon marad.
- Igaz! - mondá Joe - tudja-e, hogy ma lesz a mázsálás?
- Micsoda? a mázsálás?
- Igen ám; az uram, ön és én mind a hárman meg leszünk mázsálva.
- Mint a jockey-k?
- Mint a jockey-k. De azért ne féljen, nem fogják soványítani, ha nehéz találna lenni. Elfogadják úgy, amint van.
- No, én nem engedem magamat megmázsálni - mondá a skót határozottan.
- De Kennedy úr, nekem úgy látszik, hogy erre szükség van az ő gépéhez.
- Ám lássa, mire megy a gépével a nélkül is.

---

² London egy külvárosa délre.

- De hát ha azután pontos mérések híján nem fogunk tudni felrepülni?
- Egyéb bajunk ne legyen!
- Pedig legyen rá készen, Kennedy úr, mert az uram mindjárt jön érettségünk.
- No hát én nem megyek.
- Csak nem teszi azt neki?
- De megteszem!
- Jó, jó, - mondá Joe nevetve - ön csak így beszél, mert még nincsen itt, de ha itt lesz és azt mondja szemtől-szembe: «Dick! (megkövetem szépen) Dick, nekem szükségem van rá, hogy pontosan megtudjam, milyen nehéz vagy», fogadok rá, el fog menni.

- Nem megyek én.

E pillanatban belépett a doktor dolgozószobájába, hol ezen beszélgetés folyt, ránézett jól Kennedyre, aki erre nem valami nagyon jól érezte magát.

- Dick, - mondá a doktor - jertek Joeval együtt, szükségem van rá megtudni, mennyit nyomtok ti ketten?

- De kérek...

- Megtarthatod a kalapodat is a fejedben. Gyere!

És Kennedy ment.

Elmentek mind a hárman Mitchell úr műhelyébe, hol egy tizedes-mérleg már készen várta. Bizonyára arról volt szó, hogy a doktornak szükséges volt megtudni társai súlyát, hogy lég-hajójának egyensúlyát megállapíthassa. Fellépteté Dicket a mérleg hídjára, ki nem ellenkezett, magában mormogva:

- No, jól van jól, ebből még semmi sem következik.

- Százötvenhárom font - mondá a doktor, bejegyezvén e számot jegyzőkönyvébe.

- Tán nagyon nehéz vagyok?

- Dehogy, Kennedy úr, - mondá Joe - én vagyok könnyű, és így kiegészítjük egymást.

E szavak után Joe ugrott fel nagy lelkesedéssel a vadász helyére, majd felfordította a mérleget a nagy igyekezet miatt, és úgy állt oda, mint Wellington szobra a Hyde Park bejáratánál és jól festett címer nélkül is.

- Százhusz font - jegyzé be a doktor.

- Lám, lám! - mondá Joe eléggülten mosolyogva.

Miért mosolygott? Sohase tudta volna okát adni.

- Most én jövök - mondá Fergusson. És beírt a maga számlájára százharmincöt fontot.

- Mi hárman, - mondá - alig nyomunk többet négyszáz fontnál.

- De uram, - mondá Joe - ha szükséges, én még le tudnék soványodni húsz fonttal, ha nem eszem annyit.

- Nem szükséges fiam, - felelé a doktor - egyél csak amennyi beléd fér; itt egy korona, mulass rajta!

HETEDIK FEJEZET.

*Mértani részletek. - A léggömb hordképességének kiszámítása. - A kettős léggömb. -
A boríték. - A csónak. - A titokzatos készülék. - Az élelmiszerek. - A ráadás.*

Fergusson már régóta foglalkozott expedíciójának részleteivel és magától értetődik, hogy a léghajó, e csodálatos jármű, melynek őt a levegőn át szállítani kellend, volt gondjainak fő-tárgya.

Mindenekelőtt, hogy a gömb terjedelme túlságos nagy ne legyen, elhatározta, hogy hidrogéngázzal tölti meg, mely tizennégy és félszer könnyebb a levegőnél. E gáz előállítására könnyű, és ez bizonyult a léghajózási kísérleteknél eddig legalkalmasabbnak.

Pontos számítások alapján a doktor úgy találta, hogy az utazásához elkerülhetetlenül szükséges tárgyak és egész készüléke az utazókkal együtt mindössze négyezer fontot fog nyomni, tehát ennyit kell a léghajónak emelni; ebből kiindulva ki kellett számítani a felszálló erőt, mely a súlyt vinni képes legyen, a hidrogén mennyiségét és a gömb térfogatát.

Négyezer font súlynak a közönséges levegőből negyvennégyezernyolcszáznegyvenhét köbláb felel meg, ennyi levegőt kell tehát helyéből kiszorítani; vagy ami ugyanaz, negyvennégyezernyolcszáznegyvenhét köbláb levegő körülbelül négyezer fontot nyom.

Már most ha egy ily negyvennégyezernyolcszáznegyvenhét köbláb terjedelmű gömböt közönséges levegő helyett a tizennégy és félszer könnyebb hidrogéngázzal töltünk meg, ez csak kétszázhetvenhat fontot fog nyomni és így a különbség a hidrogén és ugyanannyi levegő között 3724 fontot tevé; a léggömbben foglalt gáz és az általa helyéről kiszorított levegő súlya közötti különbség adja a léggömb emelkedési képességét.

Ámde, ha a mondott 44,847 köbláb térfogatú gázt a gömbbe mind beleszorítanók, az egészen megtelne; de annak nem szabad történni, mert amint a léggömb magasabb s így ritkább légrétegekbe emelkedik, kevesebb lévén reá a külső lég nyomása, a hidrogéngáz terjeszkedni iparkodnék és szétpukkasztaná a gömböt. A léggömböket ezen oknál fogva csak kétharmad-résznyire szokták megtölteni.

Fergusson doktor azonban bizonyos csak általa ismert okból elhatározta, hogy léggömbjét a gázzal csak félig tölti meg a gázzal; mivel pedig 44,847 köbláb hidrogént kellett vinnie, ennél fogva léggömbjének körülbelül kétakkora térfogatot adott.

Léggömbjét a tapasztalatilag legelőnyösebbnek bizonyult hosszúkás alakra készítette, úgy-hogy annak magassága 75, szélessége pedig 50 láb lévén, mintegy 90,000 köbláb térfogatú tojásdad léggömböt nyert³.

Ha doktor Fergusson egy helyett két léggömböt készített, a siker esélyei ezáltal részére kedvezőbbé váltak volna; mert azon esetre, ha az egyik el is találna pukkadni, megmarad a másik, amelynek segítségével, teher kidobása mellett fentarthatja magát; ámde a két gömböt összekötve, egyenletesen kormányozni felette nehéz, mert arról van szó, hogy mindkettőnek egyenlő emelkedőképessége maradjon.

---

³ E terjedelem nem is valami rendkívüli. 1784-ben Montgolfier Lyonban épített egy léghajót, melynek terjedelme 340 ezer köblábat vagyis 20,000 köbmétert tett ki, hordképessége 20 tonna, azaz 20,000 kilogramm volt.

Fergusson tehát hosszas megfontolás után azon elmés gondolatra jött, hogy két gömb előnyét biztosítsa a maga számára, de annak hátrányai nélkül; két gömböt készíttetett ugyanis, de az egyiket nagyobbra szabta, a másikat pedig ebbe belefoglalta, úgy, hogy tulajdonképpen csak egy, de kettős borítékú léggömbje legyen. A már mondott terjedelmű külső gömbbe egy ugyanoly alakú kisebb gömböt helyezett. Ezen belső léggömb magassága csak 68, szélessége 45 láb, s így térfogata csak hatvanhétezer köbláb volt; ennél fogva a külső gömb által bezárt gázban szabadon úszhatott. A belső gömbtől a külsőbe pedig csapóajtó nyílt, mely szükség esetére a kettő között közlekedést engedett.

E berendezés azt az előnyt nyújtotta, hogy ha leereszkedés céljából a hidrogén egy részét ki kellett eresztetni, csak a külsőből eresztenek ki, és ha ebből mind kieresztenék is, a belső érintetlen maradna. Akkor pedig a külső borítékot, mint fölösleges és alkalmatlan terhet el is lehet távolítani, a belső azonban teljesen felfújva maradván, nem fogná fel annyira a szelet, mint a lelohadt léggömbök szokták.

De még szerencsétlenség esetén is, ha a külső gömb megsérülne vagy megrepedne, a belső még mindig egész maradna.

A kettős léggömb borítékát guttaperchéval bevont lyoni selyemtafotából készítették. Az így elkészített gumikátrányos anyag teljesen áthatlan, sem nedvesség, sem levegő, sem savak azt meg nem támadják, sőt még a belezárt gázt sem. A mellett a gömb felső sarkán a kelmét kétrétben vették, mivel minden feszerő úgyszólván oda központosul.

E boríték megakadályozta a gáz elillanását határozatlan időre; súlya minden kilenc négyszög-láb területre csak félfontot tett ki; miután pedig a külső gömb felülete mintegy 11,600, a belsőé 9200 négyszög lábat tett, az egész kettős boríték súlya mindössze 1160 fontra rúgott.

A kötelek, melyeken a csónak függött, a legjobb kenderből készültek, és a két szellentyű, mint valamely hajó kormánylapátja, a legnagyobb gonddal volt elkészítve.

A csónak, mely gömbölyű és tizenöt láb átmérőjű volt, kosárfűzből lett fonva és könnyű vaspántokkal megerősítve, fenekén pedig alul rugókkal felszerelve, melyeknek netaláni odaütődések esetén a lökést gyengíteni volt hivatása. Súlya a kötelekkel együtt nem volt több kétszáznyolcvan fontnál.

A doktor azonfelül készíttetett négy szekrényt, négy vonalnyi vastag bádogból, ezek egymással csövekkel voltak összekötve, a csövek pedig nyitható és zárható csapokkal ellátva. Ezekhez kapcsolt mintegy két hüvelyk átmérőjű csavarcsövet, mely két egyenlőtlen hosszúságú ágban végződött, az egyiknek hossza 25, a másiké pedig 15 lábat tett ki.

A bádogszekrények úgy lettek a csónakban elhelyezve, hogy minél kisebb helyet foglaljanak el; a csavarcső, melyet csak később kellett odacsavarni, külön lett csomagolva, úgyszintén egy igen erős Bursen-féle villamos telep is. Ezen készülék oly ügyesen volt összeállítva, hogy nem nyomott többet 700 fontnál, beleértve még huszonöt gallon⁴ vizet is egy külön szekrényben.

Az utazáshoz való eszközök állottak: két légsúlymérő, két hévmérő, két tájoló, egy sextans, két chronometer, egy mesterséges horizon és altazimuthból, hogy ezek segélyével messzebb fekvő és hozzáférhetetlen tárgyakat jobban ki lehessen venni. A greenwichi csillagda a doktornak rendelkezésére állott. Neki különben nem volt célja fizikai kísérleteket tenni; ő csak az iránnyal akart tisztában lenni és a főbb folyók, hegyek és városok fekvését tüzetesen meghatározni.

---

⁴ Egy gallon körülbelül 4 1/2 liter.

Ellátta magát továbbá két erős vashorgonnyal és egy mintegy 50 láb hosszú, könnyű, de erős és tartós, selyemből csavart létrával.

Fergusson legpontosabban kiszámította élelmiszerei súlyát is, állottak ezek: tea, kávé, kétszersült, besózott hús és pemmikanból (ez szárított húsból készült oly eledel, mely csekély térfogat mellett sok táperőt foglal magában). Italul, megfelelő szeszkészleten kívül két víztartót állított fel, melynek mindegyikébe körülbelül egy hektoliter fért bele.

Ezen különféle élelmicikkek fogyasztása által kellett a tehernek lassanként fogyni; mert tudnunk kell, hogy a léggömb egyensúlya a légkörben felette érzékeny. Gyakran a legkisebb súlyvesztés elegendő arra, hogy a léggömb helyzetében jelentékeny változást idézzen elő.

A doktor nem felejtkezett meg egy sátorról sem, mely a csónak egy részét befedé; továbbá pokrócokról, melyekből az összes ágynemű állott; de a vadászpuskái és lőszerkészletéről sem.

Az egész súly tehát a következő volt:

Fergusson	135 font
Kennedy	153 «
Joe	120 «
A két léggömb	1160 «
A csónak és kötelei	280 «
Kézi eszközök	196 «
Élelmiszerek	380 «
Víz	400 «
A bádogszekrények és csövek együtt	700 «
A hidrogén súlya	276 «
Teher	200 «
	Összesen 4000 font.

Így volt felosztva a gömb emelő ereje által elbírható 4000 fontnyi súly.

Nehezek gyanánt csak 200 fontot vitt magával; csupán, amint mondá «előre nem látott esetekre», mert készülékében tökéletesen bízva, remélte, hogy teher kidobására a sor nem igen fog kerülni.

NYOLCADIK FEJEZET.

*Joe fontos egyéniség. - A «Resolut» parancsnoka. - Kennedy fegyvertára. - A berakodás. -
A búcsúlakoma. - Elutazás február 21-én. - A doktor tudományos ülései. -
Duveyrier, Livingstone. - A légutazás részletei. - Kennedy elhallgat.*

Február 10-ike felé véget értek az előkészületek, az egymásba zárt két léggömb be volt fejezve; oldalfalaik a beléjük szorított levegő által erős légnyomásnak lettek kitéve, de a próbát fényesen kiállották, bizonyosságot téven ama kiváló gondosságról, melyet szerkezetökre fordítottak.

Joe örömeiben nem találta helyét; folyton járt-kelt a Greek utcából Mitchell úr műhelyébe meg vissza, mindig akadt ott valami dolga, egyre beszélt a vállalatról, akár kérdezték, akár nem; kevélyen hozzátéve, hogy ő is fogja urát kísérni; nem is éppen lehetetlen, hogy a derék fiú a léggömb mutogatásával, a doktor terveinek és eszméinek magyarázgatásával, személyiségének ismertetésével az ablakba düleszkedve, vagy az utcán járva-elve, nem egy koronácskát keresett magának. Nem is vehetjük tőle rossz néven, ha kortársainak kíváncsiságából és bámulásából egy kis hasznocskát szorított ki a maga részére.

Február 16-án a «Resolut» horgonyt vetett Greenwich előtt. Ez egy nyolcszáztonnás jó járású csavargózós volt, mely eredetileg arra volt szánva, hogy Ross kapitány utolsó sarki expedícióját eleséggel lássa el. Parancsnoka Pennet kapitány, kedves embernek látszott, aki élénken érdeklődött a doktor utazása iránt, kit már régóta nagyrabecsült. Ez a Pennet inkább tudós volt, mint katona; de azért hajója négy ágyúval volt felszerelve, melyek ugyan még eddig senkiben kárt nem tettek, de arra jók voltak, hogy a legbékésebb alkalmakkor is pogány durroztatást vigyenek véghez.

A «Resolut» fenékszíne a léggömb elhelyezésére elő volt készítve; február 18-án át is szállították azt a legmesszebbmenő óvintézkedések között; berakták szépen a hajó fenekére, minden eshetőségre gondolva; a csónak, valamint a hozzávalók, úgymint a horgonyok, kötelek, élelmiszerek, a vízszekrények, melyek a megérkezés után voltak megtöltendők, mind Fergusson szemei alatt találták meg a maguk helyét.

Beraktak tíz hordó kénsavat és tíz hordó ócska vasat a hidrogéngáz előállítására. Ezen mennyiség több volt az elégnél, de számítani kellett a netaláni veszteségekre is. A gáz előállítására rendelt s mintegy harminc tonnácskába csomagolt készülék is a hajófenékben lett elhelyezve.

E különféle előmunkálatok február 18-án este be voltak fejezve. Két kényelmesen berendezett kabin várta Fergusson doktort és barátját Kennedyt. Ez utóbbi egyre fogadkozott ugyan, hogy ő nem utazik, de mégis, midőn hajóra szállt, valóságos vadászfegyvertárt vitt magával; két kitűnő kétsövű hátultöltő puskát és egy jól kipróbált karabélyt Purdey Moore és Dickson gyárából Edinburgh mellett. Ezekkel a fegyverekkel a vadász kétezer lépésre eltalálta a zerge szemét. Azonfelül előre nem látható esetekre hozott még magával két hatlövetű revolvért, puskaportartót, tölténytáskát, golyót és sörétet; de mindez nem nyomott többet, mint amennyire azt a doktor kiszámította.

Február 19-én hajóra szállt a három utazó; a kapitány és tisztjei nagy kitüntetéssel fogadták őket. A doktor hideg és hallgatag volt, csupán vállalatával foglalkozva; Dick ellenben izgatott, bár nem akarta, hogy meglássék rajta. Joe ide-oda ugrált örömeiben, tréfás megjegyzéseivel és örökös mókáival csakhamar kedvence lett az egész személyzetnek.

A királyi földrajzi társaság február 20-án nagy búcsúestélyt rendezett Fergusson doktor és Kennedy tiszteletére. Pénnet parancsnok és tisztjei szintén részt vettek benne; általános volt a jókedv mindvégig és nem egy hízelgő tósztot mondtak a mi barátainkra. Az éltetések és egészségre való kocintgatásoknak nem volt se vége, se hossza, úgy, hogy ha a jókívánságok beteljesednek, a megtisztelt vendégek életének legalább is száz évre kellett volna terjedni. Sir Francis vitte az elnökséget, lelkes és méltóságteljes hangulatban és modorban.

Dick nagy röstelkedésére a szerencsekívánatokból neki is bőven kijutott. Mikor Fergussonra, Anglia dicsőségére emeltek poharat, nem mellőzhették a hősiés Kennedyt, annak nem kevésbé merész útitársát.

Dick csak irult-pirult, a mit szerénységre magyaráztak és ez még inkább fokozta a tetszésnyilvánításokat. Dick már olyan piros volt, mint a rák.

Az utolsó fogásnál érkezett a királyné üzenete, aki üdvözlétét küldé mindkét bátor utazónak és szerencsét kívánt vállalatuk sikeréhez. Erre természetesen megint poharat kellett emelni. «Ő legkegyesebb Felsége» egészségére.

Éjfél tájban érzékeny búcsúzások és meleg kézszorítások után széllyeloszlott a társaság.

A Resolut csónakjai a Westminster-hídnál vártak, a parancsnok tisztjeivel és utasaival helyet foglalt azokon és a Themse rohanó hullámai a társaságot csakhamar Greenwich felé röpték.

Egy órákor már mindenki a hajón volt csendes álomba szenderülve.

Másnap, február 21-én három órákor reggel befűtöttek a kazánok alá; öt órákor fölszedték a horgonyokat, a csavar működni kezdett és a Resolut sebesen evezett a Themse torkolata felé.

Mondanunk sem kell, hogy a társalgás a hajó fedélzetén csaknem kizárólag doktor Fergusson expedíciója körül forgott. Akik őt látták vagy hallották, azokba oly bizalom szállt, hogy nem-sokára - az egyetlen skót kivételével - nem találkozott ember, aki kételkedett volna a vállalat sikerében.

A hosszú tengeri út üres óráiban a doktor valóságos tanfolyamot tartott a földrajzból a tisztek körében. Ezek a fiatal emberek élénken érdeklődtek a fölfedezések iránt, melyek negyven év óta Afrikában történtek; a doktor elbeszélte nekik Barth, Burton, Speke és Grant kutatásait, lerajzolta előttök ezen rejtelmes vidékeket mindazon részletekkel, melyeket a tudományos kutatás adott rendelkezésére. Hogy északon a fiatal Duveyrier kikutatta a Szaharát és Párisba hozta a tuareg főnököket. A francia kormány sugallatára két expedíció készült az útra, az egyik észak, a másik nyugat felől és találkozniok kell Timbuktuban. Délen a fáradhatatlan Livingstone nyomult előre az egyenlítő felé és 1862 március havában társával, Mackenzievel átkelt a Ravunia folyón. A tizenkilencedik század bizonyára nem fog elmúlni a nélkül, hogy feltáruljanak Afrika belsejének hatezer év óta ismeretlen és hiába kutatott rejtelmei.

Fergusson hallgatóinak különösen felköltötte figyelmét, midőn utazása előzményeinek részleteibe mélyedt; meg akartak győződni számításainak helyességéről, vitatkoztak felette és a doktor minden tartózkodás nélkül belebocsátkozott a vitába.

Különösen bámultak azon, hogy oly hosszú útra aránylag oly kevés élelmiszert visz magával.

- És ez feltűnik önöknek? - kérdé Fergusson.

- Kétségkívül!

- Hát ugyan mit gondolnak, meddig fog tartani utazásom? Tán hogy egész hónapokig. Ez nagy tévedés, ha úgy volna, el volnánk veszve, vissza nem érkeznénk soha. Hisz tudják önök, hogy Zanzibártól a Szenegál partjáig nincs több mint háromezeröttszáz, tegyük négyezer mérföld,⁵ ennél fogva tizenkét óránként kétszáznegyven mérföldet haladva, ami nem éri el a mi vasutaink sebességét, hét nap elegendő volna Afrika átutazására.

- De hisz akkor semmit sem látnának, nem tehetnének geográfiai fölvételeket, se föl nem fedezhetnének országokat.

- Dehogyan nem, - felelé a doktor - én ura vagyok az én léghajómnak; ha tetszik, fölemelkedem, ha tetszik, leszálok; amikor jónak látom, megállok, kivált ha erős szélvész magával akarna ragadni.

- Pedig ott jár olyan, - veté közbe Pennet parancsnok - vannak orkánok, melyek egy óra alatt kétszáznegyven mérföldet haladnak.

- No lám, - felelé a doktor - ily sebességgel át lehet repülni Afrikát tizenkét óra alatt: az ember fölkelne Zanzibárban és estére aludni mehetne St.-Louisban.

- De - veté ellen a tiszték egyike - kitartaná-e a léggömb az ily óriási sebességet?

- Ez már előfordult - felelé Fergusson.

- És a léggömb kibírta?

- Tökéletesen; 1804-ben, mikor I. Napoleont koronázták, Garnerin léghajós este tizenegy órakor egy léggömböt eresztett fel, melyen arany betűkkel e fölírás volt olvasható. «Páris, XIII. év, frimaire 25. Napoleon császárt ő sz. VII. Pius megkoronázta.» Másnap reggel öt órakor Róma lakói ugyanazon léggömböt a Vatikán felett látták lebegni; azután átment a római mezőség felett és belebukott a Bracciano tavába. Íme, uraim, a léggömb kibírja az ily sebességet.

- A léggömb! meglehet, de az ember? - kockáztatá meg a szót Kennedy.

- Az ember is. A léghajó az őt környező levegőhöz képest mindig mozdulatlan, mert nem a léghajó halad, hanem a légtömeg, mely azt körülveszi; ha gyertyát gyújtunk a gömb csónakjában, annak a lángja még meg se lobban. A Garnerin-léghajóján utazó egyén alig tudott volna ama nagy sebesség felől. De különben én nem is akarok oly sebesen utazni, és ha éjszakára megkapaszkodhatom valami fában vagy kiálló sziklacsúcsban, azt nem fogom elmulasztani. De másrészt mi viszünk magunkkal két óra való eleséget, azonfelül semmi sem fogja akadályozni a mi ügyes vadászunkat, hogy nekünk bőségesen szerezzon vadpecsenyét, valahányszor a földet ériük.

- Ó Kennedy úr, mily pompás lövések esnek majd onnan - mondá egy fiatal altiszt, irígy szemekkel tekintve a skótra.

- Nem számítva, - felelé egy másik - hogy a kedvtelést még dicsőség is fogja tetézni.

- Uraim! - felelé a vadász - nagyon hálás vagyok... bókjaik iránt... de azok engemet nem illetnek...

- Hát - kiálták minden oldalról - tán nem fog elmenni?

- Nem én!

---

⁵ Mérföld alatt mindig geográfiai mérföld értendő, amelyből hatvan tesz ki egy földrajzi fokot.

- Nem fogja elkísérni doktor Fergusson?

- Nemcsak hogy el nem kísérem, de egyébert sem vagyok itt, minthogy az utazást az utolsó pillanatig megakadályozzam.

Minden szem a doktor felé fordult.

- Ugyan ne hallgassanak rá - mondá ez jókedvű mosollyal. - Ez olyan dolog, ami felett vele nem vitatkozunk; magában úgysis tudja ő azt, hogy el fog jönni.

- Szent Patrickra mondom - kiáltá Kennedy...

- Ne mondj te semmit Dick barátom - most már meg vagy mérve, meg vagy mázsálva magad is, a táskád is, a puskád is, még a lőporod is meg a golyóid is: ne is szóljunk erről többet.

És e naptól kezdve még csak el nem érték Zanzibárt, Dick többé ki nem nyitotta a száját. Hallgatott.

KILENCEDIK FEJEZET.

*Megkerülik a Jóremény-fokát. - Az árboc alatt. - Joe tanár kozmográfiai előadásai.
- A léghajó kormányzása. - A kedvező légáramok fölkeresése. - 'Ευρηκα (Heuréka).*

A Resolut vigan repült a Jóremény-foka felé, az idő folyvást kedvező maradt, csak a tenger háborgott néha erősebben.

Március 3-án, huszonhét napra Londonból való elindulásuk után a Cap-hegy foka tűnt elő a láthatáron. Cap városa egy dombokból alkotott amfiteátrum aljában feltűnt a tengeri távcsövek látkörében - és a Resolut nemsokára horgonyt vetett a kikötőben.

De a parancsnok itt nem vesztegelt, csak míg köszönet vettek fel, ami egy napi munka volt; másnap a hajó délnek tartva, megkerülte Afrika déli csúcsát és befordult a Mozambique-i csatornába.

Joe nem most utazott először tengeren; nemsokára otthonosan érzé magát a fedélzeten. Öszintesége és jókedvéért mindenki szerette. Ura hírének egy jó része sugárzott róla vissza. Úgy hallgatták mint az órákulumot és nem is csalódtak benne többször, mint bárki másban.

Mialatt a doktor a tisztikajütben tartá tudományos előadását, Joe ott trónolt az árboc alatt és mesélt a maga módja szerint, amint azt különben minden idők történetírói szintén nem cselekszik másképpen.

Természetes, hogy a szó a légutazás körül forgott. Nem volt könnyű dolga Joenak a nyakasfejú hallgatóságot a vállalat kivihetőségéről meggyőzni; de mikor ez már megvolt, a matrózoknak Joe szavai által felizgatott képzelődése nem ismert határt.

A bámulatos mesemondó belebeszélte hallgatóiba, hogy ezen utazást még sok más ilyen fogja követni. Ez még mind semmi, ez még csak a kezdete más még nagyobb szerű vállalatoknak.

- Lássák barátaim! ha az ember egyszer belekóstolt az utazás ily módjába, azt többé nem tudja elhagyni; a következő kirándulásnál már nem fogunk járni a föld mellett, hanem egyenesen fölfelé.

- Jó, hát egyenesen a holdnak - mondá egy elámult hallgató.

- A holdnak? - felele Joe - nem, ez már nem volna nagy mesterség; a holdba minden számár el tud menni. Különben ott víz nincsen és így abból nagy készletet kellene magunkkal vinni, úgyszintén néhány üvegcsével levegőt is, hogy az ember lélekzetet tudjon venni.

- Hát gugyi van-e ott? - mondá egy matróz, aki úgy látszik, nagy kedvelője volt ennek az italnak.

- Biz a' sincs barátom; a holddal nincs is mit kezdeni, inkább sétálunk a szép csillagok, a gyönyörű planéták között, melyekről nekem az én uram oly sok szépet beszélt. Tehát megkezdjük például a Saturnuson...

- Azon, amelynek olyan gyűrűje van? - kérdé a szállásmester.

- Igen, jegygyűrűje. Csak azt nem tudják, hová lett a felesége.

- Micsoda, hát oly magasra mennének? - mondá egy hajósinas csodálkozva - hisz akkor ördög a maga gazdája.

- No ördögnek éppen nem ördög, ahhoz nagyon is jó.

- Hát a Saturnusba? - kérde a legtüreletlenebb hallgatók egyike.

- A Saturnusba, hát persze; azután meglátogatjuk a Jupitert, az egy fura világ, a nappal csak kilenc és fél óráig tart - éppen jó a lustáknak, az év meg például tizenkét esztendőig, a mi ismét azoknak hasznos, akik már csak egy félévet élnének; ez kissé meghosszabbítja az életüket!

- Tizenkét esztendő! csodálkozék a hajósinas.

- A bizony, fiacskám, ha te ott születnél volna, még most is szopnál és az az ötven esztendő öreg bácsi alig négy éves gyerek volna még.

- Ez már csak nem lehet! - zúgá egyhangúlag az árboc alatti hallgatóság.

- Pedig ez a tiszta igazság - bizonykodék Joe egész határozottan. - De hát így van az, ha az ember itt tengődik csupán ebben a világban, nem lát semmit, nem tanul semmit és olyan tudatlan marad mint az ökör. Gyertek csak egyszer a Jupiterre, ott fogtok csak látni valamit! Ott fenn tisztességesen kell magát az embernek viselni, mert mindig drabantok vannak körülötte, akik nem mókáznak.

És nevettek rajta, hitték is, nem is; ő tovább mesélt Neptunról, ahol a tengerészeknek áll a világ, továbbá a Marsról, ahol csak a katonák az urak, ami utóvégre elég bosszantó. Ami a Mercurt illeti, az hitvány egy ország, nincs ott más, csak zsvány meg kereskedő és ezek is annyira hasonlítanak egymáshoz, hogy nem lehet őket egymástól megkülönböztetni. És végül Vénusról festett nekik egy elragadó képet.

- Ha pedig ezen expedícióból is visszatérünk, - folytatá a derék elbeszélő, - akkor megkapjuk a déli kereszt csillagrendet, a mely ott díszlik, az öreg Istennek balfelöli gomblyukában.

- No akkor meg is érdemeltétek! - mondák a matrózok.

Így folytak le vidám tréfabeszéd között a hosszú esték az árboc alatt; míg a tisztek körében a doktor folytatá tanulságos előadásait.

Egy napon a többi között a léghajó kormányzása került szóba és felszólították Fergussont, mondja meg, mi e tekintetben a véleménye.

- Alig hiszem, - mondá - hogy valaha odáig jussunk, hogy a léghajót biztosan tudjuk kormányozni. Én ismerem mindazon rendszereket, melyeket megkísértettek vagy javasoltak, egy sem sikerült, egy sem gyakorlati. Gondolhatják önök, hogy nekem is csak kellett foglalkozni e kérdéssel, mely oly rendkívüli érdekléssel bírt reám nézve; de nem bírtam azt oly eszközökkel megoldani, melyeket a jelenlegi mechanikai ismeretek nyújtani képesek. Fel kellene találni egy rendkívül erős motort, de ami a mellett csaknem a lehetetlenségig csekély súllyal bírjon. És még így sem lehetne csak kissé erősebb légáramokkal is megküzdeni. Különben eddig inkább arra fektették a fősúlyt, hogy a csónakot kormányozzák és nem a léggömböt. Ez pedig hiba.

- Pedig hát - felelék neki - a hasonlatosság elég nagy a léghajó és a hajó között, melyet most már kényünk-kedvünk szerint tudunk kormányozni.

- Az már éppen nem, - felelé Fergusson doktor - a lég végtelenül ritkább a víznél, melybe a hajó körülbelül feléig belesüllyed; míg a léghajó egészen a levegőbe van merülve és az őt környező árral együtt úszik.

- Tehát ön azt hiszi, hogy a léghajózás tekintetében a tudomány már kimondta az utolsó szót?

- Azt nem, azt már nem; de kell keresni egy másik módot; és ha nem kormányozhatjuk a léggömböt, legalább azt tudjuk megtenni, hogy ott tudjuk tartani a kedvező légáramlatban. Ezek

minél magasabbra emelkedünk, annál egyenletesebbek és annál állandóbban maradunk a felvett irányban; ott nem zavarják őket a hegyek és a völgyek, melyek megszagatják a föld felületét és főokai a szelek irányváltozásának és áramuk egyenlőtlenségének. Ha tehát a gömb eljut a neki való magasba, akkor nem kell egyéb, minthogy oly légáram közepébe helyezkedjék, amely arra tart, amerre ő is menni akar.

- Igen, de akkor - felelé Pennem parancsnok - egyebet se kell tenni, mint felrepülgetni és leszállogatni és ebben rejlik a legnagyobb nehézség, kedves doktorom.

- De ugyan mért rejlene, kedves Pennem úr?

- Értsük meg egymást: a nehézség éppen a hosszú utakra nézve igen nagy, ha a kisebb légi sétákra nem is.

- És mi oknál fogva, kérem.

- Azért, mert ha nem tud felszállani, csak ha súlyt dob ki, nem tud leereszkedni, csak ha gázt bocsát ki, akkor ugyancsak hamar elfogy a készlete mind a kettőből.

- Kedves Pennem úr, hisz éppen ez a bökkenő; ez az egyetlen nehézség, amit a tudománynak le kell győzni. Nem arról van szó, hogy kormányozzuk a léghajót, hanem arról, hogy azt mozgathassuk lefelé is, felfelé is, a nélkül, hogy gázt bocsátanánk ki, hisz ez úgyszólván a léggömbnek a lelke, a vére, az ereje.

- Jól van jól, doktor úr, de hát éppen ez a kérdés nincs még megoldva, ennek a módja nincs még feltalálva.

- Bocsánatot kérek, már fel van.

- És ki találta fel?

- Én!

- Ön?

- Csak gondolható, hogy e nélkül nem mertem volna megkockáztatni a léghajóban való átrepülést Afrikán át. Hisz huszonnégy óra alatt már nem volna egy mákszemnyi gázom és ott ülnék a szárazon.

- De hisz' ön erről nem szólt Angliában.

- Nem, mert nem akartam, hogy találmányom közbeszéd tárgyát képezze; én ezt feleslegesnek tartottam. Egész csendben megtettem a kellő kísérleteket, és miután ezek sikerültek, nekem több nem kell.

- De hát, kedves Fergusson, most már csak szabad lesz megtudni a titkot?

- Ó igen uram! az én eszközöm egészen egyszerű...

A hallgatók figyelme a végsőig fel volt csigázva és Fergusson nyugodtan kezdé magyarázatát.

TIZEDIK FEJEZET.

*Régibb kísérletek. - A doktor öt szekrénye. - A durranó gázfűvő. -
A fűtőkészülék. - A vele való bánás. - Biztos siker.*

- Már gyakran próbálgattak tetszés szerint fel- és leszállani, uraim, a nélkül, hogy a léggömbből gázt kibocsátani vagy a csónakból terhet kivetni kellessen.
- Egy francia léghajós, Meunier, ezt azért akarta elérni, hogy levegőt komprimált egy belső tartályban. Van Hecke, egy belga doktor, szárnyakkal és lapátokkal igyekezett függőleges irányban működő erőt létrehozni, mely azonban a legtöbb esetben elégtelennek bizonyult. Az ily különféle módon elért eredmények jelentéktelenek voltak.
- Én tehát feltettem magamban, hogy e feladatot egészen más úton próbálom megoldani. Mindenekelőtt elvben egészen elejtem a túlsúlyt vagy terhet és csak rendkívüli esetekben veszem igénybe, például, ha gépem megsérülne vagy ha váratlanul rögtön kell felemelkednem, hogy valami előre nem látott akadályt kikerüljek.
- Az én fel- és leszállási készülékem egyszerűen azon alapszik, hogy a léggömb belsejében levő gázt különféle hőmérsék előidézése által tetszés szerint kiterjesztem vagy összehúszom. És ezen eredményt a következőleg érem el.
- Amint berakodtunk, láthatták önök, hogy a csónakkal együtt több szekrényt is rakattam be, melyeknek mirevalósága önök előtt nem volt ismeretes. Ilyen szekrény van öt.
- Az elsőben van mintegy huszonöt gallon víz, melybe néhány csepp kénsavat teszek, hogy villanyvezető voltát növeljem. Ezt a vizet egy igen erős Bunsen-féle teleppel felbontom vegyelemeire. A víz, amint tudjuk, két térfogat hidrogéngáz és egy térfogat oxigéngázból áll.
- Ez utóbbi, midőn a telep működésben van, annak pozitív sarkán kiválik és átmegy a második szekrénybe. E fölött van egy harmadik szekrény, mely kétakkora, mint az előbbi; ebbe jön át a hidrogéngáz, mely a telep negatív sarkán válik ki. Ez utóbbi két szekrény két csap által - melyek közül az egyiknek két akkora a nyílása, mint a másiké - összeköttetésben áll egy negyedikkel, melyet vegyítőszekrénynek nevezek, valóban itt keveredik össze az a két gáz, amit a víz felbontásából nyerünk; a vegyítőszekrény belső térfogata körülbelül negyvenegy köbláb.
- Most e szekrény tetejébe jön egy platinacső, mely egy csavarral van odaerősítve.
- Úgy látom uraim, hogy már rájöttek, hogy a készülék, melyet az imént leírtam, egyszerűen oxigén- és hidrogéngáz-fűtő, mely nagyobb meleget képes gerjeszteni a kovácsműhely tüznél.
- Ezt előre bocsátva, most már áttérek készülékem második részére.
- Légmentesen elzárt léggömböm aljából csekély távolságra egymástól két külön cső nyúlik ki. Az egyiknek felső vége beleér a gömbben lévő gáz felső, a másiké annak alsó rétegébe. A két cső kaucsuk által összefoglalt ízületekre oszlik, hogy a gömb mozgásai szerint hajladozhasson.
- Mindkettő lenyúlik egész a csónakba és eltűnik egy hengeralakú szekrényben, melyet fűtőszekrénynek nevezek. E szekrény két végén két erős fémlappal van elzárva.
- A cső jön a gömb aljáról, behatol ezen hengeralakú szekrénybe az alsó lemezen át, innen tovább halad a szekrényben és kígyózó karikákban folytatódik; e karikák legfelső gyűrűje

csaknem érinti a szekrény felső oldalát, de mielőtt azon kimenne, egy kis kúpba megy bele, melynek öblös alja lefelé van fordítva. E kúpnak csúcsához van illesztve a másik cső, mely a hidrogéngáz felső rétegéből indult ki. A kis kúp öblös alja platinából van, hogy a fűtéskor meg ne olvadjon, mert az előbb leírt fűtő ezen szekrénybe a kigyózó karikák közepébe van helyezve, hogy a tetején kicsapó láng gyöngén nyaldossa a kúp öblös alját.

- Uraim, önök ismerik a mi szobakályháink berendezését. Tudják, hogyan működnek. A szoba levegőjének a kályha kerületén kell áthatolnia, amint ott átmegy, felmelegszik és kiadja a kályha falain a meleget. Hát amit most önöknek leírtam, valójában szintén ilyen kályhaforma.

- De hogyan is megy az végbe? Ha működésbe hozom a durrlégmelegítőt, a kigyózó karikákban és a kúpnak levő hidrogéngáz felmelegszik és akkor mint ritkább és könnyebb, gyorsan emelkedik a csövön fel, mely a léggömb felső hidrogénrétegébe vezet; akkor alatta ür támad, melybe a gömb alsó rétegéből a még hidegebb, tehát sűrűbb és nehezebb gáz ömlik bele; a mi ismét felmelegedvén, felszáll és ismét a hidegebb jön helyébe. Így támad a csövekben és kigyózó karikákban a gáznak gyors körforgása, mely által a gömb gáza lassanként mind keresztülmelegszik a karikákon és minden forduláskor melegszik egyet.

- Ámde a gáz minden hőfokra terjedelmének $\frac{1}{480}$ -ad részével terjeszkedik, ha tehát a hőfokot tizennyolc fokra emelem, a léggömbben levő hidrogéngáz $\frac{18}{48}$ -ad résszel vagy is 1614 köblábbal több helyet foglal el mint előbb, a gömb annyival nagyobbra duzzad fel, tehát annyival több külső levegőt szorít ki helyéből, ami emelkedési képességét százhatvan fonttal növeli, azaz éppen annyit ér, mintha százhatvan fontnyi terhet dobtam volna ki a csónakból. Ha a hőmérsékletet 180 fokra emelem, a gáz $\frac{180}{480}$ -ad résznyivel terjeszkedik, a gömb 16,140 lábnyival több levegőt szorít ki helyéből, emelkedési képessége tehát 1600 fonttal növekedik.

- Most már láthatják uraim, hogy ily módon könnyen csinállok tetemes változásokat léghajóm egyensúlyában. Léghajóm térfogata úgy van kiszámítva, hogy hidrogéngázzal félig megtöltve éppen annyi súlyú levegőt szorít ki helyéből, amennyit minden rajta levőkkel maga nyom; ily állapotában egyensúlyban van a környező levegővel és sem nem emelkedik, sem nem süllyed.

- Ha pedig emelkedni akarok, fűtőmmel oly hőfokra melegítem a gázt és oly terjedelművé teszem gömbömet, amilyenre szükségem van; ez felduzzad és emelkedik.

- A leszállás természetesen megint úgy történik, hogy mérséklem a fűtő melegét, a gáz hűl, összebb szorul, a gömb pedig megcsappan, és miután a kihülés lassabban megy végbe, a süllyedés is lassúbb mint a felszállás; de az éppen jó, mert gyorsan leszállani tudni nem áll annyira érdekemben, mint felszállani és éppen azért kerülhetem ki az akadályokat, ha gyorsan tudok felemelkedni.

- De másrészt, amint mondám, van még bizonyos mennyiségű terhem is a csónakban, amely lehetővé teszi, hogy még gyorsabban is emelkedhessem, ha kell. A szellentyű a gömb tetején nem egyéb, mint biztonsági szellentyű. A gömb mindig ugyanazon mennyiségű gázzal marad megtöltve és ennek felhevítésével vagy lehűtésével képes vagyok fel is szállani, meg le is.

- Most uraim még egy gyakorlati részletet említek. A hidrogén és oxigén új egyesülése nem vizet, hanem vízgőzt hoz létre. Ez okból a hengeralakú vasszekrény fenekét a vízgőz eltávolítására még egy csővel láttam el, mely biztonsági szellentyűvel van ellátva; e szellentyű két atmoszféránál kisebb nyomás mellett magától kinyílik; ha tehát a gőz a kellő feszültséget elérte, magától elillan a csövön át.

- De most beszéljenek a számok.

- Huszonöt gallon víz elemeire felbontva, ad kétszáz font oxigént és huszonöt font hidrogént. Ez a rendes külső légnyomás mellett az elsőből 1890, a másodikból 3790 köbláb térfogatot képvisel, a vegyületekből összesen 5670 köblábat.

- Úgy de fűtőm csapja, ha egészen kinyitom, óránként huszonhét köblábat fogyaszt és oly meleget ad, mely sokkal erősebb a legnagyobb világítólampák lángjénál. Átlagosan tehát, hogy magamat a magasban fenntartsam, nem fogok többet felhasználni óránként kilenc köblábnál; így tehát az én huszonöt gallon vizem 630 órai légútra vagyis több mint huszonhat napra elegendő.

- Azonfelül, mivel tetszés szerint le is szállhatok és vízkészletemet megújíthatom, utazásom tartamát oly hosszúra nyújthatom, amint nekem tetszik.

- Íme, uraim, ez az egész titkom; egyszerű; ennél fogva, mint minden egyszerű dolognál, a siker el sem maradhat. A gáz kiterjesztése és összehúzása a léggömbben: ez az én eszkööm, melyhez sem mesterséges szárnyak, sem más mechanikai motorok nem kellenek. A fűtőkészülék a hőmérséklet változtatására és az azt melegítő durranó gázfúvó sem nem nehéz, sem nem kényelmetlen. Azt hiszem, így összehoztam a siker minden lehető feltételeit.

Ezzel Fergusson doktor befejezte előadását és mondanom sem kell, hogy lelkesen megtapsolták. Valóban senki sem tehetett ellenvetést, pontosan ki volt számítva, előre ki volt eszelve minden.

- Szó a mi szó - mondá a kapitány - de a dolog mégis veszélyessé is válhatik.

- Sebaj, - felelé röviden a doktor - csak sikerüljön.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Megérkezés Zanzibárba. - Az angol konzul. - A bennszülöttek ellenséges hangulata. - Kumbeni szigete. - Az esőcsinálók. - A léggömb megtöltése. - Elutazás április 18-án. - Utolsó Istenhózzád. - A Victoria.

Kedvező szél sietteté a Resolut megérkezését rendeltetése helyére. A Mozambique-csatornán való áthajózás különösen szerencsésen ment végbe és így a tengeri utazás a légutazáshoz kedvező előjelnek volt vehető. Mindenki óhajtá, bár érkeznének meg mielőbb, hogy elvégezzék azon előkészületeket, melyek még hátra voltak Fergusson vállalatához.

A hajó végre meglátta Zanzibár városát a hasonló nevű szigetén és április 15-én 11 órakor délelőtt előtte horgonyt vetett.

Zanzibár szigete, melyet Afrika partjától csak egy csatorna választ el, a maskati imám tulajdona; a ki szövetségese Franciaországnak és Angliának és ez neki bizonyára a legszebb gyarmata. A kikötő csakúgy nyüzsgő a szomszédos vidékek hajóitól.

A szigetet a parttól elválasztó csatorna legnagyobb szélességében sem haladja meg a harminc mérföldet; nagykereskedést űznek itt gumival, elefántcsonttal és különösen ébenfával, mert Zanzibár a legnagyobb rabszolgapiac. Itt hordják össze a zsákmányt, melyet a belföld népei szakadatlan harcokban szereznek, és ez a kereskedés kiterjed Afrika egész keleti partjára, egész fel a Nílusig; Lejean M. G. szemtanuja volt ennek - természetesen a francia lobogó árnyékából.

Mihelyt a Resolut kikötött, a zanzibári angol konzul azonnal a hajóra jött, hogy felajánlja szolgálatát a doktornak, akinek vállalatáról az európai lapokból már egy hónapja volt ugyan részletes tudomása, de annak kivihetőségét eddig, mint sok más, még maga sem hitte.

- Én kételkedtem, - mondá kezét adva Fergussonnak - de most már nem kételkedem.

Felajánlotta saját házáat szállásul a doktor, Kennedy Dick és természetesen a derék Joe számára is.

Tőle kapta meg a doktor a leveleket, melyeket Speke kapitány írt neki. A kapitány és társai borzasztó szenvedéseket állottak ki az éhségtől és a rossz időjárástól, míg Ugogóba érkeztek; csak a legnagyobb küzdelemmel bírtak előre hatolni és alig hitték, hogy még tovább is hírt fognak tudni adni előnyomulásukról.

- Lám, - mondá a doktor - mi ezeket a veszélyeket és nélkülözéseket ki fogjuk kerülhetni.

A három utazó poggyászát kihordták a konzul házához, és hozzáfogtak a léggömb kirakodásához Zanzibár partjára, hol a jelzőtorony mellékén, mely mint hatalmas épület felfogta a szeleket, alkalmas hely kínálkozott.

A hordóformájú hatalmas torony, a mihez képest a heidelbergi hordó természetesen csak kis csobolyó lett volna, erősség gyanánt szerepelt, melynek falain lándzsákkal felfegyverkezett, lármás tunya beludzsisztáni zsoldosok álltak őrt.

Amint azonban hozzá akartak látni a léggömb kihordásához, a konzul értésökre adta, hogy azt a bennszülöttek erőszakkal készülnek megakadályozni; a vak fanatizmus felkorbácsolja a szenvedélyeket. Az a hír, hogy egy keresztény jár ott, a ki fel akar szállni a levegőbe, lázas izgatottságba ejtette a lakosságot, mert a négerék, akik még az araboknál is tüzeesebb vérűek,

ezen vállalatban ellenséges támadást láttak vallásuk ellen, és azt hitték, hogy azok már a nap és hold ellen akarnak harcba szállani; ez a két csillagzat pedig az afrikai népek imádása tárgyát képezi, tehát elhatározták, hogy ezen istentelen szándéknak útját fogják állani.

A konzul erről értesülvén, tanácsot tartott Fergussonnal és Pennet kapitánnyal. Ez utóbbi nem akart meghátrálni a fenyegetések előtt; de barátja más véleményre térítette.

- Hogy mi utóvégre is győzünk, - mondá - arról szó sem lehet, sőt hogy szükség esetén az imám zsoldosai is segítségünkre lesznek, az is valószínű; de kedves kapitányom, milyen könnyen történhetik valami szerencsétlenség! egy véletlen ütés a léggömbre, roppant kárt tehetne és az elutazás késedelmet szenvedhetne, sőt dugába is dülhetne. Azért legyünk óvatosnál óvatosabbak.

- De mit csináljunk? ha Afrika partján bárhol akarunk is kikötni, mindenütt ugyanezen nehézségekre bukkanunk.

- Dehogy, dehogy - felelé a konzul. - Nézzék csak azokat a szigeteket a kikötőn túl! Rakassa ki léggömbjét azon szigetek valamelyikén, vétesse magát körül jó matrózörizettel és nincs mitől tartania.

- Helyes, - mondá a doktor - így egészen nyugodtan befejezhetjük hátralévő előkészületeinket.

A parancsnok hajlott a jó szóra és a Resolut parancsot kapott, hogy Kumbeni szigete felé közeledjék. Ápril 16-ának reggelén a léggömb egy tisztáson biztonságba volt helyezve az erdők közepén, melyek a szigetet ellepik.

Két magas szálfát ástak egymás közelében a földbe, ezek tetejére csigákat alkalmaztak, melyeknek segítségével a léggömböt egyenletesen kötéllel fel lehetett húzni; a gömb még nem volt felfúva és a belső a külsőhöz úgy volt odaerősítve, hogy együtt emelkedtek felfelé. A két gömb alsó részére volt erősítve a hidrogén bevezetésére rendelt két gumicső.

Ápril 17-ike azzal telt el, hogy a hidrogéngyártó-készüléket rendbe hozták; állt ez harminc tonnából, melyekben a víz vegybontása akként eszközöltetett, hogy ócska vasat és kénsavat nagymennyiségű vízzel hoztak összeköttetésbe. Miután a hidrogén, mielőtt egy nagy tartóba átment, megtisztított és ezen tartóból a csöveken a két léggömbbe áradt. Ezen a módon mindkét léggömb megtelt tökéletesen tiszta és meghatározott mennyiségű gázzal.

Ezen művelethez ezernyolcszázhetven gallon szénsavat, tizenhatezerötven font vasat és kilencszázhatvanhat gallon vizet használtak fel.

A műveletet reggel korán három óra felé kezdték és eltartott nyolc órát, míg befejezték. A következő reggel a léggömb hálójától borítva, kecsesen lebegett a csónak felett, melyet földdel telt zsákok nyomtak le a földhöz. A fűtőkészüléket a legnagyobb gonddal állították össze és hozták működésbe, a gömbről lelógó csövek pedig a hengeralakú szekrény megfelelő helyeire lettek szorosan rácsavarva.

A horgonyok, kötelek, az eszközök, utazópokrócok, sátrak, élelmiszerek és fegyverek mind a helyükre kerültek a csónakban; elegendő ivóvizet Zanzibárból szereztek és a kétszáz font teher ötven-ötven fontos zsákokba elosztva ott feküdt a hajó fenekén, úgyhogy nem ártogatott, de azért mégis kéz alatt volt.

Ezen készülődések mintegy öt óra felé este véget értek. A szigeten folyton őrnjáratok cirkáltak és a Resolut csónakjai minden irányban átkutatták a csatornát.

A négerek lármával, csúfolódás és arcfintorgatásokkal adtak boszúságuknak kifejezést. A varázslók jártak közöttük fel és alá és lázították őket, néhány fanatikus meg is próbálta a szigetet úszva elérni, de elkergették őket.

Akkor a ráolvasások és megbabonázásokhoz folyamodtak; az esőcsinálók, akik azt hiszik, hogy parancsolnak a felhőknek, az orkánt és a kőzáporosót - így nevezik a jégesőt - hívták segítségül; e végből mindenféle fáról téptek leveleket, beledobták egy fazékba, lassan felforralták, azután leölték egy ürüt, melynek szívét túvel szúrták keresztül. De azért az ég derült maradt, hiába ölték le az ürüt, az ő hókuszpókuszaik nem értek semmit.

Akkor a négerek vad orgiákba csaptak át, itták a «tembo»-t, mely kókuszdióból készült erős ital és egy felette részegítő erős sört, melyet «togwa»-nak neveznek és alaposan berúgtak. Danáik, melyekben ugyan nem sok melódia, de annál határozottabb az ütem, egyre hallatszottak a csendes éjszakában.

Este hat óra felé utolsó vacsorára jöttek össze utazóink a parancsnok asztalánál; Kennedy, kit már senki sem kérdezett, csak magában mormogott csendesen érthetetlen szavakat és le nem vette a szemét doktor Fergussonról.

Különben szomorú egy lakoma volt ez. A válás pillanatának közeledése mindenkiben kínos gondolatokat ébresztett. Mit szánt a végzet e vakmerő utazóknak? Vajjon találkoznak-e még egyszer az életben barátaikkal a házi tűzhely körül? Ha a szállítóeszközükben hiba talál esni, mi fog velük történni e vad népségek között, ezen ismeretlen vidékeken a mérhetetlen pusztaságok közepette?

Ezen gondolatok, melyek eddig csak néha-néha jutottak eszükbe és melyekkel nem valami sokat gondoltak, most ónsúllyal nehezedtek felizgatott képzelődésükre. Doktor Fergusson, aki mint mindig, hidegvérű és változatlan komoly volt, csevegett ugyan egyről-másról, de hiába igyekezett elosztatni ezt az általános szomorúságot, nem volt képes vele megbirkózni.

Miután a doktor és társai ellen való támadásoktól tartottak, mind a hárman a Resoluton tértek pihenőre. Reggel hat órakor visszatértek a Kumbéni szigetére.

A léggömb könnyedén ringatódzott a gyenge keleti szellő fuvalmában. A zsákokat, melyeket eddig a földhöz kötötték, húsz matróz váltotta fel; ezek tartották a köteleket. Pennet kapitány és tisztjei kivonultak az ünnepélyes elinduláshoz.

E pillanatban Kennedy a doktorhoz lépett, megfogta a kezét és mondá:

- Sámuel, tehát csakugyan mégy?

- Minden bizonnal, kedves Dick.

- Úgy-e, hogy elkövettem mindent, ami csak tőlem tellett, hogy ezt az utat megakadályozzam?

- Igen.

- Akkor lelkiismeretem e tekintetben nyugodt, és - én megyek veled.

- Erre egészen biztosan számítottam - felelé a doktor csaknem ellágyulva a megindulástól.

A végbúcsú pillanata elérkezett. A parancsnok és tisztjei lelkesülten ölelték meg rettentetlen barátaikat, a derék Joet se véve ki, aki bízott és örült. A jelenlevők mindegyike azon iparkodott, hogy kivegye a részét Fergusson doktor kézzszorításaiból.

Kilenc órakor a három útitárs helyet foglalt a csónakon, a doktor begyújtott a fűtőkészülékbe és fúvatta a tüzet, hogy gyors meleget kapjon. A léggömb, mely eddig a föld felett egyensúlyban csüngött, néhány perc múlva emelkedésvágyat kezdett mutatni. A matrózok kissé meg-

eresztették a köteleket, melyek a gömböt visszatartották. A csónak mintegy 20 lábnyira fölemelkedett.

- Barátim! - kiáltá a doktor, két társa közt fennállva és kalapját magasra tartva kezében - adjunk nevet a mi léghajónknak, ez hozzon neki szerencsét! Legyen a neve «Victoria!»

Kitörő éljenzés hangzott fel.

- Éljen a királyné! Éljen Anglia!

E pillanatban a léghajó emelkedhetnékje nagy mértékben kezdett erősödni, a matrózok már alig bírták tartani. Fergusson, Kennedy és Joe még egy utolsó pillantást vetettek barátaikra.

- Bocsássátok el a köteleket! - kiáltá a doktor.

És a Victoria gyorsan szállt fölfelé a levegőbe, a Resolut négy ágyúja pedig dörögve kívánt útvonalra szerencsét.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

*Átkelés a tengersizoron. - A Mrima. - Dick terve és Joe indítványa. -
A kávé-recept. - Uzaramo. - A szerencsétlenül járt Maizan. - A Duthum hegy. -
A doktor térképei. - Egy éj a nopálfán.*

A lég tiszta, a szél enyhe volt. A Victoria csaknem függélyesen 1500 lábnyi magasra emelkedett, amit a légsúlymérőn két vonal híján két hüvelyknyi süllyedés jelzett.

E magasságban egy erősebb légáram délnyugatnak vitte a léggömböt. Mily felséges látvány tárult fel az utazók szemei előtt! Zanzibár szigete ama kisebb szigettel együtt, ahol felszálltak, egész pompájában feltárult előttük és pedig sokkal élesebb színben, mint azt a földtekén rajzolják; a mezők különböző színű mustrák gyanánt tarkállottak és hol kisebb, hol nagyobb lombbokrák jelenték, hogy ott berkek, erdők fekszenek.

A szigetlakók mint valami kis bogarak látszottak mozogni a füben. A hurráh és éljenkiáltások lassanként elenyésztek a levegőben és csak a hajó ágyúinak dörgése reszketteté meg még néha-néha a léghajó alatt elterülő űrt.

- Ejnye be szép itten - töré meg Joe először a csendet.

De választ nem kapott. A doktor el volt foglalva a barometrikus változások szemmel tartásával és az emelkedés tüneteinek megfigyelésével, Kennedy pedig csak nézett, nézett, majd a szemét kinézte.

A nap sugarai segítségére jöttek a fűtőkészüléknek, a gáz terjeszkedése nagyobbodott. A Victoria kétezeröt száz láb magasságot ért el.

A Resolut kis csónaknak látszott csak és Afrika partjai nyugaton egy hosszú tajtékszegélyben rajzolódtak le.

- Hát önök nem is beszélnek? - kérdé Joe.

- Mi szemléldünk - felelé a doktor, látcsövét a földnek szegezve.

- Már ami engem illet, én meg nem állom beszéd nélkül.

- Hát csak beszélj bátran, a mennyit tetszik.

Joe magában heves párbeszédet folytatott, az «ah!» az «oh!» meg a «nono» egymást érte ajkain.

Míg a tengersizoron átszállanak, Fergusson jónak látta ezen magasságban maradni; innen sokkal nagyobb kiterjedésben figyelhette meg a tengerpartot; a hőmérő és barométer a sátor belsejében függve, folyton szeme előtt volt; egy másik kívül elhelyezett barométer pedig az éjjeli változásokat mutatta meg. Mintegy két óra alatt valamivel több mint nyolc mérföldnyi sebességgel jóformán elérték Afrika partjait. A doktor most közelebb szállt alá a földhöz; mérsékelte fűtője melegét és a léggömb nemsokára csak mintegy háromszáz lábnyira repült a föld felett.

Mrima fölött voltak; így nevezik Afrika keleti partjának e részét. A partokat sűrű ecetfák széles sorai szegélyezték, melyeknek gyökerei az apály sekély vize mellett ágbogasan nyúltak ki az indiai óceán hullámai által erősen kimosott talajból. A homokzátonyok, melyek eddig a part szélét jelölték, összefolytak a láthatárral; északnyugaton a Ngura hegy dugta ki fejét.

A Victoria egy város felett repült át, mely a térképen Kaole névvel van megjelölve.

Az egész összegyűlt lakosság a félelem és harag felkiáltásában tört ki, de nyilaikkal hasztalanul vették célba a légi szörnyeteget, mely felséges nyugalommal lebegett el a hasztalanul erőlködő dühöngők fejei felett.

A szél iránya akkor délnek fordult, de a doktor nem bánta, mert így a léghajó azon irányba került, melyen egykor Burton és Speke kapitányok haladtak.

Kennedy elvégre maga is oly beszédes lett, mint Joe és csodálkozó felkiáltásaik váltogatták egymást.

- Bujjatok el a gyorskocsival - mondá az egyik.

- Meg a gőzössel - felelé a másik.

- De még a vasúttal is, - vágott vissza Kennedy - mellyel átszaladjuk az országokat, a nélkül, hogy látnók!

- Már csak léggömb a léggömb, - tódítá Joe - nem is érezzük, hogy megyünk és a természet ugyancsak iparkodik, hogy kitarja előttünk bájait.

- Mily látvány! mily csodálat! mily nagyszerűség! mint egy álom a függő hintaágyon!

- De talán ebédelnénk! - mondá Joe, kinek a jó levegő meghozta az étvágyát.

- Mondasz valamit fickó!

- Ó az ebéddel nem lesz nagy baj, a kétszersült és konzervált hús megteszi.

- Sőt még kávé is lesz - tevé hozzá a doktor. - Megengedem, hogy elvégy egy kis meleget a fűtőmből, marad ott azért elég. De azért másrésről tűzveszélytől sem kell tartanunk.

- No az rettenetes is volna, - mondá Kennedy - úgy van itt, mintha valami puskaporgyár volna a fejünk felett.

- Az éppen nem - felelé Fergusson; de utóvégre, ha a gáz lángot fogna is, az csak lassanként égne el és mi szépen leszállanánk a földre, ami bizony nem volna valami szép; de legyetek nyugodtak, a mi léghajónk légmentesen van elzárva.

- Együnk már! - mondá Kennedy.

- Tessék uraim! - felelé Joe - és egészen önöket utánozva, szolgállok azonnal egy kávéval is, ha mondanak nekem valami újságot.

- Szó a mi szó - mondá a doktor - ez a Joe ezer jó tulajdonságai mellett, kitűnően tudja elkészíteni ezt a zamatos nektárt; ő azt különféle származású kávékból keveri össze, aminek a módját sohasem bírtam belőle kikapni.

- No hát, uram, most az Isten szabad ege alatt elárulhatom a receptemet... Ez egyszerűen egyenlő rész mokka, bourbon és rio-nunez kávé keveréke.

Pár pillanat múlva ott párolgott előttük a három csésze és befejezé az ebédet, melynek legjobb fűszere az ebédelők jó kedélye vala; és mindenki visszatért megfigyelő helyére.

A vidék alattuk rendkívül termékeny, a természet buja volt. Kanyargó szűk ösvények kígyóztak a gazdag zöld között. Dohány, tengeri és árpaföldek felett szállottak át; minden teljes érésben. Itt-ott nagy tábla rizsültetvények a rizs kövér száraival és biborvirágaival. Magas faoszlopokra épített aklokban juh- és kecskenyájak heverésztek, így jól elzárva és megvédve a leopárdok vérszomjától. Pazar növényzet borítá e csodás vidéket.

Az előtűnedező számos falvak mindegyikében meg-megújult a bennszülöttek nyugtalan zavaros kiáltozása a Victoria láttára, sok helyt nyilakat ragadoztak és a léggömbre lövöldöztek; de a doktor előrelátólag oly magasban tartotta magát, ahol a nyílveszők már el nem érhatték és a lakosok kunyhóik köré csoportosulva még sokáig követték szemeikkel a csodatűneményt.

Délben a doktor megállapította, hogy Uzaramo tartomány felett lebegnek. A föld kókusz-, dinnyefa és pamutcsérjékkal volt benőve, melyek fölött a Victoria játszva suhant keresztül. Joe e buja tenyészetet igen természetesnek találta, hisz' Afrikában járnak. Kennedy nyulakat és fürjeket látott, melyek szinte várták, hogy közéjük durrantson; de ez csak löporpazarlás lett volna, mert amit elejt, úgy sem lehetett volna felszedni.

Most a léghajó óránként tizenkét mérföld sebességgel haladt és nemsokára a hosszúság 38° 20' alatt Tunda nevezetű falu felett állottak.

- Itt érte utól - mondá a doktor - Burtont és Speket ama kegyetlen láz, melytől tartottak, hogy egész vállalatukat dugába dönti. Pedig még közel voltak a parthoz, de a fáradtság és nélkülözések máris egészen kimerítették.

És a talaj itt valóban felette egészségtelen; a tartományban a malária folyton uralkodik; a doktor másképp nem bírta kikerülni, hogy az rájok ne ragadjon, minthogy kellő magasságban tartotta léghajóját a miazmákkal terhelt nedves föld és légréteg felett, hol a forró nap heve annak mérgeét közömbösítette.

Néha-néha látni lehetett egy «kraal»-ban pihenő karavánt, mely az est hűvösebb levegőjére várakozott, hogy útját folytathassa. Ezek azon nagy pusztá öserdők és ligetektől megszakított rengetegek, hol a vándor kereskedőknek nemcsak a vadállatok ellen, hanem a vidék martalóc csapatai ellen is kell védekezni. Látták, amint a bennszülöttek a Victoria láttára szaladoznak, összeverődnek és ismét széllyelmennek; Kennedy közelebről szerette volna őket megnézni, de Sámuel elleneszegült ezen szándékuknak.

- Ezeknek főnökei - mondá - jó puskákkal vannak ellátva és a mi léggömbünk nagyon jó célpont volna, hogy bele egy golyót röpítsenek.

- Hát egy kis lyuk a léggömbön lezuhanásunkat idézné elő? - kérdé Joe.

- Közvetlenül nem; de ez a kis lyuk csakhamar tovább szakadna és a nagy szakadáson minden gázunk elillanna.

- Akkor csak tartsuk magunkat jó távol ezektől a hitetlenektől. Vajjon mit gondolhatnak azok, mikor látnak bennünket mászkálni a levegőben? Biztos vagyok benne, hogy imádnának bennünket.

- Hát csak imádjának, de jó messziről. Elég jó az nekünk. Lássátok a vidék már kezd változni, a falvak ritkulnak, a mangó-fák hova-tovább kevesbednek, itt van az ő terjeszkedésüknek a határa. A talaj dombosodni kezd és a hegyvidék kezd közeledni.

- Csakugyan, - mondá Kennedy - már látszik is néhány magaslat ezen az oldalon.

- Nyugaton... igen, ezek az Urizara-hegység első kiágazásai; ez a Duthumi-hegy, mely mögé kell meghúzódnunk, hogy kihúzzuk az éjszakát. Mindjárt nagyobb működésbe hozom a fűtőt, nekünk most öt-hatszáz láb magasban kell tartani magunkat.

- Ez mind pompásan van kieszelve, uram, - mondá Joe - a kezelése sem nem nehéz, sem nem fárasztó, az ember egyet fordít a csavaron és megvan az egész.

- De még egyéb jó is van mellette, - mondá a vadász, amint a léggömb emelkedett - a nap-sugaraknak e piros homokról való visszaverődése valóban elviselhetetlen volna.

- Nini, milyen nagy fák, - kiáltá Joe - igaz, hogy az természetes; de azért mégis szép. Tíz-tizenkettő az ilyen fából és megvan az erdő.

- Ezek a baobab-fák, - felelé Fergusson doktor - ott van például egy, melynek törzsöke lehet, vagy száz láb kerületű. Talán éppen ennek a tövében halt meg 1845-ben Maizan Ferenc, mert éppen Dezse la Mhora falu fölött vagyunk, hová ő egymaga elmerészkedett, de ott a vidék főnöke elfogta és egy baobab-fa törzséhez kötöztette; a vad néger azután ízenként tépte ki tagjait, míg környöskörül a vadak éneke hangzott; azután fölmetszette a nyakát, újra kifente tompa kését és leszakítá a szerencsétlennek a fejét, mielőtt még keresztül lett volna vágva.

- És Franciaország nem állt boszút e gonosz tettért? - kérdé Kennedy.

- Franciaország felszólalt, a zanzibári szultán mindent elkövetett a gyilkos kézrekerítésére, de hiába.

- No kérem, én itt le nem szálllok, - mondá Joe elborzadva - csak fel, csak fel uram, fogadjon szót nekem.

- Szívesen, annál is inkább, mert imhol előttünk van a Duthumi hegye, ha számításom nem csal, esti hét órára ezen is túl leszünk.

- Hát nem megyünk tovább az éjjel? - kérdé a vadász.

- Nem, ha csak nem muszáj. A kellő óvatosság és éberség mellett az nem hozna ugyan mi reánk veszedelmet; de nem elég Afrikát átrepülni, azt látni is kell.

- Hisz eddig még nincs okunk panaszra. Ezek a világnak legmíveltebb és legtermékenyebb vidékei, nem pedig valami pusztaságok! - mondá Joe. - Elbujhatnak a geográfusok a tudományukkal.

- No no, csak várjunk Joe, majd látunk mink még egyebet is.

Este félhétkor a Victoria csakugyan elérte a Duthumi-hegyet, de hogy fölötte átszállhassanak, háromezer lábnál magasabbra kellett felemelkedniök, mivége a doktor tizennyolc fokra emelte a hőmérsékletet.

A doktor, mondhatni, ujjával kormányozta a léggömböt. Kennedy megmutatta az akadályokat, melyeket le kellett küzdeni, a Victoria pedig repült a légen át, lenézve a hegyek tetejét.

Nyolc óraker a hegy túlsó oldalán ereszkedtek alá, ahol a lejtő nem volt oly meredek. A horgonyokat kivetették a csónakból s azok egyike egy nopálfa óriási ágaiba akadt. Joe mindjárt leereszkedett egy kötélen, a horgonyt szorosan az ághoz kötötte: leadták neki a selyemlétrát és ő ügyesen mászott rajta fölfelé. A léggömb csaknem egészen mozdulatlanul vesztegelt, miután ott védve volt a keleti szelektől.

Elkészült a vacsora is és utazóink a levegőben tett séta után derekasan hozzáláttak.

- Mekkora utat tettünk meg? - kérdé Kennedy, becsületes darabokat tömve a szájába.

A doktor a hold állását kísérte figyelemmel, azonfelül a legjobb Afrika-térkép állott szolgálátára, mely tudós barátja, Petermann által Gothában kiadott «Atlas der neuesten Entdeckungen in Afrika» című műben jelent meg és egyenesen az ő számára lett megküldve. Ez egyenesen a doktor utazása számára készült; magában foglalá Burton és Speke utazását a nagy tavak környékén, Szudánt Barth után, Alsó-Szenegált Lejean Vilmos után és a Niger deltáját Baikie doktor nyomán. Fergusson továbbá el volt látva ama nagy művel is, melyben a Nílus forrásaira vonatkozó összes adatok fel voltak dolgozva és amelynek teljes címe: «The sources of the Nile, being a general survey of the bassin of that river and of its head stream with the history of the Nilotic discovery by Charles Beke Th. D.».

Meg voltak neki azonfelül a londoni földrajzi társaság kitűnő térképei, melyek annak «Közleményeiben» jelentek meg; és a már fölfedezett vidékekből egy pont sem került ki figyelmét.

Térképei szerint úgy találta, hogy két fokot, azaz százhusz mérföldet haladtak nyugatra.

Kennedy megjegyzé, hogy újak tetemesen dél felé hajlik; de ezen irány éppen tetszett a doktornak, aki amennyire csak lehet, éppen megelőzőinek útirányát óhajtotta követni.

Elhatározták, hogy az éjet három részre osztják és megállapodtak, hogy egyik-egyik felváltva ébren virraszt, míg a másik kettő pihen. A doktor virraszt kilenc órától, Kennedy éjféltől, Joe pedig reggeli három órától kezdve.

Így hát Kennedy és Joe takaróikba burkolózva, kényelmesen elaludtak; a doktoré volt az első virrasztás.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

*Az idő változik. - Kennedy láza. - A doktor orvossága. - Utazás a földön. -
Az Imensé-öböl. - A Rubeho begye. - Hatezer láb magasban. - Egy napi pihenő.*

Az éj csendes volt, de szombat reggelre kelve, Kennedy nagy bágyadtságot és lázas borzongást érzett. Az idő is megváltozott; az ég sűrű felhőktől borítva, mintha a vízözönre tett volna előkészületeket. Szomorú egy ország ez a Zungomero, ahol egyre esik, kivéve talán két hetet január havában.

Csakhamar sűrű zápor zuhogott utazóinkra, alattok az utak, az úgynevezett nullah-k, pillanatszerű felhőszakadások által járhatlanokká téve, még a bokrok és óriási folyondárok által is el voltak torlaszolva. Határozottan lehetett érezni a bűzt, melyről Burton beszélt.

- Szerinte, - mondá a doktor - amint igaz is, azt hinné az ember, hogy minden bokor mögött egy rothadó holttestem fekszik.

- Hitvány egy ország - mondá Joe - nekem úgy tetszik, hogy az itteni éjszakázás nem igen vált Kennedy úr egészségére.

- Valóban erősen lel a hideg - mondá a vadász.

- Ezen nem csodálkozom, kedves Dick! most Afrika legegésztelenebb vidékén vagyunk, de nem fogunk soká maradni. Előre!

Joe ügyesen kiszabadítá a horgonyt és a hágsón felmászott a csónakba. A doktor gyorsan fölhevíté a gázt és a Victoria elég erős szélből megragadtatva, tovarepült.

A pestises ködön keresztül alig látszott a földön pár viskó. Afrikában gyakran előfordul, hogy egy jelentéktelen nagyságú egészségtelen táj teljesen egészséges vidékekkel határos.

Kennedy láthatólag szenvedett és a láz nagyon elővette erős természetét.

- Most nincs ideje, hogy nyavalyogjunk - mondá, bebujva takarója alá a sátor alatt.

- Csak egy kis türelem - mondá a doktor - és te gyorsan ismét lábra állsz.

- Biz az jó lesz, Sámuel, ha van nálad valami gyógyszer, ami lábra állít, csak ide vele. Beveszem szembehúnyva.

- Tudok én jobbat is e láz ellen és azt nem is kell bevenni.

- És hogyan csinálod azt?

- Egészen egyszerűen. Egészen kedélyesen fölibe kerülünk ennek a felhőnek, mely körülvesz és kibujunk ebből a pestises levegőből. Csak tíz perc kell, míg a hidrogén kiterjeszkedik.

A tíz perc még le sem járt, mikor már utasaink künn voltak a nedves zónából.

- Várj csak egy kicsit, kedves Dick, mindjárt észre fogod venni a tiszta levegő és a napfény behatását.

- Ez aztán az orvosság, - mondá Joe - ez már azután csoda.

- Dehogy, sőt egészen természetes.

- Hát hisz abban nem is kételkedem.

- Én Dicket egyszerűen a jó levegőre küldöm, amint azt Európában mindennap cselekszik, mint Martinique szigetén elküldenék a Pithon hegyére, hogy kikerülje a sárga lázt.

- Hisz' ez a léggömb valóságos paradicsom - mondá Kennedy, már jobban érezve magát.

- Éppen oda visz! - mondá Joe vidáman.

Nagyszerű látvány volt, amint a feltornyosuló felhők a csónak alatt egymásba verődtek, keveredtek és kergették egymást, a nap sugarait visszasugározva. A Victoria négyezer lábnyi magasságot ért el. A hőmérő a hőmérsékletnek némi süllyedését jelenté. A föld már nem látszott. Mintegy ötven mérföldnyire nyugat felé magaslott ki a Rubeho hegye csillámló fejével; ez képezi Ugogo országának határát, a hosszúság $36^{\circ} 20'$ alatt. A szél óránként húsz mérföld sebességgel fújt, de utasaink semmit sem éreztek ezen sebességből; nemcsak meg nem lódította őket, de úgy volt, mintha csak egy helyen állanának.

Három óra múlva bevált a doktor mondása, Kennedy nem érzett semmi borzongást és jó étvággal reggelizett.

- Ez már csakugyan tútesz a chininen - mondá elégedetten.

- Határozottan, - mondá Joe - itt húzom én meg magam öreg napjaimra.

Reggel tíz óra felé kitisztult az idő. Nyílás támadt a felhők között, a föld látható lett, a Victoria lassúdan közeledett feléje. Fergusson doktor oly légáramlatot keresett, mely őket északnyugati irányban ragadja és talált is olyat hatszáz lábnyi magasságban. A vidék dombosodni, sőt hegyesedni kezdett. A Zungomoro-vidék az e szélesség alatt található legutolsó kókuszpálmákkal eltűnt szemeik elől.

Nemsokára egy hegygerinc határozott körvonalai tűntek fel. Itt-ott egy hegyfok magaslott ki, minden pillanatban résen kellett lenni a hegyes csúcsok miatt, melyek csak ott termettek, mintha a földből nőttek volna ki.

- Sziklák között járunk - mondá Kennedy.

- Légy nyugodt, Dick, nem akadunk beléjük.

- Ez valóban remek módja az utazásnak - jegyzé meg Joe.

A doktor csakugyan bámulatós ügyességgel kormányozta járművét.

- Ha itt a süppedékes földön kellene járnunk, alig bírnök magunkat vonszolni a feneketlen sárban. Zanzibárból való elindulásunk óta igavonóink fele kidőlt volna a rossz útban. Magunk úgy elsoványodtunk volna, mint a kísértet és a kétségbeesés tölténé el szíveinket. Örökös harcban volnánk kalauzainkkal, teherhordóinkkal, kitéve azok féktelen zsarolásainak. Nappal a nedves, kiállhatatlan, tikkasztó hőség, éjjel a gyakran tűrhetetlen hideg és némely legyek csípéseinek, melyek átjárják a legvastagabb posztót is és csaknem örüllté teszik az embert. A vadállatokról és még vadabb népekről ne is beszéljünk.

- Én ugyan nem kérek belőle - mondá Joe.

- Nem is mondom tovább, - folytatá doktor Fergusson - mert ha elmesélném azon bátor utazók leírásait, akik idáig merészkedtek, könnyek tolnának szemeitekbe.

Tizenegy óra felé elhagyták az Imenzsé medrét. A dombokon elszórt vad néptörzsek hiába fenyegették a Victoriát kiabálásaikkal és fegyvereikkel. Végre megérkeztek a talaj utolsó domborulataihoz, melyek a Rubeho hegláncolatát megelőzik és az usagari hegyek harmadik és utolsó legmagasabb vonalát képezik.

Utazóink a magasból tisztán kivehették a földfelület egész alakulását. A három hegység, melynek a Duthumi képezi első lépcsőzetét a föld hosszúsági fokai irányában (nyugatról keletre) elvonuló széles völgyek által van egymástól elválasztva; ezen hegyhátak lecsapott kúpok sorozatához hasonlóak, melyek között a föld be van hintve vándorsziklákkal és törmelekkövekkel. E hegység legmeredekebb lejtője a zanzibári part felé néz nyugati lejtője azonban csak lankásan dülő, alig hajlott oldal, melyen legdúsabb a tenyészet. A talaj mélyedései termékeny fekete földdel vannak feltöltve, azokon élénk buja a növényzet. A patakok mind kelet felé ömlenek és a Kingani medrébe folynak össze a sycomorok, tamarixok, pálmák és lopótökök óriási bokrai közé.

- Vigyázzunk! - kiáltá doktor Fergusson - most a Rubeho felé közeledünk, melynek neve a bennszülöttek nyelvén azt jelenti, hogy «Szelek útja». Jó lesz, ha az élesebb fuvalmokat elkerülendők, a magasba szállunk. Ha térképeimnek hitelt adhatok, legalább ötezer lábnyira kell fölemelkednünk.

- Gyakran fog még kelleni fölkeresni az ily tekintélyes magasságokat?

- Nem éppen; az afrikai hegyek csak középmagasságúak az európai és ázsiai hegycsúcsokhoz képest. Egyébiránt a mi Victoriánk az ilyesmit fel se veszi.

Kevés idő múlva a gáz a meleg hatása alatt kiterjeszkedett és a léggömb egyenesen függőlegesen fölfelé haladó irányt vett fel. Másrészt a hidrogén kiterjeszkedése nem volt veszedelmes, mert a gömb nagy hasa csak háromnegyedrészen volt megtöltve; a légsúlymérő nyolc foknyi süllyedésével mintegy hatezer lábnyi emelkedést jelzett a tenger színe fölött.

- Sokáig mehetünk-e még így fölfelé? - kérdé Joe.

- A föld légköre, - felelé a doktor - csak mintegy hatezer öl magas. Nagy léggömbbel messzire föl lehet menni; ezt már meg is tették Brioschi és Gay-Lussac, de orrukon, szájukon kibuggyant a vér, hiányzott nekik a lélegzésre még alkalmas levegő. Néhány év előtt két bátor francia: Barral és Bixio hasonlóképpen elkalandoztak a legmagasabb régiókba, de léggömbjük kipukkadt...

- És lezuhantak? - kérdé élénken Kennedy.

- Le bizony, de csak mint tudósokhoz illik, úgy, hogy nem esett semmi bajuk.

- No hát uraim, - mondá Joe - én nem bánom, csinálják önök utánok ezt az esést; de már én mint tudatlan ember, csak a becsületes középúton maradok; se nagyon magasban, se nagyon alacsonyan; nekem nem szabad hencegni.

A hatezer lábnyi magasban a levegő sűrűsége érezhetőleg fogyott. A hang nehezen hallatszott és a szót alig lehetett kivenni: a földi tárgyak csak homályosan látszottak, ember és állat éppen nem volt kivehető. Az erdők csak sötét foltoknak, a tavak kis pocsolyáknak tűntek fel.

A doktor és társai különösen érezték magokat, egy rendkívül gyors légáram túlragadta őket a magas csúcsokon, melyeken még hó ragyogott; lázas tekintetük előtt feltűnt néhány neptuni alakulás a világ teremtésének első napjaiból.

A nap verőfénye égetően tűzött le a puszta hegytetőkre. A doktor egészen pontos rajzot vett fel ezen hegységekről, melyek négy határozottan elkülöníthető hegyhátból állanak, csaknem egyenes vonalban és amelyek közül a legészakibb a legnagyobb.

A Victoria nemsokára Rubeho-hegység túlsó oldalán bocsátkozott alá, hol fás és bokros oldalak simultak lejjebb és lejjebb, sötétzöld pázsitnak látszva a magasból; ezt követték a hegyerincek és hegyi patakok ama puszta vidéken, mely megelőzi Ugogo országát, még lejjebb

sárga mezők kerültek el kiaszva, megrepedezve és csak imitt-amott tarkítva szikes növények és tüskés bogáncsok kóróival.

Tovább azonban már cserjék, melyek utóbb erdőkké sűrűsödtek, díszítették a láthatárt. A doktor közeledett a föld felé, a horgonyokat kivetették és azok egyike csakhamar beleakadt egy óriási sycomorfa ágai közé.

Joe ügyesen lebocsátkozva a fára, a horgonyt gondosan odaerősítette. A doktor fűtőjét még egy darabig működésben hagyta, hogy a léggömbnek maradjon egy kevés felszálló ereje, mely azt fenntartsa a levegőben. A szél csaknem egyszerre elcsendesült.

- No most - mondá Fergusson - végy elő két puskát, Dick barátom, egyet a magad, egyet meg a Joe számára és lássatok utána, hogy hazahozzatok egy pár szép antilopcombot. Ez lesz a vacsora.

- Vadászunk! - kiáltá Kennedy.

Kilépett a csónakból és lemászott. Joe az ágakon bukfeneket hányva jutott le a földre és ott kedvére elnyújtózott. A doktor társai terhétől szabadulva, egészen kiolthatta a fűtőt.

- De aztán el ne repüljön nekünk uram! - kiáltá alulról Joe.

- Légy nyugodt, én jól oda vagyok kötözve; most rendbeszedem a jegyzeteimet; jó mulatást és vigyázzatok magatokra. Különben én is majd vigyázok az én őrhelyemről a környékre és mihelyt valami gyanúsat veszek észre elsütöm a fegyvert, ez lesz a jel a gyülekezésre.

- Áll! - felelé a vadász.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

A gummifa-erdő. - A kék antilop. - Két lövés. - Váratlan támadás. - Egy éjjel a levegőben. - Mabunguru. - Zsioe-la-Mkoa. - A vízkészlet. - Megérkezés Kazéba.

A talaj száraz, kiaszott volt, a forróságtól helyel-közzel megrepedezve, egészen elhagyatottnak látszott; csak itt-ott mutatkoztak a karavánok némi nyomai, emberek és állatok fehérítő csontvázai félig lerágcsálva és elkeveredve a porban.

Félórai gyalogolás után Dick és Joe beértek egy gumifa-erdőbe, szemöket nyitva és kezöket a puszta ravaszán tartva. Nem lehetett tudni, mi adhatja elő magát. Joe a nélkül, hogy vadászember lett volna, szintén jól tudott bánni a fegyverrel.

- Jól esik már egyszer gyalogolni is Dick úr! ámbár az ösvény nem éppen valami kényelmes - véle Joe, amint a kavicsal borított tisztáson tovább haladtak.

Kennedy egy jellel tudtára adta kísérőjének, hogy legyen csendesen és álljon meg. A vadászatnak bizony kutya nélkül kellett megessni és bármennyire ügyes is volt Joe, de az orra még sem volt olyan jó, mint egy kopóé vagy vizsláé.

Egy hegyi patak kiszáradt medrében, hol még itt-ott pocsolyák maradtak, egy kis csoport antilop itatott; lehetett valami tizenkettő. E kecses állatok, veszélyt szimatolva, nyugtalanodni kezdtek, minden korty után élénken felkapták fejüket és szaglászta a levegőbe a vadászok felé.

Kennedy, amint Joe állva maradt, egy bokrot megkerülve lőtávvolba jutott és elsüté fegyverét. Az egész csapat egy szempillantás alatt eltűnt, csak egy szép bak, lapockáján találva, esett el a lövéstől. Kennedy zsákmányára rohant.

Az egy gyönyörű kékbak volt, hátán kék sávval a szürke alapon, hasa és lábainak belső oldala fehér volt, mint a hó.

- Ez pompás lövés volt! - kiáltá a vadász. - Ez egy igen ritka antilopfaj, majd szépen kitömjük a bőrét és elvisszük.

- Csakugyan? és komolyan gondol ön arra, Dick úr?

- Persze, nézd csak ezt a pompás szörmét!

- De a doktor úr határozottan protestálni fog az ilyen súlynövekedés ellen.

- Igazad van Joe, de hát mégis bosszantó, hogy egészen itt kell hagyni azt a szép állatot.

- No, egészen már nem, Dick uram, hanem leszedjük róla a legjobb pecsenyének valót és én ezt becses engedelmeivel épp oly jól megcsinálom, mint a londoni mészárosok becsületes atyá-mestere.

- Amint tetszik, barátom, ámbár tudhatod, hogy mint vadász én is csak úgy tudom megnyúzni a vadat, mint lelőni.

- Az már bizonyos Dick úr, tehát ne zsenírozza magát, hanem csináljon hamarosan három kőből tűzhelyet, száraz fa lesz itt elegendő és nekem úgyis csak néhány percre lesz az égő szénre szükségem.

- Mindjárt meglesz - felelé Kennedy.

Azonnal hozzálátott a tűzhely készítéséhez, melyen néhány pillanat alatt fellobogott a tűz.

Joe kivágott az antilop testéből vagy tíz darab rostélyost és a leggyengébb pecsenyedarabot, és az ő szakértő keze alatt csakhamar kész volt az illatos sült.

- Ez jól fog esni Sámuel barátunknak - mondá a vadász.

- Tudja-e Dick úr, mire gondolok?

- Hát mire másra, mint amit csinálsz, a pecsenyére.

- Nem éppen, Dick úr! arra gondolok, milyen képet vágnánk, ha nem találnók fel újra léggömbünket.

- Ugyan, milyen gondolat! azt hiszed tán, a doktor itt hágy bennünket.

- De hátha a horgonya elszabadul.

- Lehetetlen; de különben a doktor mindjárt újra leszállana léggömbjével, hiszen ügyesen kormányozza.

- De hátha a szél elsodorja, hogy nem jöhet többé felénk.

- Hagyj fel, Joe, az okoskodásaiddal! nincs abban semmi kellemes.

- Ó Kennedy úr, minden természetes ezen a világon, de hát minden előfordulhat, tehát mindenre el kell készülni...

E pillanatban egy lövés dördült el.

- Hallotta? - kiáltá Joe.

- Az én karabélyom, ismerem a durranását.

- Ez volt a jel.

- Valami baj van.

- Talán a doktornál?

- Előre!

A vadászok gyorsan felkapták a zsákmányt és indultak visszafelé, a gallyak nyomán, melyeket Kennedy jövet letörött. A bokrok sűrűsége miatt nem láthatták a Victoriát, melytől különben nem lehettek messzire.

Egy második lövés hallatszott.

- Ez sürgős - mondá Joe.

- Hallottad? még egy lövés!

- Ez mintha védekezés volna.

- Siessünk.

És futottak, ahogy csak bírtak. Az erdő szélére kiérve, azonnal meglátták a Victoriát és a doktort a csónakon.

- Hát mi van? - kérde Kennedy.

- Szent Isten! - kiáltá Joe.

- Mit látsz?

- Ott lenn egy csomó néger ostromolja a léggömböt.

Joe valóban látta, bár még mintegy két mérföldnyire voltak a léggömbtől, hogy mintegy harmincan hadonázva, ordítva ott ugrándoznak a sycomorfa tövénél. Egyesek a fára mászva, már a legmagasabb ágakat is elérték. A veszély közel látszott lenni.

- Uram el van veszve! - kiáltá Joe.

- Menjünk, Joe! csak hidegvér és jó szem. Ezen fekete bestiák közül négynek az élete van a kezünkben.

Rendkívül futva már csaknem egy mérföldet haladtak, midőn egy harmadik lövés dördült el a csónakból, az annak az ördögös fickónak szólt, aki éppen felmászni készült a horgony kötelén. Élettelen teste ágról-ágra bukdácsolt és végre mintegy 20 lábnyira a földtől fennakadt az ágon, kezeit és lábait kalimpázva a levegőben.

- Ejnye, mi az ördöggel tartja fenn még magát az a bestia? - kiáltá Joe megállva.

- Akármivel. Csak szaladjunk sebesen, sebesen!

- Ó, Kennedy úr - kiáltá Joe nevetésben törve ki, - hát a farkával, mondom a farkával. Majom az, azok mind majmok.

- Jobb, mint ha emberek volnának - felelé Kennedy, az üvöltő banda felé rohanva.

Valóban egy egész csorda vad, utálatos kinézésű kutyafejű pávián volt. Néhány puskalövés csakhamar észretérítette őket és a grimasszokat vágó horda szétrebbent, néhányat holtan ott hagyva a csatatéren.

Kennedy néhány pillanat alatt fent volt a hágsón, Joe felmászott a sycomor-fára, kiszabadítá a horgonyt, a csónak egészen hozzá leereszkedett és Joe könnyen beszállott. Néhány perc múlva a Victoria már a levegőben lebegett és mérsékelt szél által hajtván, kelet felé vette irányát.

- Ez volt az ostrom! - mondá Joe.

- Azt hittük eleinte, hogy bennszülöttek ostromolnak.

- Csak majmok voltak, szerencsére - felelé a doktor.

- Messziről nem nagy köztük a különbség, kedves Sámuelem!

- No, közletről sem - vágott közbe Joe.

- Akárhogy van, - mondá Fergusson - de a majmok ezen támadása komoly következményeket vonhatott volna maga után. Ha a horgony az ő ismételt rázásaira kiszabadul, ki tudja, hová vitt volna el engem a szél!

- Úgy-e mondtam, Kennedy úr!

- Igazad volt, Joe. De nem akkor foglalkoztál-e te éppen az antilope-pecsenye elkészítésével, melynek már látása étvágyat gerjesztett?

- Azt meghiszem, - felelé a doktor - az antilop húsa felséges.

- Mindjárt megpróbálhatják, uraim! terítve van!

- Hitemre, - mondá a vadász - ezen antilopszeleteknek oly jó vadszaguk van, ami nem megvetendő.

- Valóban, akár egész életemen át antilophúson élnék, - felelé Joe tele szájjal - hátha még egy pohárka grog volna hozzá, ami elősegíti az emésztést.

Joe megcsinálta a kérdéses italkát is, amit áhítattal kóstolgattak és szürcsölgettek.

- No, eddig még elég jól megy a dolgunk - mondá.

- Nagyszerűen, - felelé Kennedy.

- Lássá, Dick úr! sajnálja, hogy velünk jött?

- No, azt az embert szerettem volna látni, aki ebben akadályozzon - felelé a vadász határozottan.

Délutáni négy felé járt; a Victoria gyorsabb légáramlatra bukkant, a talaj láthatólag kezdett hegyesedni és a barométer higanyoszlopa 1500 láb magasságot jelzett a tenger színe fölött. A doktor kénytelen volt hajóját a gáz elég erős kiterjesztése által fenntartani; a fűtő szakadatlanul működésben volt.

Hét óra tájt a Victoria a Kanyémé-tó medre fölött lebegett, a doktor azonnal fölismeré az itt mintegy tízmérföldnyi terjedelemben mivelés alatt levő földet a baobab- és lopótökfák közé rejtett falvaival. Ez az Ugogo-föld egy tartománya szultánjának székhelye, ahol a civilizáció már valamivel előbbre van; ott például már el nem adják rabszolgának a családtagokat; de azért állatok és emberek békecségesen együtt élnek a gömbölyű kalibákban, melyek szénaboglyához hasonlítanak.

Kanyémén túl a talaj száraz és sziklás lesz, de egy óra járásnyira, nem messze Mdaburutól, egy termékeny lapályra érkeztek, hol a növényzet újra teljes bujaságában lépett fel. Naplementével a szél elállott és a levegő mintha álmra szenderült volna. A doktor hiába keresett légáramlatot különféle magasságban és midőn meggyőződést szerzett a természet mély nyugalomáról, elhatározá az éjet fent a levegőben tölteni és pedig nagyobb biztonság okáért mintegy ezer lábnyi magasságban. A Victoria mozdulatlanul vesztegelt; mély csend honolt a nagyszerű csillagos ég alatt.

Dick és Joe kényelmesen kinyújtózkodtak fekhelyeiken és mély álomba merültek, míg a doktor őrt állott; éjfélkor felváltotta őt a skót.

- Ha a legkisebb baj jön közbe, költsetek fel - mondá - és mindenekfelett nézd folyton a barométert. Ez most a mi iránytűnk, mindenünk!

Az éj hideg lett, a nap és éj közötti hőmérsék 27 foknyi különbségre süllyedt. A sötéttséggel megkezdődött a vadállatok éjjeli hangversenye, kiket az éhség és szomjúság kivert búvóhelyeikről. A békák rákezdték sopran hangon, rákontrázott a sakál üvöltése, míg az oroszlán mély basszusa kiegészíté ezen vad élő zenekar működését.

Reggelre kelve, amint a doktor megtekinté iránytűjét, azt vette észre, hogy éjjel a szél iránya megváltozott. A Victoria már mintegy két órája valami harmincmérföldnyire északkelet felé tért el és Mabunguru országa fölött lebegett. Ez egy köves, fénylő syenit-szikláktól mintegy behintett vidék, melyen meredek, hegyes sziklák állnak ég felé a földből, mint a karnaki sziklák; kúpszerű tömegek emelkednek ki, mint a druidák oltárkövei; elefántok és bivalyok fehérülő csontjai csillogtak imitt-amott a napsugárban; kelet felé sűrű erdők látszottak, melyek közül itt-ott egy falucska kandikált elő.

Hét óra felé egy teknősbéka alakú, mintegy két mérföld kiterjedésű gömbölyű szikla tűnt elő.

- Jó úton járunk, - mondá doktor Fergusson - ott fekszik Zsihoe-la-Mkoa, ahol kis ideig majd megállunk. A fűtőkészülékemhez szükséges vizet akarom megújítani. Próbáljuk meg valahol kikötni.

- Itt fa nem igen van - felelé a vadász.

- De azért próbáljuk meg; Joe, vesd ki a horgonyokat.

A léggömb lassankint veszítve emelkedési erejéből, közeledett a föld felé, a horgonyok a földet separték, az egyiknek kampója beakadt egy sziklarepedésbe és a Victoria veszteg állott.

Ne higye senki, hogy a doktor az ő fűtőjét a pihenők alkalmával egészen kialudni hagyta. A léggömb egyensúlya a tenger színéhez volt kiszámítva, de ha a vidék emelkedett és hat-hét-száz láb magasságot ért el, akkor a léggömb igyekezett volna a föld alá is süllyedni, ennél-fogva a gáz kiterjesztésével kellett segítségére jönni, mintha hegyeken járnának. Csak egész szélcsendben, ha a doktor a csónakot egészen a földre bocsátá és azáltal a gömb a tehertől szabadult, tarthatta magát a fűtő nélkül is a föld felett lebegve.

A térképek azt jelezték, hogy a Zsioe-la-Mkoa nyugati lejtője felé nagy állóvizek vannak. Joe egyedül ment oda egy kis tonnával, melybe mintegy tíz gallon víz férhetett, minden baj nélkül megtalálta a mondott helyet egy elhagyott falu közelében, megtölté vízzel a tonnáját és alig háromnegyed óra alatt már vissza is tért; más különöset nem látott, mint néhány óriási elefánt-fogó gödröt, ő maga is majd beleesett egy ilyenbe, melyben egy félig elragott dög hevert.

Kirándulásából néhány naspolyafélét hozott magával, amilyenből a majmokat mohón látta falatozni. A doktor felismerte bennök a «mbenbu» gyümölcsét, mely a Zsioe-la-Mkoa nyugati lejtőjén nagy bőségben terem. Fergusson némi türelmetlenséggel várta visszaérkezését, mert ezen barátságatlan vidéken való, hacsak rövid tartózkodás is, aggodalmat keltett szívében.

A vizet baj nélkül berakták, mert a csónak csaknem a földet érte, Joe kiakasztá a horgonyt és ügyesen felkúszott gazdájához. Ez csakhamar fölleszté a lángot és a Victoria tovább folytatta útját a levegőn keresztül.

Még mintegy száz mérföldre voltak Kazétól, Afrika belsejének egyik jelentékeny telepétől, ahová a kedvező szél mellett még aznap reméltek megérkezni; 14 mérföldet haladtak óránként, a léghajó kormányzása elég nehézkessé vált, nem lehetett magasra fölemelkedni a gáz erős kiterjesztése nélkül, mert már a tartomány maga 3000 lábnyira feküdt a tenger színe felett. Ennél-fogva amennyire csak lehetett, a doktor nem erőltette a gáz kiterjesztését és ügyesen követte egy meredek lejtő fordulatait átevezve Thombo és Tura-Wels falvak mellett. Ez utóbbi Unyamvezihez tartozik, egy kitűnő vidékhez, melyben a növények a legnagyobb terjedelmet érik el, így többek között a kaktusz óriási fává nevededik.

Két óra tájban, nagyszerű időjárás mellett, a nap forró hevében, mely a legkisebb léghuzamot is elemészté; a Victoria Kazé városa fölött lebegett, mely a tengerparttól 350 mérföldnyire fekszik.

- Reggel kilenckor indultunk Zanzibárból - mondá Fergusson doktor, beletekintve jegyzeteibe
- és két nap alatt a kerülőkkel együtt bejártunk csaknem 500 földrajzi mérföldet. Burton és Speke kapitányoknak ezen út bejárására négy és fél hónap kellett!

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Kazé. - A zсібongó vásár. - A Victoria megjelenése. - Wangangák. - A hold fiai. - A doktor sétája. - A népség. - A királyi palota. - A szultán feleségei. - Királyi korhelység. - Joet imádják. - Hogy táncolnak a holdon? - Gyors változás. - Két hold az égen. - Az isteni dicsőség forgandósága.

Kazé, Közép-Afrika jelentékeny pontja, tulajdonképpen nem város. E vidéken nincsenek is városok európai értelemben. Kazé maga sem egyéb, mint hat kivájt gödör, melyeknek oldalaiba a házak be vannak vágva; a lakások előtt kis elkerített udvarok és gondosan munkált kertek, melyekben mindenféle vetemény, hagyma, batáta, tök, tojásnövény és finom illatú gomba díszlett.

Unyamvézi tartomány, melyben Kazé fekszik, a Holdvidéknek körülbelül a közepe és Afrika leggyönyörűbb és legtermékenyebb tája. Népe, mely a főkerületet, Unyanembét lakja és a többiek felett uralkodva, henye életet folytat, arab eredetű. E népfaj ősei sokáig élénk kereskedést folytattak Arábia és Közép-Afrika között mézgával, elefántcsonttal, szövetekkel és rabszolgákkal; karavánjaik egész az egyenlítőig mentek le és még most is eljárnak a tengerpartig, hajhászva a fényűzés és gyönyör tárgyait azon meggazdagodott kereskedők számára, kik e bájoló és termékeny völgyben magokat rabszolgákkal és rabnőkkel körülvéve, henye és úriás életet folytatnak nyughelyeiken elnyújtózva, pipázva és álmodozva.

A gödrök körül vannak a bennszülöttek számtalan kunyhói, a nagy áruraktárak kender- és daturamezők; gyönyörű fák dús lomboságaikkal; - ez Kazé.

Pedig még most is a karavánok találkozó helye. A délről jövők, rabszolga- és elefántcsontszállítványokkal és a nyugatról jövők, kik pamutot és üveggyöngyöket hoznak a nagy tavak vidéke részére, itt cserélik ki árucikkeiket.

Óriási vásárok esnek itt és csaknem örökös a sürgés-forgás; dobok és sípok zenéje, öszvérek és szamarak kiáltozása, nők dala és gyermekek sikoltozása az árusok kínálgató kiabálásával váltakozik.

Itt hever szeretetreméltó rendtelenségben sátor és gyékény nélkül a sok rikító színű kelme, az üveggyöngy, elefántagyar, rhinoceros-csont, cápa fog, méz, dohány, gyapot. Semminek sincs szabott ára, ki amit megkíván, ad érte, amije van, amit kérnek és adhat.

E zshivaj, e mozgalom egy csapásra megszűnt; az érdeklődést másnemű látvány vette igénybe. A Victoria feltűnt Kazé láthatárán, ott lebegett méltóságteljesen és lassanként ereszkedett lefelé egyenes, függőleges vonalban. Férfiak, nők, gyermekek, rabszolgák, kereskedők, arabok úgy, mint négerék mind szétrebbentek és elbújtak «tembe»-ik és kunyhóikba.

- Kedves Sámuel, ha így folytatjuk, - véle Kennedy - akkor nem lesz egykönnyű ezekkel a népségekkel kereskedelmi összeköttetésbe lépni.

- Sőt, igen könnyű volna üzletet csinálni - mondá Joe. - Egyszerűen leereszkedünk és el-emeljük a legbecsesebb portékákat, a nélkül, hogy sok ügyet vetnénk a kereskedőkre, még meg is gazdagodhatnánk mellette.

- Igaz, - mondá a doktor - ezen emberek az első pillanatra megijednek, de a babona és kíváncsiság csakhamar kihozza őket oduikból.

- Azt hiszi uram?

- Mindjárt meglátjuk; de jó lesz a Victoriát tőlök távol tartani; mert ez nem páncélos, sem vértés gömb, tehát akár a golyó, akár a nyíl kárt tehetne benne.

- Tán szóba akarsz állani ezekkel az afrikaiakkal, kedves Sámuel?

- Mért ne, ha lehet; lesznek itt Kazéban értelmes és kevésbé vad kereskedők is. Emlékszem rá, hogy Burton és Speke nagyon dícsérték e város vendégszeretetét; tehát mi is tehetünk velök egy próbát.

A Victoria alig észrevehetőleg közeledék a föld felé és a vásártértől nem messze egy magas fa sudarára vetette ki horgonyát. E csudára az egész lakosság előbújt kunyhóiból, eleinte félénken körütekintgetve. Néhány «Waganga» (varázsló vagy pap), kiket a fővegeikre rakott kagylóhéjakról lehetett megismerni, bátran közeledett feléjük; ezek övükön kis fekete zsírba áztatott töktömlőcskéket viseltek, azonfelül különféle a varázsláshoz szükséges eszközöket, melyek éppen nem valami nagyon ragyogtak a tisztaságtól.

A tömeg nem sokára közelökre férközött, nők és gyermekek vették őket körül, a dobosok pergették a dobokat és minden kéz majd összecsapódva, majd ég felé nyujtva, nagy hadonázást vitt véghez.

- Így szoktak ők imádkozni, - mondá Fergusson - ha nem csalódom, itt mi még nagy szerepet fogunk játszani.

- Hát csak játsszunk uram!

- Téged például, derék Joe, alighanem Isten gyanánt fognak imádni.

- Hát uram én azt kiállom, a tömjén nekem nem kellemetlen.

Most a kuruzslók egy főembere egy myanga jelt adott és egyszerre elcsendesült minden. Megszólította a lég utasait; de előttök ismeretlen nyelven.

Fergusson néhány arab szót kockáztatott meg s a myanga rögtön erre fordítá a beszédet.

A szónok hosszas és virágos szónoklattal üdvözlé az érkezőket, melyekből a doktor megértette, hogy a léggömböt az égről leszállt holdnak nézik saját személyében, amely kedves istennő íme megalázta magát, hogy három derék fiával meglátogassa e várost és ezáltal oly tisztességben részesíté, amit neki nem fognak elfelejteni, míg a világ világ lesz.

Fergusson nagy komolyan azt felelte, hogy a hold minden ezer esztendőben egyszer meglátogatja a földet, hogy hű imádóinak szükségéről meggyőződjék s bajaikban segítségükre legyen; felszólítá tehát őket, hogy ne szerénykedjenek, használják fel a kedvező alkalmat és adják elő legsürgősebb kívánságaikat. Erre a kuruzsló előadta, hogy szultánjok, a «Mwani» régóta súlyos beteg, az ég segélyeért esd és kéri a hold fiait, látogassák meg palotájában, honnan betegsége miatt nem jöhet elő tiszteletökre.

Fergusson közlé kíséreléssel a meghívást.

- És te csakugyan el akarsz menni ahhoz a néger fejedelemhez? - kérde a vadász.

- Természetesen. Ezek az emberek, úgy látszik, nagyon jó véleménnyel vannak irántunk; egy szellő sem mozdul, nincs mit féltünk a Victoriát.

- De mit fogsz vele tenni?

- Légy nyugodt, kedves Dick, egy kis orvossággal majd kigázolok. - Aztán a tömeg felé fordulva mondá:

- A holdnak megesett a szíve unyamvezibeli kedves gyermekei derék uralkodójának szomorú állapotán és elküldött minket, hogy visszaadjuk drága egészségét. Készüljön tehát az elfogadásra!

A kiabálások, éneklések és tetszésnyilatkozatok megkétszereződtek és az egész fekete fejekből álló hangyaboly megindult.

- Most barátim, - mondá Fergusson angolul - mindent jól ki kell eszelni, hogy esetleg gyorsan odább állhassunk. Dick a csónakban marad és a fűtő segélyével elegendő felszálló erőt tart készen. A horgony jól meg van erősítve, itt nincs mitől tartani; Joe velem jöhet - de ott marad a kötélhágcsó lábánál.

- Mit, hát te magad merészkeled ennek a négernek a barlangjába?

- Sámuel úr, hát nem akarja, hogy odáig elkísérjem? - kiáltá Joe.

- Nem, én magam megyek; ezek a jó emberek azt képzelik, hogy a Hold-istennő szállt alá az ő látogatásukra, engem megőriz az ő babonájuk; azért ne tartsatok semmitől, hanem maradjon kiki a maga helyén.

- Ahogy akarod! - felelé a vadász.

- Vigyázz a gáz feszültségére!

- Légy nyugodt.

A bennszülöttek zsvijaja megkétszereződött és erélyesen kezdték sürgetni a mennyei segélyt.

- Lám, lám, - mondá Joe - nekem úgy tetszik, hogy az ő jó Holdjuk és annak fiaival szemben kissé követelőleg lépnek fel.

A doktor, magához véve az orvosságot, leszállott a földre Joeval együtt. Ez tekintélyes és méltóságteljesen, amint illik, leült a hágcsó mellett, arab módra keresztbe vetve lábait és a tömeg egy része tiszteletteljesen távolságban vette körül.

Doktor Fergusson pedig a trombiták harsogása és vallásos fegyvertáncok közepette, lassan haladt a «királyi tembé» felé, mely jó távolra volt a városon kívül; körülbelül három óra volt, a nap fényesen ragyogott, mintha az ünnepélyességhez tehetsége szerint ő is meg akarta volna tenni a magáét.

A doktor méltóságteljesen lépdelt, körülötte a wangangák, a kik visszatartották a népet. Csakhamar hozzácsatlakozott a szultán természetes fia, egy fiatal, elég jó kinézésű fickó, aki az ország szokásai szerint a törvényes örökösök kizárásával egyedüli örököse volt atyja javainak; ez arca borult a Hold fia előtt, aki kecses kézmozdulattal fölemelte őt.

Háromnegyed óra alatt a lelkesült körmenet árnyas utakon, a tropikus ég alj dús növényzete között megérkezett a szultán palotájához, egy négyszögű épülethez, melyet Ititengának neveztek és amely egy domb lejtőjén feküdt. Egy veranda-féle alkotmány nyúlt ki a fedélzetéből faoszlopokra támaszkodva, melyek igényt tartottak arra, mintha meg volnának faragva. Pirosuló fazekak egész sora diszíté a falakat, melyeken kígyók és emberek képei voltak kimázolva, az elsők természetesen nagyobb sikerrel, mint az utóbbiak. A lakás fedélzete nem nyugodott közvetlen a falakon, hanem azok felett, úgy, hogy a levegő szabadon járhatta. Ablaknak híre sem volt, ajtó is csak egy pici.

Fergusson a testőrök és kegyencek nagy kitüntetésekkel fogadták; szép szálas legények a vanyamvéziek törzséből, jó formájú és szép magatartású emberek.

Számtalan elválasztott kis tekercekbe font hajuk vállaikra hullott alá, arcuk fekete és kék bevágásokkal a halántéktól a szájig zebraszerű csíkokkal volt díszítve. Csunyan széjjelhúzott füleikbe fából és kopálmézigéből készült nagy gyűrűk és lemezek voltak berakva; tarkára festett ruhába voltak öltözködve; a katonák a «szagá»-val, íjjal és a kutyatej nedvébe mártott végű nyilakkal, késekkel, a «szimé»-vel egy fűrészfogú hosszú karddal és végre még kisebb csákányokkal voltak fölfegyverezve.

A doktor belépett a palota belső termeibe. A szultán betegsége dacára a megérkezéskor uralkodott zsvaj még egyre gyarapodott. Fergusson az ajtókilincsen nyúl farkakat és zebra-sörényeket vett észre, melyek talizmánnak voltak odafüggesztve. Ő Felsége feleségeinek csoportja, az «upatu» dallamos hangjaival fogadta őt, mely egy cimbalom-féle volt egy rézfazék fenekéből; azonfelül zúgott a «kilindo» egy odvas fából készült öt láb magas nagy dob, melyet két virtuóz arca verejtékében döngetett ökleivel.

A nők legtöbbje igen csinos volt és hangos nevetgélés között szítták a dohányt és thangot nagy fekete pipáikból; hosszú, csinosan kivarrt ruháikban elég jól festettek és csípőjük körül a «kilt»-et viselték a lopótök rostjaiból.

Hatan közülök nem voltak éppen valami vígan és elkülönítve a többitől, kegyetlen halálra voltak elkészülve. Ezeket, ha a szultán meghal, vele együtt élve temetik el, hogy a másvilágon is legyen, aki őt szórakoztassa.

A doktor az egészet egy pillantással áttekintve, odalépett az uralkodó faágyához. Egy mintegy negyven éves férfiú feküdt előtte, kinek egészségét mindenféle kicsapongások már teljesen aláásták és akivel már nem volt mit kezdeni. Az ő betegsége, mely már évek óta tartott, nem volt egyéb, mint örökös részegség. Ez a korhely uralkodó már majdnem egészen elveszté eszméletét és a világ összes ammoniakja nem lett volna képes őt talpra állítani.

A kegyencek és nők térdet hajtva görnyedeztek ezen ünnepélyes látogatás alatt. Néhány csepp maró erős szerrel sikerült a doktornak néhány pillanatra megélnkíteni e tönkretett testet; a szultán mozdult egyet és ezt az órákon át mozdulatlanul heverő embernél kedvező jelnek vették és a doktor tiszteletére egetverő örömkialtással fogadták.

A doktor, kinek már elég volt a mulatságból, gyors kézmozdulattal elhárítva magától legszemtelenebb tisztelőit, elhagyta a palotát és a Victoria felé irányzá lépteit. Esti hat óra volt.

Joe, távolléte alatt, csendesen várakozott a hágsó lábánál; a tömeg a legnagyobb tisztelet-tudással ácsorgott körülötte. Ő pedig, mint a hold igaz fia, engedte. Istenségnek elég kedélyes kinézése volt, nem volt valami rátartó, sőt egész bizalmas lett különösen az afrikai fiatal hölgyekkel, akik nem győztek rajta eleget bámulni; ő pedig a maga részéről tartotta őket nyájas beszéddel.

- Csak imádjának, kisasszonykáim, csak imádjának, ha istennő fia vagyok is, azért jó ördög vagyok én.

Hoztak neki ajándékokat, melyeket a «Mzimu»-ba, a fetiskalapba raktak. Állott pedig ez árpakalászból és «pombe»-ből. Joe megkóstolta ezen erős sörnemű italt, de a torka, bár szokva volt a borhoz és pálinkához, nem akarta azt bevenni. Keservesen elfintorította az arcát, környezete azonban ezt lekötelező mosolynak nézte.

Akkor a fiatal leányok összeálltak, belefogtak egy hosszadalmas nótába és elkezdtek körben táncolni Joe körül.

- Ahá! hát táncolni is tudtok, - mondá - no megálljatok, ebben nem tesztek túl rajtam; majd megmutatom én nektek, hogy táncolnak minálunk.

És elkezdett széles jókedvvel ugrándozni, hajlongott ide-oda, forgott, bokázott, kezével, lábával, térdével mindenféle figurákat csinált, hozzá a legpajkosabb arcfintorgatást vitte véghez; szóval a legcsodálatosabb fogalmat adta a népnek arról, hogyan táncolnak a holdban az istenek.

Az afrikaiak, kiknek oly utánzó képességök van, mint a majmoknak, azonnal eltanulták tőle és utána csinálták az ő mozdulatait és ugrándozásait, hol gangosan, hol rezgősen, nem kerülte el figyelmüket egy kézmozdulat, nem hagytak ki egy figurát. Ebből aztán olyan céció lett, zshivaj, lárma, ide-oda ugrándozás, hogy azt leírni még megközelítőleg sem lehet.

A mulatság éppen javában folyt, mikor Joe meglátta jönni a doktort, aki a legnagyobb sietséggel jött visszafelé az üvöltő zagyva tömeg közepette. A főemberek és varázslók nagyon felháborodottaknak látszottak. Körülvették a doktort, közelébe tolakodtak és fenyegették őt.

Milyen változás? Vajjon mi történhetett? tán a szultán szerencsétlenségre a másvilágra költözött isteni orvosa segedelmével?

Kennedy az ő őrhelyéről látta a veszedelmet, a nélkül, hogy okát tudta volna adni. A léggömb a gáz kiterjesztése által erősen felduzzadva, feszíté a visszatartó kötelet és türelmetlenül kíváncsozott fölfelé.

A doktor megérkezett a hágsó lábához. A babonás félelem eddig visszatartá a tömeget attól, hogy a doktor személyét tetteleg bántalmazza; gyorsan felkapaszkodott a hágsón, Joe pedig gyorsan utána.

- Egy percünk sincs veszteni való - mondá neki ura. - Ne bíbelődjél a horgonnyal, majd elvágjuk a kötelet; gyere csak utánam.

- De hát mi baj? - kérde Joe a csónakba szállva.

- Ugyan hát mi történt? - mondá Kennedy karabélyát kezébe kapva.

- Odanézzetek! - felelé a doktor, az égre mutatva.

- No's? - kérde a vadász.

- No hát, ott a hold!

És csakugyan, a hold fényesen, pirosan, mint egy tűzgolyó emelkedett fölfelé az azurkék égbolton. Csakugyan a hold volt - és a Victoria.

E szerint tehát vagy két hold van, vagy az idegenek csak csalók, szemfényvesztők és ál-istenek!

Így okoskodott a néptömeg. Ez okozta a változást.

Joe nem bírta megállani, hogy egy nagyot ne nevéssen.

Kazé népe látva, hogy prédájok kisiklik kezeik közül, hosszas üvöltésben tört ki; a nyilak és puskák célba vették a léggömböt.

De a varázslók egyike jelt adott. A fegyverek leereszkedtek; ő pedig mászott a fára, nyilván azon szándékkal, hogy a horgonyt kiszabadítja és akkor lehúzzák a kötéllel a gömböt a földre.

Joe egy éles bárdal ugrott elő.

- Elvágjam?

- Várj! - felelé a doktor.

- De ez a néger?...

- Talán megmenthetjük még horgonyunkat és az kell nekünk. A kötelet elvágni még ráérünk!

A varázsló fent volt a fán és az ágakat letördelve csakhamar kiszabadította a horgonyt. Ez a léghajó által erősen rángatva, a varázsló lába közé került és a varázsló azon lovagolva emelkedett a léggömbbel együtt fel a levegőbe.

A tömeg, amint látta, hogy viszik a derék wangangát, bámulatában majd megmeredt.

- Hurráh! - kiáltá Joe, míg a Victoria feszerejétől sarkalva, gyorsan emelkedett fölfelé.

- Jól kapaszkodik, - mondá Kennedy - egy kis utazás nem is fog neki ártani.

- Nem lőnének le ezt a négert, hogy szabaduljunk tőle? - kérde Joe.

- Minek? - felelé a doktor - majd letesszük őt szépen a földre, és azt hiszem, ezen kalandja után még több hitele lesz a nép előtt.

- Még Istent csinálnak belőle! - kiáltá Joe.

A Victoria mintegy ezer lábnyira fölemelkedett. A néger halálfélelmében erősen kapaszkodott a horgony kötelébe. Elállt a hangja, szemei megmerevedtek. Félelme a bámulattal vegyült össze. Enyhe nyugati szellő a léggömböt a városból kifelé hajtotta. Félóra múlva, a doktor látva, hogy már jól túl van a városon és embertömegben, mérsékelte a fűtője melegét és közeledett a föld felé. Mintegy húsz lábnyira a föld felett a néger gyorsan elszánta magát, leugrott, talpra esett mint a macska és kezdett szaladni Kazé felé; míg a Victoria ezzel is könnyebben, újra felszállt a levegőbe.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Zivatar előjelei. - A Holdország. - Afrika jövője. - Az utolsó ítélet gépje. - Az ország látképe naplementekor. - A növény- és állatvilág. - A zivatar. - A tűzzóna. - A csillagos ég.

- Így jár az ember - mondá Joe - ha a hold fiának adja ki és imádtatja magát az ő engedelme nélkül. Ez a drabant csakugyan majd megjárattott bennünket. Talán rossz hírbe hozta őt a doktor úr a medicinájával.

- Igaz, vágott közbe Kennedy - miféle ember ez a szultán?

- Egy vén félholt korhely, - felelé a doktor - kinek vesztét nem igen fogják érezni. A tanulság csak az, hogy a földön minden nagyság mulandó és abban nem kell nagyon elbizakodni.

- Elég baj! - vélé Joe - imádtatni, Istent játszani, az tetszett nekem, az éppen nekem való lett volna. De hát mit csináljunk? mikor a hold egyszer csak előbújik egészen nekivörösödve; úgy látszik, nagyon mérges lehetett.

Ezen és más beszélgetések közben, mialatt Joe ily egészen új szempontokból vizsgálá az ég csillagait, az ég észak felé nehéz, vészjósló és vihartól terhes fellegekbe kezdett burkolózni. Egy elég erős szél alig háromszáz lábnyi magasban nagy erővel ragadta a Victoriát északnyugatnak. A felhők felett gyönyörű azúrkék volt az égbolt, csak valami kellemetlen szorongás volt érezhető.

Utazóink este nyolc órakor a keleti hosszúság 31° 40' és a déli szélesség 4° 17' alatt voltak, a légáramlat a közelgő vihar által kergetve, harmincöt mérföldnyi sebességgel hajtotta őket. Alattok gyorsan tűntek fel és el a változó talaj hullámzásai a Mfuto termékeny vidékén. A látvány méltó volt a megcsodálásra és meg is csodálták.

- A Holdvidék kellő közepén vagyunk - szóla Fergusson - ezt a nevet, melyet még az ókorban viselt, máig is megtartotta; valószínűleg azért, mert itt a holdat mindig imádták. Valóban felséges egy vidék, szebb növényzetet alig lehetne valahol találni.

- Ha ez London közelében volna, az nem volna ugyan természetes, de azért nagyon szép volna. Minek is ád az Isten az ily barbár országnak ilyen szép dolgokat?

- Hát ki tudja, - felelé a doktor, - nem ez lesz-e valaha a civilizáció középpontja. Ha Európa földje már rég kimerült és nem bírja eltartani népeit, nem-e itt fognak letelepedni és hatalmas birodalmakat alkotni a jövő népei?

- S te ezt lehetségesnek tartod? - vélé Kennedy.

- Miért ne? Kedves Dick. Nézd az események folyamát, vizsgálá a népvándorlások sorát és te is ugyanezen következtetésre fogsz jutni. Ázsia az emberiség első dajkája volt, nemde? talán négyezer éven át dolgozott, termékeny volt és csak mikor kövek kerültek a felszínre ott, hol egykor Homér aranyvetései hullámzottak, hagyták el fiai kimerült, kiaszott emlőit. Akkor úgy-e Európára vetették magokat, a fiatal és hatalmas talajra, mely már kétezer év óta táplálja őket; de már annak is hanyatlóban van a termékenysége és napról-napra kevesebb az, amit szolgáltatni képes. A föld termékeit minden évben új meg új, azelőtt hallatlan betegségek érik: biztos jele annak, hogy életereje már fogytán van és a teljes kimerülés már nem sokáig fog várni magára. Látjuk is, hogy lakosai évről-évre sűrűbben özönlenek Amerika még szűz földjére, mint egy kimeríthetetlen, de még eddig ki nem merített forrás felé. Egykor e még most új világ hasonlóan meg fog vénülni; szűz erdei az ipar fejszéi alatt hullnak el, földje a túlságos

termelés miatt kimerül; ahol most a föld erőltetés nélkül is két aratást ad évenként, eljön az idő, mikor majd egyet is nehéz lesz tőle kieroszakolni. Akkor végül Afrika fogja az új nemzedékek előtt föltárni halomra gyűlt kincseit, melyeket századokon át rejtegetve tartott kebelében. Az égalj, mely most az idegennek halálos, a váltógazdaság és csatornázás által meg fog javulni; a szétszórt és szabálytalan lefolyású vizek egy mederbe gyűjtve hajózható csatornát fognak képezni és e földrész, mely felett most lebegünk, amely valamennyinél termékenyebb, gazdagabb, életképesebb, nagy birodalmak anyja lesz; még a gőznél és villanyosságánál is nagyobb szerű fölfedezések fogják előbbrevinni a tudományt és az által az emberiséget.

- Hej uram, - szölt közbe Joe - be szeretném én mindezt megérni.

- No arra igen korán keltél, fiam!

- De másrésről, - mondá Kennedy - az a korszak, midőn az ipar már mindent a maga részére kaparított, nagyon egyhangú is lesz. A sok feltalált géppel az emberek egymást fogják el-emészteni. Én mindig azt képzelem, hogy akkor lesz az utolsó ítélet, amikor egy óriási, három milliárd légnyomásra felhevített kazánal széllyelrobbantják a földtekét.

- No, az amerikaiak, - tevé hozzá Joe - nem lesznek az utolsók azok között, akik az ily gép előállításán fáradoznak.

- Valóban, - felelé a doktor - ott vannak a legnagyobb kazánmesterek. De ne kövessük tovább az ily beszédek folyamát, inkább nézzük ezt a szép Holdországot, mikor most oly jó módunk van benne.

A nap, mely legutolsó sugarait küldé a felhőkön át, a talajnak legkisebb egyenlőtlenségét is aranszéllel szegte be; az óriási fák, fanagyságú növények és a földön kúsó moha mind egyiránt részesült ezen fénykisugárzásban. A lankás, hullámos talaj imitt-amott kis kúpalakú dombokkal váltakozott, hegy nem tűnt elő a láthatáron; mérhetetlen zöld kerítések, áthatlan sövények, tüskés bozótok választák el a tisztásokat, melyeken számos falu terjeszkedett. Az óriási euforbiák természetes védművekké vették körül azokat, ráaggatózva a bokrok korállalakú ágaira.

Nemsokára a Malagazari, a Tanganyika tavát tápláló folyók legnagyobbika csillant elő a buján tenyésző réteket átkígyózó futtában; száz meg száz kis patak ömlött bele és hordta le a völgyek mélyedéseiben meggyülemlő vizeket a nagy tóba.

Az erek és patakok egész hálózata látszott a madártávlatból, mely a tartomány egész nyugati oldalát borítá.

A kövér legelőkön vastagbőrű otromba állatok heverésztek el-eltűnve, amint elmerültek a fűben vagy a mocsár vizében; az erdők illatot árasztó virágbokroknak tűntek fel; de e bokrokban oroszlán, tigris, leopárd, hiéna rejtőzött vagy hűsölt a nyári nap utolsó óráiban. Itt-ott egy óriási elefánt csörtetett a fák között, mozgásba hozva koronáikat - és hallani lehetett az ágak recsegését, melyeket útközben letördelt hatalmas agyaraival.

- Mily pompás vadászterület, - kiáltá lelkesülten Kennedy - egy golyó, találomra az erdő mélyébe röpítve bizonyára egy vadat terítene le. Nem volna-e jó kissé megpróbálni?

- Nem, kedves Dick, előttünk van az éj, a fenyegető éj, és ma zivatar lesz. A zivatarok e vidéken rettenetesek, mert itt a föld olyan, mint egy óriási megtöltött villamos telep.

- Igaza van uram! - mondá Joe - a hőség rekkenő, a szél egészen megállt, érzi az ember, hogy készül valami.

- A légkör telve van villamossággal, - felelé a doktor - minden élő lény érzékeny az elemek harcának ezen közelléte iránt, és én megvallom, még soha sem éreztem ezt ennyire.

- Nem volna talán jobb leszállani, ha így áll a dolog? - kérdé a vadász.

- Ellenkezőleg Dick, inkább felszállani szeretnék és csak attól tartok, hogy a légáramlatok ezen kereszteződése eltérít utamból.

- Talán szándékos elhagyni az irányt, melyet a tengerparttól idáig követtünk?

- Igen, ha lehetséges volna, - felelé Fergusson - szeretnék mintegy hét-nyolc fokkal északra tartani, megpróbálnám azon szélességi fokok felé felhatolni, melyek alatt a Nílus forrásait sejtik; lehet, hogy megtaláljuk Speke kapitány expedíciójának némi nyomait vagy tán találkozzunk Heuglin karavánjával. Ha számításom helyes, most a hosszúsági 32° 40' alatt vagyunk és én szeretnék egyenesen az egyenlítőn keresztül átvágni.

- Nézd csak, nézd, - szakítá félbe útítársát Kennedy - látod azokat a vízilovakat, amint kibújnak a tavakból ezek a vérszomjas hústömegek; és azokat a krokodilokat, mely lármásan kapkodnak levegő után?

- Azok fulladoznak - mondá Joe. - Ó mily pompás nekünk így utazni és innen lenézni azokat a kártékony férgeket. Nézze csak Sámuel úr! de nézze már Kennedy úr! ezt a nagy csorda állatot, hogyan sorakoznak egymás mellé. Lehet valami kétszáz! - és pedig farkas.

- Nem Joe, ezek vad kutyák, kemény faj, amely kiköt az oroszlánnal is. Ezekkel találkozni a legborzasztóbb az utazóra nézve, egy pillanat alatt darabokra tépik.

- No, - mondá a víg fickó tréfásan, - bizony nem szeretnék szájkosarat rakosgatni rájuk; de ha már olyan a természetök, nem is lehet tőlök valami rossz néven venni.

A zivatar előérzetében lassan-lassan kifogyott a beszéd; úgy látszott, mintha a sűrű levegő nem is volna a hang továbbítására alkalmas. A levegő mintha ki lett volna vattázva és elveszté minden hangképességét, mint az a terem, mely szövettapétákkal van kibélelve. Az evező sólyom, a pávadarú, a kék és piros harkályok, a csúfoló madár, a légyfogó madarak mind elbújtak a nagy fák sudarai között. A természet, mintha egy új vízözönre készült volna.

Esti kilenc órakor a Victoria mozdulatlanul vesztegelt Mséné felett; ez több falunak egyesülése, melyek a homályban alig voltak egymástól megkülönböztethetők. Néha-néha a zavaros mocsár vizébe tévedt napsugár visszaverődése mellett lehetett látni szabályosan haladó árkokat és a tekintet még kivehette a pálmák, tamarindák, sycomorok és óriási euphorbiák csendes komor alakjait.

- Megfulladok - mondá a skót tele tüdővel szíván magába, amennyit csak lehetséges ebből a levegőből. - Már úgylis megrekedtünk itten, nem szállunk-e le?

- De a zivatar! - mondá a doktor elég nyugtalanul.

- Ha attól tartasz, hogy a szélvész elragad, azt hiszem, mégsem marad egyéb hátra.

- A zivatar talán még nem tör ki az éjjel - mondá Joe - a felhők nagyon magasán járnak.

- Épen azért nem akarok fölibök kerülni. Nagyon magasra kellene emelkednünk, elvesztenők a földet szemünk előtt és egész éjjel nem tudnók, haladunk-e vagy nem és merre felé?

- Határozd el magadat, kedves Sámuel, a dolog sürgős.

- Bosszantó, hogy a szél elállott, - vevé fel a szót Joe, - elvihetett volna bennünket messze a zivatar színhelyétől.

- Bizony sajnós barátaim, mert a felhők veszedelmet hoznak számunkra, azonban ellentétes légáramok vannak, melyek bennünket forgatagukba ragadhatnak és villámok rejlenek, melyek gömbünket felgyújthatják. Másrészt meg a szélvész vághat a földhöz, ha egy fa tetején horgonyt vetünk.

- Hát mitévők legyünk?

- Fenn kell tartani a Victoriát közepes magasságban a föld és ég rejtette veszélyek között. Vizünk van elég a fűtő számára és kétszáz font megterheléshez sem nyultunk még. Szükség esetén majd hasznát vesszük.

- Együtt virrasztunk majd veled együtt! - mondá a vadász.

- Nem, barátom, rakjatok el mindent a helyére és feküdjetek le, ha szükséges lesz, majd felköltlek.

- Hát ön nem pihenne le szintén, uram, hiszen még veszély nem fenyeget?

- Nem, köszönöm fiam, inkább ébren maradok. Most veszteg állunk és ha a körülmények nem változnak, holnap reggel is itt fogunk állni, ahol most.

- Jó éjt doktor úr!

- Jó éjszakát, ha lehetséges lesz.

Kennedy és Joe elnyújtózkodtak takaróik alatt, a doktor maga maradt ébren a végtelenségben.

E közben a felhőréteg lassankint alább ereszkedett és mély homály állott be. A gömb körül fekete boltozat alakult, mintha meg akarná azt fojtani. Egyszerre erős villám hasította keresztül a homályt; ez még el se sötétült és már hatalmas mennydörgés rázta meg a levegőt.

- Vigyázz! - kiáltá Fergusson.

A két alvó a nagy dőrejre felriadva talpra ugrott és a doktor rendelkezésére állott.

- Leszállunk? - kérdé Kennedy.

- Nem, a gömb ki nem bírná. Emelkedjünk felfelé, mielőtt e felhőzet vízzé válik és a szél megindul.

És erős működésbe hozta fűtőkészülékét.

A trópusok zivatarai oly gyorsasággal fejlődnek, hogy ahhoz csak erősségük hasonlítható. Ismét egy villám cikázott az éjjen át és nyomban utána húsz másik. Az ég csíkos lett a sok villámszikrától, melyek a nagy esőcseppek között szinte sercegetek.

- Elkéstünk, - mondá a doktor - és a mi gyulékony gázzal telt gömbünknek most a tűzzónán kell áthatolni.

- A földre, a földre! - kezdé újból Kennedy.

- Ott éppen úgy érhet villámcsapás és léggömbünk a fák ágain csakhamar össze volna szakadva.

- Tehát emelkedünk, Sámuel úr.

- Igen, csak sebesen, még sebesebben!

Afrika ezen vidékein az egyenlítői zivatarok alatt nem ritkaság, hogy egy perc alatt húsz-harminc villámcsapás esik; az ég a szó szoros értelmében lángban áll és a dörgés szünet nélkül egymásba folyik.

A szélvész ezen tüzes légkörben valóban rémítő erővel tört ki, vadul forgatta a tüzes felhőket, mint valami nagy szellőztetőt, mely ezt a nagy tüzet ismét újra meg újra éleszti.

Doktor Fergusson fűtőjét teljes erejében működtetve, a gömb terjeszkedett és szállt fölfelé. Kennedy a csónak közepén térdei közé szorítva tartá a sátor függőnyeit. A léggömb kezdett forogni maga körül, az utazók nem bírtak a szédülésnek ellentállani és csak nagy bajjal bírtak a csónakba kapaszkodva tartózkodni, hogy ki ne repüljenek. A léggömb borítékán a légnyomástól mélyedések támadtak, ezekbe belekapaszkodott a szél és az erős selyemnek volt mit kiállani. Zsivajgó moraj után jégeső hullott alá és dübörgött a léggömb felületén. Ez azonban egyre emelkedett, a villámok tüzes érintőket rajzoltak a gömb felületére, mindenfelől tűztenger vette körül.

- Segítsen az Isten, - mondá Fergusson - az ő kezében vagyunk, csak ő segíthet rajtunk. Legyünk készen minden eshetőségre, ha meggyuladnánk is. Esésünk csak lassan mehet végbe.

A doktor szavát társai alig hallották meg, de a villámok fényénél láthatták nyugodt arc kifejezését; ő figyelemmel kísérte a fénytüneményeket, melyek a léggömböt mint Szent Elmus tüze lidércként táncolták körül.

A gömb folyton forgott maga körül, de azért haladt fölfelé; körülbelül egy negyedóra múlva túl voltak a zivataros felhőkön, a villamos kiegyenlítődések alattuk mentek végbe, mintha valami tűzijáték kereke forgott volna a csónak alatt.

Ez egyike volt a legszebb látványoknak, amelyekben az Isten részt adhat az embernek. Lent a tomboló zivatar. Fent a csendes szép csillagos ég mozdulatlanul, és a hold, mely szelíd sugarait árasztja a lent vadul kavargó felhőkre.

Doktor Fergusson megnézte a barométert, az tizenkétezer lábat jelzett. Este tizenegy óra volt.

- Hála Istennek, túl vagyunk a veszélyen - mondá, - csak ezen magasságban kell magunkat tartanunk.

- Ez valami rettenetes volt! - kiáltá Kennedy.

- Igaz, - felelé Joe, - de hát így változatos az utazás és én cseppet se bánom, hogy néztem már egyszer zivatart felülről is. Pompás egy látnivaló!

TIZENHETEDIK FEJEZET.

A Hold-hegyek. - Zöld óceán. - Kivetik a horgonyt. - Az elefánt mint vontató. - A vígan égő tűz. - A vastagbőrű halála. - Sütőkemence a szabadban. - Ebéd a zöldben. - Egy éj a földön.

Másnap reggel hat óra tájban tisztán kelt fel a nap, a felhők eloszlottak, kellemes szellő frissíté fel a hajnal hasadását.

A föld az utazók szemei előtt úgy tűnt fel, mintha be volna illatosítva. A léggömb maga körül forogva a légáramok közepette, alig tért el útjából; a doktor mérséklé a gáz kiterjedését és lejjebb ereszkedett, hogy északibb irányt választhasson. Próbálgatásai sokáig sikertelenek maradtak, a szél nyugat felé hajtotta, egész addig, hol a híres Holdhegyek tűntek elő, melyek félkörben húzódnak a Tanganyika tó végpontja körül; azoknak kevéssé tagolt láncolata kékesen rajzolódott le a láthatáron, mintha valami mesterséges erődítmény volna, mely áthághatlan gátat vet a felfedező utazóknak Közép-Afrikában; - néhány magában álló csúcson örök hó fehérlett.

- Itt még egy ki nem kutatott országban vagyunk, - mondá a doktor - Burton kapitány nagyon messzire előhatolt nyugat felé, de e nevezetes hegyeket még el nem érhetette, úgy hogy tagadta is azok létezését; míg az ő kísérője, Speke, tökéletesen meg volt győződve az ellenkezőről. Burton azt állítja, hogy azok csak kísérője képzeletében léteznek; mi, barátaim, abban, hogy léteznek, most már nem kételkedhetünk.

- És átkelünk-e rajtok? - kérdé Kennedy.

- Nem, ha az Isten is úgy akarja: remélem, akadunk kedvező szélre, mely bennünket az egyenlítő felé visz; sőt ha szükséges, várakozunk is és horgonyt vetünk, mint bármely más hajó, ha ellenkező szél akad útjába.

Amit a doktor előre látott, az csakhamar teljesezésbe is ment. Miután a légáramlatokat különböző magasságban kipróbálta, a Victoria közepes sebességgel haladt északkelet felé.

- Jó irányban vagyunk, - mondá - megnézvén iránytűjét és alig kétszáz lábnyira a föld felett; - mind szerencsés körülmény ezen új vidékek felkutatására. Speke kapitány, a ki Ukerewe tava fölfedezésére indult, inkább keletnek tartott egyenes irányban Kazén keresztül.

- Sokáig haladunk ezen irányban? - kérdé Kennedy.

- Talán igen; célunk egy kitérőt tenni a Nílus-forráshoz és még több, mint hatszáz mérföld van hátra, hogy odáig érjünk, ameddig az északról indult utazók eljutottak.

- És nem szállunk le a földre már egyszer, - kérdé Joe - hogy a lábunkat kijárassuk.

- De igen, sőt élelmiszereinkkel is gazdálkodni kell és majd te kedves Dick barátom, útközben el fogsz látni bennünket friss hússal.

- Mihelyt csak kívánod, Sámuel barátom.

- De még a vízkészletünket is ki kell egészíteni és megújítani, ki tudja nem hajt-e bennünket a szél vízszegény vidékekre. E tekintetben nem lehetünk eléggé elővigyázók.

A Victoria délben a hosszúság 29° 15' és a szélesség 3° 15' felett lebegett. Áthaladt Uyofu falu felett, mely Unyamvézi legészakibb határa az Ukerewe tó mellett, melyet még nem lehetett kivenni.

Az egyenlítő körül lakó népségek kissé civilizáltabbnak látszanak és abszolút uralkodók alatt élnek, kiknek zsarnoksága nem ismer határt. Karaghwa tartomány a legtöbb ily néptörzset egyesíti magában.

A három utazó elhatározta, hogy a legelső kedvező alkalommal leszállanak a földre. Hosszabb pihenőt akartak tartani és a Victoriát alapos vizsgálat, esetleg tatarozás alá venni; a fűtő melegét mérsékeltek és a kivetett horgonyok csakhamar mérhetetlen rétségek magas fűvezetét separték, mely bizonyos magasságból szép gyepszönyegnek látszott, de valójában hét nyolc láb magas fű volt.

A Victoria mintegy óriási lepke repült tova a rét virágai felett, a nélkül, hogy a rétség fűvét megdöntené. Semmi kiváló tárgy nem látszott a rétségben, olyan volt az, mint valami zöld tenger a legkisebb emelkedés nélkül.

- Így jó sokáig vándorolhatunk, - mondá Kennedy - nem látok sehol egy fát, melybe belekapaszkodhatnánk; úgy látszik a vadászból sem lesz semmi.

- Csak várjál kedves Dick, az ilyen fűben, mely magasabb náladnál, amúgy sem vadászhatnál, majd csak akadunk valami alkalmasabb helyre is.

Valójában gyönyörű utazás volt, valóságos csónakázás ezen a zöld virágos tengeren, mely a szellő fuvalmára szelíden hullámozott. A csónak valóban megfelelt nevének, mintha a hullámokat szedelte volna. Ha a fűből néha-néha tarka madarak serege örvendő vijjogással fel nem repül, a csalódás teljes leendett; a horgonyok bemélyedtek a virágos fűbe és barázdákat vontak bennök, melyek éppen úgy, mint a vízben, újra bezárultak utánok.

Egyszerre a léggömb erősen megrándult, bizonyosan a horgony beleakadt a nagy fűben rejtőző valami sziklába.

- Megfogóztunk! - mondá Joe.

- Jó, hát vedd ki a kötélhágcsót, - felelé a vadász.

De még ki se mondá e szavakat, midőn erős ordítás reszketteté meg a levegőt, megszakitva a három utazó felkiáltásait, melyekben kitörtek.

- Hát ez micsoda?

- Különös ordítás!

- Nini, hiszen megyünk!

- A horgony elszabadult.

- Dehogyan szabadult - mondja Joe, aki meghúzta a kötelet.

- Hát akkor a szikla halad.

Különös hullámozás támadt a fűben és a zöld hullámokból csakhamar egy hosszúka, vastag, sötét nagy óriás alak bujt elő.

- Egy nagy kígyó - mondá Joe.

- Kígyó? - kiáltá Kennedy puskát ragadva.

- Dehogyan, - mondá a doktor - egy elefánt ormánya!

- Egy elefánt! Sámuel...

És Kennedy lövésre emelte fegyverét.

- Várj csak, várj, Dick.

- Szó sincs róla. Az állat vontat bennünket.

- És pedig jó irányban, Joe, jó irányban.

Az elefánt vágatva törtetett előre, csakhamar kiért egy tisztásra, ahol egész alakjában meg lehetett látni.

Óriási termetéről a doktor egy hímet ismert fel benne a legnagyobb fajtából; két nagy fehérülő agyara csodálatos görbületben lehetett hét vagy nyolc láb; a horgony lapátjai erősen közéjük voltak ékelve.

Az állat hiába iparkodott ormányával elszabadítani magát a kötélről, mely a csónakhoz volt erősítve.

- Gyű te ne! - kiáltá örvendezve Joe, tehetsége szerint biztatva a különös igavonót. - Ime, az utazásnak egy új módja, nem is lóval, de mindjárt elefánttal.

- De hát hová visz majd bennünket?! - kiáltá Kennedy, a puskával hadonázva, mely már égett a kezében.

- Hát a hová menni akarunk, kedves Dick! csak egy kis türelem.

- «Wig a more!» - mondják Skóciában - «wig a more!» gyű te fakó! hajrá! hajrá! - kiabált ujjongva Joe.

Az állat gyors vágatásnak eredt, ormányát kanyargatva hol jobbra, hol balra, és a mint egyet-egyét ugrott, becsületesen megráncigálta a csónakot.

A doktor a fejszét kezében tartva, kész volt elvágni a kötelet, mihelyt arra szükség lesz.

- De nem szabad elhagynunk horgonyunkat, - úgymond - csak a végső szükségben.

Ez az elefánttal való utazás mintegy másfél órát tartott, az állat nem is látszott fáradtnak; ezek az óriási vastagbőrűek nagy utakat bírnak begyalogolni és egy napról a másikra nagy távolságra eső helyeken lehet őket viszontlátni, akár csak a cethalakat, melyekhez úgy terjedelmök, mint gyorsaságukra nézve annyira hasonlók.

- Valóban - mondá Joe - mi egy cethalat szigonyoztunk meg és most úgy jártunk, mint a cethalászok a halászaton.

A talaj minőségének változása azonban kényszeríté a doktort, hogy magának másféle vontatót válasszon.

Egy sűrű kammaldorerdő mutatkozott a rétség északi szélén mintegy három mérföld távolságban, ennél fogva szükségessé vált a gömböt vontatójától elválasztani.

Kennedy tehát megbizatott, hogy állítsa meg az elefántot futásában; fel is emelte karabélyát, de állása nem volt kedvező, hogy az állatot sikeresen eltalálhassa; az első golyó, mely a koponyát találta, ellapult és az állat még észre sem látszott azt venni, csupán a lövés dőrejére még gyorsabban szedte lábait. Gyorsasága felért egy vágató lóéval.

- Az ördögbe is! - mondá Kennedy.

- Ugyan kemény feje van - válaszolá Joe.

- Megpróbáljuk néhány hegyes golyót küldeni ágyékába, - folytatá Kennedy, gondosan töltvén meg karabélyát és tüzelt.

Az elefánt rettenetesen elbődült s még sebesebben rohant.

- Látom már, - mondá Joe puskát ragadva - hogy segítségére kell jönnöm, Dick úr, mert így soha nem lesz vége.

És csakhamar két golyó furódott az állat oldalába.

Az elefánt megállott, fölemelte ormányát és újra futásnak eredt, neki az erdőnek; megrázta óriási fejét és a vér patakokban kezdett ömleni sebeiből.

- Folytassuk a tüzelést, Dick úr.

- És pedig jó gyorstüzet, mert már alig vagyunk húsz ölnyire az erdőtől.

Tíz lövés dördült el egymás után. Az elefánt nagyot ugrott, a csónak és gömb megrendült bele, azt hitték, hogy összeszakad minden; a lökés következtében a doktornak kiesett a fejsze a kezéből és a földre hullott.

A helyzet kritikus kezdett lenni, az erős horgonykötelet nem lehetett kicsomózni, sem az utazók késeivel keresztülvágni, a gömb nagy sebességgel közeledett az erdő felé, midőn az állat, amint fejét fölemelte, a szemébe kapott egy golyót. Megállt és megtántorodott, térdei megbicsaklottak és most jól állott a vadásznak lövésre.

- Egy golyó a szívébe - mondá ez, még egyszer sütve el puskáját.

Az elefánt halálküzdelmében nagy fájdalmas ordítást hallatott, egy pillanatra még talpra állt, ormányát körben forgatva a levegőben. Akkor teste egész súlyával egyik agyarára dült, mely ketté törött és vége volt.

- Eltört az agyara, - mondá Kennedy, - oly elefántcsont, melyért Londonban megadnának száz font sterlinget és háromszáz guineát!

- Ugyan? - vélé Joe és a horgonykötélen a földre ereszkedett.

- Mit sajnálsz, kedves Dick - felelé doktor Fergusson. - Hát elefántcsontkalmárok vagyunk mi? Azért jöttünk mi ide, hogy kincseket szerezzünk?

Joe megnézte a horgonyt, erősen rá volt az akadva az épen maradt agyarra. Sámuel és Dick a földre ugrottak, míg a lelohadt léggömb ide-oda himbálódzott az elejtett állat hullája felett.

- Pompás egy állat! - kiáltá Kennedy. - Mekkora! soha sem láttam Indiában ily nagyra nőtt állatot.

- Azon nincs mit csodálkozni, Közép-Afrika elefántjai a legszebbek. Anderson, Cumming és azokhoz hasonló vadászok annyira rájok vadásztak a Fokföldön, hogy azok kivándoroltak az egyenlítő felé, hol őket gyakran nagy csoportokban találják.

- Különbet azt hiszem, - kezdé Joe, - hogy már csak kóstolunk belőle. Én vállalkozom rá, hogy jó pecsenyét készítek az uraknak ebből a kicsikéből. Kennedy úr néhány órára elmehet vadászni, Sámuel úr addig szemle alá veheti a Victoriát, én pedig majd ellátom a konyhát.

- Helyes beszéd! - felelé a doktor, - tégy amint tetszik.

- Ami engemet illet, én azt a pár órát, melyet Joe nekem szánt, jól szándékozom kihasználni.

- Csak menj barátom, de légy óvatos, ne távozzál nagyon messzire - inté a doktor.

- Légy nyugodt!

És Dick fegyverével eltűnt az erdő sűrűjében.

Akkor Joe látott munkához. Mindenekelőtt vájt egy két láb mély gödröt a földbe, melyet száraz galyakkal töltött ki. Erre rakott még egy-két láb magas máglyát és alágyujtott.

Akkor visszatért az elefánthoz, mely alig tíz ölnyire esett el az erdő szélétől, ügyesen lekanyarította az ormányt, mely gyökerénél csaknem két láb vastag volt, kivágta ebből a leggyengébb részt és hozzávette még az állat szivacspuha mancsai egyikét. Ezek köztudomás szerint az elefánt legfinomabb részei, mint az amerikai bölénynek a púpja, a medvének a talpa, a vad-disznónak a feje.

Midőn a máglya a földben és föld felett elégett, a hamuval és parázzsal telt gödör felette forróra volt kiégve; az elefánthúsdarabok fűszeres illatú levelekbe göngyölve, ezen hevenyészett sütőkemence fenekére rakatta a parázs és hamu alá; akkor Joe a tetejébe még egy máglyát rakott és amint ez is elégett, éppen elég puha lett a pecsenye is.

Joe kihúzta a sültet a kályhából és zöld leveleken tálalva fel az illatos pecsenyét, lakomát rendezett egy gyönyörű gyepes tisztáson; a pecsenyéhez adott kétszersültet, ezt követte a konyak és kávé; egy közelben csergedező patak szolgáltatva a jó ivóvizet.

Az így rendezett lakoma kellemes képet nyújtott és Joe a nélkül, hogy arra kevély lett volna, úgy vélé, hogy azt elfogyasztani sem volt éppen valami kellemetlen.

- Utazgatni fáradtság és veszély nélkül - beszélgetett magában. - Enni-inni annak idején és folyton egy függő hintában himbálózni! mit kívánhat az ember ennél többet? És ez a jó Kennedy még nem is akart velünk jönni!

A doktor azonban alapos megvizsgálás alá vette a léghajót; a kiállott viszontagságok nem rongálták azt meg, a selyemszövet és guttapercha csodálatosan kibírták. A jelenlegi talaj-emelkedést és a gömb felszálló képességét egymással összevetve, megelégedésére úgy találta, hogy a hidrogén is még megvan a régi mennyiségben; boríték pedig teljesen áthatlan, mint azelőtt.

Zanzibárt még csak mintegy öt napja, hogy elhagyták, a pemmikánhoz még hozzá se nyúltak, kétszersült és konzervált hús elegendő volt még egy jókora útra - tehát csak a vízkészletet kellett megújítani.

Úgy a vezetékcsövek, mint a karikába rakott cső szintén jó karban látszottak lenni, kaucsuk-izületeik lehetővé tették, hogy a léghajó minden ingadozásainak sérülés nélkül engedhessenek.

Befejezve a szemlét, a doktor jegyzeteinek rendezéséhez fogott, készített egy nagyon sikerült rajzot a környező vidékről a beláthatlan messze terjedő mezőséggel, a kammaldorerdővel és az óriási elefánt hullája felett himbálózó léggömbbel együtt.

Mintegy két óra múlva visszatért Kennedy is egy csomó kövér tűzokkal és egy oryx combjával, mely utóbbi állat a zergebakhhoz hasonló és az antilopok leggyorsabb fajtájához tartozik. Joe vállalta magára az élelmiszerek e szaporodásának elkészítését.

- Az asztal terítve van - kiáltá Joe a legkínálatosabb hangján.

És a három utazónak csak a zöld gyepre kellett telepednie; az elefántmancsok és ormányok a legpompásabban ízlettek; ittak, mint mindig Anglia jóvoltára és a legfinomabb havanna-szivarok füstje bodorodott felfelé először ezen a gyönyörű vidéken.

Kennedy, evett, ivott és beszélt négy helyett, egészen meg volt ittasodva; egész komolyan indítványozta barátjának, a doktornak, hogy telepedjenek le ebben az erdőben, építsenek lombokból kunyhót és alapítsák meg itten az afrikai Robinsonok dinasztiáját.

Az indítványnak különben nem lett eredménye, ámbár Joe feltette magában, hogy akkor ő lesz majd a Péntek.

A mezőség oly csendes és elhagyatottnak látszott, hogy a doktor elhatározta, hogy az éjet a földön tölti. Joe köröskörül tüzeket rakott a vadállatok visszariasztására. Sakálok, hiénák, jaguárok az elefántpecsenye szagára a közelben csatangoltak. Kennedy nem egyszer volt kénytelen fegyverét elővenni a szemtelenebb látogatók ellen; de máskülönben az éj minden baj nélkül mult el, csendesen.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.

Karaghwa. - Az Ukeréwe tava. - Egy éj a szigeten. - Az egyenlítő. - Átkelés a tavon. - A vízesések. - Az ország képe. - A Nílus forrásai. - Benga szigete. - Andrea Debono kezeírása. - Az angol címeres lobogó.

Másnap hajnalban már öt óra tájban elkezdték a készülődést az indulásra. Joe a fejszével, melyet szerencsére ismét megtalált, kifeszítette az állkapocs kemény csontházából az elefánt agyarárt. A Victoria elszabadulva vitte utazóinkat óránként tizennyolc mérföld sebességgel északkelet felé.

A doktor a megelőző este a csillagok állásából pontosan megállapította, hol vannak. Az egyenlítőtől délre a szélesség $2^{\circ} 40'$ alatt mintegy száznyolcvan mérföldnyire voltak. Elhaladtak sok falu felett a nélkül, hogy a megjelenésük által támasztott lármára ügyet vetettek volna; a doktor a tájak alakulásáról vázlatos rajzokat készített. Átkeltek a Rubemhe lejtőjén, melyek majdnem oly meredek voltak, mint Usagara csúcsai, végre Tenga körül a Karaghwa hegylanc első kiágazásához értek, melyek a doktor véleménye szerint okvetlen összeköttetésben állanak a Holdhegyekkel. A régi monda ezeket tartja a Nílus bölcsőjének, és igaza van, amennyiben ezek ölében pihen az Ukeréwe-tó, e roppant víztartó, mely a föld e derekának vizeit nagy környékről gyűjti magába, hogy a nagy folyamot ellássa vizével.

Kafuro az ottani kereskedők nagy telepe felett tartottak, midőn az annyit keresett nagy tó a láthatáron végre szemekbe ötlött; melyet előttök még csak Speke kapitány látott 1858 augusztus harmadikán.

Fergusson Sámuel mélyen meg volt hatva, fölfedezési utazásainak főpontjait már csak nem mind elérte és a távcsővel kezében a vidék egyetlen zuga sem került ki figyelmét.

Alattuk egy egészen pusztá vidék alig néhány művelés alatt álló földcsíkkal, a talaj kúpalakú domborodásokkal megszagatva, melyek a tó felé alacsonyodtak; a rizsföldek után árpaföldek következtek; ott terem az útilapú, melyből a bennszülöttek bort készítenek és a «mvani» nevű vad növény, mely kávé gyanánt szerepel. Mintegy ötven kerek kunyhó virágos szalmafedéllel képezi Karaghwa fővárosát.

Egészen jól ki lehetett venni egy elég csinos barnabőrű emberfaj bámuló alakjait. Rengeteg nagyhasú asszonyok vonszolták magokat nagynehezen az ültetvények között és a doktor nagy bámulatba ejtette kísérőit, midőn megmagyarázta nekik, hogy e nagy becsben tartott hasasság az aludtejjel való itt általában szokásos mértéktelen táplálkozás eredménye.

Délben a Victoria már a déli szélesség $1^{\circ} 45'$ alatt állott, egy óra múlva a szél a tó fölébe hajtotta.

Speke kapitány ezen tavat Victoria Nyanzának nevezte el (Nyanza tavat jelent); melynek szélessége e tájon mintegy kilencven mérföld lehetett. Déli végén Speke egy szigetcsoportot talált, melyet Bengáli szigettengernek nevezett el; kutatásait egész Muanzáig, a keleti partig kiterjeszté, ahol a szultán barátságosan fogadta. Befejezte a tó ezen részének háromszögelését, de nem bírt magának bárkát szerezni, mellyel az Ukeréwe tavának nagy szigetére átkelhetett és azt meglátogathatta volna. Csak annyit hallott, hogy az a sziget nagyon népes, három szultán fennhatósága alatt áll és apály idején csak félszigetet képez.

A Victoria a doktor nagy sajnálatára északnak került meg a tavat, holott ez inkább annak déli alakulásait szerette volna meghatározni. A tövises bozóttal és összekúszált bokrokkal benőtt

partok csaknem eltűntek a világosbarna moszkító myriádjai alatt. Ez a vidék lakhatatlan és lakatlan is, csupán a vízilovak csordáit lehetett látni, amint a sásban henteregtek vagy belebujtak a tó fehérlő iszapos vizébe.

A tó felülről nézve oly messzire ellátszik, hogy csaknem tengernek volna mondható; a két part között akkora a távolság, hogy közlekedés nem egy könnyen jöhet létre; azonfelül a viharok itt nagyon gyakoriak és erősek, a szélvészek iszonyúan dühöngenek ezen magasan és szabadon álló tó medencéjében.

A doktor alig bírta a léghajót kormányozni, attól tartott, hogy a szél kelet felé ragadja, de egy légáramlat szerencsére mégis egyenest észak felé vitte és a Victoria esti hat óra tájban egy kis elhagyott szigeten szállott le a szélesség $0^{\circ} 30'$ és a hosszúság $32^{\circ} 52'$ alatt a parttól mintegy húsz mérföldnyire.

Utazóink egy fába beleakaszthatták magukat és a szél este felé csillapodván, csendesen lebegtek horgonyuk felett. Hogy a földre leszálljanak, arra gondolni sem lehetett; itt is, úgy mint a Nyanza-tó partján, a moszkító sűrű felhő gyanánt fedték be a földet, Joe is szűrásokkal elborítva jött vissza a fáról, de azért nem bosszankodott, természetesnek találván ezen eljárást a moszkítókról.

A doktor azonban, aki kevésbé volt optimista, oly hosszúra bocsátotta a horgonykötelet, amint csak lehetett, hogy meneküljön ezen tolakodó rovaroktól, melyek őket nyugtalanító züm-mögéssel röpködtek körül.

Ő a tó magasságát a tenger színe fölött éppen úgy, mint Speke kapitány háromezer hétszáz ötven lábban állapította meg.

- Itt tehát egy szigeten vagyunk, - mondá Joe vakarózva, hogy a körme majd leszakadt.

- Kár is volt ezt meg nem kerülni, - felelé a vadász - mert eltekintve ezen kedves bogárkáktól, itt élő lénynek semmi nyoma.

- De a szigetek, melyekkel a tó be van hintve, - jegyzé meg doktor Fergusson - víz alá merült dombok csúcsai; örülhetünk, hogy itt találhatunk menedéket, mert a partokat vad törzsek lakják. Aludjunk tehát, ha az ég csendes éjszakával ajándékoz meg.

- Hát te nem fekszel le, Sámuel?

- Nem lennék képes szememet behúyni. Gondolataim elüznék az álmat. Holnap, barátim, ha a szél kedvez, egyenest északnak utazunk és lehet, hogy felfedezzük a Nílus forrásait, melyeket már oly régóta hiába keresnek. Oly közel a nagy folyó forrásaihoz - én nem tudok aludni.

Kennedy és Joe, kiket nem izgatott fel annyira a tudományos elragadtatás, csakhamar csendesen szunnyadtak a doktor őrizete alatt.

Szerdán, ápril 23-án, a Victoria négy órakor reggel már útrakészen állott a borongós ég alatt, az éj csak lassan virradt a tó vize felett, melyet sűrű köd borított; de egy erős szélroham csakhamar széjjel kergette a nyomasztó levegőt. A Victoria néhány percig ingadozott, hol ide, hol oda, végre azonban elindult egyenesen észak felé.

Fergusson doktor tapsolt örömeiben.

- Jó úton vagyunk - mondá. - Ma vagy soha meglátjuk a Nílus-forrásait; itt megyünk át az egyenlítőn és a mi féltékenyen leszünk.

- Ohó, uram, - mondá Joe, - hát csakugyan itt megy át az egyenlítő?

- Itt bizony, fiam!

- Akkor már bocsánat uram, de csak mégis meg kellene egy kicsit szentelni.

- Legyen, - felelé a doktor nevetve - egy üveg grog nem a világ; de te csakugyan olyan hasznát veszed a geografiának, ami nem is éppen rossz.

Így tartották meg ünnepélyesen a Victorián az átkelést az egyenlítőn keresztül.

Gyorsan repültek előre; nyugatról alacsony és lejtős partok vonultak el, túl rajtuk emelkedtek Uganda és Usoga fennsíkjai. A szél sebessége rendkívül emelkedett, közel harminc mérföldet haladtak óránként.

A fenekestől felkavart Nyanza vizei tajtékzottak, mint akár a tenger hullámai. Némely kavargó örvény után ítélve, mely még akkor is sokáig gyűrűzött, mikor a szél elállott, a doktor arról győződött meg, hogy a tónak helyel-közzel nagyon mélynek kell lenni. Alig láttak meg egy-két hitvány bárkát a gyors átkelés alatt.

- E tó, a mint magas fekvéséből látni lehet, - mondá a doktor - Afrika keleti része folyóinak természetes nagy víztartója; az ég megtéríti nekik esőben, amit elvesz tőlük a hosszú úton való kipárolgásban. Most már bizonyosnak látszik előttem, hogy a Nílus e tóból ered.

- Majd meglátjuk - viszonzá Kennedy.

Kilenc óra felé a keleti parthoz közeledtek, mely elhagyatottnak és erősnek látszott. A szél kissé keletnek fordult és láthatóvá lett a tó másik partja, mely akképpen kanyarodott, hogy a szélesség $2^{\circ} 40'$ felé igen tompa szög alatt ért véget. Magas, sziklás hegyek tüntek fel a Nyanza ezen oldalán, melyeknek szakadécai közül egy-egy tajtékzó patak tört utat magának.

Mialatt doktor Fergusson hajója kormányzásával vesződött, egyúttal kíváncsian fürkészve hordozta végig szeméit.

- Nézzétek, - kiáltá - oda nézzetek barátim! az arabok elbeszélései helyesek. Ők egy nagy folyóról beszélnek, melybe az Ukeréwe-tó üríti ki észak felé vizeit. Lám, e folyó létezik, itt van alattunk és oly gyorsasággal zuhan le a szikla medrébe, mely vetekedik a mi sebességünkkel. És a víz, mely lábaink alatt elrohan, bizonyára a Földközi-tenger hullámaival vegyül össze; ez itt a Nílus!

- A Nílus! - ismétlé Kennedy, kit Fergusson lelkesült öröme szintén magával ragadt.

- Éljen a Nílus! - kiáltá Joe, aki mindig szívesen kiáltott éljent, mikor jó kedve volt.

A rejtélyes folyam lefolyását helyel-közzel óriási sziklatömbök gátolták; a víz tajtékzott, zuhatagok és rohanó árapályok keletkeztek, melyek Fergussont még inkább megerősítették ama nézetében, hogy itt van a Nílus forrása. A környező hegyekről számos tajtékzó vad hegyi patak zuhogott alá. A földből vékony vízugarak lövelték fel egymást keresztezve, gyorsaságban versenyezve és mind sietett a folyó medre felé, mely azokat magához véve, egyszerre folyammá növekedett.

- Valóban, ez a Nílus! - ismétlé a doktor a meggyőződés hangján. - Úgy nevének, mint vizeinek eredete gyakran tűzbe hozta a tudósokat. Leszármaztatták a görög, kopt és szanszkrit nyelvekből,⁶ de hát most már egyre megy, rájöttünk forrásainak titkára.

- Dehát - mondá a vadász - miről tudjuk meg, hogy ez az a folyó, melyet az északi rész utazói kikutattak?

---

⁶ Egy byzanti tudós szerint a Neilos szó számot jelent. N annyi mint 50, E = 5, I = 10, L = 30, O = 70, S pedig 200, összesen 365 = ahány nap van az esztendőben.

- Biztos, csálhatatlan és megcáfolhatatlan bizonyítékaink lesznek arra nézve is, ha a szél még csak egy óráig kedvez - felelé Fergusson.

A hegyek szétnyíltak, helyet adva számtalan falunak, melyek szézá, durrá és cukornád-ültetvényekkel voltak körülveve. Ezen vidék néptörszei izgatottaknak és ellenségeseknek látszottak; inkább harcra, mint imadásra készültek és inkább idegeneket, mint isteneket szimatoltak a jövevényekben, mintha a Nílus forrásainak fölfedezését rajtok elkövetett tolvajlásnak vették volna. A Victoria magasán tartózkodott, puskáiknak lőtávólán túl.

- Itt nem lesz könnyű leszállani - mondá a skót.

- Annál rosszabb a bennszülöttekre nézve, - felelé Joe - megfosztjuk őket a mi kellemes társaságunktól.

- Pedig hát mégis le kell szállanom, - válaszolá doktor Fergusson - ha csak egy negyedórára is. E nélkül meg nem állapíthatom fölfedezésünk eredményeit.

- Hát csakugyan meg kell ennek lenni, Sámuel?

- Bizony meg és leszállunk, ha fegyvereinket kellene is használnunk.

- Ez engemet illet - felelé Kennedy, fegyverét simogatva.

- Amikor kívánja uram - mondá Joe, harcra készen.

- Nem lesz az első eset, - felelé a doktor - hogy fegyveres kézzel kell szolgálni a tudománynak, megesett ez egy francia tudóssal is a spanyol hegységekben, midőn a föld délkörének mérésével foglalkozott.

- Légy nyugodt Sámuel és bízd csak magadat a te két testőrdre.

- Ott vagyunk-e már, uram?

- Még nem. Előbb még felszállunk, hogy a vidék alakulását jobban szemügyre vehessük.

A hidrogén kiterjeszkedett és mintegy tíz perc múlva a Victoria kétezeröt száz lábnyi magasban lebegett a föld felett.

Onnan ki lehetett venni a patakoknak egész hálózatát, melyeket a folyó befogadott medrébe. Még nyugat felől is számtalan domb és termékeny mező között több patak sietett arra felé.

- Már csak vagy kilencven mérföldre vagyunk Gondokorótól - mondá a doktor, térképére mutatva - és csak vagy ötven mérföldnyire ama ponttól, ameddig az észak felől jövő utazók eljutottak. Közeledjünk vigyázva a föld felé.

A Victoria több mint kétezer lábbal lebecsátkozott.

- Most barátim, legyetek mindenre készen.

- Készen vagyunk - felelé Kennedy és Joe egyszerre.

- Helyes.

A Victoria követé a folyó folyását csaknem száz lábnyi magasban. A Nílus e helyen mintegy ötven öl szélességű volt, partjain sűrűn feküdtek a falvak, a nép pedig bámulva követte a léghajó haladását. Az északi szélesség második fokánál a folyó mintegy tíz láb magas vízesezt képez és útját vágja a hajózásnak.

- Ime a Debono által leírt vízese - mondá Fergusson.

A folyó medre kiszélesedett és számtalan szigetkék képződtek rajta, melyeket Fergusson majd hogy el nem nyelt szemeivel, mintha keresne egy pontot, melyet mindeddig nem bírt fölfedezni.

Néhány négert, kik egy bárkán eveztek a Victoria alatt, Kennedy egy lövéssel üdvözölt, mely őket nem érte ugyan, de arra indítá, hogy iparkodjanak mielőbb a partot elérni.

- Szerencsés utat! - kiáltá nekik Joe - ha nekik volnék, vissza sem jönnék és kerülném a szörnyeteget, mely a magasból csakúgy szórja a mennyköveket.

Fergusson egyszerre csak megragadta látcsövét és a folyó közepén lévő kis szigetek egyikére mutatott.

- Négy fa! - kiáltá - látjátok oda lent.

A sziget szélén csakugyan négy fa állott magában.

- Ez Benga szigete, csakugyan az - tevé hozzá.

- No és aztán? - kérdé Dick.

- Itt szállunk le, ha Isten is úgy akarja.

- De a sziget, úgy látszik, nem lakatlan, uram! látok néhány vadembert.

- Joenak igaza van, ha nem csalódom, amott látok néhány vadembert.

- Majd elszalasztjuk, az nem lesz nehéz - felelé Fergusson.

- Áll! - mondá a vadász.

A nap éppen zenitjén állott; a Victoria közeledék a szigethez.

A négerek, akik a Makadó-törzshöz tartoztak, erőteljes ordítást vittek véghez; egynémelyikük erősen rázta a levegőben fakéregből készült főveget. Kennedy célba vett ily főveget, tüzelt és a főveg kirepült az illető kezéből.

Erre általános lett a megfutamodás. A bennszülöttek a folyóba ugráltak és úszva kerestek menekülést; a két parton azonban golyózapor és nyílfehlő keletkezett, de a léghajónak nem lett tőle baja; horgonya megakadt egy jó mély sziklahasadékban. Joe lebocsátkozott a földre.

- Vigyázz a létrára, - kiáltá a doktor Joenak - te pedig Kennedy velem jössz.

- Mi a szándékom?

- Szálljunk ki, tanura van szükségem.

- Jó, itt vagyok.

- Joe, jól vigyázz!

- Legyen nyugodt, uram, jót állok mindenért.

- Hát menjünk, Dick - mondá a doktor, mikor a földre lépett.

Azután magával vitte útítársát egy sziklacsoport felé, mely a sziget hegyfokán állott, ott egy darabig keresett, a bokrokat türelmetlenül széjjel tologatta és megvérezte rajtok kezeit.

Egyszerre élénken megragadta a vadász karját.

- Ide nézz - mondá.

- Két betű - kiáltá Kennedy.

Csakugyan két betű volt egy sziklalapba jó mélyen bevésve. Egészen világosan látható volt:

A. D.

- A. D. - folytatá a doktor - ez Andrea Debono. Azon utazó kezeírása, aki a legtovábbra hatolt fel a Níluson.

- Ez megcáfolhatatlan, Sámuel barátom.

- Meg vagy most már győződve?

- Igen, ez a Nílus, nem lehet benne kétség.

A doktor még egyszer jól megnézte a becses kezdőbetűket, pontosan lerajzolta azok alakját és nagyságát.

- És most vissza a gömbhöz! - mondá.

- Siessünk, mert ott látok több bennszülöttet, akik vissza akarnak jönni.

- Most már nem bánom; ha a szél még néhány óráig észak felé hajt, elérjük Gondokorót és ott kezdet szoríthatunk honfitársainkkal.

Tíz perccel később a Victoria ismét büszkén emelkedett az ég felé, a doktor pedig a siker jeléül kitűzte Anglia címeres lobogóját.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET.

A Nílus. - A reszkető hegy. - Emlék a vidéknek. - Az arabok meséi. - A nyám-nyámok. - Joe értelmes gondolatai. - A Victoria laviroz. - Léghajózások. - Blanchard asszony.

- Merre tartunk most? - kérde Kennedy, amint látta, hogy barátja az iránytűt nézi.

- Észak-északnyugatnak.

- De az ördögbe! ez akkor nem észak.

- Nem Dick! nehezen is hiszem, hogy elérjük Gondokorót; sajnálom, de utóvégre összeköttetésbe hoztuk a keleti kutatásokat az északiakkal, tehát nem panaszkodhatunk.

A Victoria lassanként távolodott a Nílustól.

- Vessünk még egy tekintetet, - mondá a doktor - ezen még túl nem haladott szélességi fokra, melyet a rettenthetlen utazók eddig át nem léphettek. Bizonyára itt vannak azon hozzáférhetetlen néptörzsek, melyekről Petherick, d'Arnaud, Miani beszélnek, valamint Lejean is, a fiatal utazó, kinek a Nílus felső folyásáról a legjelesebb munkát köszönhetjük.

- A mi fölfedezéseink tehát, - kérde Kennedy - megegyeznek a tudomány föltevéseivel?

- Tökéletesen. A fehér folyónak, a Bahr el Abiadnak forrásai el vannak rejtve egy tengernyi nagy tóban, ott van az eredete; a költészet természetesen itt veszíteni fog, mert a folyók e királyának szerettek mennyei eredetet tulajdonítani. A régiek Oceánnak hitták és azt hitték, hogy egyenesen a naptól ered. De hát az ilyen hitből engedni kell és elfogadni, amire a tudomány megtanít. Mert meglehet, hogy tudósok nem lesznek mindig, de költők igen.

- Ime, megint egy vízesés! - mondá Joe.

- Ezek a Makedo-i vízesések három szélességi fokon. Nagyszerűen összevág! Miért is nem követhettük még néhány órán át a Nílus folyását!

- És itt lent alattunk - mondá a vadász, - látom egy hegynek a csúcsát.

- Ez a Longwek hegy, az arabok «reszkető hegye», Debono átkutatta ezt az egész vidéket Latif effendi név alatt. A Nílus mentén lakó népek hadilábon állanak egymással és egymás ellen irtóháborút folytatnak. Képzeltetik a veszélyt, mellyel dacolnia kellett.

A szél a Victoriát északnyugat felé hajtotta. Hogy a Longwek hegyet kikerüljék, alacsonyabb légáramot kellett fölkeresni.

- Barátim, - mondá a doktor két társának - tulajdonképen csak most fogjuk igazán megkezdeni felfedező utazásunkat Afrikában. Eddig csak megelőzőink nyomdokait követtük. Most jutunk csak egy eddig ismeretlen világba. Nem fog-e bátorságunk cserben hagyni?

- Soha - felelék egyhangúlag Dick és Joe.

- Előre tehát, Isten nevében!

Tíz óra tájban este utazóink hegyszakadékok, erdők és szétszórt falvak felett megérkeztek a reszkető hegy oldalához és annak lankás lejtői mellett elvitorláztak.

E nevezetes napon, ápril 23-án, tizenöt órai menet után sebes szélről hajtva, több mint háromszáz mérföldet bejártak.

De az út ezen többi része szomorú hangulatban ment véghez. Teljes csend honolt a csónakban. Lehet, hogy doktor Fergusson teljesen el volt foglalva fölfedezéseivel, lehet, hogy két társa ezen ismeretlen vidékek átutazásán jártatta az eszét; kétségkívül belevegyült mindebbe a visszaemlékezés Angliára és a távolban levő barátokra. Egyedül Joe mutatott gondatlan megnyugovást, egészen természetesnek találván, hogy hazáját az ember nem viheti mindenütt magával; - de Fergusson és Dick iránt való tiszteletből ő sem törte meg a hallgatást.

Este tíz órakor a Victoria kikötött a reszkető hegy⁷ másik oldalán; rendesen megvacsoráltak és aludni tértek, egymást felváltva az őrészen.

Másnap reggel az alvás után derültebb lett a hangulat; gyönyörű idő volt, a szél a kellő oldalról fúj és a Joe mókáitól fűszerezett reggeli visszahozta a jó kedvet.

A vidék, melynek most nekiindultak, rengeteg nagy: egyfelől a Holdhegyek, másfelől Darfur hegyei határolják; lehet körülbelül akkora, mint egész Európa.

- Most át fogjuk utazni az úgynevezett Usoga országot; a geográfusok azt állítják, hogy Afrika belsejében egy nagy mélyedés, egy óriási belföldi tenger volna. Meglátjuk, mennyire jogosult e föltevés.

- De hogyan jöhettek ezen föltevésre? - kérdé Kennedy.

- Az arabok meséi után. Ezek az emberek szeretnek mesélni, talán nagyon is szeretnek. Némely Kazéba vagy a nagy tavakhoz érkezett utazók láttak rabszolgákat, akik a földrész belsejéből valók voltak; - ezeket kikérdezték az ő országuk felől, ezek elbeszéléseiből aztán összevetés útján állították össze a rendszereiket. Az ilyesmikben alapjában véve mindig van valami igaz és amint láttuk, például a Nílus forrásait illetőleg nem csalatkoztak.

- Egészen helyesen - felelé Kennedy.

- Ezen közlemények alapján megpróbálták térképeket összeállítani. Én is ezen utak egyikét szándékozom követni, hogy esetleg helyesbítsem.

- Vajjon lakott-e ez a nagy vidék? - kérdé Joe.

- Kétségkívül, de csak gyéren.

- Azt magam is gondoltam.

- Ezeket a szétszórt néptörzseket általában a niám-niám nevezet alatt foglalják össze, amely szó tulajdonképpen csak hangutánzat, a rágszólás és kérődzés hangját adja vissza.

- Helyes! - mondá Joe - niám! niám!

- Jó szolgám, ha te magad adnál ezen utánzatra okot - mindjárt nem találnád valami nagyon helyesnek.

- Hogyan érti azt uram?

- Mert ezen népségeket emberevőknek tartják.

- És igaz az?

- Igaz bizony, sőt azt is állították, hogy ezen bennszülötteknek, mint a többi négylábúnak, farkuk is van, de csakhamar rájöttek, hogy testüknek ezen függeléke tulajdonképpen azokon a bőrökön van, melyet öltözet gyanánt viselnek.

---

⁷ A hagyomány szerint a hegy megreszket, a hányszor egy muzulmán lábát ráteszi.

- Annál rosszabb; - a fark nagyon pompás lehet a moszkítókat elkergetni.
- Az meglehet, Joe, hanem hát ez a mesék országába tartozik, mint a kutyafejek, melyeket Brun-Rollet utazó némely néptörzseknek tulajdonított.
- Kutyafej? Hát ez is nagyon jó ugatni és az emberevők jó hasznát vehetik.
- Ami azonban szerencsétlenségre igaz; azaz, hogy ezen népek valóban emberhús után sóvárognak.
- Én csak azt óhajtom, - mondá Joe, - hogy ne kapjanak énrám valami különös étvágyat.
- Lám-lám! - mondá a vadász.
- Pedig az úgy van, Dick úr! - ha arra kerülne a sor, hogy engem felfaljanak, akkor legalább óhajtanám, hogy az önnek hasznára és uram javára szolgálna; de hogy ezeket a négereket ingyen hizlaljam, meghalnék szégyenemben!
- Helyes, derék Joe, - mondá Kennedy - hallottuk, amit mondtál, alkalomadtán majd gondolunk tereád.
- Szolgálatjukra uraim.
- Joe csak azért beszél, - jegyzé meg a doktor - hogy jól etessük és jó kövérré hizlaljuk.
- Meglehet, - felelé Joe - hisz az ember oly önző.

Délután az ég forró párákba burkolózott, mely a földből szállt felfelé. A borult égboltozat miatt alig lehetett a földön lévő tárgyakat megkülönböztetni; a doktor tehát, nehogy valami kiálló sziklacsúcsba ütődjenek, öt órakeresztig jelt adott a megállapodásra.

Az éj minden baj nélkül mult el, de a nagy homály miatt meg kellett kétszerezni az örökös sötét éjszakában.

Másnap reggel az egyenlítői passzátszél erősen kezdett fújni, úgy hogy a gázzal egészen meg nem telt és ennél fogva feszesre nem duzzadt léggömb ráncaiban egész orgonálást vitt véghez és azt feszegetni, sőt kiszakítani iparkodott. Kivált keményen ostromolta azt a részt, melyen a csőkémények hatoltak be a gömb üregébe; kötelekkel kellett azokat megerősíteni, amit Joe szokott ügyességgel hajtott végre.

Megállapította egyúttal, hogy a gömb alsó nyílása légmentesen zárva maradt.

- Ez két okból fontos ránk nézve - mondá doktor Fergusson. - Először elkerüljük a ránk nézve nagyon becses gáz kiömlését, másodszer nem hagyunk magunk körül gyúlékony cafrangokat, melyek még utóvégre tüzet foghatnának.
- No biz ez borzasztó egy eset volna.
- Lebuknánk akkor? - kérdé Dick.
- Lebukni éppen nem; a gáz csendesen kiégne és mi lassan ereszkednénk a földre. Hasonló baleset érte Blanchard asszony francia léghajósnet. Léghajója egy tűzijáték meggyújtásától tüzet fogott, de azért le nem bukkott és életét is kétségkívül megmentette volna, ha csónakja véletlenül egy kéménybe nem ütődik és ő abból a földre nem zuhan.
- Reméljük, hogy ilyesmi nem fog rajtunk megesni - mondá a vadász. - Eddig legalább utunk nem látszik veszélyesnek; én legalább nem látok semmi okot arra, hogy baj nélkül el ne érnök célunkat.

- Én sem, kedves Dick; a légi utazásoknál előfordult balesetek egyébiránt csaknem mindig a léghajósok vigyázatlansága vagy készülékük hibás szerkezete miatt történtek. Több ezernyi légutazás közül alig fordult elő hús oly eset, mely halállal végződött volna. Az indulások és kikötések általában a legveszélyesebbek: ily esetekben tehát nem szabad semmi óvintézkedést sem elmulasztani.

- Itt a reggeli ideje, - mondá Joe - egyelőre meg kell elégednünk kávéval és füstölt hússal, míg Kennedy úr valami jó alkalmat talál, hogy bennünket vadpecsenyével jól megvendéghessen.

HUSZADIK FEJEZET.

*A mennyei palack. - A fügepálmák. - A «mamouth trees». - A hadifa. - A szárnyas fogat. -
Két néptörzs harcban. - Vércfürdő. - Isteni közbelépés.*

Erős forgószél kerekedett. A Victoria erősen lavirozott a levegőben. Majd észak, majd dél felé ide-oda hajtva, nem bírt állandó légáramlatra akadni.

- Mi nagyon gyorsan repülünk, de azért mégsem jutunk előre - mondá Kennedy, nézve az iránytű gyakori ingadozásait.

- A Victoria, - felelé Sámuel - óránként mintegy tizennyolc mérföldnyi utat tesz meg. Hajoljatok le és nézzétek, mily sebesen szalad el a föld lábaink alatt. Ez az erdő pedig mintha nekünk akarna rohanni.

- Már tisztás lett az erdőből - felelé a vadász.

- A tisztásból meg falu - folytatá Joe néhány pillanat múlva. - Ugyancsak látni bámuló négerpofákat!

- Az természetes - felelé a doktor. - A francia parasztok, midőn először láttak léggömböt, lőttek rája, mert levegőbeli szörnyetegnek tartották; ne vegyük hát rossz néven a szudáni négertől, ha szemét-száját eltátja.

- Engem uccse! - mondá Joe, midőn a Victoria egy falu felett, mint egy száz lábnyi magasban áthaladt - szeretnék nekik engedelmével uram, egy üres palackot ledobni: ha épen odaér, imádni fogják; ha pedig összetörik, darabjait elviszik magoknak talizmánul.

Ezt mondván, kidobta a palackot, mely lent ezer darabra tört és a bennszülöttek nagy lármát csapva, rohantak be gömbölyű kunyhóikba.

Kissé távolabb Kennedy egyszerre felkiáltott.

- Nézzétek csak azt a különös fát, felül más fajta, alul meg megint más.

- Csakugyan, - mondá Joe - ebben az országban az egyik fa a másik hegyibe nő.

- Ez nem egyéb, - felelé a doktor - mint egy fügefa törzse, melynek tetején egy kis termő föld verődött össze. Egy szép napon a szél odadobott egy pálmamagot és az ott kikelt és díszlik, mint a legjobb földben.

- Pompás egy divat, - mondá Joe - ezt Angliában is meg fogom honosítani; a londoni parkokban az jól fogja magát kivenni; nem is tekintve, hogy így mennyire lehetne szaporítani a gyümölcsfákat, új kerteket lehetne plántálni a fák tetején, ez volna valami a kisbirtokosoknak!

E pillanatban a Victoriának több mint háromszáz lábnyra kellett emelkedni, hogy kikerülhessenek egy óriási magas fákból álló erdőt, melyet százados banánok képeztek.

- Mily nagyszerű fák! - kiálta Kennedy - nem tudok magamnak képzelni valami szebbet ezen tisztas erdőknél. Nézd csak nézd Sámuel!

- E banánok magassága valóban bámulatos, kedves Dick, de azért az új világ erdeiben nem volnának éppen valami különösek.

- Hogyan? hát még magasabb fák is léteznek?

- Kétségkívül, ilyen például a «mammouth trees». Kaliforniában akadtak egy cédrusra, melynek magassága négyszázötven láb volt, oly magasság, mely túlhaladja a parlament épületének tornyát, sőt a nagy egyiptomi gúlákat is. Tövénél százhusz láb volt a kerülete és fája gyűrűi mutatták, hogy már több mint négyezer éves.

- No uram! ezen nincs mit csodálkozni, ha az ember négyezer esztendeig él, akkor csak ráér nagyra nőni.

Míg a doktor ezt elbeszélte és Joe felelt rá, az erdő már eltűnt és helyette egy körben épült nagy kunyhócsoport tűnt elő. A kör közepén egy nagy fa állott magában és Joe felkiáltott:

- No ha ez a fa is már négyezer év óta terem ilyen virágokat, nem gratulálok neki.

És egy óriási sycomorfára mutatott, melynek a törzse csaknem eltűnt egy rakás embercsont alatt. A virágok, melyekről Joe szólott, frissen levágott emberfejek voltak, törökkel odatűzve a fa kérgéhez.

- Ez a kannibálok hadifája - mondá a doktor. - Az indiánok lehuzzák a fejről a bőrt - itt levágják az egész fejet.

- Már amilyen a divat! - mondá Joe.

A falu a véres fejekkel csakhamar letűnt a láthatáron, azonban egy másik, kissé távolabb nem kevésbé visszataszító látványt nyújtott; félig elrágott hullák, szétmálló csontvázak, itt-ott szétszórt emberi tagok voltak odavetve a sakálok és a hiénáknak.

- Ezek bizonyára a gonosztévők holtteste; Abessziniában is az a szokás, hogy kiteszik őket a vadállatoknak akik azokat szépen felfalják, miután előbb a nyakukat elharapva, megölték.

- Ez sem kegyetlenebb az akasztásnál, - mondá a skót - csak csúnyább, ez az egész.

- Afrika déli részében pedig, - folytatá a doktor - bezárják a gonosztévőt a saját kunyhójába állataival sőt családjával együtt, és azt a fejére gyújtják, - ott ég el együtt minden. Ez bizony nagy kegyetlenség, de azért megengedem Kennedyvel együtt, hogy az akasztófa, ha nem is oly kegyetlen, de azért éppoly embertelen.

Joe kitűnő éles szemeivel most egy farka húsevő madarat fedezett fel a láthatáron.

- Ezek sasok, - mondá Kennedy, - fölismerve őket a messzelátóval - nagyszerű madarak, éppoly sebesen repülnek, mint a mieink.

- Isten őrizzen bennünket azok támadásaitól, - mondá a doktor - ezek félelmesebbek ránk nézve a vadállatoknál és vad néptörzseknél.

- Ugyan? - gúnyolódék a vadász - majd elkergetném őket néhány puskalövésse.

- Nem szeretném, kedves Dick, segítségedet igénybe venni; a mi léggömbünk szövete nem bírna ellentállani éles csőreiknek; azt hiszem, hogy szerencsére a mi gépünk inkább elriasztja, mint magához csábítja ezeket a rettenetes madarakat.

- Hohó! nekem egy eszmém van, - mondá Joe - az eszmék ma tucatszámra kóvályognak a fejekben. Ha volna egy fogatunk ily szárnyasokból, befoghatnók őket csónakunkba és így kocsikáznánk a levegőn keresztül!

- Erről komolyan is volt már szó, - felelé a doktor - de én nem tartom megvalósíthatónak, mivel ezek a madarak természettől nagyon nyakasak.

- Be lehetne őket tanítani, - folytatá Joe - zabola helyett ellenzőkkel kellene őket ellátni, hogy csak előre lássanak, mert egy szemmel csak vagy jobbra vagy balra tudnának repülni, vakon meg sehová sem.

- Engedj meg, jó Joe, de nekem többet ér egy kedvező szél a te sasfogatodnál; annak nem kell falni adni és a mellett mégis biztosabb.

- Megengedem uram, de az eszme mégsem rossz.

Dél lett; a Victoria egy idő óta lassította haladását, a vidékek most már csak tovasétáltak alattok és nem rohantak el.

Utazóink egyszerre nagy lármát és sikongást hallottak: letekintettek és a sík mezőn egy valóban megrendítő látvány terült szemük elé.

Két néptörzs állott egymással elkeseredett harcban és egész nyílfelhők röpködtek ide-oda a levegőben. A küzdők benne lévén az öldöklésben, nem is vették észre a Victoria megérkezését; lehettek vagy háromszázan; ember ember ellen, összekeveredve. A legtöbb a sebesültek véréből borítva, melyben henteregték, véres, utálatos látványt nyújtott a szemnek.

A léghajó megjelenésére kissé abba hagyták; az ordítás megkétszereződött, néhány nyíl repült a csónak felé, és azok egyike elég közel, hogy Joe elkaphatta kezével.

- Emelkedjünk fel az ő lőtávokból - kiáltá doktor Fergusson. - Semmi bolondozás! nem szabad magunkat ilyesminek kitenni.

Az öldöklés mindkét részről ismét folytatódott csatabárdokkal és a sagáikkal; mihelyt egy ellenség a földre terült, ellensége sietett a fejét levágni; a nők szintén, kik benne voltak a tolongásban, összegyűjtötték a véres fejeket, rakásra hordták a csatatér két oldalán és nem egyszer össze is verekedtek az utálatos troféumokon.

- Iszonyú látvány! - kiáltá Kennedy mély undorral.

- Utálatos fickók, - mondá Joe - pedig ha egyenruha volna rajtok, csak olyanok volnának, mint a világ többi harcosai.

- Én dühös vágyat érzek közbelépni - felelé a vadász, megragadva karabélyát.

- Ne tedd! - szóla élénken a doktor - ne avatkozzunk abba, amihez semmi közünk. Hát tudod-e, melyik félnek van közük igaza, hogy a gondviselés szerepét akarod játszani. Inkább meneküljünk mielőbb e visszataszító látvány elől! Ha a nagy hadvezérek így áttekinthetnék hőstetteik színterét, talán elmenne a kedvök a vérontástól és hódításoktól.

E vad törzsek egyikének főnöke kitűnt atlétai termete és herkulesi ereje által. Az egyik kezével lándzsáját szúrta az ellenség sűrű csoportjába, a másikkal pedig erős fejszecsapásokat osztogatott. Éppen e pillanatban eldobta vértől pirosuló sagáját, rárohant egy sebesülthez, egy csapással levágta annak karját, ezt a kart a másik kezébe ragadta és a szájához vete, mohón beleharapott.

- Ó az utálatos bestia, - mondá Kennedy - tovább ki nem állom.

És a harcos egy golyótól találva, hátra bukott.

E rögtöni elbukásra ámuló rémület fogta el annak harcosait, e természetfölötti halál elrettenté őket, míg ellenfeleinek újból feltüzeltelte bátorságát és néhány másodperc alatt a harcosok fele elhagyta a csatatér.

- Keressünk feljebb egy légáramlatot, mely bennünket innen tovaragadjon, - mondá a doktor - undorodom e látványtól.

De az nem ment oly hamar, még látnia kellett, hogy esett neki a győztes néptörzs a halottak és sebesülteknek, hogy veszekedett a még meleg húson és mily falánkan lakmározott rajta.

- Pfuj! - rázkódott össze Joe - ez undorító!

A Victoria felduzzadva emelkedett, az őrjöngő horda lármája követte még egy pillanatig; de végre dél felé tartva, eltávozott ezen vérfürdő és kannibálizmus színhelyéről.

A talaj, mely fölött őket a kedvező szél tova ragadta, változatos képet mutatott, át- meg át-szegve számtalan és mind keletre siető folyótól, valószínűleg a Nu tavát és a gazellák folyóját gazdagítva vizével, melyekről Lejean Vilmos oly csodás dolgokat mesélt.

Az éj beállt és a Victoria horgonyt vetett a hosszúság 27° és az északi szélesség $4^{\circ} 20'$ alatt, miután százötven mérföldet haladtak előre.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET.

Különös zörej. - Éjjeli támadás. - Kennedy és Joe a fán. - Két lövés. - Segítség! segítség! - Francia válasz. - Megvirrad. - A hittérítő. - A szabadítás terve.

Egészen besötétedett. A doktor nem vizsgálhatta meg a vidéket, a horgony egy igen magas fába volt erősen beakadva, melynek alakja a sötétben alig volt kivehető. Fergusson szokása szerint kilenckor átvette az őrseget, éjfélkor felváltotta őt Kennedy.

- Vigyázz, Dick, jól vigyázz!

- Talán valami baj készül?

- Nem, de mintha valami különös zajt hallottam volna alattunk; nem tudom biztosan, hová vitt bennünket a szél; különös óvatosság nem fog ártani.

- Bizonyosan vadállatokat hallottál ordítani.

- Nem, az egészen más volt. Szóval, a legkisebb feltűnő jelre rögtön költ fel bennünket.

- Meglesz.

Miután a doktor még egyszer figyelmesen hallgatózott, nem hallván semmit, leheveredett fekhelyére és nemsokára elaludt.

Az ég sűrű felhőkkel volt borítva, szellő sem lebbent a levegőben. A Victoria, bár csak egy horgony tartotta, legkevesebb ingadozást sem árult el.

Kennedy karjával a csónakra dülve, úgy hogy a fűtőkészüléket szemmel tarthassa, lebámult a csendes sötétségbe, fölneézett a láthatárra és mint az nyugtalan és elfogódott lelkeknél elő szokott fordulni, néha úgy tetszett neki, mintha néha egy bolygó fény villant volna meg. Sőt egy pillanatban egész határozottan úgy rémlett neki, mintha az mintegy kétszáz lépésnyi távolban mutatkozott volna; de csak rövid felvillanás volt, amire nem következett semmi.

Kétségkívül azon fénylátományok egyike volt az, melyek nagy sötétben a szemben szoktak létrejönni.

Kennedy ismét megnyugodott, és folytatta határozatlan szemlélődéseit, midőn egyszerre éles fütty hasította át a levegőt.

Valami állat kiáltása volt-e ez? talán egy éji madaré? vagy emberi ajakról származott?

Kennedy bár tisztában volt a helyzet komolyságával, még nem akarta felkölteni társait; de nem titkolta maga előtt, hogy vagy emberek vagy vadállatok lehetnek a közelben, tehát megnézegette fegyvereit és az éjjeli messzelátóval szembein, újra belebámult a sötétségbe.

Nemsokára mintha látta volna, hogy alatta határozatlan alakok másznak a földön a fa felé és egy holdsugárnál, mely pillanatra áttört a felhők hasadékain, határozottan fölismert egy csoportot, melynek árnyéka ide-oda vetődött.

A kutyafejű majmokkal való kaland jutott eszébe, megérinté kezével a doktor vállát; ez rögtön ébren volt.

- Csitt! - mondá Kennedy - beszéljünk csendesen.

- Valami baj van?

- Igen, költjük fel Joet.

Amint Joe fölkel, a vadász elbeszélte, mit látott.

- Megint azok az átkozott majmok? - mondá Joe.

- Meglehet, de tegyük meg óvintézkedéseinket.

- Joe és én - mondá Kennedy - majd leszállunk a létrán a fára.

- Addig pedig én - felelé a doktor - megteszem a kellő intézkedést, hogy rögtön felszállhassunk.

- Helyes.

- Tehát menjünk le, - mondá Joe.

- Ne használjátok a fegyvert, csak az utolsó szükségben. - mondá a doktor - nem jó elárulni jelenlétünket e pusztaságban.

Dick és Joe csak fejbólintással válaszolt. Zörej nélkül lecsúsztak a fára és egy ágvilla, melyen a horgony is fennakadt, fedett állást foglaltak el.

Néhány pillanatig némán és mozdulatlanul hallgatóztak a lombok között. Egyszerre a gallyak halk recsegésére Joe megragadta a skót kezét.

- Nem hallja?

- De igen, felénk közeledik.

- Ha kigyó volna? A fütty amit ön hallott...

- Nem; úgy tetszik, hogy emberek voltak.

- Inkább legyenek vademberek, - mondá magában Joe - ezek a csuszó-mászók oly utálatosak!

- A zörej egyre hangosabb lesz - folytatá Kennedy néhány pillanat múlva.

- Igen; mintha fölfelé másznának.

- Vigyázz erre felé, én majd a másik felé vigyázok.

- Jó.

Mindketten egy ágon ültek egy baobabfa tetején, mely a baobabfa-erdőben kimagaslott a többi közül; a lombok sűrűsége még növelte a homályt, nem láttak semmit; csupán Joe, mialatt a fa alsóbb részére mutatott, sűgta Kennedy fülébe.

- Négerék.

Néhány halk hangon ejtett szó jutott most a két utazó füleihez.

Joe lövésre emelte fegyverét.

- Várj, - mondá Kennedy.

A vademberek valóban felmásztak a baobabfára, minden oldalról elő meg előbukkantak csúszva az ágakon, mint valami csuszó-mászók, csendesen, de biztosan kapaszkodva és csakhamar elárulták ottlétüket testök büze által, mely valami bűdös zsírral volt bekenve. Nemsokára két fej tűnt elő Joe és Kennedy szemei előtt ugyanazon ágon, melyet ők foglaltak el.

- Vigyázz, - mondá Kennedy - tüzet!

A kettős lövés durrant, mint a mennykőcsapás és fájdalmas kiáltásokban fulladt el. Néhány pillanat alatt eltűnt az egész csorda.

De a vadak ordítása közül kihallatszott egy más fajta váratlan és kimagyarázhatlan kiáltás. Egy emberi hang szólalt meg franciául.

- Segítség! segítség!

Kennedy és Joe elámulva gyorsan felhágtak a csónakba.

- Hallottátok? - mondá nekik a doktor.

- Kétségkívül, a félelmes kiáltást: Segítség! segítség!

- Egy francia ezer barbár körmei között!

- Valami utazó.

- Vagy talán hittérítő.

- A szerencsétlen, - szóla Kennedy - meggyilkolják, halálra kínozzák őt!

A doktor hiába iparkodott leküzdeni nagy felindulását.

- Semmi kétség - mondá. - Egy szerencsétlen francia került e vadak kezei közé. De el nem megyünk innen, míg minden lehető el nem követtünk megszabadítására. A mi lövéseink váratlan segítyt, a gondviselés közbelépését helyezték neki kilátásba, nem fosztjuk őt meg ezen utolsó reménységártól. Ugy-e bár ti is úgy találjátok?

- Az a mi nézetünk is Sámuel és készek vagyunk neked engedelmeskedni.

- Állapítsuk meg tehát tervünket és reggelre kelve, igyekezzünk őt elsöktetni.

- De hogyan távolítsuk el a semmirekellő négereket? - kérdé Kennedy.

- Abból, hogy oly gyorsan elebláboltak, azt látom, - felelé a doktor - hogy a tüzfegyvereket még nem ismerik, nekünk tehát fel kell használnunk elámulásukat; de mielőtt valamit tennénk, meg kell várni a hajnalt, hogy szabadítási tervünket a helyzethez alkalmazzuk.

- Ez a szegény szerencsétlen nem lehet távol, - mondá Joe - mert...

- Segítség! segítség! - ismétlé gyengébben az előbbi hang.

- A barbárok! - kiáltá Joe szerfelett felindulva - hát ha még az éjjel megölik.

- Hallod Sámuel, - vágott közbe Kennedy, a doktor karját megragadva - hát ha még az éjjel megölik.

- Az nem valószínű barátim! Ezek a vad népségek napvilágnál ölik meg foglyaikat, napvilág kell nekik!

- Hát ha az éjjelt felhasználnám, - mondá a skót - hogy a szerencsétlen közelébe férközhessenek?

- Én is önnel megyek Dick úr!

- Megálljatok barátim! Ezen terv becsületére válik jó szíveteknek és bátorságtoknak, de mindnyájunkra veszélyt hozhatnátok és mégsem használnátok annak, akit meg akarunk szabadítani.

- De miért? - kérdé Kennedy - ezek a vadak meg vannak rémülve, széjjel vannak szórva. Nem térnek azok többé ide vissza!

- Dick! kérlek fogadj szót, én mindnyájunk érdekében szólok, ha te elfogatnád magadat, minden veszve volna!

- De ez a szerencsétlen, aki vár, aki remél! Nem felel neki senki! Senki sem siet segítségére. Azt gondolhatja, hogy érzékei csalták meg és amit hallott, az nem volt semmi.

- Meg lehet őt nyugtatni! - válaszolá Fergusson. - Kezéből tölcserít csinált és az idegenek nyelvén erősen belekiáltott a sötétségbe:

- Bárki légy, remélj! Három jó barát van közeledben.

Rettenetes ordítás, mely valószínűleg elnyelte a fogoly válaszát, volt a felelet.

- Megfojtják őt! meg fogják fojtani! - kiáltá Kennedy - a mi közbelépésünk csak sietteti halálát, itt tennünk kell valamit.

- De hát mit? Dick! Mit szándékozol tenni ebben a sötétben.

- Ó bárcsak már nappal volna! - mondá Joe.

- No és mit tennénk akkor? - kérde a doktor nyomatékos hangon.

- Mi sem egyszerűbb ennél, Sámuel, - felelé a vadász - leszállanék a földre és lövésekkel szétkergetném e csöcseléket.

- És te Joe? - kérde Fergusson.

- Én uram, már óvatosabb lennék, tudtára adnám a fogolynak, hogy merre felé meneküljön.

- És hogyan adnád tudtára?

- Ezzel a nyíllal, amit röptében elkaptam és amelyre egy cédulát kötnék, vagy még egyszerűbben, oda kiáltanám neki hangosan; hisz a négerek nem értik a mi nyelvünket.

- A ti terveitek ki nem vihetők barátim; a szerencsétlennek az volna a legnagyobb baj, ha futásnak eredne; föltéve, hogy sikerülne neki hóhérai örködését kijátszani. Ami pedig tégedet illet, kedves Dick, a te terved nagy merészség mellett, felhasználva a fegyvereink által előidézett rémületet, talán sikerülne; de ha nem ütne be, akkor el volnál veszve és egy személy helyett kettőt kellene mentenünk. Nem, nekünk a siker minden esélyét a magunk számára kell biztosítanunk és másképp kell cselekednünk!

- Jó! de azonnal - felelé a vadász.

- Talán meglehet! - mondá a doktor nyomatékosan.

- Uram, képes ön e sötétséget eloszlatni?

- Hátha! Joe.

- Ó, ha ön azt tudná, azonnal a világ első tudósának nyilvánítanám.

A doktor néhány percig hallgatott; gondolkozott. Kísérői várakozólag tekintettek reá. A helyzet rendkívüli volta izgalmukat a legmagasabbra csigázta fel. Fergusson csakhamar megszólalt.

- Tervem kész. A mi kétszáz font terhünk még megvan, még nem nyultunk a zsákokhoz, melyeket magunkkal hoztunk. Feltéve, hogy ezen fogoly, kit a szenvedések megviseltek, annyit nyom, mint egyikünk, még mindig marad hatvan font kidobni való, hogy gyorsabban emelkedhessünk.

- Hogyan akarsz tehát eljárni? - kérde a vadász.

- Látod, Dick! - úgy-e? ha eljutok a fogolyhoz és az ő súlyával egyenlő terhet ledobok, léggömbünk egyensúlya nem változott; de azután, ha nagyobb emelkedési gyorsaságot akarok elérni, hogy kicsússzunk e néger néptörzs körmei közül, akkor a fűtőkészüléknél gyorsabban

működő eszközhöz kell folyamodnom. Ha tehát a teher hátralévő részét az alkalmas pillanatban szintén még ledobom, akkor bizonyára a legnagyobb sebességgel fogunk felszállani.

- Ez világos.

- Csak egy bökkenő van, t. i. ha azután később le akarok szállani; kénytelen leszek a gáz egy részét feláldozni, amely a kidobott súlytöbbslettel arányban áll. A gáz nekünk mindenesetre becses portéka, de azért ne sajnáljuk, ha egy emberélet megmentéséről van szó.

- Igazad van Sámuel, mindent kell áldoznunk, hogy azt megmenthessük.

- Tehát lássunk hozzá, rakjátok ezeket a zsákokat a csónak szélére, úgy hogy egy lökessel le lehessen dobni!

- De hát e sötétség?

- Az eltakarja készülődéseinket és csak akkor fog eloszlni, ha készen leszünk velök. Tartsátok kéznél a fegyvereket. Talán lövöldözésre is szükség lesz, van a karabélyban egy lövésünk, a két puskában négy, a két revolverben tizenkettő, mindössze tizenhét; mindezt elsüthetjük egy negyed perc alatt. De meglehet, hogy e riadalomra nem is lesz szükség. Készen vagytok?

- Készen vagyunk - felelé Joe.

A zsákokat elhelyezték, a fegyverek kéznél voltak.

- Jó, tehát legyetek szemesek, Joe fogja a zsákokat lelökni, Dick a foglyot felkapni, de semmit sem előbb, mint mikor én mondom. Joe menj, szabadítsd el a horgonyt és térj vissza azonnal a csónakba.

Joe lekúszott a kötélén és néhány pillanat múlva ismét helyén volt. A Victoria elszabadulva lógott a levegőben csaknem mozdulatlanul.

Ezalatt a doktor meggyőződött, hogy van-e elegendő gáz a vegyítő szekrényben, hogy szükség esetén a fűtőkészüléket táplálhassa, úgy hogy egy ideig ne kellessen működtetni a Bunsen-telepet. Akkor vette a két jól elszigetelt drótvezetéket, mely a víz felbontására szolgált, bele-nyúlt zsákjába és abból kivett két hegyes végű széndarabot és a drótok mindegyikének végére erősített egyet-egyet.

Két barátja csak nézte a nélkül, hogy megértené, mit akar; de hallgatott. Midőn a doktor elvégezte munkáját, odaállt a csónak közepére, két kezébe vette a két drótot és a széncsúcsokat egymás felé közelíté.

A két széncsúc között azonnal vakító erős, csaknem tűrhetetlen fényű világosság jött létre, erős villamos fénysugár törte át a szó szoros értelmében a sötétséget.

- Ó! uram, - mondá Joe.

- Szót se - felelé a doktor.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET.

A villamos fénykéve. - A hittérítő. - Szöktetés fénysugárnál. - A lazaristaszerzetes. - Kevés remény. - A doktor gondozása. - Egy önmegtagadásra szánt élet. - Átkelés egy vulkán felett.

Fergusson a tájék különböző helyeire vetette a fény sugarait és megállt vele egy helyen, honnan a borzadalmas kiáltás hallatszott. Két társa mohó kíváncsisággal nézett arra felé.

A baobab, mely felett a Victoria csaknem mozdulatlanul vesztegelt, egy tisztás közepén állott; szézám- és nádcukormezők között látni lehetett mintegy ötven kúpalakú alacsony kunyhót, melyek környékén sok fekete hemzsegett.

A léggömb alatt mintegy száz lábnyira egy oszlop volt felállítva. Ezen oszlop lábánál görnyedt egy emberi teremtés, egy legfeljebb harminc éves férfiú, hosszú fekete hajjal, félig levetkőztetve, lesoványodva, véresen, sebekkel borítva, fejét mellére csüggesztve, mint Krisztus a keresztfán. Feje búbján rövidebben vágott hajzat mutatta a tonsura helyét, mely már félig-meddig ismét benőtt.

- Egy hittérítő! egy lelkész! - kiálta Joe.

- Szegény szerencsétlen! - felelé a vadász.

- Megmentjük őt, Dick, - mondá a doktor - meg fogjuk menteni.

A néger sokaságot, amint észrevette a léggömböt, mely fényes farkú nagy üstökösnek nézett ki, könnyen érthető rémület fogta el. Kiabálásaikra a fogoly fölemelte fejét, szemei hirtelen remény fényében ragyogtak fel és a nélkül, hogy világosan megértette volna, ami történik, kezeit kiterjeszté ezen váratlan szabadítók felé.

- Ő él, ő él! - kiáltá Fergusson - hála Istennek! Ezek a vadak borzasztó rémülettel vannak eltelve. Meg fogjuk őt menteni. Készen vagytok barátim?

- Készen vagyunk Sámuel.

- Oltsd ki a fűtőt Joe!

A doktor parancsa végre lett hajtva. Egy alig érezhető szélfulalom lassan vitte a Victoriát a fogoly fölibe, másrészt a gáz összehúzódása következtében az csendesen ereszkedett lefelé. Mintegy tíz perc múlva megállott, lebegve a hullámozó fényözön közepette. Fergusson a fénykévét ide-oda irányítá a tömeg felett és az élesen körvonalozott fénysávokat hasított ki a sötétből. A sokaság leírhatatlan félelemtől megszállva szétfutott és eltűnt kunyhóiban; a tér üres és pusztá lett az oszlop körül. A doktor nem hiába számított a Victoria tüneményeszerű megjelenésére, mely ezen sűrű sötétségbe vetette naphoz hasonló fényes sugarait.

A csónak közeledett a föld felé. Ezalatt néhány néger a vakmerőbbek közül, észrevéve, hogy áldozatuk kisiklik körmeik közül, nagy ordítással visszatért. Kennedy puskát ragadott; de a doktor parancsolá, hogy ne lőjjön.

A lelkész térdre volt roskadva; nem lévén többé jártányi ereje, nem volt az oszlophoz odakötözve; oly gyenge volt, hogy az felesleges is lett volna. Azon pillanatban, amint a csónak földet ért, a vadász letette fegyverét és hóna alatt megragadva a papot, fölemelte a csónakba, Joe pedig ugyanazon pillanatban gyorsan kivetette a kétszáz fontnyi terhet. A doktor azt várta, hogy most rendkívül sebesen fognak emelkedni; de a léggömb várakozása ellenére, mikor a föld felett három-négy lábnyira fölemelkedett, egyszerre csak megállott.

- Mi tart bennünket vissza? - kiáltá a rémület hangján.

Néhány vad odafutott éktelen ordítással.

- Ó! - mondá Joe, amint letekintett. - A fekete gonosztévők egyike belecsimpaszkodott a csónak aljába.

- Dick! Dick! - kiáltá a doktor - a vízszekrényt!

Dick eltalálta barátja gondolatát, és fölemelve az egyik vízszekrényt, mely mintegy száz font nehéz volt, gyorsan kilódította a csónakból.

A Victoria a tehertől szabadulva, egyszerre felszökött mintegy háromszáz lábnyira a levegőbe, az ordító tömeg közepéből, ahonnan a fogoly vakító fényözönben elmenekült.

- Hurráh! - kiáltá a doktor két társa.

A léggömb egyszerre megint egy nagyot szökött fölfelé, ami azt több mint ezer lábnyi magasba vitte fel.

- Hát ez micsoda? - kérde Kennedy, aki csaknem elveszíté az egyensúlyt.

- Semmi, csak az a bitang eresztette el a csónakot, - mondá nyugodtan Fergusson.

És Joe gyorsan letekintve, még látta a négert, amint kézzel-lábbal kalimpálva a levegőben, bukfenceket hányt és csakhamar összezúzva terült el a földön. A doktor azután széthúzta a széncsúcspárt, a villamos fény kialudt és sötét lett, mint azelőtt. Hajnali egy óra volt.

A francia végre magához jött és felnyitá szemeit.

- Ön meg van mentve - mondá neki a doktor.

- Megmentve? - válaszolá az angolul szomorú mosollyal - igen! megmentve a kínos haláltól; köszönöm nektek testvérek! de az én napjaim meg vannak számlálva, sőt óráim is, nekem már nincs sok időm élni.

És a hittérítő kimerülve, ismét magánkívül lett.

- Meghal! - kiáltá Kennedy.

- Nem, nem, - felelé a doktor, a beteg fölé hajolva - de nagyon gyenge, majd a sátor alá lefektetjük.

Ágyat vetettek takaróikból és gyöngéden ráfektették ezt a szegény lesoványodott, vérző sebektől borított testet, melyen a vas és tűz mintegy húsz helyen hagyott fájdalmas nyomokat. A doktor egy zsebkendőből tépést csinált és rárakta a sebekre, miután kimosta azokat, oly ügyesen, mint akármely orvos; azután elővéve gyógyszereit, néhány erősítő cseppet cseppentett a beteg ajkaira.

Ez fonnyadó ajkait gyengén összeszorítva, alig bírta rebegni:

- Köszönöm, köszönöm.

Fergusson belátta, hogy a betegnek most teljes nyugalomra van szüksége; összehúzta tehát a sátor függönyét és visszatért a léghajó kormányzásához.

A léggömb beleszámítva új vendége súlyát, mégis mintegy száznegyven fonttal könnyebbé lett; ennél fogva a fűtő segítsége nélkül is fenntartotta magát a levegőben. Hajnalhasadtával szelíd légáramlat hajtotta nyugat-északnyugat felé. Fergusson néhány percig elgondolkodva nézte a lázas álomban fekvő beteget.

- Megtarthatjuk-e ezen új társunkat, akit az ég küldött számunkra? - szólt a vadász. - Van-e reményed?

- Igen, Dick, talán a kellő ápolással ebben a tiszta jó levegőben.

- Mennyit szenvedett ez az ember! - mondá Joe megindulva. - Tudják-e uraim, hogy ez merészebb dolgot vitt véghez, mint mi - mikor egymaga jött ezen vad népek közé.

- Abban nincs kétség! - felelé a vadász.

A doktor egész nap nem akarta a szerencsétlenség alvását megszakítani; lázas alvás volt az, csak néha-néha vegyült bele fájdalmas nyögés, mely Fergussont eléggé nyugtalanította.

Másnap reggel a Victoria alig jutott valamivel előbbre nyugat felé; pompás szép időre volt kilátás. A hittérítő kissé erősebb hangon bírt szólni új barátaihoz. Széthúzták a sátor függőnyeit és a beteg látható élvezettel szította a tiszta reggeli levegőt.

- Hogy érzi magát? - kérdé Fergusson.

- Egy kicsit jobban, - felelé - de ti barátaim, titeket még csak mintegy álmomban láttalak. Alig tudok magamnak arról számot adni, mi történt? kik vagytok ti? hogy neveiteket ki ne hagyjam utolsó imámból.

- Mi angol utazók vagyunk - felelé Sámuel. - Próbáljuk léghajón keresztülutazni Afrikát és útközben szerencsések voltunk önt megmenteni.

- A tudománynak megvannak a maga hősei - mondá a hittérítő.

- És a vallásnak a maga vértanui - felelé a skót.

- Én a lazaristák missziójának vagyok prédikátora. Isten küldött hozzám benneteket, áldott legyen az ő szent neve; én neki áldoztam életemet. De önök Európából jönnek. Meséljenek nekem Európáról, Franciaországról. Már öt éve nem hallottam hírt felőlök.

- Öt évig, egyedül, ezek közt a vad bestiák közt - szóla Kennedy.

- Megváltani való lelkek azok, - felelé a fiatal lelkész - tudatlan és barbár testvérek, akiket csak a vallás képes jobbra oktatni és polgárisítani.

Fergusson Sámuel a hittérítő kívánságának megfelelően, sokat beszélt Franciaországról.

Ez kíváncsian hallgatta és könyvek gördültek alá szemeiből. A szegény fiatal ember, hol Kennedy, hol Joe kezét szorította az ő láztól égő kezei közé; a doktor készített számára néhány csésze teát, melyet jóízűen megivott; volt annyi ereje, hogy kissé fölemelkedjék és mosolyogjon, midőn megtudta, hogyan került ide fel a tiszta mennyei levegőbe.

- Ti bátor utazók vagytok, - úgymond - és a ti merész vállalatotok sikerülni fog, viszontlátjátok szüleiteket, barátaitokat, hazátokat...

A gyengeség azonban újra annyira elővette a fiatal lelkészt, hogy újból le kellett feküdnie; néhány órán át mint egy halott feküdt Fergusson karjai között. Ez nem bírta tartóztatni megindulását; érezte, hogy ez az élet fogytán van; tehát mégis elveszítsék őt, akit csak az imént mentettek ki a halál torkából. Újra bekötözte a vértanú iszonyú sebeit és feláldozta vízkészletének nagyobb részét, hogy annak forró lázban égő tagjait felfrissítse. A leggyöngédebb és legértelmesebb ápolásban részesítette a beteget és kezei alatt az lassanként magához jött és visszanyerte eszméletét, ha nem is az életét.

A doktor megszaggatott szavaiból tudta meg az ő élete folyását is.

- Beszéljen anyanyelvén, - mondá neki - én azt megértem és önre nézve kevésbé lesz fárasztó.

A hittérítő szegény fiatal ember volt Bretagneból, Morbihan megyének Aradon falujából; szíve hajlamai korán vonzották őt a lelkészi pályára. Az önmehtagadással még a veszélyekkel való megküzdést is összekapcsolandó, belépett a hittérítés lelkészeinek rendjébe, melynek paulai szent Vince volt a dicső alapítója. Húsz éves korában elhagyta hazáját, hogy azt Afrika barátságatlan vadonaival cserélje fel. Azóta lassanként, megküzdve az akadályokkal, dacolva a nélkülözésekkel, gyalogolva és imádkozva elhatolt azon néptörzsek közé, akik a Nílus felső folyása körül laknak; két évig visszautasították vallását, buzgóságát félremagyarázták, szeretetét rosszul fogadták; mint fogoly lett letartóztatva a Nyambarrák egyik legkegyetlenebb törzsénél, a legnagyobb bántalmazásoknak kitéve. De ő nem szűnt meg tanítani, oktatni és imádkozni. Ez a néptörzs ama harcok egyikében, amelyeket a törzsek itt egymás ellen viselnek, szétkergettetett és szétszóródott; ő pedig félholtan ott maradt a halottak között, de azért nem tért vissza hazájába, hanem folytatta evangyéliomi zarándoklását. Még legtűrhetőbben járt, ahol bolondnak tartották; megtanulta az ezen vidékeken divó nyelveket és folyton hirdette Isten ígését. Így járta be két hosszú éven át ezen barbár országokat, ama túlvilági erőtől hajtva, amelyet csak az Isten adhat. Egy év óta a «Barafri» néven ismeretes nyam-nyam törzs között lakott, mely egyike volt Afrika legkegyetlenebb törzseinek. A törzsfőnök pár nap előtt meghalt és miután a hirtelen halál miatt őt okolták, elhatározták, hogy őt feláldozzák; már negyven óra óta tartott kínzása, és a legközelebbi délben szándékoztak, mint a doktor sejté, kivégezni. Mikor meghallotta a puskák ropogását, a természeti ösztön szólalt meg belőle: Segítség! segítség! kiáltá és azt hívé, hogy álmodik, míg egy felülről jövő szózat nem hozta meg az égből jövő vigasztalás szavait.

- Nem sajnálom, - úgymond - ezt az eltűnő életet, az én életem úgylis Istené.

- Reméljen barátom, - vigasztalá őt a doktor - mi itt vagyunk ön mellett és megmentjük az életnek, amint megmentettük a haláltól.

- Nem kívánom én azt az Istentől - mondá a lelkész megnyugvással. - Áldassék az ő szent neve, hogy megadta nekem, hogy halálom előtt még baráti kezeket szoríthassak és hazám nyelvét meghallhassam.

A hittérítőt ismét elővette a bágyadtság. Így telt el a nap remény és félelem között; Kennedy nagyon meg volt hatva és Joe is titkon törülgette könnyeit.

A Victoria nem sokat haladt előre és a szél kimélni látszott becses terhét.

Joe estefelé nyugaton egy roppant vörös tűz fényét jelezte; az északi sarkhoz közelebb északi fénynek gondolhatták volna, mert az ég egész tája tűzbe volt borulva. A doktor figyelmesen vizsgálta a tűneményt.

- Nem lehet más, mint egy kitörésben lévő vulkán - mondá Fergusson.

- Pedig a szél egyenesen fölibe visz - felelé Kennedy.

- Se baj, - felelé a doktor - majd biztos magasságban átszállunk felette.

Pár óra múlva a léggömb a sziklás hegyek között haladt. A hosszúság 24° 15', az északi szélesség 4° 42' felett voltak. Alattok egy öblös nyílt torkú kráter okáta a tűz- és lávafolyamot; magasra dobálva ki magából egész sziklákat; a folyó tűz hatalmas patakok és izzó zuhatagok alakjában ömlött alá. Nagyszerű, de veszélyes egy látvány volt, mert a szél egyenes irányban ragadta a gömböt ezen tüzes légkör felé.

Miután a vulkán oly akadály volt, hogy megkerülni nem lehetett, felette kellett áthaladniok; a fűtő teljes erővel működött és a Victoria, mely a szél irányánál fogva ki nem térhetett, hatezer láb magasban szállott át a tűzhányó felett.

A haldokló lelkész fájdalmas fekhelyéről gyönyörrel legelteté elhaló szemeit a felséges látványon.

- Ó mily szép! - mondá - mily nagy az Isten hatalma a természet rettenetes erőiben!

A megolvadt láva kiömlése, mintegy lángszőnyeggel borítá az egész hegyvidéket, a léggömb alsó fele fénytől ragyogott a sötét éjszakában, rekkenő hőség hatolt fel egész a léggömb magasságáig és Fergusson sietett e veszélyes helyről menekülni.

Tíz óra felé a hegység már csak egy vörös pontnak látszott a láthatáron és a Victoria egy alacsonyabb légáramban csendesen folytató a maga útját.

HUSZONHARMADIK FEJEZET.

Joe haragszik. - Egy igaznak halála. - A virrasztás. - A szárazság. - A temetés. - A kovatómbök. - Joe extázisban. - Drága teher. - Az aranyhegyek. - Joe kezd desperálni.

Gyönyörű éj borult a föld felé. A lelkész bágyadt álomba merülve feküdt.

- Nem lesz már ebből ember! - szóla Joe. - Szegény fiú, még harminc éves sincsen.

- Kezeink közt fog kiszervenvedni - mondá a doktor reményét veszítve. - Amúgy is gyöngé lélekzete még egyre gyengül és én nem tehetek semmit megmentésére.

- Ó a gaz betyárok! - kiáltá Joe, aki egyszer-másszor hirtelen dühbe szokott jönni. - És az Istennek ez az embere még sajnálja, még mentegeti őket, sőt még meg is bocsát nekik.

- Az ég egy szép éjét ad neki, lehet, hogy ez lesz az utolsó. Nem sokat fog ő már szenvedni és halála csendes álom leend.

A haldokló néhány szaggatott szót mondott, a doktor közeledett hozzá. A beteg lélekzete elakadozott, levegő után kívánczolt, a függönyök egészen széjjel voltak húzva és élvezettel szívá magába a csillagos éj könnyű fuvalmait. A csillagok hozzá küldték reszkető sugaraikat és a hold körül fogta őt fehér fényzsfedővel.

- Barátim! - mondá gyenge hangon - én már megyek. A jutalmazó Isten segítsen célotokhoz és fizesse meg nektek, ami jót velem cselekedtetek.

- Reméljen még - felelé neki Kennedy. - Hisz ez csak múló gyöngeség! Ön még nem hal meg! Lehet-e meghalni egy ilyen szép nyári éjszakán?

- A halál itt van! - válaszolá a hittérítő - én tudom; hagyjatok bátran szemébe nézmem. A halál csak az öröklét kezdete és a földi gondok vége. Segítsetek térdeimre testvéreim, kérlek.

Kennedy fölemelte őt; keserves volt nézni, amint erőtlen tagjai összeroskadtak alatta.

- Istenem! Istenem! - szóla a haldokló apostol - könyörülj én rajtam!

Arca átszellemült. Távol azon földtől, melyen soha nem élvezett örömet; ezen éj közepette, mely felette legszebb fényét ragyogtatá, útban azon ég felé, mely felé mint egy csodálatos mennybemenetellel közeledék, úgy látszott, mintha új életnek menne elébe.

Utolsó kézmozdulata áldás volt egynapos barátaira. Visszaesett Kennedy karjaiba, kinek arcán kövér könnycseppek peregtek alá.

- Meghalt, - mondá a doktor fölibe hajolva - meghalt.

És egy szívvel térdrehullott a három útitárs, hogy csendesen imádkozzék.

- Holnap reggel, - szóla kis vártatva Fergusson - eltemetjük őt Afrika földjébe, melyért vérét ontá.

Az éj hátralévő részében felváltva virrasztottak mellette, a doktor, Kennedy és Joe és egy szó se zavarta az ájtatos csendet; mindhárom könnyezett.

Másnap délről fújta a szél és a Victoria meglehetősen csöndesen haladt egy rengeteg fensik felett; egyfelől kialudt kráterek, másfelől mély hegyszakadékok, egy csepp víz sehol e kiégett kopár sivatagon; egymásra tornyosult sziklák, fehérülő márga-üreges, elszórt vándorsziklák hirdették a vidék sivár, terméketlen jellegét.

Déltájt elhatárolja Fergusson, hogy a holttest eltemetése végett egy első képződésű plutonikus sziklával és szakadékokkal teljes vidéken le fognak szállani, melyek között a léggömb, mint zárt falak között elbúvik; a körülfekvő hegységek megvédték a szelektől és lehetővé tették, hogy leereszkeszhetett egész a föld színéig; - mivel fának, amelyre ki lehetett volna kötni, sehol még híre sem volt.

De, - amint azt a doktor Kennedynak magyarázatát - azon teherveszteség következtében, melyet a hittérítő megszabadításakor igénybe vettek, a léghajó most már csak úgy volt lebecsülhető, ha a gázból megfelelő részt kieresztenek; Fergusson tehát megnyitotta a léggömb külső szellentyűjét. A hidrogén-gáz illant és a Victoria lassan ereszkedett alá a hegyszakadékba.

Amint a csónak földet ért, a doktor elzárta a szellentyűt; Joe egyik kezével a csónak szélét fogva kiugrott a földre, másik kezével elegendő követ szedett fel és rakott be a csónakba, hogy ezzel saját súlyát pótolja. Amint ezzel készen volt, mindkét keze szabad lett és csakhamar annyi követ hordott oda, hogy a doktor és Kennedy is kiszállhattak. A Victoria egyensúlyban vesztegelt és emelkedési ereje nem volt elég erős, hogy felszállhasson.

Másrészt nem is volt szükség a kövekből valami nagy mennyiségre, mert a Joe által fölszedett kövek rendkívül nehezek voltak, ami egy pillanatra Fergussonnak is felkelté figyelmét. A föld kvarc- és porfirtartalmú szikladarabokkal volt behintve.

- Csodálatos fölfedezés - mormogá magában a doktor.

Azalatt Kennedy és Joe néhány lépést távoztak, a sírnak helyet keresni. E hegyszakadékokban rengeteg hőség uralkodott, mint valami olvasztó-kemencében; azonfelül a déli nap függőlegesen veté reájok égető sugarait.

Mindenekelőtt meg kellett tisztítani a földet a sziklák és törmelékektől, melyek azt borították, azután egy jó mély sírt vájtak ki, hogy a vadállatok a hullát ki ne kaparhassák.

Ebbe tették csendes áhítattal a vértanu holttestét.

Göröngyök hulltak halandó tetemére és hatalmas szikladarabok tornyosultak emlék gyanánt sírdombja felett.

A doktor ezalatt hallgatva mélézött és el volt merülve gondolataiba. Nem hallá társai szólítását és nem keresett menedéket, mint ők, a nap égető heve ellen.

- Mire gondolsz, Sámuel? - kérde Kennedy.

- A természet csodálatos ellentéteire, a véletlen egy különös játékára. Tudjátok-e, miféle földben nyugszik a nélkülözések ezen embere, ezen önmegtágadó nemes szív?

- Hogyan érted azt? - kérde a skót.

- Ez a lelkész, aki letette a szegénység fogadalmát, most itt aranyban fekszik.

- Aranyban! - kiáltá Joe és Kennedy.

- Igenis, aranyban - felelé nyugodtan a doktor. - Ezek a kődarabok, melyeket itt mint értéktelen kavicsot rugdaltok lábaitokkal, mind rendkívül tartalmaz drága ércek.

- Lehetetlen, lehetetlen - ismétlé Joe.

- Ezek között a palarétegek között nem is kellene sokáig keresni, hogy jelentékeny aranytömbökre akadjatok.

Joe mint egy örült esett neki a körülötte heverő töredékeknek és Kennedynak se hiányzott már sok, hogy utánozza.

- Csenedesdjél, jó Joe - mondá neki ura.
- Uram! ön ezt semmibe sem veszi?
- Ugyan, egy ily okos ember, mint te...
- Hej uram, megszűnik itt minden okosság.
- De gondold meg csak egy kicsit. Mire volna jó nekünk mind e gazdagság? hisz el nem vihetjük.
- Nem vihetjük el? hát ha mégis...
- Kissé nehéz lesz a mi csónakunknak; sajnálom, hogy megmondtam neked fölfedezésemet, mert te most bűnhődni fogsz miatta.
- Hogyan? - mondá Joe, - itt hagyni ezeket a kincseket! ezt a nagy vagyont, ami egészen a mienk, itt hagyni!
- Vigyázz csak, barátom; talán az aranyláz tört ki rajtad. Nem tanított meg tégedet arra ez a halott, akit éppen most temettünk el, hogy a földi dolgok mind hiábavalók?
- Hát hisz ez mind igaz, - felelé Joe - de mégis ez a sok arany? Kennedy úr nem szeretne ön is itt összekaparni néhány milliócskát?
- Mit is csinálnánk vele, szegény Joe! - mondá a vadász szánalmas mosollyal. - Mi nem jöttünk ide kincseket keresni, tehát nem is fogunk innen kincseket hazavinni.
- Azok a milliócskák ugyancsak nehezek - folytatá a doktor - és nem oly könnyű ám azokat zsebre rakni.
- De hát utóvégre is, - felelé Joe, kit már utolsó védsáncából is ki akartak szorítani; - nem lehetne teher gyanánt, homok helyett ebből az ércből zsákba rakni?
- No, nem bánom, - mondá Fergusson - de aztán ne vágj hozzá képeket, ha majd esetleg vagy száz fontot kidobunk belőle.
- Száz fontot! - mondá Joe - és csakugyan lehetséges volna, hogy ez mind arany?
- Igen, barátom. Ez az a zug, hol a természet már századok óta kuporgatja kincseit. Egész országokat lehetne velök felgazdagítani. Itt ebben a pusztában van Kalifornia és Ausztrália együttvéve.
- És ez azután mind itt marad heverni bitangon?
- Körülbelül. De hát mondok neked valamit, ami talán megvigasztal.
- Alig hiszem - felelé Joe leverten.
- No, hát hallgass ide. Én majd pontosan fölveszem e vidék helyrajzát, azt neked adom és ha visszatérsz Angliába, megmutathatod polgártársaidnak, ha azt hiszed, hogy ez a sok arany boldoggá teheti őket.
- Hát hiszen belátom én uram, hogy igaza van és bele is nyugszom, ha már másképp nem lehet; de legalább rakjuk meg csónakunkat ezen nemes ércel, ami utunk végén majd megmarad, az még mindig nyereség lesz.

És Joe hozzálátott, dolgozott, ahogy csak bírt és csakhamar összegyűjtött csaknem ezer fontot abból a kovatórmelékéből, melybe a nemes érc mint valami kemény tokba be van zárva.

A doktor mosolyogva szemlélte; azalatt pedig fölvette a helyzetet és úgy találta, hogy a hittérítő sírja a hosszúság 22° 23' és az északi szélesség 4° 55' alatt fekszik.

Aztán még egy tekintetet vetve a kőrákásra, mely alatt a fiatal francia nyugszik, visszatért a csónakba.

Szeretett volna még egy egyszerű, durva keresztet is tűzni ezen elhagyatott sírdombra Afrika kellő közepében; de fa e vidéken messze földön nem terem.

- Az Isten úgy is rátalál! - mondá.

A doktor lelkét különben nehéz gondok nyomták; szívesen odaadta volna ezt a rengeteg aranyat egy kevés vízért. A vízszekrény, melyet a négerék közül való szabadulás alkalmával kidobtak, még nem volt kipótolva és e száraz, kopár vidéken nem is volt arra kilátás; fűtőjét folyton vízzel kellett táplálni, úgy hogy ivóvízben kezdtek rövidséget szenvedni; Fergusson tehát föltette magában, hogy a legelső alkalommal kiegészíti vízkészletét.

Amint a csónakra visszatért, azt a kapzsi Joe által kövekkel telerakva találta, de azért be szállott egy szó nélkül; Kennedy rendes helyét foglalta el. Joe követte őket, de nem a nélkül, hogy még egy sóvár tekintetet vetett volna a szakadéokban ott maradt sok kincsre.

Fergusson alágyujtott a fűtőnek, a csigacső fölmelegedett, a hidrogénáram néhány perc múlva megindult, a léggömb felduzzadt, - de a léghajó nem mozdult.

Joe mindezt nem minden nyugtalanság nélkül észre is vette, de hallgatott.

- Joe! - szólt a doktor.

Joe nem felelt.

- Joe! hallod?

Joe fejbólintással jelzé, hogy hallja, de nem szívesen.

- Lennél tán oly kegyes, - folytató a doktor - ezekből a kövekből egy csomót a földre ki lódítani.

- De, uram, hisz ön megengedte.

- Megengedtem a terhet kipótolni, de többet nem.

- De hát...

- Azt akarod talán, hogy örökké itt maradjunk ebben a pusztaságban?

Joe kétségbeesett pillantást vetett Kennedyre, de Kennedy oly képet csinált, mint aki nem tehet semmit.

- Nos, Joe, mi lesz?

- Talán a fűtő nem működik - válaszolt Joe kedvetlenül.

- Az én fűtőm alá van gyujtva, láthatod, de a léggömb nem fog fölemelkedni, míg a túlتهertől meg nem szabadítod.

Joe megvakarta a füle tövét, kinézett egy darab követ, a legkisebbet, tenyerébe vette, forgatta, méregette, lehetett három vagy négy fontos, végre kidobta.

A Victoria csak nem mozdult.

- Hát mégse szállunk fölfelé? - mondá.

- Nem bizony, - felelé a doktor - csak folytasd.

Kennedy nevetett. Joe már kidobott vagy tíz fontnyit. A léggömb még egyre veszteg maradt. Joe elhalványult.

- Ó te jámbor lélek, - mondá a doktor - Dick, te, meg én, ha jól emlékszem, együttvéve mintegy négyszáz fontot nyomunk. Neked tehát körülbelül éppen ennyit kell kidobálni, hogy fölemelkedhessünk.

- Négyszáz fontot lökjek ki? - kiáltá Joe, csaknem elpityeredve.

- És még azonfelül is valamit, másképp nem megy; tehát csak rajta.

A derék fiú nagyot fohászkodott és csak hozzálátott a léghajó megkönnyebbítéséhez. Időről-időre megállt.

- Már emelkedünk - úgymond.

- Dehogyan emelkedünk - volt rá mindig a válasz.

- Már mozdul! - mondá végre.

- Csak tovább.

- Megy már, én érzem.

- Csak folytasd még - felelé Kennedy.

Joe kétségbeesve kapott fel még egy nagy darabot és dühösen röpítette ki a csónakból. A Victoria fölemelkedett mintegy száz lábnyira és a fűtő által segítve, csakhamar tovalebbent a környező hegycsúcsok felett.

- No Joe, - mondá a doktor, - ha sikerül ezt hazaszállítani, ami még maradt, még mindig szép vagyon marad és te öreg napjaidra gazdag ember lehetsz.

Joe nem szólt semmit, csak kényelmesen elterült a kövekből vetett puha ágyon.

- Látod kedves Dick, milyen nagy a hatalma annak az ércnek a világot legjobb emberére is. Mennyi szenvedélyt, kincsvágyat és bünt bírma egy ily aranybánya tudása világra hozni. Valóban elszomorító!

Estig a Victoria mintegy kilencven mérföldet haladt nyugat felé, körülbelül ezernégyszáz mérföldre volt már Zanzibártól - egyenes vonalban.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET.

A szél megáll. - A puszta közeledik. - A vízhiány. - Az éjek az egyenlítő alatt. - Sámuel nyugtalankodik. - A helyzet. - Kennedy és Joe erélyes válaszai. - Még egy éjszaka.

A Victoria egy magában álló és csaknem egészen kiszáradt fába beleakasztva, teljesen mozdulatlanul tölté az éjet. Utazóink végrevalahára egy kis alvást engedhettek meg magoknak, amire nagy szükségök is volt; - az utóbbi napok izgalmai szomorú emlékeket hagytak hátra lelkökben.

Reggel felé az ég megint visszanyerte átlátszó fényességét és tikkasztó hőségét. A léggömb felszállt a levegőbe és néhány sikertelen próbálgatás után mégis akadt egy, ha nem is éppen valami sebes légáramlatra, mely észak-nyugat felé hajtá.

- Már nem igen haladunk, - mondá a doktor - ha nem csalódom, mintegy tíz nap alatt már megtettük utazásunk felét; de ha így megy, mint most, még hónapokra lehet szükségünk, míg végére érünk és ami legbosszantóbb, a vízhiány fenyeget bennünket.

- Majd csak találunk vizet, - felelé Dick; - lehetetlen, hogy ezen óriási területen ne akadjunk egy folyóra, patakra vagy legalább egy tóra.

- Bár úgy volna.

- Talán csak nem a Joe rakománya hátráltatja útunkat!

Kennedy csak azért szólt így, hogy Joeval ingerkedjék; pedig úgy magában eleinte maga is helyeselte Joe gondolkozását; de miután akkor nem mutatta, most adta az erőslelkűt és tréfálódzott.

Joe csak egy mérges tekintettel válaszolt. A doktor azonban nem szólt semmit; ő nem a föld titokzatos rémeitől, hanem a Szahara puszta sivatagjától tartott és figyelemmel kísérte a talaj legkisebb mélyedéseit is.

Ezen aggodalom és az utóbbi napok eseményei érezhetőleg lehangolták a három utazó kedélyét; kevesebbet beszéltek, mint máskor és mindegyik saját gondolataival volt elfoglalva.

A derék Joet, mintha kicserélték volna, amióta tekintetével elmerült az aranyóceánban: hallgatott és sóvár szemekkel nézte a csónakban felhalmozott kődarabokat, melyek ma még értékelnek, de holnap óriási értékűek lehetnek.

Afrika ezen részének képe egyébiránt aggasztó volt. A puszta lassanként tért kezdett foglalni. Seholy egy falu vagy legalább kunyhócsoport; a növényzet elfogyott, csak néhány törpe növény nyomorgott, mint Skócia pusztáin; fehérlő homok és tűzkövek, néhány sárga fűszál és tövises kóró volt csak látható. E kopár pusztaságon kilátszott a föld gerince éles és meredek sziklabércekben. A szárazság ezen jelei elég búsulni valót adtak Fergussonnak.

Úgy látszott, hogy ezt a puszta vidéket még soha sem járta karaván, mert különben ott maradtak volna a nyomok, az állatok vagy emberek fehérlő csontjai. De semmi. Nemsokára észrevették, hogy ez a kopár vidék óriási homokpusztának a kezdete.

De nem lehetett visszafordulni, előre kellett menni; - a doktornak nem is volt egyéb szándékában, csupán csak egy zivatart óhajtott volna, mely őt minél hamarabb átröpítse e pusztaság felett. De az égen semmi felhő! A Victoria e napon alig tett meg harminc mérföldet.

Ha csak legalább víz lett volna elegendő. De mindössze csak három gallonnal⁸ volt. Fergusson egy gallont félretett a szomjúság enyhítésére, melyet az ötven fokú meleg tűrhetetlenné tett; két gallon maradt a fűtő táplálására, melyből már nem lehetett több, mint négyszáznyolcvan köbláb gázt előállítani és miután a fűtő abból óránként körülbelül kilenc köblábat fogyasztott, már csak egy ötvennégy órai útra volt az elegendő. Így mutatta azt a kéréshetetlen számítás.

- Ötvennégy óra - mondá társainak. - Pedig miután el vagyok határozva éjjel nem utazni, hogy valami folyót, patakot vagy tócsát el ne szalasszak; marad nekünk még utazásra három és fél napunk, mely idő alatt mindenáron vízre kell akadnunk. Kötelességemnek tartottam, barátim, benneteket a helyzet komolyságával megismertetni, mert ivásra csak egy gallont tettem félre és azzal bizony gazdálkodni kell.

- Add ki te nekünk az adagunkat, - felelé a vadász - de különben nincs még okunk kétségbe-esni, még három napunk van, úgy-e?

- Igen, kedves Dick.

- Hát miután a jajgatás úgy se használna, e három nap alatt majd csak kieszelünk valamit; addig is kísérjünk mindent kettőzött figyelemmel.

Este a vizet pontosan kimérték és inkább kipótolták pálinkával; de vigyázni kellett ezen itallal, mert különben inkább elősegíti, mint csillapítja a szomjúságot.

A csónak éjen át egy mérhetetlen fensíkon nyugodott, melyről erős mélyedést lehetett észrevenni. A fensík magassága alig volt nyolcszáz láb a tenger színe felett. Ezen körülmény a doktorban némi reményt élesztett: eszébe juttatta a geográfusok föltevését, hogy Afrika belsejében egy óriási vízmedencének kell létezni. Ha ez a tó csakugyan létezik, akkor rá kell akadniok, de az égen még mindig nem mutatkozott semmi változás.

A csendes éjszakára szép csillagos egével egy tikkasztó nappal virradt fel a nap égető sugarai-val; a hőség már hajnalban rekkenő volt. Öt órakor reggel a doktor jelt adott az indulásra; de a Victoria hosszú ideig veszteg maradt egy helyben, ezen ólomnehéz levegőben.

A doktor kijuthatott volna ebből a nagy hőségből, felszállva a magasabb régiókba, de akkor sok vizet kellett volna elpocsékolni, ezt pedig nem volt szabad. Megelégedett tehát azzal, hogy léghajóját mintegy száz lábnyi magasban tartá a föld felett, hol egy gyenge légáram hajtotta őket a nyugati láthatár felé.

A reggeli szárított húsból és pemmikánból állott. Délig a Victoria alig tett meg néhány mérföldet.

- Nem lehet sebesebben utaznunk! - mondá a doktor - most már nem mi parancsolunk, de nekünk parancsolnak a körülmények.

- Kedves Sámuel, - szólalt meg a vadász - egy ilyen alkalomkor nem volna megvetendő egy propeller.

- Kétségkívül, Dick, természetesen föltéve, hogy vizet nem fogyaszt, mert ha igen, akkor csak ott volnánk megint, ahol most; de hát olyat még nem találtak fel. A léggömbökkel pedig még ma ott vagyunk, ahol a hajókkal voltak a gőz alkalmazása előtt. Hatezer esztendőre volt szükség, míg feltalálták a keréklapátokat és a csavarokat a hajó továbbmozdítására; mi tehát még ugyancsak várhatunk.

- Átkozott hőség! - mondá Joe, törülgetve gyöngyöző homlokát.

---

⁸ Mintegy 13 és fél liter.

- Ha vizünk volna, akkor ez a hőség csak javunkra válna, mert kiterjesztené a hidrogéngázt a léggömbben és nem kellene nekünk oly erős fűtés a csókarikákban. Ő az átkozott néger, akiért oda kellett adnunk drága víztartókat!

- Sajnálod Sámuel, hogy megtettük?

- Nem, Dick, hiszen az által mentettük meg azt a szerencsétlent a kínos haláltól. De a száz font víz, amit akkor kilöktünk, most jó volna nekünk; annak segélyével még bizton utazhatnánk vagy tizenkét-tizenhárom napig és azalatt bizonyára túl volnánk e sivatagon.

- Nem vagyunk még túl a felén? - kérde Joe.

- Ami a távolságot illeti, igen, de az utazás tartamára nézve nem, ha a szél cserben hágy minket; pedig mintha egészen meg akarna állani.

- No, doktor úr, eddig még nem panaszkodhatunk, hiszen eddig még elég jól ment dolgunk és akár mit tegyek, én nem bírok búsulni. Találunk mi vizet, azt én mondom.

Ezalatt a talaj mérföldről mérföldre süllyedett, az aranyhegyek hullámzásait lassanként elnyelte a síkság; itt voltak a kimerült természet tevékenységének utolsó erőfeszítései. Imitt-amott egy fűszál pótolá a keletnek szép fáit, néhány zöldes földszalag küzdött kétségbeesetten a homok elnyomulása ellen, a távol hegygerincekről leszakadozott sziklák, esésükben széjjel tördelve éles kavicsá mállottak széjjel, ezekből később durva homok, azután finom por jött létre.

- Lám, Joe, ez az az Afrika, melyet te képzeltél, úgy-e jól mondtam: várj csak egy kicsit!

- No hát uram, - felelé Joe - hiszen az legalább is természetes, hőség és homok. Mit is lehetne mást várni ezen a vidéken? Lássá, uram, - folytatá nevetve - nem is bíztam én sokat azokban a mezőkben és erdőkben, nem is volt annak értelme; érdemes is lett volna azért otthagyni Anglia mezőit. Most először érzem igazán, hogy Afrikában vagyok és nem is bánom, ha egy kissé belekóstolok.

Este felé a doktor megállapította, hogy a Victoria ezen forró nap alatt alig haladt húsz mérföldet. Forró homály vette azt körül, amint a nap letűnt a láthatár mögött, mely oly egyenesen volt határolva, mintha vonalzóval húzták volna meg.

Másnap május elseje volt, csütörtök; a napok kétségbeejtő egyhangúsággal folytak egyik a másik után, a reggel éppen olyan volt, mint a tegnapi; a déli nap változatlanul szórta perzselő sugarait és az éj homálya összeszedte e kiömlött meleget, hogy azt másnap ismét átszolgáltassa a nappalnak. Az alig érezhető légáramból alig maradt meg egy kis fuvalom és előre lehetett látni, hogy csakhamar vége lesz még ennek is.

Doktor Fergusson küzdött a helyzet szomorúsága ellen, megtartotta egy harcedzett szív nyugalmát és hidegvérét. A távcsővel kezében szünetlenül vizsgálta a láthatár minden pontját; látta, amint az utolsó dombok a sivatagban elenyésznek, a növényzet hovatovább mindinkább kimarad és hogyan terül el szemei előtt a puszták kopár világa. A felelősséget, mely vállát terhelé, ő nagyon is szívére vette, de nem látszott rajta. Ime ezt a két embert, két jó barátot, Kennedyt és Joet, kiket a baráti köteleesség csatolt ő hozzá, nem-e csaknem kényszeríté, hogy vele jöjjenek? Helyesen tette-e ezt? Nem volt-e az vakmerő kísérlet megpróbálni a végzet tilos utait? Nem volt-e ez kísérlet áttörni a lehetetlenség korlátain? Vajjon az Isten nem a későbbi századok számára tartotta-e fenn e rejtélyes szárazföld kikutatását?

Mindezek a gondolatok, mint az az elbátortalanodás óráiban szokott történni, egymást kergették elméjében és Sámuel ellenállhatlan eszmetársítással túltette magát minden logikán és végkövetkeztetésen. Miután azzal tisztába jött, mit nem kellett volna cselekednie, arról

kezdett gondolkodni, mi volna most a teendő? Csakugyan lehetetlen volna visszatérni? Nincsenek-e kevésbé száraz légáramok, melyek őket kevésbé kopár vidékekre hajtják vissza. A bejárt vidékeket már ismerte, de azokat nem, ahova most volt menendő; - lelkiismerete háborgott, tehát elhatározta, hogy nyíltan mindent megmond két barátjának; apróra kifejté a helyzetet, elmondta nekik, mit végeztek eddig és mi volna még hátra. Utolsó esetben talán vissza is lehetne térni, vagy legalább megpróbálni; mit gondolnak?

- Én nem gondolok egyebet, mint az én uram - mondá Joe, - sőt én még könnyebben, mint ő. Ahová a doktor úr megy, én vele megyek. Amit ő fog szenvedni, azt én is elszenvedhetem.

- Hát te, Kennedy?

- Kedves Sámuel, nem vagyok én az az ember, aki egyhamar kétségbe esik; senki sem ösmerte jobban nálamnál a vállalat veszélyeit, de azon pillanatban, amint láttam, hogy dacolsz velök, vakon neki mentem én is. Én a tied vagyok testestől-lelkestől. A jelen helyzetben az a véleményem, hogy ki kell tartanunk egész a célig. A veszély, ha visszafordulunk, szintén nem kevesebb. Tehát előre! számíthatsz mi reánk.

- Köszönöm derék barátim! - felelé Fergusson valóban megindulva, vártam tőletek ezt az odaadást, de szükségem volt e bátorító szavakra; köszönöm - még egyszer köszönöm.

És a három férfiú lelkesen kezet szorított egymással.

- Halljátok, - folytató Fergusson - az én számításom szerint nem vagyunk háromszáz mérföldnél távolabb a Guineai-öböltől; a puszta nem terjedhet a végtelenig, a tengerpart pedig ismeretes, sőt egy darabon attól befelé is. Szükség esetén ezen tengerpart felé fogunk tartani, lehetetlen, hogy néhány oázisra ne akadjunk, hol vízkészletünket megújíthatjuk. Csak szelünk volna, mert a nélkül egy helyen vesztegelünk a levegőben.

- Várjunk türelemmel - mondá a vadász.

És mindegyikük hiába leste ezen a napon, mely nem akart véget érni, a rengeteg üres tért; - nem mutatkozott semmi, ami bennök reményt kelthetett volna; a talaj utolsó hullámos emelkedései is eltűntek a nap lementével, melynek függélyes sugarai ezen végtelen síkságon hosszú tűzvonalakban húzódtak végig. Ez a puszta.

Az utazók alig tizenöt mérföldet haladtak előre, pedig a mellett, mint tegnap is, százharmincöt köbláb gázt fogyasztottak a fűtő táplálására és a nyolc pintből két pint vizet áldoztak fel égető szomjuk enyhítésére.

Az éj csendesen folyt le, nagyon csendesen. A doktor ébren húzta ki.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET.

Egy kis bölcselkedés. - Felhő a láthatáron. - A ködben. - A váratlan léggömb. - A Victoria pontos megszemlélése. - A pálmák. - Egy karaván nyomai. - A kút a puszta közepén.

Másnap megint ugyanoly tiszta ég, ugyanoly mozdulatlan levegő. A Victoria ötszáz lábnyira emelkedett, de alig lehetett észrevenni haladását nyugat felé.

- Bent vagyunk a puszta közepén! - mondá a doktor. - Mily végnélküli homoksivatag! Mily különös látvány! Mily különös berendezkedése a természetnek! Miért van egy helyen az a buja növényzet, itt pedig ez a rendkívüli szárazság? Mindkettő ugyanazon szélességi fokon, a nap ugyanazon sugarai alatt.

- Hogy miért? kedves Sámuelem, - felelé Kennedy, - ezzel én nem nagyon törődöm. Az ok engemet nem érdekel annyira, mint hogy így van. Ez bizony, ez a földolog.

- Hát csak kell egy kissé bölcselkedni is, - kedves Dick az se árthat.

- Igaz, ráérni ráérünk, nem igen látszik, hogy haladnánk. A szél fél fújni, alszik.

- Nem lesz az mindig így, - mondá Joe - úgy rémlik nekem, mintha néhány felhőt látnék ott kelet felé.

- Joenak igaza van - erősíté a doktor.

- Jó volna biz az, - felelé Kennedy - bárcsak kapnánk egy igazi felhőt, becsületes esővel és oly széllal, hogy hasra buktatna bennünket.

- Meglátjuk, Dick, majd meglátjuk!

- Hej, de péntek van ám, doktor úr és én nem igen hiszek a pénteknek.

- Pedig mégis azt hiszem, hogy ma nem válik be a te előítéleted.

- Kívánatos volna, uram! Tyhú! - mondá homlokát törülve. - A meleg szép dolog, kivált télen, de nyáron takarékosabb is lehetne.

- Nem tartasz tőle, - mondá Kennedy a doktornak - hogy a nap heve kárt tesz léggömbünkben?

- Nem; - a guttapercha, melybe az bele van burkolva, nagyobb hőséget is kiáll. Élesztettem én már a gömbben néha hetven fok hőséget is, a nélkül, hogy a borítéknak baja esett volna.

- Egy felhő, igazi felhő! - kiáltá e pillanatban Joe - kinek éles tekintete a távcsöveken is túltett.

És csakugyan egy széles felhőszalag tűnt elő a láthatáron; jó alant állott és mintha fel lett volna bodrozva. Apró fellegeknek összetornyosulása volt, mely azonban változatlanul megőrzé eredeti alakját, amiből a doktor azt következteté, hogy abban sincs semmi légvonat.

Ez az összetartó tömeg reggel nyolc óra felé tűnt fel és csak tizenegy óra tájban érte el a nap tányérját, mely egészen mögé bújt; - a felhő alsó széle e pillanatban vált le róla és a láthatár ismét teljes fényében ragyogott.

- Ez csak egy magános felhő, - mondá a doktor - melyre nem nagyon lehet számítani. Nézd csak Dick, az alakja szakasztott olyan, mint reggel volt.

- Valóban, Sámuel, nincs abban se szél, se eső, legalább a mi részünkre nincsen.

- Úgy is lehet, mert nagyon magasan tartja magát.

- No jó, Sámuel, de hát ha mi keresnők fel azt a felhőt, mely nem akarja tartalmát ránk kiadni?
- Azt hiszem, nem sok hasznunk volna belőle - felelé a doktor; - ez megint gázba kerül és így egy jó csomó vízbe. De hát a mi helyzetünkben mindent meg kell próbálni. Szálljunk fel tehát!

A doktor erős hőséget gerjesztett, a fűtő tekerceiben égető hőség jött létre és a léggömb a hidrogén kiterjedése következtében hatalmasan emelkedett fölfelé.

Mintegy ezeröttszáz lábnyira a föld felett elérte a felhő árnyas tömegét, sűrű ködben tűnt el és megállott benne; de a legkisebb fuvalom sem volt érezhető; úgy látszik, hogy egészen ment volt az a nedvességtől és a vele érintkező tárgyakra nem csapódott le semmi. A Victoria ezen gőzbe burkolva, valamivel sebesebben kezdett haladni! - de ez is volt az egész.

A doktor szomorúan jelenté ezt a csekély eredményt, amelyet elértek, midőn Joe a legnagyobb meglepetés hangján felkiáltott:

- Ez már mégis furcsa!
  - Mi az, Joe?
  - Uram, Kennedy úr, odanézzenek!
  - De hát mi van ott?
  - Nem vagyunk magunkban! itt valami gazemberek vannak, akik meglopták a mi találmányunkat.
  - Megbolondultál? - kérdé Kennedy.
- Joe úgy állt ott bámulatában, mint egy sóbálvány.
- Talán a napszúrás elvette ennek a szegény fiúnak az eszét - mondá a doktor felé fordulva.
  - Mit beszéltél? - mondá.
  - De nézze hát, uram! - mondá Joe a láthatár egy pontjára mutatva.
  - Szent Patrikra - kiáltá most Kennedy is - hisz ez hihetetlen! Sámuel, Sámuel, nem látod?
  - Látom már - felelé nyugodtan a doktor.
  - Még egy léggömb! más utazók!

Valóban mintegy kétszáz lábnyira egy másik léggömb lebegett a levegőben csónakjával és utasaival: tökéletesen azon irányban haladt, mint a Victoria.

- Intsünk nekik lobogónkkal, fogd a zászlót Kennedy és mutasd nekik a mi színeinket.
- Mintha a másik csónakon utazók ugyanazt gondolták volna, mert ott is kinyúlt egy kéz ugyanoly zászlóval és ugyanúgy lengette, mint Kennedy.
- Mit jelentsen ez? - kérdé csodálkozva a vadász.
  - Azok majmok, csúfolnak bennünket - szitkozódott Joe.
  - Az azt jelenti, - felelé Fergusson nevetve - hogy odaát is te adod a jeleket, kedves Dick, mivel azt akarom mondani, hogy azok a másik csónakban csak mi vagyunk és ez a másik gömb is csak a mi jó Victoriánk.
  - No, uram, megkövetem, de már azt nem hiszem, az nem lehetséges.
  - Állj csak a csónak szélére és hadonázz a kezeddal, majd meglátod!

Joe engedelmeskedett és látta, hogy a másik ugyanazon pillanatban éppenséggel úgy hadonázott.

- Ez nem is más, mint levegővisszatükrözés, - mondá a doktor - egyszerű optikai csalódás, mely a különféle sűrűségű légrétegeknek sugártöréseiből ered; - ez az egész!

- Milyen furcsa - ismétlé Joe, aki nem bírt abba belenyugodni és egyre folytatta kísérleteit hadonázó kezeivel.

- Érdekes látvány! - szóla Kennedy. - Gyönyörűség így látni a mi Victoriánkat, kitűnően fest és mily fenséges kellemmel lebben tova!

- Miattam magyarázhatják az urak, ahogy akarják, - vélekedék Joe - már ami furcsa az csak furcsa marad.

A kép azonban lassanként elmosódott; a felhők nagyon magasra emelkedtek, elhagyva a Victoriát, mely többé nem követhette őket és egy óra múlva az ég oly tiszta volt, mint azelőtt.

Az alig érezhető szellő még csökkenni is látszott. A doktor elbúsulva közeledett a föld felé.

Utazóink, kiket az elbeszélte eset egyideig elfoglalt, ismét visszaestek a régi szomorú hangulatba és hallgatva túrték a rekkenő hőséget.

Négy óra felé Joe egy tárgyat vélt látni, mely a rengeteg homokszivatargról levált és csakhamar jelentheté, hogy az két pálmafa, még pedig nem is valami nagy távolságban.

- Pálmafák! - mondá Fergusson felbuzdulva - akkor ott forrásnak vagy kútnak is kell lenni.

Távcsövet vett elő és meggyőződött, hogy Joet nem csalták meg szemei.

- Végrevalahára, - ismétlé - víz, víz és mi megmenekültünk, mert ha lassan is, de mégis csak haladunk és egyszer mégis csak a célnál leszünk.

- No, doktor úr! - mondá Joe - ne innánk most már egy jót? A hőség valóban tikkasztó.

- De most már igyunk.

Egyikök sem kérette magát és elfogyott egy egész pint, ami által egész készletük három és fél pintre szállt alá.

- Ez aztán valami volt, - csettentett nyelvvel Joe - a Perkins söre nem esett soha ilyen jól.

- Ezek a szükölködés előnyei - felelé a doktor.

- Egészben véve nem valami nagyok, - mondá a vadász, - mert ha most nagyon jól esett is, de szívesen lemondok erről az élvezetről, csak legyen mindig elegendő vizem.

Hat órakor a Victoria a pálmafák felett lebegett.

Két csenevész, szomorúan elkényszeredett fa volt az csak lomb nélkül; inkább halott, mint élő, a pálmának csak váza vagy kísértete; Fergusson ijedten szemlélte.

A fák lábainál egy régen kiszáradt kút elmállott kövei heverték, de azok is a nap égető hevétől már csaknem egészen el voltak porladva. Nedvességnek sehol semmi nyoma. Sámuel szíve egészen elszorult, éppen készült aggodalmát társaival közölni, midőn azok hangos felkiáltása vonta magára figyelmét.

Nyugat felé egy útszélen, megfehéredett csontok és csontvázak maradványai heverték egy kút körül. Itt nyilván egy szerencsétlen karaván járhatott, mely útját e szomorú jelekkel örökítette meg; az erősebbek elérték ugyan a kutat, de a gyengébbek elhullottak az útban; az egykori forrást csak kevesen érhették el, de ezek is csalódva, szomjan veszték el mellette.

Utazóink elsápadva néztek egymásra.

- Itt ki ne szálljunk, - mondá Kennedy - távozzunk ez irtózatoss látványtól. Úgy sem lesz itt egy csepp víz sem kapható.

- Nem úgy Dick, erről előbb meg kell győződnünk. Itt is meghálhatunk, mint akárhol. Megvizsgáljuk a kút egész fenekéig, valamikor itt forrás volt, lehet, hogy még maradt benne valami.

A Victoria földet ért. Joe és Kennedy elegendő homokot szedtek be a csónakba és kiszálltak. Rohantak haladéktalanul a kút felé, egy lépcsőn szálltak annak belsejébe, a lépcső már majdnem egészen széjjelment lábaik alatt; a kút vize, úgy látszik, már évek óta kifogyott, Dick és Joe nem találtak egyebet száraz, sivár homoknál, nedvességnek még nyoma sem mutatkozott.

A doktor csak nézte, amint feljöttek izzadva, finom fehér porral belepve, leverten, reményt vesztve lehorgasztott fővel.

Azonnal látta, hogy hiába jártak, amint előre gondolta és nem szólt egy szót sem. Érzé, hogy e pillanattól fogva neki magának annyi bátorságra van szüksége, mint azelőtt mindhármoknak.

Joe egy összezsugorodott tömlődarabot talált és mérgesen dobta oda a fehérülő csontok közé, melyek a földön szétszórva heverték.

Vacsora alatt szót sem váltottak utazóink és kelletlenül eszegettek. Pedig tulajdonképpen még eddig nem szenvedték a szomjúság gyöttrő fájdalmait; de a jövőre nézve búsultak - és volt is rá okuk.

HUSZONHATODIK FEJEZET.

*Negyvenöt fok Celsius. - A doktor tüdőzései. - Kétségbeesett keresés. -
A fűtő kialszik. - Negyvennyolc fok. - A puszta. - Egy éjjeli séta. - A magány. -
Ájulás. - Joe terve. - Még van egy nap.*

A Victoria útja a megelőző napon alig tett ki tíz mérföldet; pedig, hogy a magasban tartsák, százhatvankét köbláb gázt kellett elfogyasztani. Szombaton reggel a doktor jelt adott az indulásra.

- Fűtőnk már csak hat óra hosszant bírja ki - mondá; - ha e hat óra alatt forrásra, kútra vagy bármínemű vízre nem akadunk, csak a jó Isten a megmondhatója, mi lesz belőlünk.

- Kevés a szél ma reggel, uram, - mondá Joe - de meglehet, hogy majd erősebb kerekedik, - tevé hozzá - amint látta Fergusson rosszul palástolt szomorúságát.

Hiú remény; síri csend honolt a levegőben, azon szélcsendek egyike, melyek a tropikus vizeken oly gyakran makacsul egy helyre szegeznek a hajót. A hőség tűrhetetlenné vált és a hőmérő az árnyékban negyvenöt Celsius fokot mutatott.

Joe és Kennedy egymás mellett elnyújtózva, igyekeztek, ha nem is alvásban, hanem legalább az elkábultságban elfelejteni nehéz helyzetüket. A kényszerű tétlenség új kín volt számukra. Az olyan ember, ki szenvedéseit legalább munkával vagy valami foglalkozással sem képes enyhíteni, még jobban érzi azt. De már nem volt mire vigyázni, valamibe kezdeni hiábavaló volt; mindenbe bele kellett nyugodni, nem lehetett rajta segíteni.

A szomjúság kínjai kegyetlenül kezdtek jelentkezni; - a szesz nem hogy enyhítette volna e parancsoló szükségét, de még inkább növelte és valóban rászolgált a «tigrisre» névre, amint az afrikaiak nevezik. Alig volt még két pint a fölmelegedett folyadékból. Majd elnyelték tekintetükkel ezt a pár drága cseppet, de egyikök sem mert hozzányulni. Két pint víz a puszta kellő közepén!

Fergusson gondolataitól gyötörve kérdezte magától, vajjon okosan cselekedett-e? Nem lett volna jobb azt a vizet megtartani, amit így hiába felbontott elemeire, hogy magát a levegőben fentarthassa. Tett ugyan egy kevés utat ennek segítségével, de mi haszna volt belőle? Mindegy volt neki, akár itt, akár hatvan mérfölddel hátrább lett volna, ha úgy sem talált vizet. Ha pedig szél kerekedik, akkor ott lejjebb is fűjt volna, talán még jobban, ha kelet felől fúj. De a remény előre hajtá Sámuel. Pedig az a hiába használt két gallon víz elegendő lett volna kilenc napra a szomjúság ellen ebben a pusztában. És mi minden adhatja magát elő kilenc nap alatt. Talán okosabban cselekedett volna, ha megtartja a vizet és inkább terhet dob le vagy gázt bocsát ki, hogy fölemelkedhessék. De hát a léggömb gáza, az volt az ő vére, az ő élete.

Ily gondolatok forrongtak fejében, melyet két tenyerébe támasztva, órahosszat elgondolkodott.

- Még egy utolsó erőfeszítést kell tennünk - mondá reggel tíz óra felé. - Még egyszer meg kell próbálnunk egy légáramot fölkeresni, ami tovább vigyen, ha utolsó segélyforrásaink rámennek is.

És míg társai szundikáltak, hozzálátott, hogy a hidrogén hőmérsékletét magasabbra fokozza; a léggömb felduzzadt és emelkedett fölfelé egyenesen neki a nap égető sugarainak. A doktor hiába keresett szellőt száztól egész ötezer lábnyi magasságig; a hely, ahonnan felszállt, éppen alatta volt és a levegő legmagasabb rétegeig teljes szélcsend uralkodott.

A víz, melyből a léggömb táplálkozik, végre teljesen elfogyott; a fűtő gáz hiányában kialudt, a Bunsen-féle telep megszűnt működni, a gömb összezsugorodott és lassanként leszállt a homokra, ugyanazon helyen, amelyen a csónak rövid idővel azelőtt ott hagyta nyomait.

Tizenkét óra volt; a helyzetfölvétel $19^{\circ} 35'$ hosszúságot és $6^{\circ} 51'$ szélességet mutatott, tehát mintegy 500 mérföld távolságot a Csad-tótól és több mint négyszáz mérföldet Afrika nyugati partjaitól.

Amint a csónak földet ért, Dick és Joe föleszméltek nehéz szunnyadásukból.

- Megálltunk - mondá a skót.

- Muszáj volt - felelé a doktor komoly hangon.

Kisérői elértették. A föld felülete a folytonos süllyedés következtében éppen egyenlő magasságban volt a tenger színével; a léggömb ennél fogva tökéletes egyensúlyban és teljesen mozdatlanul állott.

A csónakot megtöltötték annyi homokkal, amennyi az utazók súlyának megfelelt és leszálltak a földre; mindegyikük gondolataiba volt merülve és több órán át nem szóltak egy szót sem. Joe elkészíté a vacsorát, mely kétszersült és pemmikánból állott, de alig nyultak hozzá; - egy korty forró víz egészíté ki a lakomát.

Éjjel senki sem örködött, de nem is aludt. A hőség fulasztó volt. Másnap már csak egy félpint vizök volt, a doktor azt félretette és elhatározta, hogy hozzá nem nyúl, csak a legnagyobb szükség esetére.

- Megfulladok, - kiáltá Joe - a hőség még növekedik; nem is csoda, - tevé hozzá a hőmérőre tekintve - ötven fok Celsius.

- A homok éget, - mondá a vadász - mintha égető kemencében volna. És egy felhő se látszik a tüzes égbolton. Meg kell bolondulni!

- Ne essünk kétségbe, - mondá a doktor - ezen a vidéken ily nagy hőségre rendszeren zivatar következik, mely a villám gyorsaságával köszönt be. Bár az ég most teljesen derült, alig egy óra alatt nagy változások állhatnak be az időben.

- Hát hiszen, - felelé Dick - csak látnánk már belőlük valamit.

- Nini! - mondá a doktor - nekem úgy tetszik, mintha a barométer süllyedni kezdene.

- Bár adná az Isten, Sámuel, úgy ide vagyunk a földhöz kötve, mint a szárnyaszegett madár.

- De mégsem egészen úgy, - kedves Dick - mert a mi szárnyaink még megvannak és én remélem, hogy még egyszer hasznukat is fogjuk venni.

- Csak szél, szél kellene, - mondá Joe - hogy elvinne bennünket egy patakhoz vagy kúthoz, mindjárt nem volna semmi bajunk. Élelmiszereink még egy hónapig is kitartanak; de a szomjúság az rettenetes!

De nemcsak a szomjúság, hanem a pusztá szakadatlan látása is kifárasztá a lelket; nem volt homokdomb vagy legalább kődarab, melyen a szem megpihenhetett volna. Ez az egyhangú sivatag hozza létre és fokozza azt a betegséget, melyet pusztai láznak neveznek. A mindig egyforma kék ég és változatlan sárga homok elrémíti a szívet. A perzselő levegőben a hőség mintha reszketne, mint valami égető kemencében. E végtelen csendben kétségbeesik a lélek és hiába keres arra okot, hogy ez talán még másképpen is lehet, mert a végtelenség rokon az örökkévalósággal.

A szerencsétlenek, ez égető pusztában, víz nélkül, érzékeik megzavarodásának jeleit kezdték érezni; szemeik kerekre nyíltak és látásuk elhomályosodott.

Amint az éj leszállt, a doktor elhatározta, hogy ezen lelkiállapot ellen gyors menéssel próbál küzdeni; néhány óráig be akarta barangolni a homoktengert, nem hogy találjon valamit, csakhogy járjon.

- Jertek, - mondá társaihoz - higyjétek meg, az jót fog tenni.

- Lehetetlen, - felelé Kennedy - nem tudnék én járni egy tapodtat sem.

- Én is inkább alszom - mondá Joe.

- Az álom és pihenés megölhet benneteket barátim. Igyekeztek ezt a bágyadtságot lerázni és jöjjetek velem.

A doktor nem bírt velök boldogulni; - így hát egyedül indult neki a csillagos éj fényében. Az első lépések nehezen mentek, mint valakinél, aki elgyengült és egészen elszokott a járástól; de csakhamar észrevette, hogy a mozgás javára válik.

Valóban már jó darabot haladt nyugat felé és lelkét erősödni érezé, midőn egyszerre szédülés fogta el; azt hitte, hogy mélység fölött lebeg, roskadozni érzé térdeit, az óriási sivatag rémülettel tölté el, úgy érezte magát, mint egy matematikai pont egy óriási kör közepén, mint egy semmi. A Victoria egészen eltűnt a homályban. A doktort, ezt a merész, hidegvérű utazót, kimondhatatlan félelem szállta meg. Vissza akart térni, amerre jött, de hiába; kiáltott, de még a visszhang sem felelt reá és hangja elenyészett a világtérben, mint valami kő egy mérhetetlen örvényben. Leroskadt és elterült a homokon, egyedül a puszta mély csendjében.

Éjfélkor a derék Joe karjai között tért magához, aki nyugtalankodva urának hosszas elmara-dása miatt, neki indult a homokban látható nyomok után és meg is találta őt elájulva.

- Mi baja van uram? - kérdé.

- Semmi, majd jó lesz, derék Joe! csak egy kis gyengeség volt az egész.

- Majd jó lesz, igen, uram! De keljen fel, támaszkodjék reám és igyekezzünk vissza a Victoriához.

A doktor Joe karjába kapaszkodva, visszaindult.

- Ez nem volt okos dolog, uram, nem jó ám így kalandozni. Még meglophatták volna! - tevé hozzá nevetve. - De hát beszéljünk okosan.

- Szólj, én hallgatlak.

- Valamire el kell szánni magunkat. Ez nem tarthat így sokáig és ha szél nem kerekedik, el vagyunk veszve.

A doktor nem válaszolt.

- Hiába, valakinek fel kell magát áldozni közülünk a többiért és természetes, hogy az én leszek.

- Mit mondtál? mi a terved?

- Egészen egyszerű terv; veszek magamhoz élelmiszereket és elindulok az orrom után, míg csak eljutok valahová, csak kell valahová akadnom. Ezalatt, ha az éj kedvező szelet küld, nem várnak én reám, hanem elindulnak. Én pedig, ha valami faluba érek, majd ott átadok egy arab nyelven írott cédulát, melyet a doktor úr ád nekem és segítséget hozok önök számára vagy ott hagyom a bőrömet. Mit szól hozzá?

- Hiába való terv, de becsületére válik igaz szívednek, Joe! Az lehetetlen, te el nem hagysz bennünket.

- Utóvégre is uram, kell valamit próbálni, önöknek az nem árthat, ismétlem, hogy nem kell reám várniok és tervem jól is sikerülhet.

- Nem, Joe, nem! mi nem hagyjuk el egymást, ez új fájdalom volna még a többihez. Ennek így kellett jönni és a végzet valószínűleg úgy rendeli, hogy másképp legyen ezután. Várjunk türelemmel.

- Legyen uram! csak azt az egyet mondom önnek: még engedek egy napot, de tovább nem várok. Ma vasárnap van vagy helyesebben hétfő, mert már egy óra éjfél után; ha kedden sem indulhatunk, megpróbálom, amit mondtam, ez visszavonhatlanul áll.

A doktor nem válaszolt, nemsokára elérte a csónakot és beszállt Kennedy mellé. Ez kábult töprengésbe volt merülve, álomról szó sem volt.

HUSZONHETEDIK FEJEZET.

*Iszonyú hőség. - Káprázatok. - Az utolsó csepp víz. - A kétségbeesés éjjele. -
Öngyilkossági kísérlet. - A számum. - Az oázis. - Az oroszlánypár.*

A doktornak másnap reggel első dolga volt a barométert megnézni. A higanyoszlop alig süllyedt valamicskét.

- Semmi, - mondá magában - semmi!

Kiszállt a csónakból és nézegette az időt; ugyanaz a hőség, az a tiszta ég; az a kérlelhetetlen egyformaság.

- Kétségbe kell esni - mondá elkeseredve.

Joe nem szólt egy szót sem, csak gondolkozott magában terve kiviteléről.

Kennedy betegen emelkedett fel fekhelyéről és idegei szerfelett túl voltak feszülve. A szomjúság borzasztóan gyötörte. Száraz ajkai és nyelve alig bírtak egy hangot kihozni.

Volt még néhány csepp víz, de bár mindegyikök tudta, mindegyikök kívánta: - hozzányúlni egyikök sem mert.

A három útitárs, három jó barát üveges szemekkel bámult egymásra, állati sóvár tekintettel, mely különösen Kennedynél volt feltűnő; ennek hatalmas szervezete legelőbb megérzé az elviselhetetlen nélkülözéseket. Egész nap lázban volt, járt fel és alá, néha vadul felkiáltva, ökleibe harapott, hogy megnyissa ereit és kiigya azokból a vért.

- Ó te szomjúság hazája! - kiáltá, - helyesebben hívnának a kétségbeesés hazájának!

Azután ismét mély kábultságba merült és csak a lélekezés zihálása hallatszott kiaszott ajkai közül.

Estefelé Joet is örülési roham lepte meg: ez a rengeteg homoktenger egy óriási tónak látszott előtte tiszta, hűvös, átlátszó vízzel. Nem egy ízben levetette magát az égető homokra, hogy igyék - és a szája tele lett homokkal.

- Átkozott! - kiáltá boszúsan - hisz ez sós víz.

Erre azután, míg Fergusson és Kennedy mozdulatlanul kinyújtózkodva heverték, legyőzhetetlen vágy ébredt benne, hogy kiissza azt a pár csepp vizet, amit a doktor félretett. Már nem bírt magával és térdein csúszott a csónak felé, sóvár szemekkel nézte az üveget, melyben a folyadék volt, utána kapott és ajkaihoz emelé.

E pillanatban szívszaggató hangon hallá e szavakat: Inni! Inni!

Kennedy volt, aki mellé vonszolta magát, iszonyat volt nézni a szerencsétlent, amint térden állva sírt és vízért könyörgött.

Joe is sírva fakadt, neki adta az üveget és az kiitta az utolsó cseppecskéig.

- Köszönöm - mondá.

De Joe már nem hallotta, vele együtt hátra bukott a homokba.

Hogy mult el ez iszonyú éjjel, már nem tudták! de másnap reggel érezték a szerencsétlenek, miképp száradnak össze lassanként tagjaik a nap égető sugarai alatt. Joe megpróbált feltápáskodni, de már nem bírt, így hát nem volt képes tervét kivinni.

Maga körül nézett. Meglátta a doktort a csónakban, amint az mellén keresztbe fonva karjait, mint egy örült merően egy pontra szegzé tekintetét a levegőben. Kennedy irtóztató állapotban volt, lóbálta a fejét ide-oda, mint valami vadállat a kalitkában.

A vadász tekintete egyszerre karabélyára esett, melynek csöve kinézett a csónakból.

- Ó! - kiálta fel - emberfeletti erővel fölemelkedve.

Neki esett a fegyvernek, örületes dühhel és szájába kapta a cső végét.

- Uram! uram! - kiáltá Joe reárohanva.

- Eressz engemet - mondá a skót lihegve.

Elkeseredetten birkóztak egymással.

- Menj, mert meglőlek, - kiáltá Kennedy.

De Joe minden erejével belekapaszkodott: így dulakodtak néhány percig, a nélkül, hogy a doktor észre látszott volna venni; egyszerre elsült a fegyver és a doktor a durranásra fölrezzent, mint egy kísértet és körülnézett.

Szeme egy pillanat alatt felvillant, kezét kiterjeszté a láthatár felé és felkiáltott csaknem emberfeletti hangon:

- Ott! ott! ott lenn!

Oly határozott volt mozdulata, hogy Kennedy és Joe elbocsátották egymást és mindketten ránéztek.

A síkság háborgott, mint egy viharkorbácsolta tenger: homokfelhők kavargtak egymás körül, mint az örvény; délkelet felől egy erős oszlop rohant elő óriási sebességgel, a nap fekete felhők mögé rejtőzött, melyeknek árnyéka elért egész a Victoriáig. A finom homokszemek oly könnyedén kavargtak, mint a víz tömecsei és egyre nagyobb és nagyobb lett a rohanó áradat.

Fergusson szemeiben reménysugár villant fel.

- A szamum! - kiáltá.

- A szamum! - ismétlé Joe, mintha értette volna.

- Annál jobb! - mondá Kennedy a kétségbeesés dühével - annál jobb, most legalább meghalunk!

- Annál jobb, mert élve maradunk - felelé a doktor.

És elkezdé a homokot, mely a csónakot a földhöz szegezé, gyorsan kihajigálni.

Társai végre megértették, szintén hozzá csatlakoztak és melléje telepedtek.

- Most Joe, - mondá a doktor, - lökjél ki vagy ötven fontot a te köveidből.

Joe megtette, ámbár egy kissé mégis sajnálta. A léggömb emelkedett.

- Nagy ideje volt - mondá a doktor.

A szamum valóban villámgyorsan odaért, a Victoria ha még kissé késik, össze lett volna törve, darabokra szaggatva, megsemmisítve; az óriási homoktölcsér csaknem elérte és tele szórta homokzáporával.

- Még több terhet kilökni - kiáltá a doktor Joenak.

- Megvan - felelé az kilódítva egy hatalmas ércdarabot.

A Victoria gyorsan fölrepült a tölcsér fölibe és a levegő hullámaitól megragadva, kiszámíthatlan sebességgel rohant tovább a hullámzó homoktengeren.

Sámuel, Dick és Joe nem szóltak, csak néztek és a forgó szél által kissé felfrissülve, remélni is kezdtek.

Három órákor megszűnt a zivatar, a homok, amint leesett, számtalan apró hegyecskét képezett, az ég visszanyerte előbbi nyugodtságát.

A Victoria is megállott és egy zöldellő oázis felett lebegett, mely mint valami lombsziget emelkedett ki a homoktenger közepéből.

- Víz! ott a víz! - kiáltá a doktor.

Azonnal kinyitá a gömb felső szellentyűjét, kibocsátá a gázt és csendesen leszállott a földre, mintegy kétszáz lépésre az oázis szélétől.

Utazóink négy óra alatt kétszáznegyven mérföldet haladtak.

A csónak csakhamar egyensúlyba jött és Kennedy Joe által követve kiugrott a földre.

- A puskátokat! - mondá Fergusson - itt ne hagyjátok a puskátokat és legyetek óvatosak.

Dick azonnal kezébe ragadta karabélyát és Joe is magához kapott egy fegyvert.

Gyorsan rohantak a fák felé, melyeknek buja zöldje bő forrásokat sejtetett a közelben; nem vetettek ügyet a széles kitaposásokra és a friss nyomokra, melyek helyel-közzel bele voltak nyomva a puha földbe.

Egyszerre rémes ordítás reszketteté meg a levegőt tőlök mintegy húsz lépésnyire.

- Ez oroszlánordítás - mondá Joe.

- Éppen jókor, - felelé a vadász elkeseredetten - majd megbirkózunk vele. Az ember mindjárt erősebb, ha birkózásra kerül.

- Vigyázzunk, Dick úr, vigyázzunk, egynek életétől függ mindnyájunk élete.

De Kennedy nem hallgatott reá, szemei fellángoltak, a karabéllyal kezében rohant előre. Egy pálmafa alatt egy óriási feketesörényű oroszlán állott ugrásra készen és alig pillantá meg a vadászt, nekiugrott, de még nem is érték a földet lábai, midőn egy golyótól szíven találva elesett.

- Hurráh! megvan! - kiáltá Joe.

De Kennedy a kút felé rohant, ahol az oroszlán állott volt, leszaladt a nedves lépcső fokain és egy friss forrásnál találta magát, melynek hús vizét sováran szüresölték lázas ajkai; Joe követé őt és egy ideig nem lehetett mást hallani, mint azt a hangot, midőn az állatok hosszú szomjúság után vízhez jutnak és habzsolják az üdítő nedüt.

- Vigyázzunk, Dick úr, - mondá Joe lélekzetet véve - hogy meg ne ártson.

De Kennedy nem is válaszolt, csak egyre ivott. Belemártotta kezeit és fejét ebbe a jóltevő folyadékba és egészen beleittasodott.

- Hát Fergusson úr? - mondá Joe.

Ez egyetlen szó magához téríté Kennedyt, megtöltött egy üveget, amit magával hozott és rohant fel a kút lépcsőin.

De mennyire elbámult! Egy nagy sötét test fedé el a kijárást. Joe, ki a vadászt követé, szintén visszahökkent.

- Be vagyunk zárva.
- Az lehetetlen, vajjon mi lehet az?...

Dick be sem végzé szavait, midőn rettenetes ordítás adá tudtára, hogy miféle új ellenséggel áll szemben.

- Egy másik oroszlán! - kiáltá Joe.
- Nem a, hanem a nőstény, átkozott bestia, no megállj! - mondá a vadász, gyorsan megtöltve karabélyát.

Egy pillanat mulva tüzet adott, de az állat eltűnt.

- Utána! - kiáltá Dick.
- Nem úgy, Dick úr, az állat nincs leterítve, különben a teste ide gurult volna; az ugrásra készen vár bennünket, amint kibújunk és akire ráugrik, az el van veszve!
- De hát mit tegyünk, kimenni muszáj, Sámuel várakozik reánk.
- Csaljuk ide az állatot, fogja csak a puskámat és adja ide karabélyát.
- Mi a terved?
- Mindjárt látni fogja.

Joe levetette vászonkabátját, megkötötte a puska végére és kitolta a kút nyílásán, A dühös állat azonnal ráugrott, Kennedy várta és ugrás közben egy lövéssel szétzúzta lapockáját.

Az oroszlán ordítva gurult le a lépcsőn, felfordítva Joet is, ki már azt hitte, hogy testében érzi az állat rettenetes körmeit; - midőn egy másik durranás hangzott és Fergusson doktor alakja jelent meg a bejárás felett, kezében tartva még füstölgő puskáját.

Joe gyorsan felugrott, átlépett az oroszlán testén és urának nyujtá a megtöltött vizes-üveget.

Azt ajkaihoz emelni és félig kiinni egy pillanat műve volt és a három utazó szíve mélyéből adott hálát a gondviselésnek a csodálatos szabadulásért.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET.

*Egy gyönyörű este. - Joe konyhája. - Értekezés a nyers húsról. - Bruce James története. -
A táborozás. - Joe álmai. - A barométer süllyed. - A barométer megint emelkedik. -
Készülődések az útra. - Az orkán.*

Pompás egy este volt és a három barát erősítő lakoma után ott tölté azt a mimózák friss lombjai alatt; ma nem fősvénykedtek a groggal és teával.

Kennedy minden irányban átkutatta a kis oázist és úgy találta, hogy ők maguk e földi paradicsom egyedüli lakói. Puha fű bársonyára feküdtek és édes álomban felejték el a kiállott szenvedéseket.

Reggel, május 7-én, a nap fényesen ragyogott az oázis tisztán, de égető sugarai nem bírtak áttörni a sűrű lombok sátorán. Miután pedig bőven el voltak látva élelmiszerekkel és most már vízzel is, a hely is oly kedvező lévén, aminőt csak kívánni lehetett, - a doktor elhatározá, hogy itt várják be, míg kedvező szél kerekedik.

Joe idehozta hordozható konyháját és mindenféle új ételek kigondolásán törte fejét, ami mellett pazarul használta a vizet.

- Mily csodálatos egymásutánja az öröme és szenvedéseknek, - mondá Kennedy - ez a dúskálás a koplalás után! ez a fényűzés a nyomorúságra; nem is sok hiányzott, hogy eszemet veszítsem.

- Kedves Dickem! ha Joe nem lett volna, akkor te most már nem bölcselednél az emberi sors forgandósága felett.

- Derék barátom, - mondá Kennedy, kezét nyujtva Joenak.

- Szót sem érdemel - felelé ez. - Még visszaadhatja nekem Dick úr! ámbár nem kívánom, hogy legyen alkalmam azt hasonlóval viszonzhatni.

- Mégis csak gyarló teremtések vagyunk mi, - mondá a doktor - hogy ily csekélység is ennyire lesujt.

- Az a pár csepp víz, úgy-e? - gondolja doktor úr! - Ennek mégis csak nagy szerepe van az ember életében.

- Kétségkívül Joe, az ember tovább kibírja étel, mint ital nélkül.

- Azt meghiszem; hiszen szükségből az ember megehetik mindent, sőt felebarátját is, ámbár az ily lakoma ugyancsak megfekheti a gyomrát.

- A vadak kutyába sem veszik - mondá Kennedy.

- No hát a vadak! ezek hozzá vannak szokva nyers húst enni, de már én undorodnám attól.

- Undorító is lehet valóban, - jegyzé meg a doktor - annyira, hogy az első Afrika-utazóknak senki sem akarta elhinni, hogy vannak egész népségek, akik nyers hússal élnek és általában visszautasították az ily állításokat. E tekintetben Bruce Jamesnek volt egy nevezetes kalandja.

- Beszélje el nekünk, kérem doktor úr, most ráérünk meghallgatni - mondá Joe, kényelmesen elterülve a zöldelő fűben.

- Szívesen. Bruce James skót ember volt a Stirling grófságból, ki 1768-tól egész 1772-ig összejárta egész Abessziniát egészen a Tyana taváig, keresve a Nílus forrásait, végre visszatért Angliába, hol csak 1790-ben tette közzé utazása történetét. Elbeszélései a legnagyobb kétkedéssel fogadtattak, oly hitetlenséggel, minővel valószínűleg a mienket is fogják fogadni. Az abessziniak szokásai és erkölcsi az angolokétól annyira elütők, hogy senki sem akarta hinni. Bruce James a többi között felhozta, hogy Kelet-Afrika népei nyers húst esznek. Erre már mindenki ellene zúdult. Beszélhet ő, a mit akar, senki se megy megnézni, igaz-e? Bruce igen bátor, de hirtelen haragú ember volt. Ez a kétkedés borzasztóan fölmérgesítette. Egy ízben egy edinburgi szalonban egy úri ember az ő jelenlétében előhozta a tárgyat, mely a napi tréfák között foglalt állandó helyet és egyenesen kimondta, hogy a dolog nem igaz, de nem is lehetséges. Bruce nem szólt semmit, kiment és egy kis idő múlva visszatért egy darab nyers beafsteakkal, amely afrikai módon be volt hintve sóval és paprikával. «Uram, mondá a tréfálkozóknak, ön az által, hogy kételkedett abban, amit én felhoztam, nagy sértést követett el ellenem; és ha azt hiszi, hogy az lehetetlen, nagyon is csalódik és hogy azt a jelenlévők előtt bebizonyítsa, azonnal meg fogja enni ezt a nyers húst, vagy sértő szavaiért nekem elégtételt adni.» Az uracs megjijedt és arcát fintorgatva ugyan, de engedelmeskedett. Akkor Bruce James egész hidegvérrel hozzátette: «No lássa uram, föltéve, hogy a dolog nem is volna éppen igaz, de lehetségesnek lehetséges».

- Jól megfelelt - mondá Joe - és ha az úrfinak a hasa fájdukt meg tőle, meg is érdemelte. No, ha mi visszatérünk Angliába és utazásunkat valaki kétségbe vonja...

- No! hát mit fogsz csinálni Joe?

- Megetetem a hitetlennel a Victoria foszlányait, még pedig só és paprika nélkül.

Mindnyájan nevettek Joe ötletének. Így telt el a nap kellemes beszélgetések között, az erővel visszatért a remény, a reménnyel a merészség. A múlt emlékei hamar elmosódtak a jövő kilátásai mellett.

Joe akár soha sem ment volna tovább erről a pompás helyről; ura kénytelen volt vele legalább a pontos fölvétel adatait közölni: ez 15° 43' hosszúság és 8° 32' szélesség volt.

Kennedy csak azt az egyet sajnálta, hogy nem vadászhatik abban a csinos kis erdőcskében; hiszen itt még vad sincs.

- Pedig látod kedves Dick, te nagyon feledékeny vagy! Hát a két oroszlán?

- Hisz' csakis az, - mondá azon kicsinyléssel, melyet az igazi vadász az elejtett vad iránt érez; - ámbár, hogy ezek itt voltak, az természetesen annak a jele, hogy nem valami nagy távolban termékeny vidékeknek kell létezni.

- Nem éppen Dick, ez állatok éhség vagy szomjúságtól hajtva, gyakran messze földre elka-landoznak; sőt a legközelebbi éjjel jó lesz nagyobb éberséggel őrködni és köröskörül tüzeket gyújtani.

- Tüzet? ebben a melegben - mondá Joe. - De ha meg kell lenni, nem bánom. Csak sajnállok ebből a szép erdőcskéből tüzelni, amely nekünk oly hasznos és üdítő.

- Különösen kell vigyáznunk, - mondá a doktor - hogy fel ne gyujtsuk, hogy valamikor más utazók is találhassanak itt menedéket a rengeteg pusztában.

- Majd vigyáznunk, uram! de hát azt hiszi ön, hogy ezt az oázist ösmerik?

- Minden bizonnyal. Ez a karavánoknak egy megállóhelye, akik bejárják Közép-Afrikát és nem lehetetlen Joe, hogy az ő látogatásuk nem is volna nagyon ínyedre.

- Talán még itt is azok a csúnya nyám-nyámok laknak? - kérde Joe.

- Azok bizony. Ez a neve általában az itt lakó népségeknél és ugyanazon égalj alatt ugyanazon fajnak bizonyára ugyanazok lesznek a szokásai is.

- Ó pfuj! - mondá Joe undorral; - ámbar ha vesszük, az csak természetes, mert ha a vadak is olyanok volnának, mint a mi gavallérjaink, hol volna akkor a különbség? Itt például egészen tisztességes emberek is akadhatnak, akik nem soká kéretnék magukat, hogy Bruce James nyers beafsteakjét, sőt utána őt magát is befalatozzák.

Ez igen világos okoskodás után Joe megrakta a tüzeket köröskörül, természetesen minél apróbbakra; - de hála az égnek még arra sem volt szükség és a három utazó felváltva édes álomban szendergett az éjszaka. Az idő másnap sem változott; makacsul szép maradt. A léggömb mozdulatlanul vesztegelt, a legkisebb fuvalom sem mozdította ki helyéből.

A doktor nyugtalankodni kezdett: ha soká így tart, kifogynak az élelmiszerek; alig menekültek a szomjúságtól, már meg éhen vesznek?

De nemsokára megnyugodott, amint látta, hogy a higany a barométerben érezhetőleg alászáll és biztosan jelzi az idő közeli változását. Előkészületeket kezdett tehát tenni az indulásra, hogy az első alkalmat megragadhassa; az étel és ital szekrények teljesen meg lettek töltve.

Fergusonnak azután helyre kellett még állítani a léghajó egyensúlyát és Joe kénytelen volt feláldozni drága érceinek jelentékeny részét. De az egészséggel ismét visszatértek nagyralátó tervei és elég keserves képet vágott, mielőtt engedelmeskedett volna urának; de ez bebizonyította neki, hogy ily nagy súllyal nem bír felszállani és megengedte, hogy válasszon az arany és a víz között; amire Joe többé nem habozott és kidobálta becses köveinek jó részét a homokra.

- Legyen azoknak is, akik utánunk jönnek, - mondá - tudom, fognak bámulni, hogy ily pusztán helyen annyi kincset találnak.

- No, - mondá Kennedy - csak valami tudós utazó akadjon itt ezekre a becses kőzetekre...

- Semmi kétség, kedves Dick, hogy nagyon meg lesz lepetve és csodálkozásának hatalmas föliánsokban ad majd kifejezést. Egyszerre csak hallani fogunk csodálatos mennyiségű aranykövekről Afrika homoktengerében.

- És ezt mind Joe csinálta.

A gondolat, hogy majd így lóvá tesznek valami tudóst, némileg vigasztalta a derék Joét, úgy hogy még el is mosolyogta magát.

A doktor a nap hátralévő részében hiába várakozott az idő megváltozására. A hőség jelentékenyen emelkedett és az oázis árnyéka nélkül tűrhetetlen lett volna. A hőmérő a napon hatvanöt Celsius fokot mutatott. Valóságos tüzeső járta át a levegőt. Ez volt a legnagyobb meleg, melyet idáig észleltek.

Joe, mint a megelőző nap, berendezte a tanyát és az éj azon részeiben, melyben a doktor és Kennedy állottak őrt, nem jött közbe semmi különös.

De reggel három óra tájt, midőn Joe volt az őr, a hőmérséklet gyorsan alábbszállott, az ég beborult és hirtelen besötétedett.

- Fel, fel! - kiáltá Joe, felköltve két társát, - keljenek fel, itt a szél!

- Végrevalahára, - mondá a doktor az égre feltekintve - ebből zivatar lesz. Gyorsan a Victoriára!

Nagy ideje volt, hogy odaértek. A Victoria görnyedezett az orkán erejétől és maga után vonszolta a csónakot, mely a homokon csúszott utána. Ha ebből a teher egy része véletlenül kihull, a léggömb megszökött volna és nem látták volna többé.

De a gyors Joe futott, amint csak lábai bírták és megkapta a csónakot; míg a léggömb a homokra feküdve, csaknem összeszakadozott. Beültek; a doktor elfoglalta rendes helyét, meggyújtotta a fűtőt és a teherfelesleget kivetette a homokra.

Utazóink még egyszer letekintettek az oázis fáira, melyek ide-oda hajlongtak a szélvészben és jó keleti széltől hajtva, mintegy kétszáz lábnyira a föld felett csakhamar eltűntek az éj homályában.

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET.

Növényzet előjelei. - Egy francia író fantasztikus gondolatai. - Pompás vidék. - Adamova királyság. - Burton és Speke fölfedezései Barthéival egybekötve. - Az Atlantika-hegyek. - A Benue-folyó. - Jola városa. - A Begéle. - A Mendif hegye.

Utazóink elindulásuk óta roppant sebesen haladtak előre; örültek hogy elhagyhatják ezt a pusztaságot, mely rájuk nézve könnyen oly végzetessé válhatott volna.

Reggel kilenc óra után a növényzet némi előjelei tűntek elő, imitt-amott elszórva reszkető füvecskék e homoktenger síkján, melyek, mint egykor Kolumbusz Kristófnak, mutatták, hogy föld van közel. Zöldelő hajtások bújtak elő félénken a kövek közül, melyek ezen homok-óceán szikláiról váladoztak le.

A láthatáron közép magas halmok hullámzottak, felhők között elmosódott oldalaik szakadozottan tünedeztek elő, megszűnt az egyhangúság.

A doktor örömmel üdvözlé ezen új vidéket és mint az árbóckosárban őrt álló matróz szeretett volna felkiáltani: «Föld, föld!»

Egy óra múlva a kontinens kibontakozott szemeik előtt, mely még vad kinézésű volt ugyan, de már nem oly sík, nem oly kopár; néhány fa korrajza vált le a szürke égről.

- Most hát már civilizált országokba jutunk, - mondá a vadász.

- Civilizált! Dick úr, hogy lehet így beszélni? még embereket sem lehet látni.

- Nemsokára meglesz az is, - felelé a doktor, - ha ily gyorsan haladunk.

- Még mindig a négerek földjén vagyunk? Sámuel úr!

- Még mindig Joe! de most jövünk majd az arabokhoz.

- Az arabokhoz, uram, az igazi arabokhoz, azokkal a tevékkel?

- Nem, csak tevék nélkül; ezek az állatok ritkák, mondhatni ismeretlenek ezen a vidéken; még néhány fokot kell menni észak felé, hogy olyanokat láthassunk belőlük.

- Elég baj.

- És miért, Joe?

- Mert ha a szél kedvezőtlené válik, azok nekünk jó szolgálatot tehetnének.

- Hogy-hogy?

- Uram, nekem egy eszmém van; be lehetne őket fogni csónakunkba, hadd vontassanak minket; mit gondol?

- Ó szegény Joe, már erre más is gondolt előttem és azt egy igen szellemdús francia író már ki is vitte... igaz, csak úgy regényben. Ebben utazók egy léghajón tevékkel huzatják magokat; akkor jön egy oroszlán, felfalja a tevéket, de a hámat is elnyeli és kénytelen őket a tevék helyett vontatni; és így tovább. Ebből láthatod, hogy ez a képzelet országába tartozik és semmi köze ahhoz a módhoz, ahogy mi utazunk.

Joe kissé megalázkodva a gondolattól, hogy az ő eszméjét már más is használta, azon törte a fejét, hogy most már miféle állat falhatta fel az oroszlánt; de nem bírt rájönni - hát csak megint tovább nézdelte a vidéket.

Közepes nagyságú tó terült el szemei előtt, elég magas dombokkal körítve, de melyek még nem érdemelték meg a hegy nevet; másfelől meg számos és termékeny völgy kígyózott különféle fanemek tarka tömkelegével; az olajfa volt köztük leggyakoribb, tizenöt láb hosszú és tövises szélű leveleivel; a bombyx (selyemfa) megtölté a levegőt magjának finom pelyheivel; a pandanus erős illata, melyet az arabok Kenda-nak hívnak, beszagosította a levegőt egész addig a tájig, ahol a Victoria áthaladt; a dinnyefa pálmyszerű leveleivel, a bűdösfa, melyen a szudáni dió terem, baobab és banán-fák egészítették ki ezen tropikus égélj dús-gazdag flóráját.

- Pompás egy ország! - mondá a doktor.

- Állatok már láthatók, - mondá Joe - az emberek sem lesznek messze.

- Tyhű! be pompás elefántok! - kiáltá Kennedy - itt lehetne csinos vadászatot rendezni!

- De hogy álljunk meg, ebben a ragadó légáramban? kedves Dick! Csak szenvedd még kissé Tantalus kínját; majd kipótolhatod később.

De volt is az valami, ami ugyancsak felizgathatja egy vadász szenvedélyét; Kennedy szíve hangosan dobogott és ujjai görcsösen kapaszkodtak kitűnő Purdey fegyverébe.

Az ország állatvilága illet a növényvilághoz. A vad ökör oly sűrű fűben hentergett, hogy egészen eltűnt benne; szürke, fekete meg sárga óriási termetű elefántok úgy jártak az erdön keresztül, mint valami forgószél, törve, zúzva, kidöntve a fákat; pusztulással jelölve az utat, amerre mentek; a dombok fás oldalaiából források, erek és vízesések törtek elő, melyek mind északnak tartottak; itt vízilovak fürödtek hangos loccsanással, ott a tizenkét láb hosszú vízitehenek halforma testökkel nyújtóztak a partokon, az égnek meresztve tejtől duzzadó gömbölyű emlőiket.

Egész állatsereglet volt ott ritka állatokból egy csodálatos melegházban, melyben a famagas növényzetet ezernyi tarka madarak sokasága röpködte keresztül.

A természet ezen pazar bujaságáról fölismerete a doktor a híres Adamova királyságot.

- Most már a modern fölfedezéseknek hágtunk nyomdokaiba - mondá - és ismét rátaláltam az utazók félbeszakadt nyomaira; ez szerencsés véletlen, barátim; most hozzuk összeköttetésbe Burton és Speke fölfedezéseit Barth kutatásaival; elhagytuk az angolokat, hogy találkozzunk a hamburgival és nemsokára ott leszünk azon a végső ponton, melyet e merész utazó elért.

- Nekem úgy látszik, - kezdé Kennedy - hogy ezen két fölfedezési út között nagy földterület van, ha az általunk bejárt útból szabad következtetnem.

- Ezt könnyen kiszámíthatjuk, fogd a mappát és keresd fel, mely hosszúsági fok alatt fekszik az Ukerewe-tónak Speke által elért déli csúcsa.

- Itt van körülbelül a harminchetedik fok alatt.

- És hol fekszik Yola városa, ahová még estig elérünk és ameddig Barth eljutott?

- Körülbelül a hosszúság tizenkettedik foka alatt.

- Ez hát kitesz huszonöt fokot, mindnyáját hatvan mérfölddel számítva egyezeröttszáz mérföldet.

- Szép séta, főképp gyaloglóknak.

- Pedig mégis meg fogják tenni. Livingstone és Moffat szakadatlanul nyomulnak előre Afrika belseje felé; a Nyassza tava, melyet fölfedeztek, már nincs messze a Tanganyika tavától, melyet Burton kutatott fel. Mielőtt e század véget ér, ezen óriási földterületek mind át lesznek

kutatva. De - mondá a doktor iránytűjére tekintve - kár, hogy a szél annyira nyugatnak hajt bennünket, inkább északnak szerettem volna menni.

Tizenkét órai haladás után a Victoria elérte Nigritia határát. E föld első lakói a Chua-arabok nomád élet mellett legeltették nyájaikat. Az Atlantika-hegy kopár csúcsai tünedeztek fel a láthatáron, oly hegyek, melyeken európai ember még nem járt és melyeknek magasságát körülbelül háromszáz ölre becsülik. Nyugati lejtőjén futnak alá a vizek Afrika ezen részéből az óceán felé; ezek az itteni Holdhegyek.

Végre egy igazi folyó tűnt fel az utazók szemei előtt - és az óriási hangyadombokról, melyek partjait borítják, felismeré a doktor, hogy ez a Benue, a Niger hatalmas mellékfolyója, melyet a bennszülöttek a «vizek forrása»-nak neveznek.

- Ez a folyó, - mondá a doktor társainak - lesz majd egyszer a természetes közlekedési út Nigritia belsejébe. Egy derék hajóskapitányunk a Plejád gőzös parancsnoka már felhajózott rajta egész Yola városáig; íme láthatjátok, hogy már ismeretes vidékre jutottunk!

Számtalan rabszolga dolgozott a mezőn, tenyésztve a sorghot, egy köles-félét, mely főtáplálékukat képezi. Néma bámulat tükröződik vissza ezen emberek arcain, midőn a Victoria, mint valami meteor felettök átrepült. Estefelé megállott a Victoria Yolatól mintegy negyven mérföldnyire és előtte a távolban a Mendif hegység két meredek csúcsa emelkedett az égnek.

A doktor kivetette a horgonyt, az megakadt egy magas fa koronájában, de az erős szélvész úgy dobálta ide-oda a Victoriát, hogy gyakran hanyatt lefeküdt és az által a csónak helyzete nem egyszer vált veszélyessé. Fergusson az éjjel le nem hunyta szemeit és nem egyszer közel volt hozzá, hogy elvágja a horgonykötelet, hogy ezen szélvészből meneküljön. De a vihar végre csöndesült és a léghajó ingadozásai nem voltak többé nyugtalanítók.

A szél másnap mérsékeltebben fújt, de azért mégis tovavitte utazóinkat Yola városától, mely még nemrég a fullán néptörzs által újra felépítve, különösen felkölté Fergusson kíváncsiságát; de hát bele kellett nyugodnia, hogy észak, sőt kissé kelet felé vitorláztak a szélllel.

Kennedy indítványt tett, hogy álljanak meg ebben az országban vadászni, Joe felhozta, hogy a friss hús hiánya kezd érezhetővé válni; de az ország vad szokásai, a népségek magatartása, alulról a Victoria felé irányzott néhány puskagolyó, arra indították a doktort, hogy útját folytassa. Átkeltek egy ország felett, mely a gyilkolások és gyujtogatásoknak volt színhelye, ahol a vad harcok soha meg nem szűnnek és melyeknek fejedelmei a legirtóztatóbb vérengzések között kockáznak országaikkal.

Számtalan népes, hosszú négerkunyhókból álló falu húzódott végig a nagy legelők között, melyeknek sűrű füveit violaszín virágok tarkították, a kunyhók pedig, mint valami nagy méhkasok, magas karókerítés mögött rejtőztek. A dombok meredek lejtői emlékeztettek a skót felvidék «glen»-jeire, amint azt Kennedy nem egyszer megjegyezte.

Minden akadállyal dacolva a doktor északkelet felé iparkodott a Mendif hegye irányában, melynek csúcsa a felhőkben tűnt el. Ezen hegység a vízvásztó a Niger vízmedencéje és a Csad-tó között.

Nemsokára előtűnt Begéle tizennyolc falujával, melyek, mint a gyermekek az anya kebelén oda szorulnak a hegyoldalak mellé; nagyszerű látványt nyújtva a szemnek, mely ezen képet áttekinteni és megragadni képes; a völgyeletek rizs- és földimogyoró-mezőkkel voltak borítva.

Három óra tájt a Victoria szemben állott a Mendif hegyével. Nem bírták megkerülni, tehát át kellett rajta kelni. A doktor a hőmérsékletet 82 Celsius fokra fokozva, közel hatszáz fontnyi emelkedési erőt adott a Victoriának és több, mint nyolcezer lábnyi magasba emelkedett. Ez

volt a legmagasabb fölemelkedés az egész út alatt és a hőmérsék odafenn annyira alászállott, hogy a doktornak és kísérőinek a pokrócokba kellett burkolódnia.

Fergusson sietett leereszkedni, mert a léggömb egész a pukkadásig volt felduzzadva; de azért ráérték megállapítani a hegy vulkanikus eredetét, melynek kialudt kráterei most már csak feneketlen mélységek. A hegyoldalakon felhalmozódott madártrágya-rakások oly kinézést adnak a Mendif hegyének, mintha mészsziklákból állana; e madártrágyából meg lehetne trágyázni egész Nagy-Britanniát.

Öt óra tájban a Victoria, a déli szelektől óva, lassanként ereszkedett alá a hegység lejtői mellett és megállott egy tágas, minden emberi hajléktól távol eső tisztáson; mihelyt földet ért, megtették a kellő intézkedéseket, hogy azt a földhöz erősítsék és Kennedy puskát ragadva, a lankás síkra kiszállott. Nemsokára visszatért, mintegy féltucat vadrucával és szalonka-félével, melyeket Joe ízletesen elkészített. A vacsora jól esett és az éj mély csendben múlt el.

HARMINCADIK FEJEZET.

*Mosfeija. - A sheik. - Benham, Clapperton, Oudney, Vogel. - Loggum fővárosa. -
Toole. - Szélcsend Kernak felett. - A kormányzó és udvara. - A támadás. -
A galambok mint gyujtogatók.*

Másnap május 11-én a Victoria folytatá kalandos repülését; utazóink úgy bíztak benne, mint a tengerész a hajójában.

Az iszonyú orkánok, a tropikus forróság, a veszélyes elindulások és még veszélyesebb kikötésekből még mindenütt és mindig szerencsésen kivergődött. Fergusson kezének egy nyomásával tudta vezetni; ennél fogva bár nem tudta, hogy fognak célt érni, nem kételkedett többé az utazás jó kimenetelében. Csupán az okosság javalta, hogy a barbár és fanatikus országokban a legszigorúbb óvatosságot tartsa szem előtt; tehát melegen ajánlá társainak, hogy minden előforduló esetet, minden időben, jól vegyenek szemügyre.

A szél kissé észak felé hajtotta őket és kilenc óra tájban megpillantották Mosfeia jelentékeny városát, mely két magas hegy között emelkedő fensíkon épült; fekvése bevehetetlen erős és csak egy mocsarak és erdők között vezető szűk úton lehet hozzáférni.

E pillanatban egy sheik lovas kísérettel, élénk színű ruhákba öltözve, tartá a városba bevonulását. Haronások és ezek előtt futárok haladtak előtte, akik a gallyakat útjából eltávolították.

A doktor lejjebb ereszkedett, hogy az idegeneket közelebről szemlélhesse; de amint a léggömb egyre nagyobb lett az idegenek szemei előtt, vad ijedelem jelei mutatkoztak rajtuk és csakhamar elrohantak, amennyire csak lovaik és lábaik bírták.

Csak a sheik nem mozdult, hanem vette hosszú fegyverét, felhúzta és kevélyen várta a történéndőket. A doktor leszállt, felé mintegy százötven lábnyira és a legnyájasabb hangon egy arab üdvözlést intézett hozzá.

Amint e szavak, mintha az égből jöttek volna, a sheik füléhez jutottak: ez leszállott lováról, leborult az út porába és a doktor nem bírta őt imádságából kizavarni.

- Lehetetlen, - mondá - hogy ezen emberek minket természetfölötti lényeknek ne tartsanak, hiszen midőn az első európaiak megjelentek közöttük, azokat is emberfeletti lényeknek tartották. És majd ha a sheik ezen találkozást elmeséli, bizonyára nem fog késni azt az arab képzelődés minden lehető színeivel kicicomázni. Gondolhatjátok, milyen dicsfényvel fog itt bennünket egykor a legenda körülvenni.

- Ez biz elég baj, - felelé a vadász - legalább a polgárosodás szempontjából sokkal jobb volna, ha minket egyszerű embereknek néznének, ez helyesebb fogalmat nyújtana ezen négeknek az európaiak hatalmáról.

- Igazad van, kedves Dick, de hát mitevők legyünk? Bármily apróra megmagyaráznád ezen ország tudósainak a léghajó szerkezetét, ezek azt meg nem értenék és csak azt hoznák ki belőle, hogy itt felsőbb lények játszanak közbe.

- Uram, - mondá Joe - ön az imént szólott az első európaiakról, akik ezen országot fölfedezték; ugyan kik voltak azok? kérem.

- Kedves Joe, mi éppen azon az úton haladunk, melyen egykor Denham őrnagy járt és ez itt Mosfeia, hol őt Mandara szultánja fogadta; amint Bornut elhagyta, követé a sheiket egy a

fellaták elleni hadjáratában, ott volt a város ostrománál, mely nyilaival vitézül védte magát az arabok golyói ellen és megszalasztotta a sheik seregét, de ez csak okul szolgált a rablásra és gyilkolásra. Az őrnagyot teljesen kifosztották, meztelenre vetkeztették és sohasem tért volna vissza Kukába, Bornu fővárosába, ha nem búvik el egy ló hasa alá, amelybe kapaszkodva, örült futással menekült üldözői elől.

- De hát ki volt Denham őrnagy?

- Ez egy rettenthetetlen angol volt, ki 1822-től 1824-ig Clapperton százados és Oudney doktor társaságában egy expedíciót vezényelt Bornu felé. Március közepén, indultak el Tripoliszból, elérték Murzukot, Fezzan fővárosát és azon utat követve, melyen később Barth doktor járt, hogy Európába visszatérhessen, 1823 február 16-án eljutottak Kukába a Csad-tó mellett. Denham különböző kutatásokat eszközölt Bornuban, Mandarában és a tó keleti partvidékein; egyidejűleg Clapperton és Oudney doktor 1823 december 15-én Szudánban nyomultak előre, eljutottak egész Szakatuig és Oudney doktor a fáradtságtól és kimerüléstől meghalt Murmur városában.

- Afrika ezen része, - mondá Kennedy - ugyancsak sok áldozatot követelt a tudomány számára.

- Igen, ez végzetes egy vidék! Éppen most haladunk egyenesen Baghirmi királyság felé, melyen Vogel 1856-ban ment keresztül, hogy Wadaiba juthasson; de ott nyoma veszett. Ez a huszonhárom éves fiatal ember ki lett küldve, hogy doktor Barth munkálatainál segédkezzék. December elsején 1854-ben találkoztak. Vogel hozzálátott a vidék átkutatásához, 1856-ban utolsó levélében közli, hogy Wadai királyságot készül meglátogatni, melyben még európai ember nem járt; úgy látszik, el is jutott Warába, Wadai fővárosába, hol némelyek szerint fogságra vetették, mások szerint meggyilkolták, midőn a vidék egy szent hegyét meg akarta mászni. De nem kell könnyedén elhinni az utazók halálát, mert ez fölmentene másokat az ő kereséskéntől; így például hányszor jelentették hivatalosan Barth doktor halálát, a melyen ő oly méltán bosszankodott! Nagyon meglehet tehát, hogy Vogel a wadai szultán fogva tartja és utána váltságdíjat remél. Neimans báró el is indult Wadai felé őt felkeresni, de útközben meghalt Kairóban 1855-ben. Tudvalevőleg mostanában Heuglin indult Wadai felé egy Lipsceből útrakelt expedícióval, Vogel nyomain. Így hát nemsokára megtudjuk, mi lett ezen fiatal és érdekes utazóból.⁹

Mosfeia már rég letűnt a láthatáron, és most Mandara tárta fel utazóink előtt bámulatos termékenységét, akácerdőivel, piros virágú fűkalászaival és a pamutcserjék és indigoültetvények káposztaalakú növényzetével; a Shari folyó, mely mintegy nyolcvan mérfölddel távolabb ömlik a Csad-tóba, sebesen rohant el alattuk.

A doktor megmutatá társainak ezen víz folyását Barth térképein.

- Lássátok - úgymond - mily kitűnően pontosak ezen tudós munkálatai, most egyenesen Loggum felé tartunk és talán elérjük Kernakot, annak fővárosát. Itt halt meg a szegény Toole alig huszonnégy éves korában. Ez egy fiatal angol volt a 80-ik ezred zászlótartója, ki néhány héttel azelőtt csatlakozott Denham őrnagy expedíciójához, és itt oly korán lelte halálát. Ezt a rengeteg vidéket méltán lehet nevezni az európaiak temetőjének.

---

⁹ Fergusson elindulása óta Munzingertől, az expedíció új vezetőjétől, El-Obeidből érkezett levelek, - fájdalom - megerősítik Vogel halálát.

Néhány, mintegy ötven láb hosszú tutaj úszott a Shari folyón lefelé; a Victoria ezer lábnyira a föld felett, alig vonta magára a bennszülöttek figyelmét; de a szél, mely mindeddig elég erősen fújt, lassanként kezdett csendesedni.

- Hát még egyszer kell majd szélcsendet szenvednünk - kezdé a doktor.

- Nem baj, uram! most már nem kell tartanunk sem a pusztától, sem a vízhiánytól.

- De annál inkább a vad népektől!

- Nini, - mondá Joe - mintha ott egy város látszanék.

- Ez Kernak. A szél utolsó fuvalmai oda visznek bennünket és az jó lesz: legalább pontosan fölvehetjük annak helyzetét.

- Hát nem megyünk hozzá közelebb? - kérdé Kennedy.

- Az a legkönnyebb, Dick! most éppen a város felett vagyunk, majd leszek oly bátor a fűtő csavarán egyet fordítani és azonnal leereszkedünk.

A Victoria egy félóra mulva megállott mintegy kétszáz lábnyi magasban a föld felett.

- Itt már nem vagyunk oly messze Kernaktól, mintha valaki a londoni szent Pál temploma keresztgombján ülne. Kényelmesen körülnézhetünk.

- Miféle kalapálás ez, melyet mindenfelől hallani?

Joe figyelmesen letekintett és csakhamar észrevette, hogy azt az a sok takács csinálja, kik a szabad ég alatt szöveteiket a nagy fák törzseire kifeszítik.

Loggum fővárosa, most egész terjedelmében mintegy kifeszített tervrajzon feltárult előttök; egy igazi város volt az házsorokkal és elég széles utcákkal; egy nagy piac közepén folyt a rabszolgavásár; nagy volt a tolongás a vevők részéről, mert a mandarai nőket, szerfelett apró kezeikkel és lábacskaikkal nagyon keresik és jól megfizetik.

A Victoria láttára újból ismétlődött a már többször előfordult látvány; előbb kiabálás, azután az elámulás; az alkudozásokat abbahagyták, a munka félbeszakadt és mindenki csak fölfelé bámult, a lárma elcsendesült. Utazóink vesztég maradván nézték e különös város nevezetéseit, a léggömb leereszkedett mintegy hatvan lábnyira a föld felett.

Ekkor kilépett házából Loggum kormányzója, kibontották a zöld zászlót és a harosnások úgy fújták az ő bivalyszarvból készült hangszereiket, mintha mindennek bele kellene szakadni, csak a tüdejüknek nem. A néptömeg összegyűlt körülötte, Fergusson szólni akart, de nem jutott szóhoz.

A nép magas homlokú, göndör hajú, csaknem sasorrú, büszke és értelmes kinézésű volt; de a Victoria megjelenése nagyon megzavarta őket; - lovasokat lehetett látni száguldani minden irányban és csakhamar nyilvánvaló lett, hogy a kormányzó hadai gyülekeznek szembeszállani e rendkívüli ellenséggel, Joe eleget integetett mindenféle színű zsebkendővel, de az nem használt semmit.

Ezalatt a sheik, udvarától környezve, csendet parancsolt és beszédet kezdett az utazókhoz, de a doktor nem értett belőle semmit; arabul volt ugyan, de a baghimiri nyelvvel keverve; az arckifejezések és taglejtések általában érthető nyelvéből azonban kivette a doktor, hogy igen határozottan felszólították, hogy azonnal távozzék. Hiszen tulajdonképpen ő sem kívánt volna egyebet, de szél hiányában az nem volt lehető. Fergusson hallgatása felbosszantá a kormányzót és udvaroncai éktelen lármában törtek ki, hogy a szörnyeteget futásra kényszerítsék.

Ezek az udvaroncok egyébiránt különös fickók voltak; öt-hat tarka inget viseltek egymás tetejében, azonfelül mindegyiknek óriási pocakja volt, melyeknek egyike másika úgy látszék még ki is volt tömve. A doktor felvilágosítja társait, hogy itt az emberek csak így lesznek udvarképesek; a has gömbölyűsége itt a becsvágy mértékét képezi. Ezek az elhízott emberek hadonáztak és lármáztak, különösen egyikök, akinek, ha nagy hasát kellően méltányolják, legalább is miniszterelnöknek kellett lenni. A néger tömeg egyesíté ordítását az udvar lármájával, majommódra utánozva a főurak handabandáit, úgy hogy egyszerre tízezer kar tette meg egy és ugyanazt a mozdulatot.

Mikor látták, hogy ezen eszközökkel meg nem félemlítik a léghajót, másba kezdtek, mely utasainkra még veszedelmesebbé válhatott volna. Íjjal és nyíllal fölfegyverezett katonák állottak csatarendbe; - de a Victoria már felfujta magát és kiemelkedett lőtávokból. Ekkor a kormányzó puskát ragadott és célba vette a léggömböt, de Kennedy vigyázott minden mozdulatára és egy jól irányzott golyóval szétzúzta a puskát a sheik kezében.

A váratlan lövésre általános megfutamodás következett; mindenki igyekezett mielőbb kunyhóját elérni és a nap hátralévő részében a város teljesen kihaltak látszott.

Eljött az éj. A szél nem fújtt többé. Bele kellett nyugodni, háromszáz lábnyira a föld felett mozdulatlanul vesztegelni. Az éj homályát egy szikra fény sem törte át, síri csend honolt mindenütt. A doktor megkettőztette az elővigyázatot, - e csend alatt kelepce lehetett elrejtve.

És Fergussonnak igaza volt. Tizenkét óra tájban mintha az egész város lángba borult volna, száz meg száz tűzcsík szelte át a levegőt, mint valami tűzijáték alkalmával, melyek hol keresztezték egymást, hol egybeolvadtak, hol meg széjjel váltak.

- Valóban különös! - mondá a doktor.

- Isten irgalmazz! - kiáltá Kennedy - a tűzvész mintha emelkedne és közeledne mifelénk.

És e tűztenger az iszonyú ordítás és puskaropogások közepette csakugyan emelkedett fel a Victoria felé. Joe készen volt terhet ledobni. Fergusson csakhamar rájött a tünemény magyarázatára.

Galambok ezreit, melyeknek farkára könnyen gyuló csóvák voltak kötve, bocsátották a Victoriára; azok ijedten röpködtek ide s tova a levegőben keresztül-kasul. Kennedy valamennyi fegyverét kilötte közéjük, de mit tehetett a megszámlálhatlan ellenség ellen? A galambok már a csónakot és gömböt szállдостák körül, melynek falai a világosságot visszaverték és amely tűzhálóba látszott burkolva.

A doktor nem habozott, hanem kilökve egy hatalmas kvarcdarabot, fölemelkedett ezen veszedelmes madarak támadásai elől. Tíz óra felé még látták őket imitt-amott a levegőben, de lassanként ritkábbak és ritkábbak lettek, - végre eltűntek egészen.

- Most már csendesen alhatunk - mondá a doktor.

- Nem rossz ötlet volt a vadaktól! - szóla Joe.

- Igen, itt azt közönségesen alkalmazzák az ellenséges falvak felgyújtására; de ez egyszer a falu magasabbra tudott repülni, mint az ő gyújtogató szárnyasaik.

- A léggömbnek határozottan nem kell tartani semmi, de semmitől - mondá Kennedy.

- Ó dehogy! - felelé a doktor.

- Hát mitől?

- A csónakban levők vigyázatlanságától! - ezért barátim éberség mindig és éberség mindenekfelett.

HARMINCEGYEDIK FEJEZET.

Éjjeli indulás. - Mind a hárman. - Kennedy ösztöne. - Elővigyázati rendszabályok. - A Shari folyása. - A Csad-tó. - A tó vize. - A víziló. - Egy hiába kilőtt golyó.

Reggel három óra tájban Joe, a ki őrt állott, végre észrevette, hogy a város elmaradozik alattuk és így a Victoria megint elindult. Kennedy és a doktor fölébredtek.

Az utóbbi megnézte az iránytűt és elégedetten látta, hogy a szél őket észak-északkelet felé viszi.

- Ma szerencsénk van, - mondá - minden jól megy, még ma meglátjuk a Csad tavát.

- És nagy ez a tó? - kérdé Kennedy.

- Igen, kedves Dick, legnagyobb hosszúságában lehet vagy százhusz mérföld.

- Ez egy kis változatosságot hoz majd utazásunkba, sétálgatni fogunk nedves vízszőnyegén.

- No, azt hiszem, nincs okunk panaszra; változatosságban csak nincs hiány és a lehető legjobb körülmények között haladunk előre.

- Kétségkívül, Sámuel, eltekintve a pusztában szenvedett nélkülözésektől, még nem forogtunk komolyan veszélyben.

- A mi derék Victoriánk pompásan bevált. Ma van május 11-ke, ápril 18-án indulhatunk útra, tehát huszonöt napja, hogy útban vagyunk. Még vagy tíz nap kell és célnál leszünk.

- De hol?

- Azt nem tudom, de nem is bánom.

- Igazad van Sámuel, bizzuk a gondviselésre, hogy bennünket vezéreljen és megtartsion jó egészségben, mint eddig! Éppen nem úgy nézünk ki, mintha a világ legjárványosabb országait jártuk volna be.

- Fölibök bírtunk emelkedni és azt meg is cselekedtük.

- Éljen a léghajózás! - kiáltá Joe - íme itt vagyunk huszonöt napi utazás után, jó egészségben, jól táplálkozva, jól kipihenve; sőt a pihenés túlságos is, mert a lábaim kezdenek zsibbadni és nem bánám, ha vagy harminc mérföldet újra gyalogolnom kellene.

- Ezt az örömet majd megszerezheted magadnak London utcáin Joe, de most már csak maradjunk egyelőre együtt; hárman indultunk útnak, mint Denham, Clapperton és Oudney, mint Barth, Richardson és Vogel és szerencsésebben mint elődeink, még együtt vagyunk mind a hárman; de fontos is, hogy el ne hagyjuk egymást: mert ha, míg egyikünk a földön jár, a Victoriának hirtelen előre nem sejtett veszélyt kikerülendő, egyszerre föl kellene szállani, ki tudja, találkozánk-e még egyszer ez életben? Ezért egyenesen kimondom Kennedy, hogy nem szeretem, ha a vadászat végett tőlünk elmaradozol.

- No, de azért Sámuel barátom, csak meg fogod nekem ezt a szenvedélyt néha engedni, nem árt készletünket is felfrissíteni, de másrészt elutazásunk előtt megigérted, hogy nagyszerű vadászatok lesznek; pedig még eddig nem sokat haladtam Anderson és Cumming nyomdokain.

- Bocsáss meg, kedves Dick, de nem jól emlékszel, vagy a szerénység parancsolja megfeledkezni hőstetteidről; nekem úgy tetszik, hogy eltekintve az apró vadaktól, neked már egy antilop, egy elefánt és két oroszlán van a lelkedben.

- Jó, de mi az egy afrikai vadásznak, aki a teremtés minden állatjait látja puszkája vége előtt elvonulni. Nézd csak, nézd, ott egy falka zsiráf!

- Azok zsiráfok! - mondá Joe - hisz csak akkorák, mint az öklöm.

- Mert ezer lábnyira vagyunk felettük, de közről láthatnád, hogy vannak háromakkorák, mint te vagy.

- Hát mit szólna ehhez a gazellacsordához? - folytatá Kennedy - és azokhoz a struccokhoz, melyek úgy futnak, mint a szélvész?

- Hát ezek struccok? - gúnyolódék Joe - hisz ezek csirkék, nem is mások, mint csirkék.

- Nem mehetnénk hozzájuk kissé közelebb, Sámuel?

- Közeledni, közeledhetünk, de ki nem szállunk, Dick; mire volna jó ezeket az állatokat megölni, melyekből semmi hasznunk? Ha arról van szó, elpusztítani egy oroszánt, egy tigrist, egy hiénát, ezt értem, de egy antilopot, gazellát csak azért, hogy vadászszenvédélyedet kielégítsed, az valóban nem éri meg a fáradságot. Máskülönben barátom, majd száz lábnyira fogunk csak e föld felett lebegni, és ha látsz valami vadállatot, nem bánom, ha mulattatásunkra egy golyót röpítesz szívébe.

A Victoria lassanként leereszkedett, de még mindig biztos magasságban tartotta magát. E vad és felette népes vidéken vigyázni kellett az előre nem látható veszélyek miatt.

Az utazók most egyenesen a Sbari folyó mentén haladtak lefelé, e folyó gyönyörű partjai különféle fák sűrű árnyékába voltak rejtve; a folyondárok és kúszó növények mindenütt behálózták az erősebb törzseket és galyakat és a színek csodás vegyülékével tarkították az erdőt. A krokodilok fickándoztak a nap hevében vagy a víz alá buktak virgonc gyíkok módjára és játszadozva kimászáltak a számtalan zöldellő szigetre, mely megakasztá a folyó folyását.

Így keltek át buja és zöld növényzettel borított földek felett Maffatay kerületén. Reggel kilenc óra felé Fergusson doktor és barátai végre elérték a Csad-tó déli partjait. Ez volna tehát Afrikának Kaspi tengere, melynek létezését oly sokáig a mesék országába sorolták; ez azon beltenger, amelyhez csak Denham és Barth expedíciói bírtak eljutni. A doktor megkísérté megállapítani a tó mostani helyzetét, mely az 1847-ki alakjától ugyancsak különbözött; de valójában lehetetlen ezen tó térképét megrajzolni, mert iszapos és csaknem átgázolhatatlan mocsarak veszik körül, melyek között egykor Barth csaknem odaveszett. Ezen mocsarak nád- és papyrus-bokroktól fedve évről-évre a tó részeivé válnak, gyakran a partjain fekvő városok is elmerülnek, mint az 1856-ban Ngoru városával történt; - és most a vízilovak és alligátorok bukdácsolnak a vízben ott, hol egykor a város lakóházai állottak.

A nap előtte égető sugaraival a csendes víztükröt és északon a víz és tűz egyggyé látszott olvadni a láthatáron.

A doktor meg akarta állapítani a víz természetét, melyet sokáig sósnak hittek; nem volt veszélyes a csónakkal a tó tükrehez közeledni és a csónak repült felette mint a fecske, csak mintegy öt lábnyi magasságban.

Joe belemerített egy üveget és félig megtölté; a vizet megkóstolták, nem igen volt iható, erős sziksós volt az íze.

Míg Fergusson ezen kísérletének eredményét magának jegyezte, puskalövés dördült el oldala mellett. Kennedy nem bírta magát tartóztatni, hogy egy óriási vízilóba egy golyót ne röptsen, ez azonban csak szuszogott tovább, a ropogás zajára eltűnt és úgy látszik, a vadász éles tölténye másképpen nem igen zavarta őt.

- Itt jobban használt volna a szigony! - mondá Joe.

- Hogy-hogy?

- Horgonyaink egyike, ez éppen alkalmas horgocska volna egy ily állatka számára.

- Ugyan? - felelé Kennedy. - Joenak megint van egy eszméje.

- Amit kérlek, valahogy ki ne vigyetek, - folytatá a doktor, - mert az állat odacepelhetne bennünket, ahová nem igen kívánczunk.

- Különösen most, mikor már tudjuk, milyen a Csad-tó vize! Azután meg lehet-e enni ezt a halat, Fergusson úr?

- Nem hal az Joe, hanem egy emlős állat a vastagbőrűek fajából; mondják, hogy a húsa kitűnő és a tó partvidékein lakók közt főkereskedelmi cikkül szolgál.

- Akkor sajnálom, hogy Kennedy úr lövésének nem volt több fogantja.

- Ez az állat meg nem sebesíthető, csak a hasán és a lapockái között, Dick golyója még csak a bőrét se horzsolta fel. Ha azonban a vidék kedvezőnek ígérkezik, a tó északi partján tanyát üthetünk, ott azután talál Kennedy egész menaszériát és kedvére kárpótolhatja magát.

- No, akkor Kennedy úr csak vegyen célba egy vízilóvat, szeretném megkóstolni a húsát ennek az amfibiumnak. Valóban nem is érdemes ide fáradni egészen Afrika belsejébe és csak foglyokból, szalonkákából élösködni, - mint akár otthon Angliában.

HARMINCKETTIK FEJEZET.

Bornu fővárosa. - A Biddioma-szigetek. - A kondorok. - A doktor nyugtalankodása. - Az ő elővigyázati rendszabályai. - Támadás fent a levegőben. - A boríték kiszakadása. - A lebukás. - Magasztos önfeláldozás. - A tó északi partja.

A Victoria, mióta a Csad-tóhoz érkezett, oly légáramba jutott, mely inkább nyugat felé vitte; néhány felhő mérsékelte a nappali hőséget, sőt csekély légvonatot is lehetett érezni a tó felszíne felett. Körülbelül egy óra tájt, amint a léggömb keresztben átszelte a tó ezen részét, hét vagy nyolc mérföldnyire ismét a száraz föld felett hatolt előre.

A doktor, aki eleinte kissé bosszankodott ezen irány miatt, mindjárt felhagyott a panasszal, amint meglátta Kukát, Bornu nevezetes fővárosát; egy pillanat alatt végig lehetett rajta tekinteni fehér agyagfalaival, melyek körítették. Néhány esetlenül épített mosé emelkedett ki az arab házak közül, melyek egy csomó játékkockához hasonlítottak. A házak udvarain és a nyilvános tereken pálmák és kaucsukfák emelkedtek mintegy száz láb széles lombtetővel koronázva. Joe megjegyzé, hogy ezen óriási napernyők éppen jók a nap ezen égető sugaraihoz és nagyon megdicsérte ezen bölcs intézkedéseért a gondviselést.

Kuka két külön városból áll, melyek a «dendal» nevű mintegy háromszáz öl széles út által vannak egymástól elválasztva, amelyen most is gyalogosok és lovasok hemzsegték. Az egyik oldalon feszít a gazdag város, magas és tágas házaival; a másikon a szegény város lapul meg, az alacsony és kúpalakú kunyhók szomorú gyüledéke, melyekben inséges nép nyomorog; mivel Kukának nincs ipara, sem kereskedése.

Kennedy némi hasonlatosságot talált Edinburggal, mely a síkon terül el, az ő két teljesen elkülönített városrészével.

De alig vehették utazóink mindezeket szemügyre, mivel azon gyorsan, amint e vidéken a szelek irányt szoktak változtatni, egyszerre ellenkező szélvész ragadta meg őket és mintegy negyven mérföldre visszavetette a Csad-tó fölibe.

Itt egy új látvány tárult szemeik elé; megszámlálhatták a tó számos szigeteit, melyeket a biddiomák, kegyetlen vérengző vízirablók laknak, kiknek közelléte éppoly félelmes, mint a tuaregeké a Szaharában. Ezek neki is készültek, hogy nyíllövéssekkel és kődobásokkal fogadják a Victoriát; de ez csakhamar túlhaladt a szigeten, mely felett mint valami óriási cserebogár látszott röpködni.

E pillanatban Joe a láthatárt nézdelve, egyszerre e szavakkal fordult Kennedy felé:

- Bizonyára, Dick úr, itt valami önnek való készül, úgyis mindig vadászásról álmodozik; és most az egyszer uram sem fogja önt a lövöldözéstől visszatartani.

- Hát mi volna az?

- Látja ott lenn azt a csoport nagy madarat, amely egyenesen felénk tart?

- Madarak? - mondá a doktor látcsövet ragadva.

- Látom már, - felelé Kennedy - lehet vagy tizenkettő.

- Tizennégy, engedelmeivel - igazítá ki Joe.

- Adja az ég, hogy elég gonosz állatok legyenek, hogy a jószívű Sámuel ne vegye őket oltalmába.

- Nem mondanék én ellent, - felelé Fergusson - de jobb szeretném, ha nem látnám e madarakat.

- Tán fél ezektől a szárnyasoktól? - mondá Joe.

- Ezek saskeselyűk és pedig a legnagyobb fajtából Joe és ha megtámadnak...

- Akkor védeni fogjuk magunkat, Sámuel, van nekünk egész fegyvertárunk az ő fogadásukra. Nem hinném, hogy ezek a madarak annyira veszedelmesek volnának.

- Majd meglátjuk! - veté oda a doktor.

Mintegy tíz perc múlva a csoport lőtávokra közeledett; tizennégy madár rikácsoló hangja tölté el a levegőt, egyenesen a Victoriának tartottak; annak megjelenése inkább ingerelte mint elriasztotta őket.

- Hogy kiabálnak! - mondá Joe - milyen rikoltozás! bizonyosan nem tetszik nekik, hogy az ő területükre merészkedtünk és bátorságot veszünk magunknak, úgy repülni, mint ők?

- Valóban, - mondá a vadász - elég ijesztően néznek ki és elég veszélyesnek tartanám őket, ha Purdey Moore-féle karabélyokkal volnának fölfegyverkezve.

- Nincs nekik arra szükségök - felelé a doktor nagyon elkomolyodva.

A saskeselyűk röptükben óriási köröket írtak le és a körök egyre összébb-összébb szorultak a Victoria körül. Fantasztikus sebességgel szeldelték át a levegőt, néha egyenes vonalban, mint a kilőtt golyó, az egyenes irányt hirtelen éles szögletben törve meg.

A doktor aggódva, elhatározá, hogy magasra emelkedik a levegőben, hogy kimeneküljön a veszélyes szomszédságból; kiterjeszté a gömb hidrogénét és csakhamar kezdett emelkedni.

De a saskeselyűk szálltak fel velök együtt és nem mutattak kedvet tőlük elmaradni.

- Mintha csak ránk fájna a foguk - jegyzé meg a vadász megtöltve karabélyát.

A madarak valóban mintegy ötven lábnyira közeledtek, mintha Kennedy fegyverével akartak volna szembeszállni.

- Fene kedvem volna közjök löni - mondá.

- Ne Dick, ne tedd azt. Ne bősziúsíts fel őket, ha nem szükséges; ez támadásra ingerelne.

- Hisz könnyen végeznék velök.

- Csalóddol, Dick.

- Van itt egy-egy golyó mindegyik számára.

- De ha a léggömb felső részét lepik el, hogyan férsz hozzájuk? képzeld magadnak, hogy a szárazföldön egy csapat oroszlán, vagy a tengeren egy sereg cápa között vagy. A léghajósokra nézve a mi helyzetünk most éppen oly veszélyes.

- Komolyan mondod ezt? Sámuel.

- A legkomolyabban, Dick.

- Akkor hát várjunk.

- Igen, várj. Légy készen támadás esetére, de ne lőjj, míg én nem mondom.

A madarak a léggömbtől nem messze, összébb verődtek; tökéletesen ki lehetett venni meztelen nyakukat, mely az erőltetett ordítástól fel volt duzzadva és porcogókból álló ibolyaszín fodrokkal körített tarajaikat, melyek a dühtől felfelé meredeztek. Rendkívüli nagy példányok

voltak, testök hosszában meghaladta a három lábat és kiterjesztett fehér szárnyaik alja ragyogott a napfényben; olyanok voltak, mint valami repülő cápák, melyekhez felette hasonlítottak is.

- Ezek üldöznek bennünket - mondá a doktor, látván, mint szállnak azok is fel a gömbbel együtt - és bármily magasra emelkedjünk, ők még annál is feljebb tudnak repülni.

- Mit tegyünk hát? - kérde Kennedy.

A doktor nem válaszolt.

- Hallod, Sámuel, - folytató a vadász - a madarak vannak tizenegyen, nekünk pedig van a fegyvereinkben tizenhét lövésünk. Nem volna módunkban őket elpusztítani vagy elriasztani? Én magamra vállalom közülök egynéhányat.

- Én benned nem is kételkedem, Dick, tudom előre, hogy amelyik a puskád elé kerül, halálfia; de ismétlem, ha a gömb tetejét támadják meg, ott nem láthatod őket és felszakíthatják a gömb szövetét, amely minket fenntart, mi pedig háromezer lábnyira vagyunk a föld felett!

E pillanatban a legdühösebb madarak egyike csőrét feltátva és karmait kiterpesztve, készen a harapásra és marcangolásra egyenesen a Victoriának röpült.

- Tüzet, tüzet! - kiáltá a doktor.

Alig mondá ki a szót, a madár halálosan találva kóvályogva hullott alá a mélységbe.

Kennedy egy kétszövüt ragadott, Joe a másikat.

A durranástól megijedve, a saskeselyűk kissé távoztak, de csaknem azonnal reá újabb támadásra tértek vissza. Kennedy egy golyóval az egyiknek a nyakát, Joe egy másiknak a szárnyát zúzta szét.

- Még mindig több van tizenegynél - mondá.

De ekkor a madarak megváltoztatták tervüket s mint egy akarattal felülkerültek a Victoria fölé. Kennedy Fergussonra tekintett.

Ez dacára bátorsága és hidegvérének elsápadt. Ijesztőleg csendes pillanat állott be. Erre egy szisszenő hang hallatszik, mint mikor a selymet repesztik és a csónak megingott az utazók lábai alatt.

- El vagyunk veszve - kiáltá Fergusson a barométerre vetve szeméit, melynek oszlopa rohamosan emelkedett, azután hozzá tevő:

- Ki a teherrel, ki vele!

Néhány másodperc alatt az ércdarab mind kint volt.

- Még mindig esünk!... Ūrítsetek ki a vizes szekrényeket! Joe nem hallod?... a tóba zuhanunk!...

Joe engedelmeskedett. A doktor kihajolt. A tó rohanni látszott feléjük, mint egy árvíz, a tárgyak szemlátomást nagyobbak lettek, a csónak már alig volt kétszáz lábnyira a tó felszínétől.

- Az eleséget! - kiáltá a doktor.

És a szekrény az eleséggel együtt kilódíttatott.

A zuhanás gyorsasága erre kissé engedett ugyan, de a szerencsétlenek még mindig estek lefelé!

- Dobjatok még ki valamit - kiáltá végre a doktor.

- Már nincs mit! - felelé Kennedy.

- De van! - mondá Joe gyorsan magára mutatva és kiugrott a csónak párkányán.

- Joe! Joe! - kiáltá a doktor eliszonyodva.

De Joe azt már nem hallotta. A Victoria azonban megkönnyebbülve ismét fölemelkedett mintegy ezer lábnyira és a szél a lelohadt borítékba kapaszkodva, a tó északi partja felé hajtotta őket.

- Elveszett! - mondá a vadász kétségbeesett kézmozdulattal.

- Elveszett, hogy minket megmentsen! - egészíté ki a doktor.

És e vészdedzett emberek érezték, amint két nehéz könnycsepp futott végig ábrázatukon. Kihajoltak a gondolából, hátha feltalálnák valahol a szerencsétlen Joe nyomait, de már messzire voltak ama helytől.

- Mi tévők leszünk mostan? - kérdé Kennedy.

- Leszállunk a földre, Dick, mihelyt csak lehet, azután várunk.

Hatvan mérföldnyi út után a Victoria a tó északi részén egy elhagyatott helyen kikötött. A horgonyt egy alacsony fába akasztották, a vadász pedig jól oda erősítette.

Eljött az éj, de se Fergusson se Kennedy szemére nem jött álom.

HARMINCHARMADIK FEJEZET.

Találgatások. - A Victoria egyensúlyának helyreállítása. - Doktor Fergusson új számításai. - Kennedy vadászik. - A Csad-tó teljes átkutatása. - Tangalia. - Visszatérés. - Lari.

Utazóink másnap május 13-án mindenekelőtt átkutatták a helyet, ahol leszálltak; olyan volt az, mint valami szárazföld egy óriási mocsár közepén; köröskörül erdőmagasságú nád emelkedett, amely kiterjedt, ameddig csak a szem elláthatott.

E hozzáférhetetlen ingoványok tették biztossá a Victoria helyzetét, és csak a tó felől kellett örködni; a rengeteg víztükör különösen kelet felé húzódott el messzire, úgy, hogy a láthatáron sem szárazföldet, sem szigetet látni nem lehetett.

A két jóbarát még eddig nem merete szerencsétlenül járt társukat szóba hozni. Kennedy volt az első, aki a doktorral közlé sejtelseit.

- Joe talán még sincs elveszve, - mondá - ő ügyes legény és olyan úszó, amilyen kevés van, Edinburgban átúsza minden teketória nélkül a Frith of Forth-ot. Még látni fogjuk őt; mikor és hogyan, azt nem tudom, de a mi részünkről semmit el ne mulasszunk, hogy alkalma nyíljk ismét hozzánk csatlakozni.

- Az Isten hallgassa meg! - mondá a doktor megindulva. - A világon mindent, de mindent elkövetünk, hogy barátunkat feltalálhassuk. Először is tájékozódjunk; de mindenekelőtt húzzuk le a Victoria ezen megtépett külső borítékát, melyre már szükségünk nincsen, ez megszabadít minket jelentékeny tehertől, úgy vagy hatszázötven fonttól, ami pedig már valami.

A doktor és Kennedy hozzáláttak a munkához; nagy nehézségekkel kellett megküzdeniök, mert az igen erős selyemtafotát darabról-darabra kellett leszaggatni és keskeny szalagokra szeldelni, hogy ki lehessen bontani a háló kötéseinek közül. A szakadás, melyet ezen ragadozó madarak csőre okozott, több láb hosszú volt.

Ez a műtét legalább négy órát vett igénybe, de végre, midőn a külső boríték le volt bontva, kiderült, hogy a belsőben szerencsére kár nem esett. A Victoria ez által egy ötödresznyivel kisebb lett. A különbség elég volt arra, hogy felköltse Kennedy bámulását.

- Azután elég lesz-e ez mostan? - kérdé a doktort.

- Ne tarts semmitől e tekintetben, Dick! - én helyreállítom az egyensúlyt és ha szegény Joe visszatérne, ismét folytathatjuk vele együtt útunkat.

- Lezuhanásunk pillanatában, ha jól emlékszem Sámuel, mintha nem lettünk volna messzire valami szigettől.

- Valóban nekem is úgy rémlik; de ez a sziget éppen úgy, mint a többi a Csad-taván, kétségkívül be van népesítve kalózok és gyilkosok fajával; ezen vadak bizonyára tanúi voltak a mi veszedelmünknek és ha Joe kezeik közé került, nem tudom én, mi lesz belőle, ha csak a babona meg nem védelmezi.

- Ő olyan ember, mondom, aki magát mindenütt keresztülvágja, én bízom az ő eszében és ügyességében.

- Én is remélem. De most, kedves Dick, menj vadászni a környékbe, de ne nagyon messzire; sürgősen meg kell újítani eleségkészletünket, melynek legnagyobb része áldozatul esett.

- Jó! Sámuel, nem fogok soká kimaradni.

Kennedy egy kétszövű fegyvert vett magához és a magas fűvön keresztül egy közeli sűrű felé tartott; - a víg durrogatás csakhamar tudtára adá a doktornak, hogy nem jár ott hiába.

Ezalatt a doktor abban fáradozott, hogy számba vegye a csónakban megmaradt tárgyakat és a második léghajó egyensúlyát helyreállítsa; megmaradt még vagy harminc font pemmikán, egy kevés tea meg kávé, körülbelül másfél gallon pálinka, egy teljesen üres vízszekrény; az egész szárított húskészlet odaveszett.

A doktor tudta, hogy elvesztvén a régi gömb hidrogénjének egy részét, a léghajó hordképessége körülbelül kilencszáz fonttal kisebbedett, ezt a különbséget kellett tehát az egyensúly helyreállításánál alapul vennie. Az új Victoriának köbtartalma hatvanhétezer köbláb volt és harminchármezer négyszáznyolcvan köbláb gázt fogadott magába; a gázkiterjesztő jó karban látszott lenni, sem a villamtelep, sem a csigacsőben kár nem esett.

A mostani gömb felszálló ereje ennél fogva mintegy háromezer fontot tett ki; összeadva a készülékek, utazók, a vízkészlet, a csónak és fölszerelése, a berakott ötven gallon víz és száz font friss hús súlyát, a doktor mindössze kétezernyolcszázharminc fontot hozott ki. Ennél fogva előre nem látott esetekre még hetven font terhet rakhatott fel és akkor a léghajó egyensúlyban volt az őt környező levegővel.

Tehát ezekhez képest tette meg intézkedéseit, Joe súlyát új teherrel pótolván. Ezen munkálattal eltelt az egész nap, - midőn este aztán Kennedy is visszatért. A vadásznak jó napja volt; hozott magával egész teher vadludat, vadrucát, szalonkát és hozzáfogott ezen vadhúsok elkészítéséhez és megfüstöléséhez. Minden darabot vékony botocskára erősítve, nyers fából rakott tűz fölött füstölt meg. Mikor aztán Kennedy, aki az ily dolgokhoz jól értett, kijelenté, hogy most már jó lesz, akkor behordtak mindent a csónakba.

A vadász másnap újra kiegészíté az eleségekészletet.

Az este utazóinkat még munkaközben lepte meg. A vacsora pemmikánból, kétszersültből és teából állott. A fáradtság, mely előbb meghozta az étvágyat, meghozta utóbb az álmat is. Amint felváltva őrt állottak, néha Joe hangját vélték hallani a sötétben; - de hát az a hang, melyet úgy szerettek volna hallani, messze-messze volt ő tőlök.

A hajnal első pirkadásakor a doktor felkölté Kennedyt.

- Hosszasan törtem rajta a fejemet, - kezdé - mit kellene tennünk, hogy társunkat feltaláljuk.

- Bármi legyen a szándékom, Sámuel, nekem jó, beszélj!

- Mindenekelőtt fontos, hogy Joe tudjon felőlünk.

- Minden bizonnyal. Ez a derék fiú még azt képzelhetné, hogy elhagytuk...

- Ő? ő nagyon is jól ismer bennünket! Soha ilyesmi nem fog neki eszébe jutni, de mégis meg kell neki tudni, hogy hol vagyunk.

- De hogyan?

- Hát beülünk ismét a csónakunkba és felszállunk a levegőbe.

- De hátha a szél magával ragad?

- Abból szerencsére nem lesz semmi. Látod Dick! a szélfuvalom megint a tó fölibe hajt minket és az, ami tegnap bosszantó volt, ma kedvező ránk nézve. Igyekezni fogunk teljes erőnk-ből magunkat egész napon át e rengeteg víz felett tartani. Joe okvetetlen meg fog bennünket látni, mert bizonyosan keresni fog szemével. Nem lehetetlen, hogy valamiképpen tudtunkra adja jelen tartózkodási helyét.

- Ha magában van és szabad, meg is teszi minden bizonnyal.

- No, és ha fogoly, - felelé a doktor - az itteni bennszülöttek nem szokták fedél alá zárni foglyaikat és így meg fog látni és meg fogja érteni keresésünk célját.

- De elvégre, - tevé hozzá Kennedy - mert készen kell lennünk minden eshetőségre, - ha nem találunk semmi jelet és nem maradt semmi nyoma annak, amerre ment, mitévők leszünk?

- Megkísértjük visszatérni a tó északi oldalára és ott tartjuk magunkat, hogy mindenfelől könnyen megláthassanak; ott majd várakozunk, felkutatjuk a tó partjait, átvizsgáljuk a széleket, hová Joe bizonyára kiúszhatott és el nem hagyjuk a helyet, míg mindent el nem követtünk, hogy őt feltaláljuk.

- Hát menjünk! - felelé a vadász.

A doktor pontosan fölvette a szárazföld helyzetét, melytől elbúcsúzni készültek; térképe és számítása szerint úgy találta, hogy a Csad-tó északi részén van Lari városa és Ingemini falu között, melyek mindkettőjét Denham őrnagy már meglátogatta. Ezen idő alatt Kennedy kiegészíté a friss húskészletet. Jóllehet a körülfekvő mocsarakban meglátszottak az orrszarvuak, lamentinek és vízilovak nyomai, nem volt alkalmuk találkozni ez óriási állatok egyetlen példányával sem.

Hét órákor reggel a horgony, mellyel a szegény Joe oly ügyesen tudott bánni, nem kis fáradság után végre el lett szabadítva a fáról. A gáz kiterjeszkedett és az új Victoria fölrepült kétszáz lábnyira a levegőbe. Eleinte késedelmeskedett, forogva maga körül; de végre egy elég erős szélroham által elkapva, haladt a tó felett óránként mintegy húsz mérföld sebességgel.

A doktor állandóan kétszáz és ötszáz láb között váltakozó magasságban tartózkodott. Kennedy gyakran elsütötte karabélyát. A szigetek felett utazóink gyakran nagyon is közel szálltak a föld felett, szemekkel átfürkészték a bokrokat, cserjéket, sűrűségeket, mindenütt, hol valami buvóhely vagy sziklarepedés társuknak menedéket nyújthatott volna. Leszálltak a hosszú csónakok mentén, melyek a tavat szeldelték. A halászok láttukra beugráltak a vízbe és leplezetlen félelem jeleivel iparkodtak elérni szigetlakásaikat.

- Nem látni semmit - mondá Kennedy két órai keresés után.

- Várjunk Dick! és ne veszítsük el bátorságunkat, már nem lehetünk messzire az esemény színhelyétől.

Tizenegy óra tájt a Victoria már kilencven mérföldet haladt előre, akkor új széláramlatra bukkantak, mely őket csaknem derékszög alatt mintegy hatvan mérföldre térítette el kelet felé. Elhaladtak egy nagy kiterjedésű és népességű sziget felett, mely a doktor szerint Farram lehetett, melyen Biddiomah fővárosa fekszik. A doktor minden bokorból Joet vélte látni előbújni és segítségért kiáltani. Ha szabad, könnyen magukhoz emelhetnék; ha fogoly, lehetne vele a hittérítő esetét ismételni és csakhamar együvé kerülhetett volna barátaival; de sehol sem mutatkozott senki, nem mozdult semmi. Kétségbeejtő helyzet volt!

Félháromkor előtűnt Tangalia, egy falu a Csad-tó keleti partján; ama legtávolabb pont, ameddig Denham őrnagy fölfedezései közben eljutott.

A doktor nyugtalan lett ezen szélirány tartós volta miatt, mely őt visszavethetné kelet felé, Afrika belsejébe, a végtelen sivatagok tájára.

- Okvetlen meg kell állanunk - mondá - és kikötnünk, kivált Joe érdekében vissza kell térnünk a tó fölibe; de előbb lássuk, nem találunk-e valami ellenkező légáramlatot.

Több mint egy óráig próbálgatott több légrétegben, míg végre szerencsére ezer láb magasban talált egy elég erős szélfuvallatra, mely őt északnyugat felé vitte.

Lehetetlen volt, hogy Joe a tó szigeteinek egyikén tartózkodjék, mert akkor bizonyára talált volna utat és módot, hogy jelenlétét tudassa; lehet, hogy elvitték őt a szárazföldre. Ezt gondolta a doktor is, midőn újra meglátta a Csad-tó északi partját.

Hogy Joe vízbefúlt volna, az nem volt valószínű; de egy más borzasztó gondolat villant fel Fergusson és Kennedy agyában; nagyon sok a kaimán ezen a tájékon. De sem az egyik, sem a másik nem mert aggodalmának nyílt kifejezést adni. De elvégre annyira elfoglalta ez a gondolat a doktor elméjét, hogy minden előzmény nélkül egyszerre megszólalt:

- A krokodilusok csak a szigetek vagy a tó partján tanyáznak, Joe pedig elég ügyes, hogy őket kikerülje; másrészt nem is annyira veszedelmesek, az afrikaiak együtt fürdenek velök és nem félnek támadásaiktól.

Kennedy nem szólt semmit, jobbnak látta hallgatni, mint ezen rettenetes lehetőségről beszélni.

A doktor esti öt óra felé Lari városát jelzé. A lakosok a pamut összegyűjtésével voltak elfoglalva nádból fonott kunyhóik előtt a tiszta és gondosan bekerített pamutültetvényeken. A várost képező mintegy ötven ház lapályon feküdt, egy kiterjedt völgyben, az alacsony hegy-ségek lábánál. A szélvész ereje előbbre vitte a doktort, mint ahogy akarta; de ő másodszor is légáramot változtatott és éppen oda tért vissza, ahonnan elindult: arra a szilárd szigetre, hol az elmúlt éjet töltötték. A horgony azonban a fa gallyai helyett egy erős nádcsomóba akadt bele, mely a mocsár sarával összevegyülve elég erős ellenállású szilárd pontot képezett.

A doktornak sok baja volt, míg a léghajót megállíthatta, de éjszakára a szél végre lecsendesült és a két barát csaknem kétségbeesve a sikertelen kutatás felett, együtt virrasztotta át az éjszakát.

HARMINCNEGYEDIK FEJEZET.

Az orkán. - Kénytelen elutazás. - Egy horgony elvesztése. - Szomorú gondolatok. - Az elhatározás. - A homoktölcsér. - Az eltemetett karaván. - Ellenkező és kedvező szél. - Visszatérés dél felé. - Kennedy a maga helyén.

Reggel három órakor a szélvész dühöngeni kezdett és oly erősen fújt, hogy a Victoria nem maradhatott veszély nélkül a föld közelében; a nád dörzsölő borítékát és félni lehetett, hogy átszakítja.

- Tovább kell mennünk, Dick, - mondá a doktor - így itt nem maradhatunk.

- Hát Joe?

- Én el nem hagyom, bizonyára nem és ha az orkán száz mérföldre ragadna innét, mégis visszatérnék. De itt mindnyájunk biztonságát kockáztatjuk.

- Elutazni nélküle - mondá a skót mély fájdalom hangján.

- Azt hiszed, - felelé Fergusson - az én szívem nem vérzik úgy, mint a tied, nem vagyok-e kénytelen az elkerülhetetlen szükség parancsának engedelmeskedni.

- Rendelkezésemre állok - felelé a vadász - menjünk!

De az elindulás nem volt oly könnyű. A horgony, mélyen besüppedve, dacolt minden erőlködéssel és a léggömb ellenkező irányban húzva, azt még jobban besüppeszté. Kennedy nem bírta elszabadítani; másrészt az elszabadítás a jelen helyzetben veszélyessé is válhatott, mert attól lehetett tartani, hogy a Victoria megszökik, mielőtt Kennedy beszállott volna.

A doktor nem akarván ezt mogkockáztatni, visszahívta a skótot a csónakba és elszánta magát, hogy elvágja a horgony kötelét. A Victoria háromszáz lábnyit ugrott fel a levegőbe és egyenesen északnak vette röpkülését.

Fergusson nem tehetett egyebet, mint rohanni a szélvésszel; tehát keresztbe fonta karjait és elmerült szomorú gondolataiba.

Néhány pillanatnyi mély hallgatás után a nem kevésbé hallgató Kennedy felé fordult.

- Talán az Istent kísértettük! - mondá. - Ily utazás nem embereknek volt való.

És fájdalmas sóhajtás hatolt fel melléből.

- Még néhány nap előtt - felelé a vadász - szerencsét kívántunk egymásnak, hogy a veszélyekből oly jól kimenekültünk. Kezet szorítottunk egymással mind a hárman.

- Szegény Joe! áldott jó természet, igaz becsületes szív! ha kincsei egy pillanatig el is vakították, mégis önként áldozta fel egyszerre azokat. Most távol van mitőlünk, minket pedig ragad a szélvész ellenállhatatlan sebességgel!

- Nézd csak Sámuel; föltéve, hogy menedéket talált a tó közül lakó néptörzseknél, nem lehet-e úgy, mint azok az utazók, akik előttünk itt jártak, mint Denham, mint Barth. Hisz ezek viszontlátták hazájukat.

- Ó szegény Dick! hiszen Joe nem ért egy kukkot sem e nép nyelvén. Ő maga van, minden segélyforrás nélkül. Az utazók, akikről beszélsz, csak úgy juthattak előre, hogy nagy ajándékokat küldtek a főnököknek, azonfelül el voltak látva erős kísérettel, fölfegyverkezve és

felkészülve ezen útra. És mégsem bírták elkerülni a szenvedéseket és a legrettenetesebb kínokat. Mi lesz a mi szerencsétlen társunkból? Borzasztó csak rá is gondolni; soha még ily bánat nem sújtott, mint a mostani.

- De hiszen visszajövünk még, Sámuel.

- Igen, visszajövünk Dick, és ha el kell hagynunk a Victoriát és gyalog térni vissza a Csad-tóhoz, hogy érintkezésbe lépjünk Bornu szultánjával. Az első európaiak ezen araboknál nem hagytak rossz emléket.

- Én követlek Sámuel, - felelé a vadász határozottan, - számíthatsz reám! Inkább lemondunk arról, hogy befejezzük ezen utazást. Joe feláldozta magát értünk, mi is feláldozzuk magunkat érte.

Ezen elhatározás némi bátorságot öntött a két férfiú szívébe. Erősnek érezték magukat ugyanazon egy gondolatban. Fergusson mindent elkövetett, hogy egy ellenkező légáramlatba jusson, mellyel közeledhetnének a Csad-tó felé; de lehetetlen volt, valamint a leszállás is kivihetetlen e letarolt egyenes talajon, ily dühöngő orkán mellett.

Így röpillt át a Victoria a tibbuk országán, átkelt Belad és Dzsárid tüskés pusztákon, melyek Szudán szélén fekszenek és benyomult a karavánok hosszú járatai által taposott nyomoktól átszeldelt óriási homoksivatagba. E növényzet utolsó vonala is csakhamar eltűnt a déli láthatáron. Nem messzire voltak Afrika ezen részének legnagyobb oázisától, hol ötven kút áll nagy fák árnyékában; de nem bírtak megállni. Egy arab tábor tarka sátrakkal, néhány teve, mely mint a kígyó, a homokon végignyujtá fejét, élénkíté csupán e pusztaságot. A Victoria, mint egy futó csillag haladt el mellettök és három óra alatt hatvan mérföldet futott be, a nélkül, hogy Fergusson képes lett volna mérsekélni futását.

- Nem bírunk leszállni, sehol sincs egy fa vagy egy domb. Hát át fogjuk vágni a Szaharát? - az ég határozottan ellenünk van.

Így szólt lesujtva a kétségbeeséstől, midőn északon látta a puszta homokot sűrű porfelleggé tornyosulni, mely ellenkező szélvész behatása alatt forog maga körül.

A forgatag közepén összezúzva, felforgatva, megtépve tűnt el egy karaván a homoklavina alatt. A tevék összekeveredve nehéz és fájdalmas bögést hallattak, a fullasztó ködből ordítás és halálos hörgés tört elő. Néha tarka ruhák foszlányai tűntek fel a zűrzavarban és a vihar ordítása betetőzte a pusztulás ezen képét.

A homok csakhamar nagy dombokká tornyosult és ott, hol még csak az imént szakadatlan síkság terült el, még mindig mozgásban levő hegy keletkezett - egy eltemetett karaván óriási sírhalma.

A doktor és Kennedy elhalványodva nézték e borzasztó látványt; már nem bírták többé kormányozni a léghajót, mely a forgó szélben táncolt maga körül és a gáz különböző terjedtségének többé nem engedelmeskedett. Az örvénybe ragadtatva, szédületes gyorsasággal forgott maga körül; a csónak himbálózott, hol erre, hol arra; a sátor alatt felfüggesztett műszerek csörömpölve verődtek össze; a csigacső görbedezett a megrepedésig, a vizes szekrények ropogva hulltak egyik szegletből a másikba; utazóink egymásba kapaszkodva sem bírtak lábukon megállni és görcsösen szorították kezökbe a köteleket, hogy az orkán dühöngése ellen magokat tarthassák.

Kennedy a széltől felborzolt hajjal szó nélkül bámult a viharba; a doktor azonban a vész közepette újra visszanyerte merészségét és nem látszott legkisebb ijedtség nyugodt vonásain; még akkor sem, midőn a Victoria egy utolsót fordulva, hirtelen és váratlanul megállott. Ekkor

t. i. az északi szél kerekedett felül és hajtotta a gömböt az eddigivel ellenkező irányban, de éppoly sebességgel.

- Hová jutunk most? - kérde Kennedy.

- Bizzuk a gondviselésre, kedves Dick, nem volt igazam, hogy kételkedtem benne; az jobban tudja mint mi, mi jó nekünk és ime, most visszavisz bennünket azon helyre, melyről azt hittük, hogy nem látjuk többé.

A róna sík föld, mely felett ide jöttek, akkor már fel volt forgatva, mint a vihar után felcsapó hullámok; apró hegyecskek sorakoztak egymás mellé a pusztában; a szélvész üvöltött és a Victoria repült a világtérben.

Az utazók által követett irány nem volt egészen az, melyen reggel ideérkeztek; úgy hogy kilenc óra felé a helyett, hogy elérték volna a Csad-tó partjait, még mindig a puszta volt előttük.

Kennedy figyelmezteté erre a doktort.

- Nem baj, - felelé a doktor - a földolog, hogy dél felé visszakerüljünk; ott találjuk majd Bornu városait, Wouddiet vagy Kukát, és ott habozás nélkül leszállunk.

- Ha neked jó, nekem is jó, - felelé a vadász - csak az Isten engedje, hogy ne kellessen nekünk is a pusztán úgy átkelni, mint ama szerencsétlen araboknak. Amit láttunk, az borzasztó volt.

- Pedig gyakran megesik. A pusztai vándorlásnak éppúgy megvannak a maga veszélyei, mint a tengeri utazásnak; sőt több, mert azon felül, hogy itt is lehet elsüllyedni, még túrhetetlen fáradsalmak és nélkülözések is járnak vele.

- Úgy látszik, - mondá Kennedy - a szél csendesül; a por, mely a homok felett kavarg, már nem oly sűrű; hullámai lassan elsimulnak, a láthatár derül.

- Annál jobb, figyelmesen kell mindent kikémleni a messzelátóval, hogy egyetlen pont se kerülje el figyelmünket.

- Csak bízd azt rám Sámuel, mihelyt az első fa feltűnik, szólni fogok.

És Kennedy a látcsővel elhelyezkedett a csónak orrában.

HARMINCÖTÖDIK FEJEZET.

Joe története. - A Biddiomák szigete. - Az imádás. - Az elsüllyedt sziget. - A tó partjai. - A kígyófa. - Utazás gyalog. - Szenvedések. - Moszkitók és hangyák. - Az éhség. - A Victoria eltűnése. - Kétségbeesés. - Az ingovány. - Az utolsó felkiáltás.

Mi történt Joeval, míg őt ura hiába kereste?

Amint a tóba leugrott és a felszínre visszakerült, első gondolata volt föltekinteni a levegőbe; látta a Victoriát, amint az már magasan szállt a tó felett és még egyre emelkedik. Lassan kisebb meg kisebb lett és egyszerre északi széltől megkapatva, eltűnt észak felé. Ura, barátai, meg voltak mentve.

- Valóban szerencse, - mondá magában - hogy az a gondolatom támadt, levetni magamat a tóba; mert bizonyára Kennedynak is az jöhetett volna eszébe és ő sem késett volna úgy tenni, mint én; mert természetes dolog, hogy egynek föl kell magát áldozni kettőért; ez olyan, mint kétszer kettő négy.

E tekintetben tehát tisztában lévén, Joe elkezdett magára is gondolni; ott volt egy rengeteg tó közepén, körülvéve ismeretlen és aligha nem vad népségektől. Eggyel több oka volt, hogy másra nem számítva, csak magára, vágja magát keresztül; - ettől tehát meg nem ijedt.

Mielőtt a ragadozó madarak támadtak volna, a melyek szerinte valóban úgy viselték magokat, mint igazi saskeselyűk, úgy emlékezett, hogy látott egy szigetet a láthatáron; elhatározta tehát, hogy arra felé tart és miután terhesebb ruháit levetette, elkezdé produkálni összes úszási tempóit, amit csak tudott. Egy öt-hat mérföldes vízi séta nem hozta őt zavarba és így, amint a tó közepén volt, nem gondolt másra, mint vigan és egyenesen úszni célja felé.

A távolság, mely őt a szigettől elválasztá, másfél óra alatt becsületesen megfogyott.

De amint a föld felé közeledék, egy gondolat villant fel elméjében, amelytől többé nem bírt szabadulni. Tudta, hogy a tó partjai tele vannak óriási alligátorokkal és ismerte ezen állatok falánkságát.

Bármennyire a vériben volt, hogy mindent e világon természetesnek találjon, mégis bizonyos borzongást kezdett érezni magában; tartott tőle, hogy a fehér hús különösen inyére találna lenni a krokodilusoknak és csak óvatosan és körültekintgetve haladott előre. Már csak mintegy húsz lökésnyire volt az árnyas fákkal borított parttól, mikor egyszerre átható pézsmailat ütötte meg az orrát.

- Éppen amint gondoltam, - mondá magában - itt van már a kaimán nem messze.

Hirtelen lebukott, de nem elég hamar arra, hogy elkerülje az érintkezést egy óriási testtel, melynek pikkelyes bőre, amint mellette elment, őt horzsolta; azt hitte, hogy veszve van és kétségbeesett gyorsasággal úszni kezdett, felbukott a felszínre, lélekzetet vett és ismét eltűnt. Így állt ki vagy egy negyedórát folytonos aggodalomban, melyet egész bölcselkedése sem tudott leküzdeni és mintha hallotta volna a háta megett a szörnyű állkapocs összecsapódását, amint az utána kapkod. Úszott csendesesen a víz alatt, amily halkán csak lehetett, amint egyszerre érzé, hogy megragadják; előbb a karján, utóbb a derekán.

Szegény Joe! még egyszer urára gondolt utoljára és kétségbeesetten védte magát; de érzé, hogy nem a tó feneke felé húzzák, ahol a krokodilusok szokták elfogyasztani prédájokat, hanem a víz színe felé.

Alig bírt már lélekzetet venni és felnyitva szemeit, két ébenfa feketeségű négert látott maga mellett; ez a két afrikai erősen fogta őt és különös kiáltásokat hallatott.

- No lám, - kiáltá Joe elámulva - kaimánok helyett négerék! no, azt sem bánom. De hát hogy mernek ezek a lurkók itt fürdőzni?

Joe nem tudta, hogy a Csad-tó körül lakó, mint a legtöbb néger, minden baj nélkül bujik az alligátorok közé; a nélkül, hogy sokat gondolna azok jelenlétével; e tó hullói pedig éppen arról nevezetesen, hogy nem támadnak meg senkit.

De vajjon nem jutott-e így Joe az esőről az eresz alá? legalább be akarta várni, mi lesz? és miután úgysem tehetett mást, hagyta magát a partra vezetni, a nélkül, hogy legkisebb félelmet mutatott volna.

- Valószínű, - mondá magában - hogy ezek az emberek látták a Victoriát, amint az, mint valami légi szörny septe a tó felületét, bizonyára tanui voltak a távolból az én leesésemnek és nem lehetetlen, hogy azt hiszik, hogy az égből pottyantam alá; - no hát csak higgyék!

Ennyire volt Joe az ő gondolataival, midőn egy ordító tömeg közepette, melyben minden kor, minden nem, csak éppen nem minden szín volt képviselve, partra lépett. A biddiomák egy törzse volt az, mely kiváló feketeséggel dicsekedett. Nem is kellett neki valami nagyon restelkedni öltözetének hiányossága miatt, mert az ottani legutolsó divat szerint még nagyon is túlságosan volt felöltözve.

De még mielőtt ráért volna tisztába jönni helyzetével, nem érthette félre, hogy itt imádással járulnak elébe. Ez kissé megnyugtatta őt, ámbár a kazéi eset azonnal eszébe jutott.

- Már előre érzem, hogy belőlem isten lesz, a holdnak valamelyik fiacskája! Nem bánom, ez a mesterség nem rosszabb másnál, főképp, ha nincs miben válogatni. A földolog időt nyerni. Ha a Victoria visszatér, új hivatalomnál fogva majd részesítem imádóimat az én csodálatos mennybemenetelemnek látványosságában.

Míg Joe így okoskodott, a néptömeg egészen körülvette őt, arca borultak előtte, ordítottak, majd meg is tapogatták és bizalmasak lettek irányában; de arra is gondoltak, hogy megkínálják ünnepi lakomával, mely aludtjéből állott mézbe főtt rizzsel keverve. A derék Joe mindenképp kivette a maga részét; tehát hozzálátott ehhez a pompás lakomához is és legalább némi fogalmat nyújtott imádóinak arról, hogy szoktak az istenek különös alkalmakkor falatozni.

Mikor az este elérkezett, a sziget varázslói Joet illedelmesen kézen fogták és egy kunyhóhoz vezették, mely mindenféle talizmánokkal volt teleaggatva; mielőtt Joe abba belépett, nem egy nyugtalan tekintetet vetett a sok embercsonthalmazra, mely e szent helyet körülvette, mikor pedig már bent volt a kunyhóban, bőven ráért helyzete felől gondolkozni.

Este és az éj egy részében ünnepi énekeket hallott, ezeket valami dobfélével és ócska vasak összecsörömpölésével kísérve, amely zene az afrikai füleknek kétségkívül igen szép lehetett; az erős karban véghezvitt ordítások mellé azután táncot jártak a szent kunyhó körül, mindenféle bakugrások és arcfintorgatásokkal tarkítva.

Joe mind láthatta ezt a cécót a nádból és sárból épült kunyhó hasadékain keresztül; és lehet, más viszonyok között nem adta volna egy vak lóért ezeket a szent szertartásokat; de lelkét csakhamar leverő gondolatok foglalták el. Bármennyire szokása volt, mindent jó oldaláról tekinteni, mégis szomorú és leverőnek találta elhagyatva lenni ezen a vad vidéken egy ilyen nép között. Nem sok utazó látta viszont hazáját azok közül, akik ezen vidékig elkalandozni merészkedtek. De másrészt bizhatott-e azon imádás tartósságában, melynek most tárgya volt?

Nagy oka volt hinni, hogy minden nagyság hiába való e világon! Sőt az is jutott eszébe, hogy azt, akit nagyon imádnak ezen a vidéken, tán mindjárt meg is eszik!

Ezen kilátások dacára, néhány órai gondolkodás után a fáradtság erőt vett sötét gondolatain és Joe csendes álomba merült, mely bizonyára elhúzódott volna virradtig, ha az alvót valami váratlan nedvesség fel nem ébresztette volna.

A nedvességből nemsokára víz lett, még pedig egyre emelkedő, úgy, hogy Joe csakhamar kötésig állott a vízben.

- Hát ez micsoda? - mondá - talán árvíz vagy felhőszakadás! valami új halálnem ezen nége-reknél. No, már csak be nem várom, míg a fejem búbjáig ér!

Ezt mondván, öklével áttörte a vékony nádfalat és hol volt? - a tó kellő közepén. A szigetnek se híre, se hamva. Elsüllyedt az éjjel! Helyén ott volt a Csad-tó rengeteg víztükre.

- Szomorú ország ez a földbirtokosoknak! - mondá Joe és ismét vigan hozzálátott az úszkáláshoz.

A Csad-tó környékén elég gyakran előforduló tünemény szabadította meg a derék fiút; nem egy sziget enyészik el ilyen formán, amely pedig sziklaszilárdnak látszott és nem egyszer kellett a parti lakóknak fölszedni a szerencsétleneket, akik a veszedelemből megmenekültek.

Joe nem tudta e különös dolgot, de nem késett abból azonnal a lehető hasznot meríteni. Nemsokára megpillantott egy vizen úszkáló magános csónakot és utána úszott. Egy felette görcsös fatörzs volt az, durván kivájva. Szerencsére benne feküdt két evező is és Joe egy meglehetősen gyors áramlatra bukkanva, csakhamar vigan hasította a tó vizét.

- Tájékozunk magunkat - mondá. - A sarkcsillag, mely becsületesen folytatja mesterségét és híven megmutatja mindenkinek, merre van észak, majd segít nekem is.

Megnyugvással vette észre, hogy az áramlat őt a tó északi partja felé sodorja és ő nem is bánta.

Reggel hét óra felé tüskés náddal borított parthoz ért, mely nem igen volt ugyan valami jóval biztató a leghiggadtabb bölcsész előtt sem; de egy fa emelkedett ki a többi közül, mely lombjai és ágaival biztos nyughelyül kínálkozott. Joe nagyobb biztonság kedvéért felmászott a fára és ott várta, nem sokat aludva, a hajnal első sugarait.

Az egyenlítői vidéken szokásos gyorsasággal egyszerre megvirradt. Joe egy tekintetet vetett a fára, mely neki az éjen át oltalmat adott és elég váratlan látvány ijesztette meg őt. E fának ágai a szó legszorosabb értelmében borítva voltak kígyók és chamäleonokkal; a lombzat egészen eltűnt az ő tekerületeik alatt, olyan volt, mint valami új fajta fa, melyen kígyók teremnek. A nap első sugaraira mind megmozdult és tekerőzött. Joe undorral vegyes félelmet érzett és az utálatos állatok sziszegése között ugrott le a fáról.

- Megint valami, - mondá - amit senki sem hinne el.

Ő nem tudott felőle, hogy Vogel utolsó levele a Csad-tó partjainak ezen különlegességét már köztudomásra hozta; hogy ott a hullók oly számban fordulnak elő, mint sehol másutt a föld kerekén; de miután most már látta, amit látott; elhatározá, hogy ezentúl jobban fog vigyázni és a nap szerint igazodva, útnak indult északkelet felé. Vigyázva került ki a kunyhókat, házakat, tanyákat, szóval mindazon helyeket, melyek emberi hajlékul szolgálhattak.

Hányszor tekintett fel az égre! Remélte, hogy meglátja a Victoriát, és bár egész napi útjában hiába kereste szemeivel, ez nem csökkenté ura iránti bizodalját. Nagy jellemzilárdság kellett hozzá, hogy helyzetét ily bölcsészi megnyugvással fogja fel. Az éhség is csatlakozott a

fáradtságához, mert gyökerekből, bodzabél-féléből és a «melé»-ből a dumpálma magjából táplálkozni nem állítja helyre az ember erejét, pedig az ő becslése szerint már mintegy harminc mérföldet gyalogolt nyugat felé. Testén több helyen meglátszottak a sérülések nyomai, melyet a tó nádja, az ákácok és mimózák tövisei rajta ejtettek és felszaggatott vérző lábai keservessé tették a gyaloglást. De azért utóvégre kibírt ő sokat és amint az este leszállt, elhatározá az éjet a Csad-tó partján tölteni.

Itt sokat kellett szenvednie a rovarok myriádjainak kegyetlen csípéseitől; legyek, moszkító, félhüvelyk hosszú hangyák a szó legszorosabb értelmében takarták a földet. Egy-két óra alatt Joe amúgy is fogyatékos öltözetéből alig maradt néhány rongy; a rovarok megfalták. Borzasztó éj volt ez, mely nem engedett a fáradt vándornak egy félórai pihenést; míg köröskörül a vadkanok, vad bivalyok, az ajub - egy lamentin-fajta veszedelmes állat - vittek véghez ordítózást a bokrok között és a tó vizében; a vadállatok hangversenye hangzott fel a csendes éjszakában. Joe nem mert mozdulni, alig bírta magát türelemmel és önmehtagadással ezen helyzetében.

Végre megvirradt. Joe gyorsan felugrott és képzeljék az undort, melyet érzett, látván mily csúnya állat volt a hálótársa? egy varangy! még pedig egy öt hüvelyk széles varangy, egy utálatos szörnyállat meresztette reá gömbölyűre nyílt szemeit. Joe összerázkódott az undortól, de lerázva magáról e visszataszító érzést, nagy léptekkel sietett a tó felé, hogy belemerüljön a tó vizébe. A fürdő némileg enyhíté a rosszulletet, amely kínozá és miután néhány levelet összerágott, ismét útra kelt oly makacs önfejűséggel, melynek okáról nem tudott volna számot adni. Már nem tudta egészen, mit csinál és mégis oly erőt érzett magában, mely még túltett a kétségbeesésen is.

E közben iszonyú éhség is gyötörte, gyomra nem oly kitartó, mint lelke, bizony panaszkodott, de Joe egy folyondárt kötött erősen dereka körül s szomjúságát szerencsére minden léptenyomon csillapíthatá és emlékezetébe idézve a pusztában kiállott szenvedéseket, még mindig elég szerencsésnek érzé magát, hogy nem kell elszenvednie a szomjúságnak még iszonyatosabb kínjait.

- De hát hol lehet a Victoria? - kérde önmagától. A szél észak felől fú, vissza kellett volna a tóra térnie. Sámuel úr bizonyára új berendezést adott léghajójának, hogy helyre állítsa az egyensúlyt, de hát erre elég lehetett a tegnapi nap, nem lehetetlen tehát, hogy majd máma. De tegyük fel, hogy nem látjuk egymást többé. Ha elvégre sikerülne a tó környékén fekvő nagy városok valamelyikébe eljutni; éppoly helyzetben lennék, mint azon utazók, kikről az én uram beszélt. Mért ne menekülhetnék meg én is, mint ők. Vannak köztök akik vissza is tértek! nem éppen boszorkányság!... Bátran tehát, előre!

Így elmélkedve és egyre haladva, a rettenthetetlen Joe egy sűrű erdőbe jutott egy csapat vadember közelébe. Azonnal megállapodott, még mielőtt látták volna. A vadak nyilaikat a kutya-tej nedvébe mártogatták, ami ezen vidék lakóinak fontos foglalkozása és némi ünnepélyes szertartásokkal jár.

Joe mozdulatlanul, lélekzetét visszafojtva, elbújt egy sűrűségben és amint fölemelé szemeit, a lombok egy nyílásán meglátta a Victoriát, - az igazi Victoriát, amint haladt a tó felé, alig száz lábnyira feje felett. És nem volt szabad, hogy mutassa magát!

Könny tolult szemébe, de nem a kétségbeesés, hanem a hála könnye. Az ő ura keresi: az ő ura el nem hagyta őt. Csak be kell várni, míg a feketék odábbmennek, akkor elhagyhatja buvóhelyét és futhat a Csad-tó felé.

De a Victoria egyszerre csak eltűnt az égről. Joe elhatározá, hogy megvárja, visszatér az minden bizonnyal! Valóban vissza is tért, csakhogy odább kelet felé. Joe futott, integetett, kiabált... Hiába! Gyors szélvész ellenállhatatlan erővel ragadta magával a léggömböt.

Először történt, hogy a bátorság és a remény megtört a szerencsétlenek szívében; úgy látta, hogy el van veszve, azt hívé, hogy ura elment és nem tér vissza többé; nem merészelt többé arra gondolni sem, nem akart arról gondolkozni sem.

Mint valami örült vérző lábakkal és elcsigázott testtel járkált fel s alá egész nap és az éj egy részében is. Vonszolta magát, hol térdein, hol kezein és látta közeledni a pillanatot, mikor ereje kifogy és meg kell halnia.

Így mendegélve végre egy ingovánnyal szemben találta magát, vagyis inkább annak ismerte fel, mert már pár órája besötétedett; s amikor nem is gondolta volna, egyszerre mély puha sárba esett bele. Hiába erőlködött, hiába küzködött kétségbeesve, érezte, hogy egyre jobban süpped a lágy talajban, néhány perc alatt féltetével már benne volt.

- Itt a halál - úgymond - és milyen halál...

Dühösen vergődött, de erőlködései csak azt okozták, hogy még mélyebben temetkezett a sírba, melyet a szerencsétlen maga ásott mélyebb és mélyebbre. Nem volt egy vessző, melybe kapaszkodhatott, egy nádszál, melyet megfoghatott volna. Látta, hogy vége van... szemei lecsukódtak.

- Uram! jó uram! segítség! - kiáltá.

Kétségbeesett, magános, elfojtott kiáltása nyomtalanul elenyészett az éjben.

HARMINCHATODIK FEJEZET.

*Egy fekete pont a láthatáron. - Egy arab csapat. - Az üldözés - Az ő! - Lebukott a lóról. -
A megfojtott arab. - Kennedy egy golyója. - Szöktetés röptiben. - Joe megszabadul.*

Mióta Kennedy elfoglalta helyét a csónak orrában, nem szünt meg az egész láthatárt leg-
ébberebb figyelemmel kémlelni.

Egy kis idő múlva a doktor felé fordulva - mondá:

- Ha nem csalódom, alattunk valami csoport mozog, állat vagy ember, még nem lehet kivenni;
mindenesetre erősen iparkodnak, mert egész porfelhőket vernek fel.

- Vajjon nem-e valami ellenkező szélvész, - mondá Sámuel - vagy homoktölcsér, amely
megint visszavethet észak felé.

Fölkelt, hogy a láthatárt vizsgálja.

- Alig hiszem, Sámuel, - felelé Kennedy - az egy csorda gazella vagy vad bivaly lesz.

- Lehet, Dick, de ez a sötét pont legalább kilenc vagy tíz mérföldre van tőlünk és az én
számításom szerint most még a távcsővel sem bírjuk kivenni.

- Jó, de azért szemmel fogom tartani; valami különös történik ott, ami ingerel; akárcsak
valami lovassági hadgyakorlat volna. Eh! nem csalódom én! persze, hogy lovasok, no nézd!

A doktor figyelmesen nézte a jelzett csoportot.

- Azt hiszem igazad van, - úgymond - ez egy csapat arab vagy tibbu, ugyanazon irányban
rohannak, mint mi, de mi sebesebben megyünk és könnyen utólérjük őket. Egy félóra múlva
képesek leszünk őket meglátni és megítélni mitévők legyünk.

Kennedy ismét fölvette a távcsövet és figyelmesen vizsgálódott. A lovascsapat egyre jobban
előtűnt, néhány közülök elvált a többtől.

- Nyilván valami hadgyakorlat vagy vadászat. Mintha szaladnának valami után: szeretném
tudni, mi lehet az?

- Légy türelemmel, Dick, nem sokára utólérjük, sőt elhagyjuk őket, ha folyton ez irányban
futnak; mi óránként húsz mérföld sebességgel haladunk, nincs oly ló, amely versenyezhetne az
ily sebességgel.

Kennedy folytatá megfigyeléseit és néhány perc múlva így szólt:

- Ezek arabok: nyargalnak lóhalálában; egészen jól kiveszem őket; lehetnek vagy ötvenen;
látom burnuszaikat, amint felduzzadnak a szélben. Ez lovassági gyakorlat; vezérük mintegy
száz lépésre van előttük, ők pedig rohannak utána.

- Bárkik legyenek, Dick, mi nem tarthatunk tőlük és ha szükséges, majd felszállok.

- Várj még, várj csak Sámuel!

- Különös, - tevé hozzá Dick rövid vártatva - az valami furcsa, amit nem értek; amennyire
erőlködnek és nem tartják be az egyenes vonalat, ezek az arabok inkább tán kergetnek valakit,
minthogy követnének.

- Biztos vagy benne Dick?

- Világos. Nem csalódom. Ez vadászat, de vadászat egy emberre, ez nem a vezérök, aki elől jár, az egy szökevény.

- Szökevény - mondá Sámuel megindulva.

- Igen.

- Ne veszítsük szem elől és várjunk.

Három-négy mérföldet csakhamar nyertek e lovasok előtt, kik a legnagyobb sebességgel vágattak.

- Sámuel, Sámuel! - kiáltá egyszerre Kennedy reszkető hangon.

- Mi lel, Dick?

- Káprázat-e vagy való?

- Mit akarsz?

- Várj!

A vadász gyorsan megtörlé a távcső üvegét és újra belenézett.

- Nos? - mondá a doktor.

- Az ő! Sámuel.

«Ő» az megmondott mindent, nem volt szükség megnevezni.

- Ő az, lóháton, alig száz lépésnyire ellenségei előtt. Menekül!

- Csakugyan Joe - mondá a doktor elsápadva.

- Futtában meg nem láthat bennünket.

- Mindjárt meglát, - felelé Fergusson lecsavarván a fűtő lángját.

- Hogyan?

- Öt perc alatt ötven lábnyira leszünk a föld felett, tizenöt perc alatt pedig éppen fölötte.

- Figyelmeztessük őt egy lövéssel.

- Nem, ő vissza nem fordulhat, útja el van vágva!

- Mit csináljunk hát?

- Várjunk!

- Jó, jó! de az arabok?

- Utólérjük! el is hagyjuk őket; már két mérföldre sem vagyunk tőlük, csak még Joe lova tartson ki addig...

- Nagy Isten - kiáltá Kennedy.

- Mi baj?

Kennedy kétségbeesetten felkiáltott, amint látta Joet a földre lebukni. Lova, mely láthatólag ki volt merülve, elterült a földön.

- Látott bennünket, - kiáltá a doktor - mikor fölkel, jelt adott.

- De az arabok utólérik! mire vár vajjon? Ó a bátor fiú! Hurráh! - kiáltá a vadász, többé nem tartóztathatva magát.

Joe lebukása után azonnal talpon termett és azon pillanatban, midőn a legsebesebb lovas neki rohant, felugrott, mint egy párdúc, neki esett az arabnak, megragadta a torkát, megfojtotta izmos kezével, lelökte a homokra és a lóra kapva folytatta futását.

Az arabok felordítottak; de egészen nekihevülve az üldözésnek, még nem vették észre a Victoriát, mely csak mintegy ötven lépésnyire volt mögöttük alig harminc lábnyira a föld színe felett. Az üldözők már mintegy húsz lóhosszaságra érték utól a szökevényt.

Ezek egyike már nagyon a sarkában volt és éppen keresztül akarta döfni lándzsájával, midőn Kennedy éles szemmel és biztos kézzel egy golyóval földre teríté.

Joe a lármára még vissza sem nézett. A csapat egy része megszakítá futását és a Victoria láttára arcra borult a porba, a többi azonban folytatta az üldözést.

- Mit csinál Joe, - kiálta Kennedy - meg sem áll!

- Jól teszi, Dick, én értem őt, ő a léghajó irányában tartja magát és számít a mi okosságunkra. A derék fiú! mindjárt felkapjuk őt az arabok szakálla előtt; már csak vagy kétszáz lépésre vagyunk.

- Mit csinálunk hát? - kérdé Kennedy.

- Tedd félre a puskádat!

- Megvan - mondá a vadász letéve fegyverét.

- Elbirsz karjaidon százötven fontot?

- Többet is.

- Több nem kell.

És a doktor rakta a homokzsákokat a Kennedy két karjára.

- Menj a csónak farába és légy készen ezt a terhet egy lökésre kidobni! De az Istenért ne előbb, mint mondani fogom.

- Légy nyugodt.

- Másképp nem kapjuk meg Joet és ő veszve van.

- Számíts reám!

A Victoria éppen a lovasok feje felett lebegett, kik vágatva rohantak Joe nyomdokain. A doktor a hajó orrában kezében tartá a kibontott kötélhágcsót minden pillanatban készen, hogy azt kilódítsa. Joe megtartotta a távolságot közte és üldözői között, körülbelül mintegy ötven lábat. A Victoria elhagyta ezt.

- Vigyázz! - mondá Sámuel Kennedynak.

- Kész vagyok.

- Joe vigyázz! - kiáltá a doktor harsány hangon ledobva a hágcsót, melynek alsó fokai a földet érték.

A doktor szavára Joe a nélkül, hogy megállította volna lovát, megfordult, a hágcsó odaért és azon pillanatban, midőn Joe abba belekapaszkodott:

- Dobd ki! - kiáltá a doktor Kennedynak.

- Megvan!

És a Victoria megkönnyebbülve egy nagyobb tehertől, mint amennyit Joe nyomott, felszökkent mintegy százötven lábnyira a levegőbe.

Joe erősen belekapaszkodott a kötélhágcsóba, mely hatalmas ingásokat írt le a levegőben, azután egy leírhatatlan taglejtést téve az arabok felé, egy clown ügyességével mászva feljutott társaihoz, kik őt karjaikba fogadták.

Az arabok a meglepetés és düh felkiáltásában törtek ki. A szökevényt röptiben elkapták előlük és a Victoria sebesen távozott.

- Uram! Dick úr! - mondá Joe; és az iszonyú fáradtság és megerőltetés által kimerülve, mély ájulásba esett; míg Kennedy csaknem őrjöngve kiáltá:

- Megmentettük, meg van mentve!

- De meg ám, - mondá a doktor visszanyerve csendes hidegvérét.

Joe csaknem meztelen volt, vérző karjai, sebekkel borított teste mind hangosan beszélt szenvedéseiről. A doktor bekötözé sebeit és lefekteté őt a sátor alatt.

Joe csakhamar magához tért ájulásából és egy kis pálinkát kért, melyet a doktor szívesen megadott neki; tudván, hogy Joeval nem kell úgy bánni, mint más emberrel. Mikor a derék fiu kiitta, kezét adott a doktornak és Kennedynak és késznek nyilatkozott története elbeszélésére.

De nem engedték, hogy beszéljen és a derék fiu csakhamar mély álomba merült, amire úgy látszik, nagy szüksége is volt.

A Victoria akkor rézsút indult nyugat felé. Erős szélvész mellett ismét kiérték a tuskés puszta köréből és látták a pálmákat, melyeket az orkán letört vagy gyökerestől kicsavart és miután mintegy kétszáz mérföldnyi utat tett Joe felszabadítása óta, estefelé áthaladt a tizedik hosszúsági fokon.

HARMINCHETEDIK FEJEZET.

*Az út nyugat felé. - Joe fölébredése. - Az ő önfejlősége. - Joe történetének vége. -
Tagelel. - Kennedy aggodalmai. - Az út észak felé. - Egy éjjel Aghades mellett.*

Éjen át a szél kipihente a nap fáradalmait és a Victoria kényelmesen vesztegelt egy nagy sycomorfa tetejében; a doktor és Kennedy felváltva álltak őrt, Joe pedig felhasználta az alkalmat és aludt, mint a bunda, huszonnégy órát egy huzamban.

- Ez a legjobb orvossága, - mondá Fergusson - a természet maga fogja talpra állítani.

Napközben erős, de szeszélyes szél kerekedett, hol észak, hol dél felé hajtotta a léghajót, de azután végre is kelet felé ragadta azt magával.

A doktor a térképpel kezében átvizsgálta Damerghu királyságot, amely hullámos termékeny vidék, hol a falvak kunyhói hosszú nádból vannak csinálva asclepias-galyakkal vegyítve; itt-ott a megművelt földeken búzamalmok emelkedtek kis emelvényeken, melyek a malmot meg-
ővják az egerek és hangyák tolakodásától.

Meglátták nemsokára Zinder városát is, mely nagy piacáról ismerhető fel, hol a kivégzések történnek; a közepén áll a halál fája, a hóhér annak lábánál pihen és aki annak árnyékába kerül, azt menten felakasztják.

Kennedy az iránytűre nézett és nem nyomhatta el a megjegyzést:

- Ime, megint észak felé megyünk!

- Se baj! ha utunk Timbuktuba vezet, nem lesz benne kárunk. Soha szebb utat nem tett senki, jobb körülmények között...

- És jobb egészségben - tevé hozzá Joe barátságos fejét vigan dugva ki a sátor függőnyei közül.

- Ó itt van a mi derék barátunk is, - kiáltá a vadász - a mi szabadítónk. Hogy érzed magad?

- Egészen jól, Kennedy úr, egészen rendesen. Sohasem éreztem még magamat ilyen jól. Egy jó fürdő a Csad-tavában, utána egy kis kéjutazás egészen helyre hozza az embert. Úgy van-e? uram!

- Áldott jó lélek! - felelé Fergusson neki kezet nyujtva. - Mennyi aggodalmat és nyugtalan-
ságot álltunk ki miattad.

- Én pedig önök miatt. Azt hiszik, hogy én nyugodt tudtam volna lenni az önök sorsa felől. Biztosíthatom önöket, hogy én is aggódtam egy-egy kicsit.

- Sohasem fogjuk egymást megérteni, ha te mindig csak ily könnyedén veszed a dolgot.

- Látom, hogy leesése nem okozott benne változást - tevé hozzá Kennedy.

- A te önfeláldozásod nemes volt Joe és megmentett bennünket; másképp a Victoria a tóba zuhant volna; és ha egyszer ott van, onnan ki nem húzza többé senki.

- No jó, de ha az én önfeláldozásom, amint az én bukfencemet nevezni méltóztatik, megmenté önöket, hát akkor engemet is megmentett, mert íme itt vagyunk mindhárman jó egészségben. Tehát ebben az egészben nincs mit egymásnak szemünkre vetni.

- Ezt a fiút sohase fogjuk tudni kapacitálni - mondá a vadász.

- A kapacitálás legjobb módja, - mondá Joe, - ha nem szólunk többé erről a dologról. Ami megtörtént, az megtörtént, ha jó volt, ha rossz volt; mit emlegessük tovább.

- Önféjű! - mondá a doktor nevetve. - Beszélj el hát nekünk legalább ami veled történt.

- Szívesen, ha adnak rá valamit; de előbb azt a kövér libát hoznám ehető állapotba, hogy Kennedy úr ne hiába járkált légyen utána.

- Hát amint akarod, Joe.

- Mindjárt meglátjuk, hogy esik ez az afrikai vadpecsenye az európai gyomornak!

A libát a fűtő lángján megsütötték és jóízűen elfogyasztották. Joe becsületesen hozzálátott, mint olyan ember, aki már több nap óta nem evett. A tea és grog után elbeszélte társainak kiállott kalandjait; bizonyos izgatottsággal beszélte az eseményeket az ő szokásos bölcsekedésével megvilágosítva. A doktor nem tartóztathatta magát, hogy vele többször kezét ne szorítson, midőn látta, hogy ez a derék fiú inkább törődött ura sorsával, mint a maga jóvoltával; a Biddioma sziget elsüllyedése alkalmából megmagyarázta neki, hogy ezen jelenség a Csadtaván gyakran szokott előfordulni.

Végre Joe odaért elbeszélésében, midőn az ingoványba merülve a kétségbeesés utolsó felkiáltását hallatá.

- Azt hittem, uram, hogy végem van és gondolataim önt keresték. Elkezdtem vergődni. Hogy? hogy nem? azt meg nem mondhatom, elég az hozzá, hogy nem szándékoztam magamat így minden szó nélkül elnyelni hagyni; egyszer csak tőlem két lépésnyire mit látok? egy frissen elvágott kötél végét. Még egy végső erőfeszítést teszek, amilyent csak bírok és elérem a kötelet; húzom, de az nem enged, akkor belekapaszkodom és nemsokára kint vagyok a sárból. A kötél végén egy horgony volt... Ó uram, méltán nevezhetem azt mentőhorgonyomnak, ha ugyan nincs ellene valami kifogása. Megismertem - hisz ez a Victoria horgonya! tehát önök itt kikötöttek. Követni fogom a kötél irányát, mert önöknek ezen irányban kellett távoznia. Felbátorodtam és bátorsággal erőm is visszatért és az éj egy részében gyalogoltam tovább előre. Elértem végre egy nagy erdő szélére, hol egy cserényben lovak legelésztek gondatlanul. Vannak az emberi életben pillanatok, midőn akárki tud lovagolni, úgy-e bár? Nem sokat gondolkoztam tehát, hanem felkapva egy ily ügyesnek látszó négylábú állat hátára, sebesen elváltattunk vele észak felé. Nem akarok szólni a városokról, melyeket nem láttam és a fálvakról, melyeket elkerültem; dehogy! Átvágok a bevetett földeken, áttörök a sűrűkőn, átugratok a kerítésen, sarkantyúzom a lovamat, hajtom, biztatom; végre elérem a megmívelt mező szélét. Itt a pusztá! éppen az kell nekem, legalább jobban látom, mi van előttem és messzebbre ellátok. Mindig reméltem, hogy meglátom a Victoriát, amint engemet várva laviroz. De semmi. Három órai vágatás után belekerülök, mint a bolond, egy csoport arab közé; ez volt aztán a hajsza... Lássá, Kennedy úr, a vadász tulajdonképpen nem is tudja, mi a vadászat, még egyszer jól meg nem kergették. Pedig ha elkerülheti, azt tanácslom, ne is próbálja meg. A lovam lerogyik a kimerüléstől, majd hogy nyakon nem csípnék, egy arab a sarkamba van, én a torkának ugrom! Nem akartam én neki semmi rosszat és remélem, be fogja látni, hogy igazam volt és nem veszi rossz néven, hogy megfojtottam. Akkor megláttam önöket... a többit már tetszik tudni. A Victoria nyomomban járt, önök fölemeltek engem röptiben, mint a lovas a cirkuszban a karikagyűrűt. Nem volt-e igazam, hogy önökre számítottam? Lássá, Sámuel úr, mily egyszerű dolog volt az egész; semmi sem természetesebb ezen a világon. Akár még egyszer megcsinálom, ha valami szolgálatot tehetek vele önöknek. És amint már mondtam is, nem is érdemes róla beszélni.

- Derék Joe - felelé a doktor megindulva. - Hát mégis igazunk volt, midőn a te értelmes és ügyes voltodra számítottunk.

- Ugyan, uram, hiszen csak éppen az árral kell úszni; és ha valahol baj ér, abból kimászni. A legbiztosabb mégis csak az, ha az ember úgy veszi a dolgokat, amint jönnek.

Míg Joe beszélt, addig a Victoria nagy darab utat hagyott hátra. Kennedy csakhamar egy ház-csoportozatot vett észre, mely a láthatáron úgy vette ki magát, mintha valami város volna. A doktor megnézte a térképet és megtalálta, hogy ez Tagelel kis város Damerguban.

- Itt megint Barth útjára kerülünk, - úgymond - itt vált el két társától: Richardson és Overweg-től. Az egyiknek Zinder, a másiknak Meradi felé kellett volna utazni; emlékezni fogtok, hogy e három utazó közül csak Barth látta még egyszer Európát.

- Így hát, - szól a vadász - a Victoria útját a térképen követve, mi most egyenesen északnak tartunk?

- Egyenesen, kedves Dick.

- És ez nem aggaszt egy kissé?

- Mért aggasztana?

- Mert ezen út bennünket Tripolisz felé vezet a nagy pusztaság felett.

- Ó, nem megyünk mi olyan messzire barátom, legalább én remélem.

- De hát hol szándékozol megállapodni?

- Lám Dick, nem volnál kíváncsi Timbuktot meglátogatni?

- Timbuktot?

- Kétségkívül, - felelé Joe; - nem is volna afrikai utazás, ha az ember nem látná Timbuktot.

- Te leszel az ötödik vagy hatodik európai, aki látta azt a rejtelmes várost.

- Menjünk hát Timbuktaba!

- Ha majd a tizenhetedik és tizennyolcadik fok közé kerülünk, keresünk kedvező szelet, mely minket nyugat felé vihessen.

- Jó, - felelé a vadász - de hát hosszú útunk van-e még, hogy az északot elérjük?

- Legalább százötven mérföld.

- Aludjék addig egyet - mondá Joe, - és ön is uram kövesse Kennedy úr példáját, bizonyára elkel önöknek a pihenés; elég nem szép volt tőlem, hogy annyi sokat kellett miattam virrasztaniok.

A vadász elnyújtózott a sátor alatt; de Fergusson, kin a fáradság nem nagyon vett erőt, megmaradt az ő megfigyelő helyén.

Három óra múlva a Victoria óriási sebességgel haladt át egy kövecses vidék felett, magas, kopasz, gránitképződésű hegyhátakkal, némely magában álló csúcs meghaladta a négyezer lábat; a zsiráfok, antilópok és strucok csodálatos virgoncsággal ugrándoztak az akác, mimóza, szua és datolyapálmákból álló erdőkben; a pusztaság után a növényzet ismét elfoglalta a maga birodalmát. Ez a Kailuák országa, kik, valamint veszélyes szomszédai, a tuaregek, pamutfátyollal fedik be arcukat.

Tíz órakor este, miután kétszázötven mérföldnyi pompás utat tettek, a Victoria egy jelentékeny város fölött állott meg; a holdvilágnál meglátszott, hogy annak egy része félig rom; imitt-amott mosék toronycsúcsai tünedeztek elő a hold fehér fényében; a doktor fölveve a csillagok állását, megállapította, hogy Aghades városánál vannak.

Ez a város - valamikor óriási kereskedelmi központ - már akkor kezdett romba dűledezni, mikor Barth meglátogatta.

A Victoria, melyet az éj homályában észre nem vettek, kikötött mintegy két mérföldnyire Aghades fölött, egy nagy kölesföld közepén. Az éj elég csendes volt és reggel öt óra felé megvirradt; mire könnyű szellő vitte a léggömböt szárnyain nyugat, sőt kissé dél felé.

Fergusson sietett felhasználni a kedvező alkalmat: gyorsan fölemelkedett és odábbállott a nap első sugarai láttára.

HARMINCNYOLCADIK FEJEZET.

Gyors menet. - Előrelátó elhatározások. - Karavánok. - Folytonos esőzés. - Gao. - A Niger. - Golberry, Geoffroy, Gray. - Mungo Park. - Laing. - Caillé René, Clapperton, Lander John és Richard.

Május 17-ke csendes nap volt, melyen semmi különös nem történt, a pusztaság ismét kezdődött, közepes szél hajtá a Victoriát délnyugatnak; ez nem tért el se jobbra, se balra és árnyéka egészen egyenes vonalat mutatott a homokon.

Mielőtt elindultak, a doktor gondosan megújítja vízkészletét, mert tartott tőle, hogy le nem fog szállhatni azon az avellimini tuaregek miatt mindig veszélyes ellenséges vidéken.

A fennsík, mely ezernyolcszáz lábnyira emelkedett a tenger színe felett, dél felé lejtősebbnek mutatkozott. Utazóink átvágva az Aghadesből Murzukba vezető utat, melyet gyakran tipornak a tevék lábai, este megérkeztek a szélesség 16° és a hosszúság $4^{\circ} 55'$ alá, miután ily egyhangúságban százyolcvan mérföldnyi utat tettek volna meg.

E napon Joe finomul elkészítette a vadpecsenye utolsó maradványait, melyek eddig kissé felületes elbánásban részesültek és vacsorára igen ízletes fürjcombokat tált fel. A szél kedvező volt és a doktor elhatározá útját folytatni a teli hold által szépen kivilágított éjszakán. A Victoria ötszáz lábnyira fölemelkedett és ez a mintegy hatvan mérföldnyi éjjeli út oly csendesen folyt le, hogy egy csecsemő könnyű álmát sem zavarta volna meg.

Vasárnap reggel a szélirány változott és északnyugat felé húzott; néhány holló repült a levegőben és a láthatár szélein néhány keselyű is volt látható, de ezek szerencsére távol maradtak.

E madarak látása Joet arra indította, hogy szerencsét kívánjon urának a kettős léggömb eszméjéhez.

- Hová jutottunk volna, - úgymond - ha csak egy borítékunk van? Ez a másik léggömb olyan, mint a hajó mentőladikja; hajótörés esetén meg lehet rajta menekülni.

- Igazad van barátom, csakhogy a mi ladikunk kissé aggaszt engem, nem olyan jó, mint a hajó volt.

- Hogyan érted ezt? - kérdé Kennedy.

- Úgy, hogy az új Victoria nem ér annyit, mint a régi ért; lehet hogy a szövet megsérült valamelyest, vagy a guttapercha olvadt meg a kígyózó cső melege következtében, elég az hozzá, hogy bizonyos mennyiség gáz elillanását veszem észre; eddig ugyan nem valami nagy mértékben, de mégis érezhetőleg. A léggömb süllyedésre mutat hajlandóságot és hogy a magasban maradhassak, a gázt a rendesnél jobban kell kiterjesztenem.

- Az ördögbe is, - felelé Kennedy - no ezen aztán alig lehet segíteni.

- Sőt éppen nem is lehet, kedves Dick, azért kell most már sietnünk, amennyire csak lehet és az éjjeli megállásokat is el kell kerülnünk.

- Messze vagyunk még a parttól? - kérdé Joe.

- Melyik parttól, fiam? Tudjuk is mi, hová vet a véletlen; csak annyit mondhatok, hogy Timbuktu még négyszáz mérföldre fekszik nyugat felé.

- És mennyi idő fog kelleni, hogy odáig jussunk?

- Ha a szél nagyon el nem térít, azt hiszem, kedden estére ott leszünk.

- No, mindenesetre előbb érünk oda, mint ez a karaván - mondá Joe.

Fergusson és Kennedy kihajoltak és csakugyan láttak egy hosszú csapatot, embert és állatot; lehetett több mint százötven olyan teve, amilyenek tizenkét arany muszkálért (mintegy hatvan-hetven font) ötszáz font teherrel hátukon járnak Timbuktaból Tafilébe; mindegyiknek a farka alá kis zacskó van kötve, hogy abba ürítsék ki magokat, mert ez képezi az egyetlen használható tüzelőt ebben a sivatag pusztában.

A tuaregek ezen tevéi a legjobb fajtából valók, három, sőt egész hét napig is elvannak ivás és két napig evés nélkül, gyorsaságuk felülmúlja a lovakét és értelmesen hallgatnak a kabir szavára, aki a karavánt vezeti. Itt «mehari» név alatt ismeretesek.

Ezeket magyarázgatta a doktor, míg két társa a sok embert, nőt, gyermeket nézegette, akik fáradságosan haladtak a félig kötött homokban. Néhány kóró, száradt levél és árva bokor alig kötötte le a futó homokot. A szél mindjárt elegyenlítő lábaik nyomát.

Joe megkérde, hogy tudnak ezek az arabok eligazodni az ily pusztaságon, hogy találják meg az óriási sivatagban elszórt kutakat?

- Az araboknak, - felelé Fergusson - csodálatos természeti ösztönük van a természettől az utak felismerésére; ahol az európai fennakadna, ők egészen biztosan járnak; egy igénytelen kő, egy kavics, egy dudvacsomó, a homok különböző színárnyalata elég nekik arra, hogy az utat biztosan megleljék; éjjel a sarkcsillag a vezetőjük, nem haladnak többet két mérföldnél egy órában és nagy hőség idején délben pihennek. Képzeltetni, mennyi idő kell nekik, míg átjutnak a Szaharán, mely több, mint kilencszáz mérföld!

A Victoria áthaladt a bámuló arabok szemei előtt, akik irigyelheték gyorsaságát. Estefelé már átlépték a 2° 20' hosszúsági kört és éjjel át még egy fokot haladtak.

Hétfőn az idő egészen megváltozott, az eső erősen kezdett zuhogni; védekezniök kellett a túlsúly ellen, mellyel a szakadó eső a gömböt és a csónakot megnehezíté; a nagy esőzés magyarázatát adta a sok mocsárnak és ingoványnak, mely itt ellepte a föld felületét; a növényzet itt is mimozák, baobab-fák és tamarixokból állott.

Itt fekszik Sonray vidéke, felcsapott tetejű kunyhókból álló falvaival. A lakóházak tetői olyanformák, mint az arméniai kalapok; hegység nem sok van, inkább több halom, hogy mélyedések és gázlok keletkezzenek a darvak és kócsagok számára; imitt-amott rohanó patak szelte át az utakat, a bennszülöttek azokon úgy gázolnak át, hogy folyondárvenyigét kötnek a fához az egyik parttól a másikig és abba kapaszkodnak bele; az erdők helyét sűrű bozótok pótolják, melyekben alligátorok, vízilovak és orrszarvúak tanyáznak.

- Nemsokára meglátjuk a Nigert - mondá a doktor, a vidék átalakul a nagy folyamok közeledtével. Ezen víziutak, melyek egy határozott irányban haladnak, először megteremtették a növényzetet, úgy mint később meg fogják hozni a civilizációt. A Niger mellett vannak, annak kétezeröttszáz mérföldnyi futtában, Afrika legjelentékenyebb városai.

- No lám, - veté közbe Joe - erről jut eszembe a gondviselés ama nagy bámulója, aki áldotta a bölcs berendezést, hogy a nagy városok mellett mindig nagy folyók is szoktak lenni.

Délben a Victoria áthaladt egy kis városka felett, amely néhány nyomorult viskó csoportozata; valaha nagy főváros volt ez, Gao.

- Itt van a hely, - mondá a doktor - hol Barth átkelt a Nigeren, Timbuktaból visszajövet; itt van a híres, már az ókorban ismeretes folyam, a Nílus vetélytársa, melynek az országos babona isteni eredetet tulajdonított; ez is, mint amaz, foglalkoztatá minden idők geográfusait és ennek kikutatása is, mint a Nílusé, számos áldozatba került.

A Niger két egymástól jó távol lévő part közötti tágas mederben folyik; hullámai sebesen hömpölyögnek dél felé; de utazóink tovaragadtatva alig bírták pontosan szemügyre venni folyásának különös kanyarulatait.

- Éppen a folyóról akartam nektek beszélni - mondá Fergusson - és már is eltávolodtunk tőle. Dhiulaba, Mayo, Eghirreu, Quorra és más nevek alatt roppant kiterjedésű földterületet fut ez át és csaknem a Nílus hosszával vetekedik. Mindezen nevek egyszerűen «folyam»-ot jelentenek a különböző országok nyelvén, ahol áthalad.

- Doktor Barth is ezen utat követte? - kérdé Kennedy.

- Nem, Dick; hanem amint elhagyta a Csad-tavát, Bornu legjelentékenyebb városain utazott keresztül, azután Say mellett, négy fokkal délre Gaotól átkelt a Nigeren; benyomult azon ismeretlen vidékek belsejébe, melyek körül a Niger kanyarodik és nyolc hónapi új fáradozások után megérkezett Timbuktaba; ezen utat mi most vagy három nap alatt megtesszük, ha a szél ily sebes marad.

- Fölfedezték már a Niger forrásait? - kérdé Joe.

- Már régen - felelé a doktor. - A Niger és mellékfolyóinak felkutatásával már számos expedíció foglalkozott; a főbket felsorolhatom. 1749-től 1758-ig Adamson utazta be a folyamot és meglátogatta Gorét; 1785-től 1788-ig Golberry és Geoffroy kalandozták át Senegambia pusztáit és eljutottak a mórok országáig, kik Saugniert, Brissont, Adamot, Riley, Cochelet és sok más szerencsétlent legyilkoltak. Ezek után jött Mungo Park, Walter Scott barátja, ő is skót. Őt a londoni afrikai társaság küldte ki 1795-ben; eljutott Bambarrába, látta a Nigert, ötszáz mérföldnyi utat tett egy rabszolgakereskedő társaságában, felkutatta a Gambiát és 1797-ben visszatért Angliába; 1805 január 30-án megint elutazott sógorával, Andersonnal, Scottal, a rajzolóval és egy csomó mesteremberrel; megérkezett Gorába és ott harmincöt katonából álló csapatot véve magához, augusztus 19-én újra látta a Nigert, de a negyven európaiból az emberfölötti fáradozások, nélkülözések, szenvedések miatt, az éghajlat kedvezőtlen volta és az egészségtelen vidékek befolyása következtében csak tizenegy maradt életben; november 16-án érkeztek meg Mungo Park utolsó levelei nejéhez és egy évvel később egy ottani kereskedőtől hallották, hogy december 23-án megérkezett Busszába, a Niger mellett, hol bárkája felfordult a folyó vízesésein és őt a bennszülöttek agyonütötték.

- És ez a borzasztó vég nem riasztotta vissza a fölfedezőket?

- Ellenkezőleg Dick, mert azontúl már nemcsak az volt a feladat, felkutatni a folyamot, de hogy feltalálják az utazó iratait. 1816-ban egy új expedíció szervezkedett Londonban, melyben Gray őrnagy is részt vett; ez megérkezett a Senegalhoz, előre nyomult Futa Djallonba, meglátogatta a fullah és manding néptörzseket és visszatért Angliába egyéb eredmény nélkül. 1822-ben Laing őrnagy felkutatta egész Nyugat-Afrikának az angol birtokokkal határos részeit és ő volt az első, aki eljutott a Niger forrásaihoz; az ő följegyzései szerint ez óriási folyam forrása alig két láb széles.

- Könnyű átugorni - mondá Joe.

- No, no, könnyűnek éppen nem könnyű - felelé a doktor. - Legalább a hagyomány szerint, a ki át akarja azt ugorni, az menten belefúl; aki pedig ott vizet akar meríteni, azt egy láthatatlan kéz tarja vissza.

- De tán szabad hinni, hogy ebből egy szó sem igaz? - kérdé Joe.

- Szabad. - Öt évvel később Laing őrnagyot, aki föltette magában, hogy átvágja magát a Szaharán és előnyomul egész Timbuktuig, onnan néhány mérföldre, az ulad-shiman néptörzs között, akik azt kívánták tőle, hogy térjen a muzulmán hitre, - meggyilkolták.

- Ismét egy áldozat! - mondá a vadász.

- Akkor egy bátor fiatal ember, aki csak csekély segédeszközökkel rendelkezett, fogott a vállalatba és szerencsésen véghez is vitte a legbámulatraméltóbb újabkori utazások egyikét; ez a francia Caillié René volt. Többszöri próbálkozás után, melyeket 1819- és 1824-ben tett, 1827 április 19-én újra útnak indult Rio-Nunezból; augusztus 3-án annyira kimerülve és elbetegesedve ért Timébe, hogy útját csak hat hó múlva, 1828 januárban folytathatta; ekkor t. i. egy karavánhoz csatlakozott és keleti öltözetének oltalma alatt március 10-én elérte a Nigert, eljutott Jenné városába, csónakra kelt a folyón és leutazott egész Timbuktuig, hová április 30-án meg is érkezett. Imbert, egy másik francia, 1770-ben, egy angol Adams Róbert 1810-ben talán szintén látták ezt a különös várost; de Caillié René volt az első európai, aki arról tüzetes tudósítást hozott haza; május 4-én elhagyta a puszták e királynéját, 9-én megszemlélte a helyet, ahol Laing őrnagyot megölték, 19-én elért El-Aravánba; azután elhagyta ezen kereskedővárost, hogy ezer veszély közt átkeljen az óriási sivatagokon, melyek Szudán és Észak-Afrika vidékei között terülnek el; végre megérkezett Tangerbe és szeptember 28-án hajóra kelt Toulon felé. Tizenkilenc hónap alatt, száznál is több napig tartó betegsége dacára átutazta Afrikát nyugattól északig. Ha Caillié Angliában született volna, úgy dicsőítették volna őt, mint az újkori utazók legmerészebbjei egyikét, akár csak Mungo Parkot; de a franciák nem tudják eléggé megbecsülni.¹⁰

- No, ez merész egy fickó volt, - mondá a vadász - hát aztán mi lett belőle?

- Meghalt harminckilenc éves korában, a kiállott fáradalmak következtében; eleget vélték tenni azzal, hogy 1828-ban neki ítelték a francia földrajzi társaság nagy díját; Angliában a legnagyobb megtiszteltetésekben részesült volna. Amíg különben Caillié René ezen csodálatraméltó utazást megtette, egy angol, Clapperton kapitány, Denham kísérője, ugyanezen vállalatba fogott és azt ugyanily bátorsággal, ha nem is oly szerencsével ki is vitte. 1829-ben a benini öbölből, Afrika nyugati partjáról útnak indult, követte Mungo Park és Laing nyomdokait, megtalálta Busszában az elsőnek halálára vonatkozó bizonyítékokat; augusztus 20-án megérkezett Szakatuba, ahol elfogatván, utolsó leheletét hű szolgálója, Lander Richard karjai között adta ki.

- És mi lett Landerből? - kérdé Joe nagy érdeklődéssel.

- Sikerült neki a tengerpartot ismét elérni; visszatért Londonba és elhozta a kapitány iratait és tüzetes értesítést a saját utazásáról; azután felajánlotta a kormánynak szolgálatát a Niger felkutatásának kiegészítésére és magához vevén öccsét, Johnt, - mindketten szegény szülők gyermekei voltak Cornwallisból, - ők ketten 1829-től 1831-ig a folyót végig hajózták Busszá-tól lefelé egész a torkolatig és útjokat faluról-falura, mérföldről-mérföldre pontosan leírták.

- Ez a két testvér tehát mégis kikerülte a többinek szerencsétlen sorsát? - kérdé Kennedy.

- Igen, legalább ezen fölfedező útnál igen, mert egyikök, Richard 1833-ban, midőn újra belefogott egy útba a Nigeren, nem messze a folyó torkolatától ismeretlen kéztől eredő golyótól találva elesett. Láthatjátok tehát barátim, hogy ez az ország, ahol most utazunk, nem egy nemes önfeláldozásnak tanuja, melynek csak nagyon is gyakran halál volt a bére.

---

¹⁰ Doktor Fergusson, mint angol, tán kissé túlságba esik; ámbár meg kell engednünk, hogy Caillié René Franciaországban nem oly híres az utazók között, mint azt önfeláldozása és bátorságához képest megérdemelné.

HARMINCKILENCEDIK FEJEZET.

A Niger kanyarulatában fekvő ország. - A Hombori hegység fantasztikus látképe. - Kabra. - Timbuktu. - Doktor Barth terve. - A helyzet rosszabbodása. - Amerre az Isten akarja.

A hétfői barátságatlan napon a doktor abban tetszelgett magának, hogy társainak száz meg száz részletet mesélt el a vidékről, melyen most átutaznak. Az elég sík talaj semmi akadályt sem vetett útjukba. A legtöbb gondot a doktornak az az átkozott északkeleti szél okozta, mely kegyetlenül fúj és Timbuktutól egyre távolabbra vitte a léggömböt.

Amint a Niger észak felől ezen városig jut, egy nagyot kanyarodik és hatalmas hullámokban ömlik az Atlanti-tenger felé. Ezen kanyarulat által bezárt vidék felette változatos, egyrésztől buja termékenység, másrésztől a legnagyobb kopárság mutatkozik. Míveletlen mezők és kukorica-földek váltogatják egymást, melyekre ismét terjedelmes tövissel benőtt síkok következnek; számtalan vízi-madár, mint pelikánok, vadrucák, jég-madarak nagy csoportokban élnek a folyók és mocsarak mentében.

Időről-időre egy-egy tuareg csoport volt látható, kik borsátrak alatt tanyáztak; míg nejeik a házon kívüli munkát végezték, tevéiket fejték és füstöltek öblös pipáikból.

A Victoria esti nyolc óra felé több, mint kétszáz mérföldnyi utat tett meg nyugat felé és most az utazók nagyszerű látványnak lettek szemtanúi.

Néhány holdsugár utat törve magának a felhők hasadékain és átcúszva az esővonalak között, reá sütött a Hombori hegyek peremére. Nincs csodálatosabb, mint eme bazaltnak látszó mészsziklák, melyek a borongós égen fantasztikus körvonalakban rajzolódtak le; majd valami középkori óriási város legendaszerű romjainak lehetett volna őket tartani, majd meg ismét a Jeges-tengeren úszó jéghegyek csúcsainak, melyek az éj homályában jelennek meg a bámuló tekintet előtt.

- Ime egy jelenet «Udolfo rejtelméi»-ből - jegyzé meg a doktor. - Radcliff Anna nem rajzolhatott volna borzalmasabb kinézésű hegyeket.

- Valóban, - felelé Joe, - nem szeretnék este egyedül sétálgatni e rémek világában. Lássa uram, ha nem volna oly nehéz, ezt az egész vidéket elvinném Skóciába. Éppen jó volna az a Lomond tava mellé; a turisták megvesznének érte.

- A mi léggömbünk nem elég nagy ahhoz, hogy neked ezt az örömet megszerezzük. De nekem úgy tetszik, mintha útirányunk változnék. Helyes! a vidék manói nagyon kedvesek, csinálnak nekünk egy kis délkeleti szellőt, mely visszatérít az igazi útra.

A Victoria valóban kissé északnak kezdett haladni és 20-án reggel átment számtalan csatornák, hegyi patakok, erek és a Niger mellékfolyóinak egész összegubancolt hálózata felett. E csatornák legtöbbször sűrű füvel benőve, kövér legelőnek látszott. A doktor itt találta fel ismét Barth útját, hol az hajóra kelt, hogy lefelé menjen egész Timbuktuig. A Niger mintegy nyolcszáz öl szélességben folydogál itt, cruciferák és tamarixoktól gazdagon ellepett partjai között ugrándozó gazellacsordák dugdosták görbe szarvacskáikat a nagy fűbe, melyben az alligátor csendesen leskelődött utánok.

A Jenné városában árucikkkel megrakott szamarak és tevék hosszú sora húsolt a gyönyörű fák árnyékában és nemsokára a folyó egy kanyarulatánál apró házikók egymás felett sorban emelkedő egész csoportja tűnt elő, melyeknek tetőin és terraszain a környékből összegyűjtött mindenféle takarmány volt felhalmozva.

- Ez Kabra, - kiáltá örvendezve a doktor - Timbuktu kikötője, a város innen már csak vagy öt mérföld.

- Hát meg van már most elégedve uram? - kérdé Joe.

- El vagyok ragadtatva.

- Bravó! tehát minden jól megy.

Két óra tájban valóban feltárult az utazók szemei előtt a rejtélyes Timbuktu, a puszták királynéja, melynek, mint Róma és Athénnek meg voltak hajdan a maga tudós iskolái és bölcsészeti tanszékei.

Fergusson mindent pontosan összehasonlított a Barth által fölvetett térképpel és az összevágott egy hajszálalig.

A város óriási háromszöget képez fehér homokból álló sivatag közepén; a háromszög hegye észak felé néz és egy szögletet hasít ki a pusztából; nincs itt árnyas lomboszat, csak néhány fűféle, törpe mimóza és elcsenevészett fácska tengődik nagy nehezen.

Ami Timbuktu látképét illeti, képzeljünk magunknak egy billiárdgolyó-csoportozatot különféle állásokban, így néz ki madártávlatból; az utcák meglehetősen szűkek, csupán földszinti házakkal szegélyezve, napon szárított vályogból, szalma és nádból összetákolt kunyhók, melynek egyike kupalakú, másika négyszögletű; a terraszokon hever kinyújtózva a lakosok némelyike szingazdag ruhájában és lándzsával vagy puskával kezében; nők még nem láthatók a nap ez órájában.

- Pedig azt mondják, hogy szépek - mondá a doktor. - Ime itt látjátok a három mosé tornyát; ennyi maradt meg a sok közül. A város nagyon hanyatlott régi fényéből. A háromszög csúcsában emelkedik a Szankore mosé karzataival, melyeket elég tisztán befestett árkádok tartanak. Tovább a Szane-Gungu negyedben van a Sidi-Yahia mosé és néhány kétemeletes ház. Palotákat és szobrokat hiába kerestek; a sheik egyszerű kereskedő és királyi palotája kereskedelmi iroda.

- Mintha félig feldult sáncokat látnék - mondá Kennedy.

- Ezeket 1826-ban a fullánok rombolták le. Azelőtt a város egy harmadával nagyobb volt, mert Timbuktu a XI. századtól kezdve mint a körülakó népek bírvágyásának tárgya egymásután a tuaregek, sonrayerek, marokkóiak és fullánoknak hódolt és a civilizáció eme nagy központja, melyben a XIV. században oly tudós, mint Achmed-Baba ezerhatszáz kéziratból álló könyvtárral rendelkezett, most nem egyéb, mint Közép-Afrikának egy kereskedelmi rakodó helye.

A város most valóban nagy elhanyagoltság képét mutatja; meglátszik rajta azon városok közös pusztulása, melyek eltűnőfélben vannak a föld színéről. Óriási szemétdombok tornyosulnak a külvárosokban és a főtéren emelkedő halommal képezik a síkon egyedül kimagasló dombokat. A Victoria megjelenésére támadt ugyan egy kis mozgás, megszólaltak a dobok, de aligha volt ideje ezen új tüneményt a tartomány utolsó tudósának megfigyelni, mert utazóink sebesen tovaragadtatva a pusztá szelétől, tovább követték a folyó kanyarulatait és Timbuktu csakhamar nem volt egyéb, mint utjoknak egy rövid ideig tartott emléke.

- Most már, - mondá a doktor - vezessen bennünket az ég, amerre tetszik.
- De legyen az csak nyugat felé - jegyzé meg Kennedy.
- Ugyan, - mondá Joe - hátha megint vissza kellene menni a megjárt úton Zanzibárba, azután átkelni az Óceánon egész Amerikába, én most már attól se ijednék meg.
- Ha csak lehetséges volna, Joe.
- Hát mért ne volna lehetséges?
- Mert nincs már hozzá gáz: a léggömb felszálló képessége érezhetőleg csökken és nagyon kell vele gazdálkodni, hogy vele a tengerpartig eljuthassunk. Kénytelenek leszünk még terhet is kidobni, nagyon súlyosak vagyunk.
- Ezt a sok semmittevés okozza, uram! minden istenadta nap kinyújtózkodva heverészni, mint valami lusta dologkerülő, ettől meghízik az ember és nehéz lesz; hiszen tökéletes henye életet folytatunk utazásunkban és ha haza kerülünk, iszonyúan el leszünk hívva és hájasodva.
- Ez az okoskodás Joera vall, - felelé a vadász - de várjuk csak meg a végét, tudod-e mit szánt nekünk az ég? Még messze vagyunk útunk végcéljától. Hol gondolod, hogy elérjük Afrika nyugati partját, Sámuel?
- Azt nehéz volna megmondani Dick. Nagyon változó szelek kényére vagyunk bízva; de hát elvégre örülnék, ha Sierra Leona és Portendick között érnénk partot, ott van egy jókora földterület, ahol jó barátokra akadhatnánk.
- És milyen öröm lesz, velök kezet szoríthatni. De legalább mégis talán azon irányban haladunk, amerre akarunk?
- Nem egészen Dick, nem bizony, nézd csak a mágnesűt, most délnek tartunk a Niger forrása felé.
- A legpompásabb alkalom azokat fölfedezni, - jegyzé meg Joe - csak ne volnának még ismeretesekek. Ha szorosán vesszük, talán még akad több olyan is?
- Nem, Joe, de légy nyugodt, remélem, hogy nem megyünk el egészen odáig.

Az éj leszálltával a doktor még kivetette az utolsó teherzsákokat; a Victoria emelkedett, a fűtőkészülék bár teljes erővel működött, alig bírta már a magasban tartani; hatvan mérföldre voltak már Timbuktotól dél felé és másnap reggel a Niger partján, nem messze a Debo tavától ébredtek fel utazóink.

NEGYVENEDIK FEJEZET.

Doktor Fergusson aggodalmai. - Állandó irány dél felé. - Egy sáskafelhő. - Jenné látképe. - Szego látképe. - A szél megfordult. - Joe sajnálkozása.

A folyam ágyát nagy szigetek szakították meg, melyek annak hatalmas vizét több keskenyebb érre osztották. Az egyik szigeten néhány pásztorkunyhó volt látható, de nem volt lehetséges azokat pontosabban megszemlélni, mert a Victoria sebessége egyre növekedett. Szerencsétlenségére folyvást csak dél felé tartott és néhány pillanat alatt átrepült a Debo tava fölött.

Fergusson kiterjesztvén a gázt, amennyire csak lehetett, különböző magasságokban más irányú széláramokat keresett, de hiába. Végre fel is hagyott a kísérlettel, mert az csak gázvesztést okozott; minél jobban kifeszíté a gömböt, annál könnyebben illant el a gáz annak megviselt falain.

Nem szólt semmit, de súlyos gondok aggasztották; a makacs szél, mely egyfolytában dél felé ragadta, csúffá tette minden számítását. Már nem volt semmiben biztos és nem is tudta, mire számíton. Mi lesz belőlök, ha ahelyett, hogy francia vagy angol gyarmatot érnének, elsodortatnak a guineai partokon lakó barbárok közé. Hogyan várakozhatnak majd ott hajóra, mely őket Angliába visszaviszi? A jelen széláramlat éppen a Dahomey királyság felé hajtotta őket, a vad néptörzsek közé, egy oly király hatalmába, aki ünnepek alkalmával emberek ezreit gyilkoltatja le áldozatul! Ott veszve lettek volna.

Másrészt a gömb hova-tovább lanyhább és lanyhább lett és a doktor érzé, hogy már nem soká fog nekik szolgálni. Mivel azonban a barométer kissé emelkedett, remélé, hogy az esőzés vége majd változást fog hozni az időjárásban.

De csakhamar helyzetének tudatára téríté őt Joe következő megjegyzése:

- No, - mondá ez - most lesz csak még eső istenigazában, még pedig ez egyszer, arról a felhőről ítélve, amely ott közeledik, alighanem vízözön lesz.

- Megint felhő! - sóhajtá Fergusson.

- Pedig becsületes - felelé Kennedy.

- Olyan, aminőt én még soh'se láttam, mintha egy rakás gombolyag volna zsinórra fűzve.

- Már könnyebben lélegzem - mondá a doktor, letevé a távcsövet. - Azok nem felhők.

- Hát mik? - kérdé Joe.

- Sáskák.

- És az mind sáska volna?

- Igen, a sáskák milliárdjai, amelyek olyanok ezen a vidéken, mint a homoktölcsér; ahol ezek szállnak, minden elpusztul.

- Már azt szeretném látni.

- Várj csak egy kicsit, ezen felhő tíz perc alatt idáig ér és akkor meggyőződhetsz saját szemeiddel.

Fergusson igazat mondott; az a sűrű, több mérföldre terjedő felhő zúgó morajjal közeledett, óriási árnyékot vetve, amint a föld felett elhaladt; azon sáskafaj megszámlálhatlan özöne volt

ez, melyet vándorsáskának neveznek. Mintegy száz lépésre a Victoriától leereszkedék egy buja zöldellő vidéken; egy negyedóra múlva ismét fölrepült és az utazók láthatták, hogy a fák és bokrok teljesen kopaszán maradtak, a mezők pedig mintha tisztára letarolták volna. Mondhatni, hirtelen tél lepte meg a legbujábbban viruló tavaszi mezőt.

- No láttad, Joe?

- Igen uram, ez bizony nagyon furcsa, de azért nagyon természetes. Amit egy sáska megtenne kicsiben, azt egy milliárd megteszi nagyban.

- Iszonyú eső ez, - mondá a vadász - rosszabb a legpusztítóbb jégesőnél is.

- És nem lehet ellene védekezni, - felelé a doktor - a lakosságnak már az az ötlete is támadt, hogy felgyújtják az erdőket, sőt a termő mezőket, hogy ezen rovarokat röptükben feltartóztassák; de az özön első rendjei a lángokra rohantak és azt eloltották óriási tömegükkel, a többi pedig ellenállhatatlanul rohant utánok. E vidékeken szerencsére van némi kárpótlás is pusztításaikért, a bennszülöttek t. i. nagy számmal összegyűjtik és megeszik e rovarokat.

- Ezek a levegő levéltetűi, - mondá Joe, hozzá tevén mennyire sajnálja, hogy «tanulságul» nem kóstolhat belőlök.

A vidék estefelé posványosabb lett, az erdők egyes elszigetelt facsoportoknak adtak helyet; a folyó partjain imitt-amott dohány és dús takarmányültetvények tünedeztek elő. Egy nagy szigeten feltűnt végre Jenné városa két hatalmas tornyával a földből épült mosék tetején; kiállhatatlan búz terjengett a sok fecskefészektől, mely a falakhoz volt oda ragasztva.

Baobabok, mimózák és datolyapálmák csúcsai bújtak ki a házak közül, melyek között még éjjel is nagy sürgés-forgás mutatkozott. Jenné valóban nagy kereskedő város, az látja el Timbuktu mindennel; a folyón uszó bárkái és az árnyas utakon vonuló karavánjai odahordják szorgalmának különféle termékeit.

- Ha meg nem hosszabbítaná utunkat, - mondá a doktor - megpróbáltam volna e városban leszállani; itt már bizonyosan találnánk nem egy arabot, aki már Franciaországban és Angliában is megfordult és a ki előtt a mi léghajónk nem volna újság; de így ez most nem volna okos dolog mitőlünk.

- Elhalasztjuk a látogatást majd a legközelebbi alkalomra - mondá Joe nevetve.

- Különben pedig, ha nem csalódom barátim, a szél egy kis kedvet kezd mutatni, hogy keletről fujjon. Ezt az alkalmat nem szabad elszalasztanunk.

A doktor néhány felesleges tárgyat, üres üvegeket és egy hús-szekrényt, ami már nem kellett, kidobált a csónakból és azáltal sikerült a Victoriát terveinek kedvező légáramban fenntartani. Reggel négy órakor a nap első sugarai Szégót, Bambarra fővárosát világították meg, melyet egészen bizton fel lehetett ismerni a négy városról, mely azt alkotja, mór ízlésben épült moséiról és a folyton jövő-menő járművekről, melyek a lakosokat az egyik városrészből a másikba szállítják. De utazóink csak éppen hogy láttak valamit; gyorsan és egyenesen ragadta őket az északkeleti szél és a doktor aggodalma lassanként oszladozni kezdett.

- Még két nap ezen irányban és ily sebességgel, akkor elérjük a Szenegál folyót.

- És akkor barátságos földön leszünk? - kérdé a vadász.

- Még nem egészen, de ha a Victoria cserben találna hagyni, onnan már elérhetjük a francia telepítvényeket; de bárcsak kitarzana még néhány száz mérföldet, akkor minden fáradtság, félelem és veszély nélkül egészen elérhetnők a nyugati tengerpartot.

- És akkor mindennek vége! - mondá Joe - ami annál rosszabb; ha nem érezném az elmesélés szükségét, akár soha sem tenném többé lábamat a földre; és mit gondol ön uram, el fogják nekünk hinni, amit majd elbeszélünk?

- Ki tudja? jó Joe! ámbár a tény olyan lesz, hogy nem lehet tagadásba venni. Ezernyi tanú látott bennünket elindulni Afrika egyik oldaláról és ezernyi tanú fogja látni megérkezésünket a másik oldalon.

- Így tehát már csak senki sem fogja állíthatni, - erősíté a vadász - hogy át nem utaztuk Afrikát!

- Ó Sámuel úr! - mondá Joe mély sóhajjal - azért mégis csak nem egyszer fogom majd sajnálattal emlegetni az én aranyos köveimet. Ez adta volna meg a súlyt elbeszéléseinknek és a valószínűségét annak, ami velünk történt. Csak egy grammot minden hallgatóra, összejött volna egy egész tömeg, hogy engem hallgasson és megcsodáljon.

NEGYVENEGYEDIK FEJEZET.

Közeledés a Szenegálhoz. - A Victoria egyre süllyed. - Folyton dobják ki a terhet. - El Hadzsi, a marabú. - Pascal, Vincent, Lambert. - Mohamed egy vetélytársa. - A nehezen átröpülhető hegyek. - Kennedy fegyverei. - Joe mesterfogása. - Megálló egy erdő felett.

Május 27-én reggel kilenc óra tájt a vidék egészen új képet mutatott. A messzeterjedő fensíkokból dombok váltak ki, melyekről hegyeknek közellétére lehetett következtetni. Ama hegyláncon kellett átkelni, mely elválasztja a Niger vízmedencéjét a Szenegálétól, az elsőből a vizek a guineai öbölbe, a másikkól a zöld fok öblébe ömölnek.

Afrika ezen részét egész a Szenegál folyóig veszélyesnek mondják; Fergusson doktor tudott erről, azok elbeszélései nyomán, akik már itt jártak és ezen barbár négerék között ezernyi nélkülözést szenvedtek és ezernyi veszélyt állottak ki. Ez a végzetes éghajlat ragadta el Mungo Park társainak nagy részét. Fergusson tehát igyekezett, amint csak tőle telt, hogy ne kelljen lábát ezen vendégszeretetlen vidékre tennie.

Nem is nyugodott egy pillanatig sem; a Victoria érezhetőleg süllyedt; ki kellett dobni egy tárgyat a másik után, akár szükség lehetett még arra, akár nem, főképpen mikor egy hegygerincen kellett átkelni; ilyen pedig a százhusz mérföldnyi úton előfordult több is; elfáradtak a fel- és leszállásban; a léggömb - ezen újkori Sisyphus szikla - újra meg újra, visszaesett; a kevésbé felduzzadt léggömb alakja már összezsugorodott és egyre soványodott, karcsubb lett; a szél nagy mélyedéseket nyomott bele lazán fityegő oldalaiba.

Kennedy meg nem állhatta, hogy meg ne jegyezze.

- Talán valahol szakadás van a gömbön?

- Nem, - felelé Fergusson - hanem a guttapercha a hőségtől megpuhult, sőt meg is olvadt és a hydrogégáz elillan a tafota likacsain.

- És végkép nem lehet ezen segíteni?

- Nem bizony. Könnyítsük a terhet, az az egyetlen mód; dobjunk ki mindent, ami csak kidobható.

- De mit? - kérdé a vadász, a már csaknem egészen kiürült csónakra tekintve.

- Bontsuk le a sátrat, melynek súlya elég nagy.

Joe, kinek e parancs szólt, felhágott a kötélkörre, mely együvé tartá a hálózat köteleit, igen könnyen kicsomózta a sátor függőnyeit és egyenként dobálta le a magasból.

- No ez majd úrrá tesz egy egész négertörzset, - mondá - ebből legalább ezer bennszülött teljesen felruházódik; mert ők nagyon takarékosan bánnak a szövettel.

A léggömb kissé emelkedett, de megint csak úgy látszott, mintha a föld felé közelednék.

- Szálljunk le - mondá Kennedy - és nézzük meg, nem lehetne-e még a burkolattal valamit kezdeni.

- Újra mondom, Dick, hogy nincs semmink, amivel kijavíthatnók.

- Hát akkor mit csinálunk?

- Feláldozunk mindent, ami csak nem elkerülhetetlenül szükséges; minden áron ki akarom kerülni a megállást e vidékeken; az erdők, melyek felett most átszállunk, egyáltalában nem nyújtanak semmi biztonságot.

- Talán oroszlánok, hiénák? - mondá Joe megvetőleg.

- Rosszabbak azoknál Joe, emberek és pedig a legkegyetlenebbek egész Afrikában.

- Honnan tudják azt?

- Azon utazóktól, akik előttünk itt jártak; azonfelül a franciák, akik itt a Szenegál mellett gyarmatokat alapítottak, kénytelenek voltak érintkezésbe lépni a körülakó néptörzsekkel; Faidherbe ezredes parancsnoksága alatt kémszemléket tettek messze ez ország belsejébe; oly tiszték, mint Pascal Vincent és Lambert nagyon becses jegyzeteket bocsátottak közre ezen expedíciókról. Átkutatták a Szenegál kanyarulata által határolt azon egész vidéket, hol a rablás és a háború már nem hagyott romoknál egyebet.

- Hát mi történt itten?

- Ám halljátok. 1854-ben a szenegáli Futából való egy marabú, Al-Hadzsi, aki mint Mohamed, isteni kijelentéssel dicsekedett, összegyűjté valamennyi néptörzset a szent háborúra a hitetlenek, t. i. európaiak ellen. Pusztulás kísérte nyomait a Szenegál és mellékfolyója, a Faléme mentében. Három általa vezetett fanatizált horda kóborolta be az országot, gyujtogatva és gyilkolva, nem kímélve sem kunyhót, sem falvat, rabolva és öldökölve; sőt előnyomult a Niger völgyébe is egész Szégo városáig, mely sokáig szintén veszedelemben volt. 1857-ben észak felé nyomult és ostrom alá vette Médin erődöt, amelyet a franciák a folyó partján emeltek. Az erődöt egy hős, Holl Pál védelmezte, aki több hónapon át eleség és csaknem minden hadikészlet nélkül tartotta magát, míg Faidherbe ezredes felszabadítására megérkezett. Akkor Al-Hadzsi és hordái ismét visszatértek a Szenegálon át és Kaartában folytatták rablásaikat és öldökléseiket. Épp ezen vidékek azok, ahol most járunk, ahová hordáival menekült és mondhatom, nem volna kellemes kezeik köze kerülni.

- Nem is kerülnék, - mondá Joe - még ha a csizmáinkat kell is feláldoznunk, hogy a Victoria emelkedjék.

- Már nem vagyunk messze a folyótól, - mondá a doktor - de azért előre látom, hogy a léggömb már nem fog bírni bennünket azon átszállítani.

- Csak egyszer a partján legyünk, a többi aztán majd megjön.

- Magam is azon igyekszem, - szóla Fergusson - csak egy dolog nyugtalanít.

- És mi volna az?

- Még hegyeken kell átkelnünk és az nehéz lesz, mert én már nem bírom fokozni a Victoria felszálló erejét, ámbár a lehető legnagyobb hőséget fejtem is ki.

- Várjunk csak, - felelé Kennedy - majd meglátjuk, hogy lesz?

- Szegény Victoria! - mondá Joe - úgy ragaszkodom hozzá, mint a hajós a hajójához, nehezemre esnék tőle megválni. Igaz, hogy már nem az, aki volt, mikor elindultunk; de azért nem lehet róla rosszat mondani! Derekas szolgálatot tett nekünk és megesne a szívem, ha el kellene hagyni.

- Légy nyugodt Joe, ha elhagyjuk, azt csak akaratunk ellenére fogjuk megtenni. Fog ő nekünk még addig szolgálni, míg csak egy kis szusz lesz benne; hisz' már csak huszonnégy óráig kellene, hogy még szolgáljon.

- Egyre jobban elalél, soványodik, a végét járja. Szegény léghajó! - mondá Joe azt nézdelve.
- Ha nem csalódom, - szóla Kennedy - itt vannak azok a hegyek, melyeket emlegettél Sámuel.
- Csakugyan azok, - felelé a doktor, miután a távcsővel megnézegette - pedig jó magasaknak látszanak, elég baj lesz rajtok átszállani.
- És nem lehetne őket megkerülni.
- Alig hiszem, Dick! nézd a nagy távolságot, amerre húzódnak, elfoglalják csaknem a fél láthatárt.
- Sőt úgy látszik, - mondá Joe - mintha körülöttünk összecsukódnának; felénk tartanak jobbról is meg balról is.
- Okvetlenül felettük kell átszállanunk.

Az annyira veszélyes akadályok sebesen közeledtek, vagy helyesebben mondva, a sebes szélvész erősen ragadta a Victoriát az éles gerincek felé. Minden áron emelkedni kellett, ha nem akartak rajta összezúzódni.

- Ürítsük ki a víztartókat - mondá Fergusson - és ne hagyjunk benne csak egy napra valót.
- Megtörtént - felelé Joe.
- No és emelkedik a gömb? - kérdé Kennedy.
- Egy kicsit, mintegy ötven lábat - felelé a doktor, aki nem szűnt meg figyelemmel kísérni a barométer állását; de hát az nem elegendő.

A magas hegycsúcsok most valóban úgy rohantak az utazók felé, mintha rajtuk akartak volna ütni; távol voltak attól, hogy felülkerekedjenek, - még több, mint ötszáz láb emelkedés kellett hozzá.

A fűtő vízkészletét is kivetették, nem maradt csak néhány pint, de még így sem volt segítve.

- Pedig át kell jutnunk minden áron - mondá a doktor.
- Dobjuk le még az üres vízszekrényeket is - indítványozá Kennedy.
- Hát dobjátok!
- Megvan, - mondá Joe; - szomorú dolog, hogy így megy veszendőbe egyik darab a másik után.
- Ami téged illet, Joe, nekem ne ismételd megint a minapi önfeláldozásodat. Bármilyen történjék is, esküdjél meg, hogy el nem hagysz bennünket.
- Legyen nyugodt uram, nem hagyjuk el egymást.

A Victoria mintegy ötven ölet emelkedett, de a hegy gerince még mindig magasabb volt; valóságos fal gyanánt meredező akadály volt az, néhol-néhol csúcsokba kihegyesedve; még mindig mintegy kétszáz lábbal emelkedett ki az utazók felett.

- Ha nem sikerül feljebb emelkednünk, csónakunk tíz perc alatt szétzúzódik e sziklákon.
- Ugyan-ugyan Sámuel úr - mondá Joe.
- Ne tarts meg semmit, csak a pemmikánt, dobd le a húst mind.

A gömb mintegy ötven fonttal megkönnyebbedett és jelentékenyen felszállt, de mégsem jutott a hegygerinc fölibe. A helyzet rettenetes volt, a Victoria nagy sebességgel repült; látták, hogy izre-porra fog összetörni, az összeütközés borzasztó leendett.

A doktor körülnézett a csónakban.

Majdnem egészen üres volt az.

- Ha szükséges leend, Dick, légy rá készen feláldozni fegyvereidet!

- Fegyvereimet? - kérde a vadász felindulva.

- Barátom, ha én kérlek és másképp nem lehet.

- Ó Sámuel, Sámuel!

- A te fegyvereid, lőkészleted, golyóid és puskaporod életünkbe kerülhetnek.

- Már közeledünk! - kiáltá Joe - egyre közeledünk!

Még tíz öl! A hegytető még mindig tíz öllel magasabb volt a Victoriánál.

Joe fogta a takarókat, azokat is lelökte. A nélkül, hogy szólt volna Kennedynak, ledobott néhány zacskót annak golyóiból és puskaporából is.

A gömb fölemelkedett, magasabban állott a veszélyes csúcsnál, felső sarka ragyogott a nap sugaraiban. De a csónak még mindig nem volt magasabban a szikláknál, melyeken elkerülhetlenül össze kellett törnie.

- Kennedy, Kennedy! - kiáltá a doktor, - lökd ki fegyvereidet, vagy el vagyunk veszve.

- Várjon csak Dick úr, várjon egy kicsit - mondá Joe.

És Kennedy hátra fordulva, látta, mint tűnt el Joe a csónak alatt.

- Joe! Joe! - kiáltá.

- A szerencsétlen! - mondá a doktor.

A hegy tetején e helyen körülbelül húsz lábnyi széles tér lehetett és a másik oldalon sem volt oly nagy a meredély. A csónak elért ezen sík tetejére és vonszolódott tovább a hegyes kövöken, melyek nyikorogtak alatta.

- Haladunk! haladunk! - no már túl is vagyunk! - kiáltá egy hang, melyre Fergusson szíve ugrált örömeiben.

A rettenthetlen Joe kezeivel belekapaszkodott a csónak aljába, úgy futott a hegygerinc laposán keresztül és az által a gömb egész súlyától megkönnyült; sőt egész erejével bele kellett csimpszkodnia, hogy el ne szökjék kezei közül.

Amint a gömb a tulsó oldalon ismét meredek lejtőre ért és nagy mélység tátongott előtte, Joe ügyesen feldobta magát és felkúszva a köteleken, csakhamar ott volt megint társai között.

- Hisz' nincs ennél könnyebb a világon - úgymond.

- Derék Joe! kedves barátom! - mondá a doktor túláradva az örömtől.

- Ó! amit tettem, - felelé ez - nem is önért tettem, hanem a Dick úr karabélyáért. Nagy adósa vagyok én annak az arabokkal való csetepaté óta, én nem szoktam adós maradni és most kvittek vagyunk, - tevé hozzá odanyujtván a vadásznak kedvenc fegyverét. - Nagyon fájtna látnom, hogy megválnak egymástól.

Kennedy erősen megrázta a kezét, a nélkül, hogy egy szót is bírt volna kihozni.

A Victoriának most már csak lefelé kellett szállani és az könnyen ment, csakhamar kétszáz lábnyira volt a föld felett és akkor egyensúlyban maradt. A megszaggatott talaj sok egyenlőtleniséget mutatott, melyek számtalan nehezen kikerülhető eshetőségre nyújtottak kilátást az

éjszaka, - egy oly léghajóval, amely többé már nem engedelmeskedett. Az éj gyorsan leszállt és a doktor bár kedvetlenül kénytelen volt magát elszánni, hogy pihenőt tart másnap reggelig.

- Keressünk egy alkalmas helyet, ahol megálljunk - mondá.

- Ah! - felelé Kennedy - végre mégis rászántad magad?

- Igen már rég töröm az eszemet egy terven, melyet most fogunk végrehajtani. Még csak esti hat óra, még ráérünk. Joe vedd ki a horgonyt!

Joe engedelmeskedett és a két horgony csüngött a csónak alatt.

- Nagy erdőket látok, - folytatá a doktor - a fák csúcsai felett repülünk, majd csak beleakadunk valamelyik fába. A világért sem egyezném bele, hogy az éjet a földön töltsük.

- De csak kiszállhatunk? - kérdé Kennedy.

- Ugyan minek? ismétlem, hogy veszedelmes volna egymástól elválnunk. De másrészt szükségem van segítségekre egy nehéz munkában.

A Victoria, mely a fák tetejét söpörte, nemsokára hirtelen megakadt, a horgonyok támpontot találtak; estefelé a szél is lecsendesült és a léggömb csaknem mozdulatlanul vesztegelt a sycomorfaerdők zöld lombjai fölött.

NEGYVENKETTEDIK FEJEZET.

Nemes vetélkedés. - Az utolsó áldozat. - A felduzzasztó készülék. - Joe ügyessége. - Az éjjél. - A doktor áll őrt. - Kennedy áll őrt. - Kennedy elalszik. - A tűzvész. - Az ordítás. - Lőtávolságban.

Doktor Fergusson mindenekelőtt megállapítja a csillagok állásából, hol vannak és úgy találta, hogy alig vannak huszonöt mérföldre Szenegáltól.

- Amit még megtehetünk, barátim, - mondá a doktor a térképen böngészve, - az mindössze annyi, hogy a folyón átkelhetünk, miután pedig itt sem híd, sem bárka nincsen, minden áron a léggömbbel kell átszállanunk és e célból még kell magunkon könnyíteni.

- De én nem tudom, hogy fogjuk azt megcselekedni, - felelé a vadász, aki féltette fegyvereit - ha csak egy közülünk fel nem áldozza magát és itt nem marad... én a magam részére kérném e megtiszteltetést.

- Az bizony! - szóla Joe - hisz ezt mindig én szoktam...

- Nem arról van a szó, kiugorni, barátom; de gyalog eljutni Afrika partjáig; én pedig jó gyalogló, jó vadász vagyok...

- De én ezt soha meg nem engedném - válaszola Joe.

- A ti nemes vetélkedétek hiábavaló, derék barátim, - mondá Fergusson - én remélem, hogy nem jutunk annyira; de másrészt, ha meg kellene lenni, akkor sem válnánk el, hanem együtt mennénk mind a hárman.

- Ez aztán beszéd, - mondá Joe - nem is volna rossz egy kis séta.

- De mindenekelőtt, - vevé fel a szót a doktor - még egy utolsó módot próbálunk, hogy megkönnyítsük a Victoriát.

- És mi volna az? - mondá Kennedy - valóban kíváncsi vagyok rá.

- Meg kell még szabadulnunk a fűtőtől, a kigyózó csőtől és a Bunsen-féle teleptől; ezekkel együtt mintegy kilencszáz fontot cipelünk magunkkal a levegőben.

- De hát akkor, hogy fogod a gázt kiterjeszteni Sámuel?

- Nem fogom kiterjeszteni, megleszünk a nélkül.

- De mégis utóvégre...

- Ide hallgassatok barátim! én egészen pontosan kiszámítottam, mennyi felszálló erővel rendelkezünk még; ez elegendő, hogy mindhármunkat elvígven ama csekély tárgyakkal, ami még maradt; alig fogunk ötszáz fontot nyomni a két horgonnyal együtt, amelyeket megtartani szándékom.

- Kedves Sámuel, - mondá a vadász - te jobban érted az ilyen dolgokat, mint mi; te legjobban meg tudod ítélni helyzetünket; mondd mit csináljunk és mi megcsináljuk.

- Szolgálatukra állok, uraim!

- Még egyszer mondom, barátim, bármily keservesen esik ezen elhatározás, fel kell áldozni készülékeinket.

- Hát áldozzuk fel! - felelé Kennedy.

- Lássunk a munkához! - mondá Joe.

Pedig az nem volt csekélység; le kellett szerelni a készüléket darabról-darabra, előbb a vegyítő szekrényt, azután a fűtőt és végre azon szekrényt szabadították el, amelyben a víz bontódott fel vegyelemeire; a három utazó egyesült erőfeszítésére volt szükség, kiszakítani a tartályokat a csónakból, hova erősen oda voltak srófolva; de Kennedy oly erős, Joe annyira ügyes és Sámuel annyira találékony volt, hogy végre célt értek; egymás után dobálták ki a tárgyakat és azok eltűntek, nagy hézagokat szakítva a sycomorfák lombjai között.

- Fognak a négerek bámulni, ha ilyen dolgokat találnak az erdőben, - mondá Joe; - kitelik tőlök, hogy bálványokat csinálnak belőlök.

Most a csövekre került a sor, melyek a gömbbe nyúltak bele és a kigyózó csővel voltak összekötve. Joenak sikerült a kaucsukrészeket néhány lábnyira a csónak fölött átmetszeni; de a csövekkel már nagyobb volt a baj, mert ezek felső végükön a szellentyűhöz rézdróttal voltak odakötözve.

Ekkor Joe valóban bámulatraméltó ügyességet fejtett ki; felmászott és hogy a borítékot meg ne sértse, mezítláb, a gömb minden himbálózása dacára, a háló segélyével a gömb legtetejére; - és ott sok bajjal, egy kezével a gömb síma felületén tartva magát, kibontotta a csavaros tartókat, melyek a csöveket odaszorították. Ezek most már könnyen leváltak és a gömb alsó részére lehuzattak; a nyílást pedig erős kötésekkel újra légmentesen elzárta.

A Victoria, a jelentékeny súlytól szabadulva, felágaskodott a levegőben és erősen feszíté a horgony kötelét.

Éjfél tájban elég fáradalmak árán szerencsésen befejezték ezen munkálatokat. Gyorsan megvacsoráltak egy kis pemmikánt és hideg grogot, mivel a doktor már nem adhatta a fűtőt Joe rendelkezésére.

Ez, valamint Kennedy is alig álltak már a lábukon a fáradságtól.

- Feküdjete le barátim és aludjatok, - mondá nekik Fergusson; - én majd, mint első állók őrt, két órakor felköltöm Kennedyt, négykor pedig Kennedy felkölti Joet; hatkor indulunk. Isten oltalma legyen mivelünk még az utolsó napon!

A doktor két társa nem sokáig kérte magát, hanem elnyújtózkodott a csónak fenekén és csakhamar mély álomba merült.

Az éj csendes volt, néhány felhő vonult el a hold utolsó negyede előtt, melynek világa csaknem egészen eloszlata az éj homályát. Fergusson a csónak szélére könyökölve körüljártatta szemeit; figyelemmel vigyázott a lombtakaró minden mozdulatára, mely a földet elfedte szemei elől; a legkisebb zaj is gyanús volt neki és a levelek leghalkabb susogására is feszült figyelemmel hallgatódzott.

Az a lelki hangulat szállotta meg, mely a magányt még érezhetőbbé teszi és amelynek hatása alatt rémképek kovályognak az ember agyában. Egy ily út végén, midőn már annyi akadályt legyőztek, közel a célhoz, még élénkebb az aggodalom, erősebb az izgatottság, a végpont mintha még távolodnék szemeink elől.

De másrészt a jelen helyzet, barbár ország közepén, egy oly járművel, mely utóvégre bármely pillanatban cserben hagyhat, nem is nyújtott valami biztos kilátást. A doktor már nem bízott feltétlenül az ő léggömbjében; elmúltak az idők, midőn bátran kormányozgatta azt, mert biztos volt benne.

Ezen benyomások alatt úgy tetszett a doktornak, mintha valami határozatlan moraj ütötte volna meg fülét e rengeteg erdőben; sőt egyszer mintha tűz csillámlott volna elő a levelek között. Élesen letekintett és távcsövét azon pontra irányzta; de nem mutatkozott semmi és mintha még nagyobb lett volna a csend, mint azelőtt.

Fergusson nyilván káprázatnak esett martalékul; még egyszer hallgatódzott, de legkisebb zajt sem vett észre; őrtállásának ideje letelt, felkölté Kennedyt, lelkére kötötte, hogy jól vigyázzon és helyet foglalt Joe mellett, aki aludt, mint a bunda.

Kennedy csendesen pipára gyujtott és dörzsölte szemeit, melyet alig bírt nyitva tartani; leguggolt egy sarokba és vígan pipázgatott, hogy elűzze az álmot szemeiről.

Körülötte a legmélyebb csend honolt, gyenge szellő hajtogatta a fák tetejét és szeliden hintázta a léghajót, akarata ellenére álmra szenderítve a vadászt; ő megpróbálta ellenállani, többször felnyitá szempilláit, néha-néha elmerült tekintetével a sötétben, ahol nem látott semmit, de végre a fáradságtól legyőzve, mégis elaludt.

Meddig lehetett így tétlenségbe elmerülve? arról nem tudott magának számot adni, midőn váratlan recsegésre ébredt fel.

Megdörzsölte szemeit, fölkel. Erős hőség érinté arcát; az erdő lángban állott.

- Tűz! tűz! - kiáltott, a nélkül, hogy a helyzetet teljesen megértette volna.

Két társa felugrott.

- Mi baj? - kérde Sámuel.

- Tűz van, - mondá Joe - de ki tehette...

E pillanatban ordítás tört elő a szándékosan kivilágított lombok alól.

- A vadak! - kiáltá Joe. - Felgyujtották az erdőt, hogy minket annál biztosabban elégessenek.

- Igen a talibák, Ali-Hadzsi marabú csordái, ez kétségtelen! - mondá a doktor.

A Victoriát tűz vette körül; száraz fa ropogása vegyült a zöldellő ágak recsegése közé; a folyondárok, levelek és az élő természet valamennyi növénye vonaglott a pusztító elem közepe; a szem nem látott mást, csak egy lángtengert; a nagy fák törzsei elfeketedtek e fütőkemencében, míg ágaikról izzó zsarátnok hullott alá. A lángbaborult vidék és a kavargó tűz visszasugárzott a felhőkön és utazóink azt hitték, hogy egy tűzgolyó közepében vannak.

- Fussunk - kiáltá Kennedy - le a földre, ez az egyetlen menedékünk.

De Fergusson erős kézzel rántotta vissza és a horgony kötelének rohanva egy fejszecsapással átvágta azt. A lángok már felcsapkodtak a gömb felé és annak megvilágított oldalait készültek nyaldosni, mikor a Victoria kötelékeiből szabadulva, több mint ezer lábnyira szökött fel a levegőbe.

Dühös ordítás hallatszott az erdőből puskaropogással vegyítve; de a léggömb, melyet egy napfelköltével kerekedett jó széláram ragadt meg, tovább repült nyugat felé.

Reggeli négy óra volt.

NEGYVENHARMADIK FEJEZET.

A talibák. - Az üldözés. - Egy elpusztított ország. - Mérsékelt szél. - A Victoria süllyed. - Az utolsó eleség. - A Victoria ugrádozásai. - Védekezés puskalövésekkel. - A szél erősebb lesz. - A Szenegál folyó. - A gouinai vízesések. - A melegített levegő. - Átkelés a folyón.

- Ha tegnap este nem tesszük meg az óvintézkedést, hogy könnyítsünk magunkon, most menthetetlenül végünk lett volna.

- Úgy van, aki dolgát elvégzi a maga idejében, - felelé Joe - az meg is szabadul annak idején; - ami nagyon természetes.

- Nem vagyunk még túl a veszélyen - mondá Fergusson.

- Hát mitől tartasz még? - kérdé Dick. - A Victoria le nem szállhat a te engedelméd nélkül; ha pedig leszállana...

- Ha leszállana? Dick, nézz csak oda!

Éppen kiértek az erdő széléből és utazóink mintegy harminc lovas pillantottak meg széles bugyogókkal és repkedő burnuszokkal; ezek fel voltak fegyverkezve, ki puskával, ki lándzsával, élénk és tüzes paripáikon ügetve követték a Victoria futását, mely nem valami nagy sebességgel haladt előre.

Amint meglátták az utazókat, vad kiáltásban törtek ki lóbálva fegyvereiket; harag és bosszú sugárzott napbarnította arcaikról, melynek a ritka borzas szakáll még vadabb kinézést kölcsönzött; könnyedén hatoltak előre a lejtős fensíkon, mely a Szenegál felé egyre lejtősebb lesz.

- Ezek valóban ők, - mondá a doktor - a kegyetlen talibák, Al-Hadzsi vad marabui. Jobb volna az erdő közepén a vadállatok között, mint e zsványok körmei közé kerülni.

- Kinézésük valóban nem valami barátságos - mondá Kennedy - és jól megtermett fickók.

- Szerencse, hogy nem tudnak repülni ezek a bestiák, - jegyzé meg Joe - ez is valami.

- Nézzétek, - mondá Fergusson - e romokban heverő falvakat, felgyújtott kunyhókat, ez az ő munkájok; ahol azelőtt termékeny szántóföldek terültek el, oda ők most elhozták a kopárságot és a pusztulást.

- Utóvégre minket el nem érhetnek - felelé Kennedy - és ha a folyó köztünk és közöttük leend, akkor már biztonságban vagyunk.

- Kétségkívül, csak ne süllyednének! - mondá a doktor a barométerre vetve szeméit.

- Mindenesetre nem fog ártani Joe, - mondá Kennedy - ha készen tartjuk fegyvereinket.

- Az bizony jó lesz Dick úr! be jól tettük, hogy el nem dobáltuk őket útközben.

- Az én karabélyom! - mondá a vadász hevesen - azt hiszem, ettől nem válok meg soha!

És megtölté a legnagyobb gonddal; volt neki még golyója és puskapora elég.

- Milyen magasan járunk most? - kérdé Fergussontól.

- Körülbelül hétszázötven lábnyira, de már nincs módunkban a fel- és leszállás, hogy kedvező légáramot keressünk, a gömb kényekedvére vagyunk bízva.

- Az bizony elég baj, - felelé Kennedy, - a széláram nagyon közepszerű; ha olyan orkán kerekednék, mint a minapában, már rég nem látnók ezeket a banditákat.

- A betyárok szépen ügetve jönnek utánunk, - mondá Joe - akár csak egy sétalovaglás.

- Ha lőtávolban lennék, - mondá a vadász - egész passzió volna egyiket a másik után a lóról ledurrantani.

- Igaz, - felelé Fergusson, - de mi is lőtávolban lennénk nekik és a Victoria jó céltábla volna hosszú puskáiknak, ha pedig azt beszakítanák, képzelheted a mi helyzetünket.

A talibák folytatták az üldözést egész délelőtt; tizenegy óra tájban utasaink még alig haladtak tizenöt mérföldet nyugat felé.

A doktor kémlelte a legkisebb felleget is a láthatáron. Mindig attól tartott, hogy valami változás adja elő magát a légkörben. Ha ismét visszavetődnek a Niger felé, mi lenne belőlök? Másrészt azonban vette észre, hogy a léggömb érezhetőleg süllyed, már mintegy háromszáz lábat szállott alá elindulásuk óta, a Szenegál pedig mintegy tizenkét mérföldnyire volt tőlök; a mostani sebesség mellett még három órai út állt előttök.

E pillanatban figyelmét újabb kiáltások költötték fel, a talibák nagyobb sietésre ösztökélték lovaikat.

A doktor a barométerre nézett és mindjárt megtudta az ordítózás okát.

- Lefelé szállunk? - kérdé Kennedy.

- Igen - felelé a doktor.

- Az ördögbe is! - gondolá Joe.

Egy negyedóra múlva a csónak már nem volt több, mint százötven lábnyira a föld felett, de a szél erősebben kezdett fújni.

A talibák megsarkantyúzták lovaikat és csakhamar puskaropogás tölté el a levegőt.

- Még messze vagyunk, ti szamarak! - kiáltá Joe - de mégis úgy látszik, jó lesz ezen fickókat magunktól jó távol tartani.

És célba véve egyet a legelől vágató lovasok közül, tüzet adott; a taliba a földre bukott, társai megálltak és a Victoria egy kis előnyhöz jutott.

- Óvatosak! - mondá Kennedy.

- Mert azt hiszik, hogy amúgy is elfognak bennünket, - felelé a doktor; - ha tovább is lefelé süllyedünk kezökben vagyunk; nekünk minden áron fel kell emelkedni.

- De hát mit dobjunk ki? - kérdé Joe.

- A legutolsó pemmikán-készletet, ami még megvan. Így megszabadulunk még vagy harminc fontnyi tehertől.

- Megvan uram! - mondá Joe követve ura parancsát.

A csónak, mely már-már földet ért, ismét fölemelkedett a talibák ordítása között, de egy félóra múlva a Victoria ismét gyorsan kezdett süllyedni; a gáz kiillant a boríték likacsain.

Már a csónak majd a földet septe, Ali-Hadzsi arabjai rohantak feléje, de mint ily esetben történni szokott, amint a Victoria a földhöz ütődött, ugrott egyet, jó magasra, hogy egy mérfölddel odább ismét leereszkedjék.

- Hát még sem menekülünk meg tőlük! - mondá a vadász haragosan.

- Dobd ki Joe még a maradék pálinkánkat, - kiáltá a doktor - meg a műszereinket és mindent, ami nyom valamit, sőt ha kell, még utolsó horgonyunkat is.

Joe kilódítá a barométert, a hőmérőt, de ez nem sokat lendített és a gömb, amint felszökött, megint csak visszaesett a föld felé. A talibák vágattak utánok és már alig voltak tőlök kétszáz lépésre.

- Dobd ki a két puskát - kiáltá a doktor.

- De már előbb csak kilövöm - felelé a vadász.

Négy puskalövés csapott a lovasok közé, négy taliba bukott le a lóról a csoport bőszi kiáltásai között.

A Victoria újból felszökött, óriási ugrásokat vitt véghez, mint egy gumilabda, mikor a földhöz vágják. Csodálatos látvány volt, amint a szerencsétlenek nagy ugrásokkal menekültek és mint valaha Antäus, mintha új erőt nyertek volna, valahányszor a földet érték.

De ennek az ugrándozásnak is egyszer vége szakadt. Körülbelül dél volt. A Victoria megnyúlt, kiürült és megpuhult, borítéka már csak úgy fityegett, a tafotaszövet darabjai susogva ráncolódtak egymásra.

- Elhagyott az Isten, - mondá Kennedy - le kell bukunk!

Joe nem szólt semmit, csak urára nézett.

- Nem a, - felelé ez - van még több, mint százötven font ledobni valónk.

- Ugyan mi? - kérde Kennedy, azt hívé, hogy a doktor megőrült.

- A csónak, - felelé ez - kapaszkodjunk a kötelekbe, még fenntarthatjuk magunkat a háló bogain és elérhetjük a folyót. Hamar! hamar!

És a merész utazók nem haboztak még ezen utolsó mentőeszközt is igénybe venni. Beleakasztották magokat, ahogy a doktor mondta, a háló bogaiba és Joe egy kézen csüngve, másik kezével elvagdalta a csónak köteleit; a csónak leesett azon pillanatban, midőn a léghajó éppen a földhöz akart ütődni.

- Hurrá, hurrá! - kiáltá Joe, amint a tehertől szabadult léggömb ismét felszállt vagy háromszáz lábnyira a levegőbe.

A talibák sarkantyúzták lovaikat, a ló nyakára feküdvé vágattak, de a Victoria gyorsabb szélre találva, megelőzé őket és gyorsan egy halomnak fordult, mely elzárta a láthatárt nyugat felé. Ez kedvező körülmény volt utazóinkra, mert ők átkelhetek rajta; míg Al-Hadzsi hordái kénytelenek voltak északnak fordulni, hogy megkerüljék ezen utolsó akadályt.

A három barát a kötélzetbe kapaszkodott, sikerült nekik a köteleket maguk alatt összecsomózni, úgy hogy az egy lebegő zacskót képezett.

Amint a halmon áthaladtak, a doktor felkiáltott:

- A folyó, a folyó, a Szenegál!

Valóban mintegy két mérföldnyire a folyó hömpölygeté szélesen terjengő hullámain, az átelleni alacsony és termékeny part biztos menedéknek ígérkezett és alkalmas helyül kínálkozott a leszállásra.

De nem jutottak odáig; az üres gömb lassanként leereszkedik egy egészen sivár kopasz vidéken, hosszú dülők, sziklás síkságok voltak ott; alig néhány bokor és elsárgult növény kiszáritva a nap égető sugaraitól.

A Victoria többször földet ért és ismét felszökött; ugrásai egyre kisebbedtek magasságban és terjedelemben, a laza hálózat végre felső részével beleakadt egy baobabfa ágaiba, mely magában állott az elhagyatott sivatag közepén.

- Oda van - sóhajtá a vadász.

- És alig száz lábnyira a folyótól - mondá Joe.

A három szerencsétlen a földre hágott és a doktor társait a Szenegálhoz vezeté. A folyó e helyen hosszan elnyújtott menydörgésszerű zuhogást hallatott; amint a parthoz értek, Fergusson felismerte a gouianai vizesést. A parton sehol egy bárka, sehol egy élő lény.

A Szenegál mintegy kétszáz lábnyi szélességben zuhant alá valami százötven lábnyi mélységbe. Folyása keletről nyugatnak tartott és a gátat képező sziklák északról délre nyúltak át. A zuhatag közepén a sziklák különös alakot öltöttek és úgy néztek ki, mint valami vízözön előtti állatok óriási kövületei a vizek közepén.

Nyilvánvaló volt, hogy e zuhatagon átkelni lehetetlenség; Kennedy nem tartóztathatta magát, hogy egy kétségbeesett kézmozdulatot ne tegyen.

De a doktor a merészség bátor hangján megszólalt:

- Még nincs vége mindennek!

- Tudtam! - felelé Joe urában való bizalommal, mely őt soha el nem hagyta.

A sok száraz fű láttára gyors ötlet villant fel a doktor agyában. Ez volt az egyedüli remény a menekülésre. Gyorsan visszahítta társait a léggömb lelohadt borítékához.

- Még van legalább egy órai időnk, míg ezek a banditák utólrének, - mondá - ne vesztegessük az időt barátim, gyűjtsetek össze hamarosan egy jó csomót ebből a száraz fűből, kell belőle valami száz font.

- De minek? - kérde Kennedy.

- Gázunk már nincsen, hát majd átkelünk a folyón felmelegített levegővel.

- Ó derék Sámuel, te valóban nagy ember vagy! - mondá Kennedy.

Joe és Kennedy munkához láttak és csakhamar egy boglya volt összehordva a baobabfa tövénél.

Ezalatt a doktor kivágván a gömbből egy jó darabot, kitégítá annak alsó nyílását és a szellentyűt felnyitván, kibocsátotta abból a hidrogéngáz maradványait, aztán egy csomó szénát dugva a nyílás alá, alágyujtott.

Nem sok idő kellett hozzá a gömböt melegített levegővel felduzzasztani, mintegy 100 C° hőség elegendő volt a levegő súlyát, mely e gömbben volt, azt megritkítván, felényire leszállítani; a Victoria érezhetőleg kezdett kigömbölyödni, fű volt elég, a doktor által élesztett tűz szemlátomást duzzasztá a léggömböt.

Háromnegyed egyre volt.

E pillanatban, mintegy két mérföldre észak felé feltűnt a talibák csoportja; hallani lehetett ordításaikat és vágató lovaik dobogását.

- Húsz perc alatt itt lesznek, - mondá Kennedy.

- Csak füvet ide, füvet Joe! tíz perc múlva már fent leszünk a levegőben.

- Itt van uram.

A Victoria két harmadára felduzzadt.

- Barátim kapaszkodjunk a kötélzetbe, amint már egyszer tettük.

- Megvan - felelé a vadász.

Tíz perc múlva a gömb ingadozásai jelezték, hogy emelkedni készül. A talibák közeledtek, alig voltak már ötszáz lépésre.

- Jól kapaszkodjatok! - kiáltá Fergusson.

- Ne féljen semmit uram.

És a doktor lábával még egy csomó füvet dobott a tűzre.

A léggömb a meleg következtében egészen kidomborodva, letörte a baobabfa ágát és fölrepült.

- Előre! - kiáltá Joe.

Erős puskatűz volt a válasz, egy golyó meg is horzsolta Joe vállát, de Kennedy lehajolva és egyik kezével elsütve karabélyát, még egy ellenséget leterített.

A tehetetlen düh kiáltásai követték a léghajó fölemelkedését, mely csaknem száz lábnyi magasra szökkent fel. Erős szél ragadta meg őket és a léggömb félelmes ingadozások között haladt tovább; míg a rettenthetlen doktor és társai felülről nézték, hogyan örvénylik a zuhatag lábaik alatt.

Tíz perc múlva, a nélkül, hogy utazóink szót is váltottak volna, lassankint kezdtek leereszkedni a folyó tulsó partja felé.

Ott állott meglepetve, a csodálattól és aggodalomtól elámulva, mintegy tíz férfiből álló csoport, francia egyenruhában. Képzelték csodálkozásukat, midőn a léggömböt látták a folyó tulsó partján felszállani. Nem sok kellett hozzá, hogy valami égi tüneménynek tartsák. De a parancsnokuk - egy tengerésztiszt és hajózáslótartó - az európai újságokban olvasott doktor Fergusson merész kísérletéről és azonnal tisztában volt a tünemény mibenlétével.

A lassanként lohadozó léggömb süllyedni kezdett a köteleibe kapaszkodó merész utasokkal és kétséges volt vajjon elérik-e még a partot; a franciák tehát beugráltak a vízbe, elébök mentek és karjaikban fogták fel a három angolt, - ugyanazon pillanatban, midőn a Victoria néhány ölnyire a Szenegál balpartjától a vízbe bukott.

- Doktor Fergusson? - kérdé a tiszt.

- Igen az vagyok, - válaszolá nyugodtan a doktor - itt pedig az én két barátom.

A franciák kivitték utazóinkat a szárazra, míg a félig kiürült léggömb, egy ragadó hullámtól elsodorva, mint valami óriási vízbuborék úszott tovább a Szenegál hullámain és azokkal együtt lebukott a gouinai zuhatag örvényébe.

- Szegény Victoria! - mondá Joe.

A doktor nem fojthatott vissza egy könnyet, kiterjesztette karjait és a két jó barát mélyen meghatva borult egymás kebelére.

NEGYVENNEGYEDIK FEJEZET.

*Befejezés. - A jegyzőkönyv. - A francia telepítvények. - A Médini állomás. -
A Basilic. - St.-Louis. - Az angol fregatt. - Visszatérés Londonba.*

Az expedíciót, mely a folyó partján várakozott, a szenegáli gyarmat kormányzója küldte ki; állott pedig az Dufraisse tengerész-hadnagy és Rodamel zászlótartó tisztből, egy altiszt és hét katonából. Már két napja kémlelték a vidéket, hogy alkalmas helyet találjanak egy őrállomás berendezésére a gouinai vízesés mellett, midőn tanui lettek doktor Fergusson megérkezésének.

Képzeltetni az örvendő szerencsekívánatokat és kézsorongatásokat, melyekkel a három utazót elhalmozták. A franciák szemtanui lévén ama merész vállalat szerencsés befejezésének, természetes tanui lettek Fergusson Sámuelnek.

De a doktor is azonnal fölkérte őket, hogy hivatalosan állapítsák meg az ő megérkezését a gouinai zuhataghoz.

- Tán nem lesz ellene kifogásuk erről egy kis jegyzőkönyvet aláírjanak? - kérde Dufraisse hadnagyot.

- Szívesen szolgálunk - volt az udvarias válasz.

Az angolokat elvezették egy a folyó partján ideiglenesen felállított őrállomásra, ahol a legfigyelmesebb gondozásban és bő ellátásban részesültek.

Itt szerkesztették meg e szavakkal ama jegyzőkönyvet, mely ma is a londoni földrajzi társaság levéltárában található.

«Mi alulírottak kinyilatkoztatjuk, hogy az alulírott napon saját szemeinkkel láttuk egy léggömb kötélzetébe kapaszkodva megérkezni Fergusson doktor urat és társait Kennedy Richárd és Wilson József¹¹ urakat; mely említett léggömb néhány lépésre tőlünk lebukott a folyó vizébe és a hullámoktól elsodorva lezuhant a gouinai zuhatag örvényébe.

Minek hitelül egyetemlegesen aláírtuk a fentnevezettekkel együtt ezen jegyzőkönyvet jogérvényes tanubizonyosság jelül.

Kelt a gouinai zuhatag mellett 1862. év május 24-én.

Fergusson Sámuel, Kennedy Richárd, Wilson József; Dufraisse tengerészhadnagy, Rodamel hajózászlótartó, Dufays őrmester, Philippeau, Mayor, Pelissier, Lorois, Bascagnet, Guillon, Lebel közlegények.»

Így végződött Fergusson doktor és bátor társainak átkelése, mely megcáfolhatatlan tanubizonyossággal van igazolva; ezentúl barátságos és vendégszerető néptörzsek között voltak, akik a francia telepítvényesekkel baráti összeköttetésben élnek.

Szombaton, május 24-én érkezve a Szenegálhoz, ugyanazon hó 27-én elérték a medini őrállomást, mely a folyó mentén kissé északra fekszik.

---

¹¹ Joe annyit tesz mint Jóska.

Itt a francia tisztek tárt karokkal fogadták őket és elhalmozták a barátság és vendégszeretet minden jeleivel; nemsokára hajóra szálltak, a Basilic nevű kis gőzösre, mely őket elszállítja a Szenegálon egész a folyó torkolatáig.

Tizennégy nappal ezután június 10-én megérkeztek Saint-Louisba, ahol a kormányzó őket fényesen fogadta, itt teljesen kipihenték fáradalmaikat és szenvedéseiket. Joe egyébiránt megmondta mindenkinek, aki hallani akarta:

- A mi utazásunk egészben véve meglehetősen egyhangú volt és aki az izgalmakat szereti, annak nem ajánlom, hogy abba belekezdjen; mert bizony könnyen megúnja az ember; és ha nem lettek volna a Csad-tó és a Szenegál táján némi kalandjaink - megölt volna az unalom.

Egy angol fregatt éppen indulóban volt, utazóink felszálltak annak fedélzetére, június 25-én megérkeztek Portsmouthba, másnap Londonba.

Nem írjuk le a fogadtatást, melyben részesültek az angol földrajzi társaság részéről, sem az elismerést, melyet minden lépten-nyomon tapasztaltak; Kennedy csakhamar visszatért Edinburgba az ő jó karabélyával, - sietett megnyugtatni öreg gazdasszonyát.

Fergusson doktor és hű szolgálója Joe ugyanazok maradtak, akik voltak, csak egymáshoz való viszonyukban állott be némi változás.

Jó barátok lettek ezentúl.

Az európai hírlapok nem bírtak eltelni a merész fölfedező magasztalásával és a Daily-Telegraph aznap kilencszázhetvenhétezer példányban tette közé az ő utazásuk leírását.

Fergusson doktor a királyi földrajzi társaság nyilvános ülésén megtette jelentését léghajón tett utazásáról; és úgy ő, mint két társa megkapta a nagy aranyérmét, amely a legnevezetesebb felfedező utazónak volt szánva az 1862-ik évben.

Fergusson doktor utazásának legfőbb eredménye volt, hogy minden kétségen felül helyezé Barth, Burton, Speke és más utazók felfedezéseit. Speke és Grant, másrésről Heuglin és Munzinger újabb utazásai ismét beigazolták Fergusson doktor fölfedezésének eredményeit, melyet ez véghez vitt a hosszúság negyvenedik és harmincharmadik foka között elterülő rengeteg vidéken.

-&-